

**STRATEGIA ROZWOJU GMINY
SULÓW NA LATA 2022-2027
Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2030**

PROJEKT

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP.....	3
2. PODSTAWY OPRACOWANIA DOKUMENTU	5
3. WNIOSKI Z PRZEPROWADZONEJ DIAGNOZY.....	8
3.1 SFERA SPOŁECZNA	10
3.1.1 Potencjał demograficzny.....	10
3.1.2 Potencjał oświatowy.....	20
3.1.3 Potencjał kapitału społecznego.....	28
3.2 STREFA GOSPODARCZA	41
3.2.1 Potencjał rolniczy.....	41
3.2.2 Potencjał rozwoju ekonomiczno-społecznego	46
3.2.3 Potencjał turystyczny	55
3.3 POTENCJAŁ PRZESTRZENNO - FUNKCJONALNY.....	71
3.4 POTENCJAŁ ORGANIZACYJNO – FINANSOWY.....	86
3.5 Raport z badania ankietowego	88
3.6 ANALIZA SWOT	98
4. CZĘŚĆ PLANISTYCZNA.....	100
4.1 Misja i wizja.....	100
4.2 Model rozwoju	103
4.3 Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym.....	104
4.4 Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych	110
4.5 Oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia	159
4.6 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy	166
4.7 Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie.....	172
4.8 Spójność kierunków rozwoju gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań.....	176
5. CZĘŚĆ WDROŻENIOWA.....	182

5.1 Struktura zarządzania i wdrażania strategii rozwoju gminy	185
5.2 System obiegu informacji w ramach zarządzania strategią rozwoju gminy	189
5.3 Monitorowanie realizacji strategii rozwoju gminy	189
5.4 System wprowadzania zmian w reakcji na zmienność otoczenia	192

1. WSTĘP

Nowelizacja podstawowego aktu prawnego regulującego w Polsce politykę rozwoju, tj. ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U. 2020 poz. 1378) - wprowadziła szereg zmian, również w zakresie planowania lokalnej polityki rozwoju. Przyjęta przez Sejm w 2020 r. nowelizacja wprowadziła zmiany, które integrują wymiar społeczno-gospodarczy i przestrzenny w dokumentach strategicznych. Wprowadza również uregulowania umożliwiające przygotowywanie ram strategicznych do ubiegania się o środki z funduszy UE w perspektywie finansowej 2021-2027.

Zgodnie z aktualnie obowiązującym modelem programowania i zarządzania rozwojem wskazanym w ww. ustawie, dokumentem będącym podstawą prowadzenia polityki rozwoju na poziomie lokalnym, jest strategia rozwoju gminy. Uszczegółwienie zapisów w zakresie procedury opracowywania i nowego modelu strategii rozwoju gminy znajduje się w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.). W obecnym kształcie strategia ma łączyć ze sobą zagadnienia ze sfery społeczno-gospodarczej i przestrzennej.

Niniejsza Strategia Rozwoju Gminy Sułów na lata 2022-2027 z perspektywą do 2030 r. wyznacza średniookresowe cele i kierunki rozwoju lokalnego Gminy Sułów i stanowi główny dokument pozwalający na racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju w wyznaczonym horyzoncie czasowym. Dokument formułuje wizję rozwoju lokalnego, wskazuje cele i kierunki działań, które samorząd na poziomie gminy, zgodnie z kompetencjami, samodzielnie podejmuje i za nie odpowiada. Określa ona nadrzędne kierunki rozwoju gminy w perspektywie do 2030 roku oraz pozwala na zapewnienie ciągłości i trwałości działania władz gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań. Umożliwia ona również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: środowisko przyrodnicze i kulturowe, zasoby ludzkie, infrastrukturalne, czy środki finansowe oraz stanowi formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o finansowanie zadań ze źródeł zewnętrznych.

Strategia swoim zakresem obejmuje również sferę działań uwarunkowanych decyzjami podmiotów od samorządu lokalnego niezależnych np. organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw, podmiotów prywatnych i inwestorów. W tym znaczeniu Strategia stanowi płaszczyznę współpracy dla różnych podmiotów uczestniczących w pracach i debacie nad wizją rozwoju lokalnego, a następnie w formułowaniu i realizacji własnych działań przyczyniających się do osiągnięcia przyjętych w Strategii celów rozwojowych.

Strategia Rozwoju Gminy Sułów na lata 2022-2027 z perspektywą do 2030 r. stanowi dokument nadrzędnym względem innych dokumentów planistyczno-strategicznym obowiązujących w gminie, a także spójny z dokumentami wyższego rzędu – Strategią rozwoju województwa lubelskiego do 2030 roku oraz Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030. Będzie ona wyznaczała również ramy dla planów i programów powstających w gminie podczas jej obowiązywania.

2. PODSTAWY OPRACOWANIA DOKUMENTU

Podstawę opracowania *Strategii Rozwoju Gminy Sułów na lata 2022-2027 z perspektywą do roku 2030* stanowi Uchwała nr XXXII/203/2021 Rady Gminy Sułów z dnia 16 listopada 2021r. w sprawie przystąpienia do opracowania Strategii Rozwoju Gminy Sułów na lata 2022–2027 z perspektywą do roku 2030, w tym załącznik Zasady, tryb i harmonogram opracowania i konsultacji Strategii Rozwoju Gminy Sułów na lata 2022–2027 z perspektywą do roku 2030¹. Uchwała podjęta na podstawie art. 10f ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym stanowi akt prawa miejscowego. Na podstawie ww. artykułu Rada Gminy Sułów została upoważniona do określenia - w drodze uchwały - szczegółowego trybu i harmonogramu opracowania projektu strategii rozwoju gminy, w tym trybu konsultacji w szczególności z sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gminy oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie.

Obligatoryjnym elementem uchwały podejmowanej w wykonaniu upoważnienia przyznanego w art. 10f ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym są postanowienia regulujące tryb konsultowania projektu strategii rozwoju gminy m. in. z lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, a także z mieszkańcami gminy. Upoważnienie rady gminy do określenia trybu konsultacji oznacza, iż Rada Gminy w drodze uchwały określiła procedurę, reguły postępowania w tej sprawie. Postanowienia te będą zatem kształtować uprawnienia wskazanych podmiotów, w tym mieszkańców gminy, do udziału w konsultacjach prowadzonych w sprawie projektu strategii rozwoju gminy. W konsekwencji zakwalifikowania uchwały podejmowanej na podstawie art. 10f ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym do kategorii aktów prawa miejscowego podlega ona ogłoszeniu w wojewódzkim dzienniku urzędowym i wchodzi w życie, co do zasady, po upływie 14 dni od ogłoszenia w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Niniejszy dokument sporządzony został na podstawie ww. uchwały Rady Gminy Sułów otwierającej proces opracowania Strategii odpowiadającej ramom i wymaganiom stawianym przed tego rodzaju dokumentami przez znowelizowaną ustawę o samorządzie gminnym. Poniższy schemat prezentuje metodologię prowadzenia prac nad Strategią.

1 Zakres uchwały rady gminy został ściśle określony w artykule 10 f ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. . z 2020 r. poz. 713)

Rysunek 1 Metodologia opracowania Strategii

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713 z późn. zm.).

Podstawowym założeniem przyjętego trybu prac nad dokumentem było zaangażowanie jak największego grona interesariuszy do współpracy. Dlatego w pierwszej kolejności powołano Zespół ds. opracowania Strategii, w skład którego weszli przedstawiciele różnych środowisk, grup społecznych. Zespół został powołany na podstawie Zarządzenia nr 308A/O/2021 Wójta Gminy Sułów z dnia 24 listopada 2021r. Takie podejście zapewniło możliwość przeprowadzenia otwartej i pogłębionej debaty ze społecznością lokalną, przyczyniając się do wypracowania dokumentu akceptowanego przez możliwie szerokie grono partnerów społecznych i gospodarczych.

Tabela 1 Skład Zespołu ds. opracowania Strategii

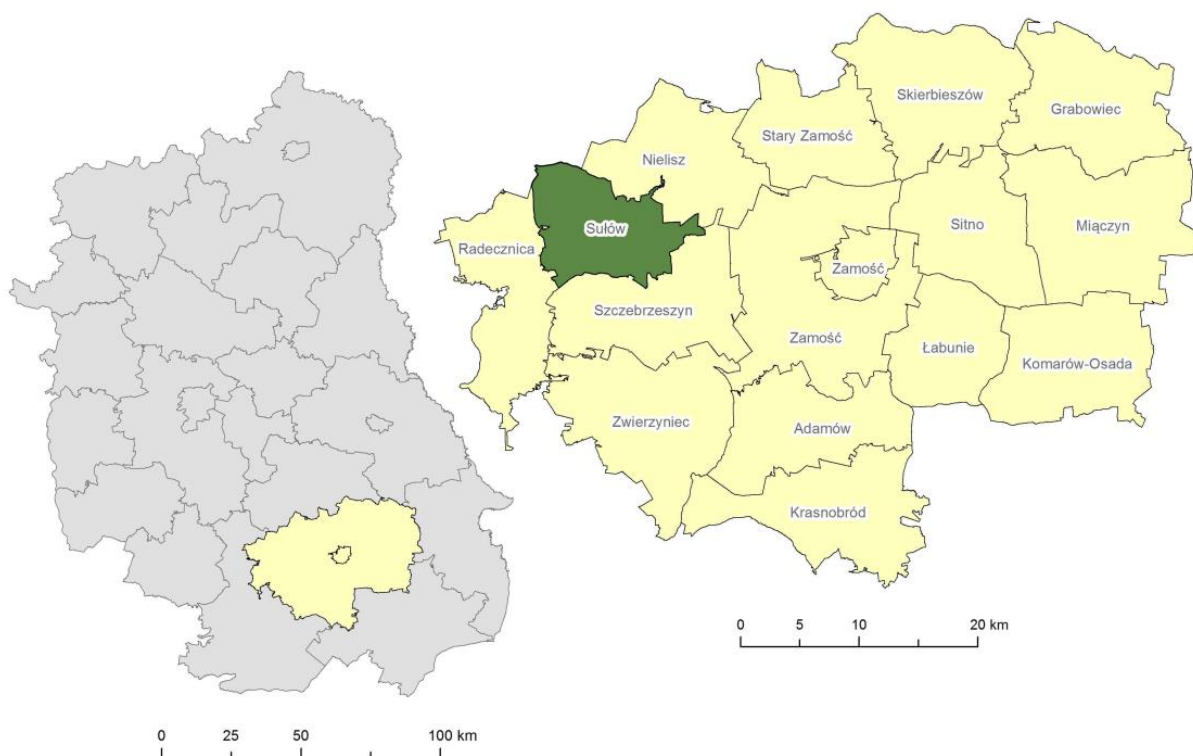
Lp.	Imię i nazwisko	Funkcja/stanowisko
1.	Janusz Stańczyk	Sekretarz Gminy/Przewodniczący Zespołu
2.	Dorota Górniak	Urząd Gminy/Zastępca Przewodniczącego -Koordynator
3.	Marta Radzik	Dyrektor Gminnej Biblioteki Publicznej im. Feliksy Poździk w Sułowie –członek zespołu
4.	Małgorzata Kuźma	Dyrektor Szkoły Podstawowej w Sułowie – członek Zespołu
5.	Henryk Poździk	Kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Sułowie - członek Zespołu
6.	Piotr Misiarz	Kierownik Warsztatu Terapii Zajęciowej w Rozłopach - członek Zespołu
7.	Tomasz Bartnik	Komendant Oddziału Gminnego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP - członek Zespołu
8.	Monika Wyłupek	Urząd Gminy - członek Zespołu
9.	Anna Pomarańska	Urząd Gminy - członek Zespołu
10.	Zbigniew Poździk	Sołtys wsi Deszkowice Drugie i członek stowarzyszenia „Więź pokoleń” w Deszkowicach Drugich - Urząd Gminy - członek Zespołu

Źródło: Zarządzenie nr 308A/O/2021 Wójta Gminy Sułów z dnia 24 lipca 2021 r. w sprawie powołania zespołu ds. opracowania *Strategii Rozwoju Gminy Sułów na lata 2021–2027 z perspektywą do roku 2030*

3. WNIOSKI Z PRZEPROWADZONEJ DIAGNOZY

Gmina Sułów jest gminą wiejską położoną w południowej części województwa lubelskiego w powiecie zamojskim. Graniczy ona od północy z Gminą Rudnik (powiat krasnostawski) i Gminą Nielisz (powiat zamojski), od zachodu z Gminą Turobin (powiat biłgorajski) i Gminą Radecznica (powiat zamojski), od południa i wschodu z Gminą miejsko-wiejską Szczepieszyn (powiat zamojski).

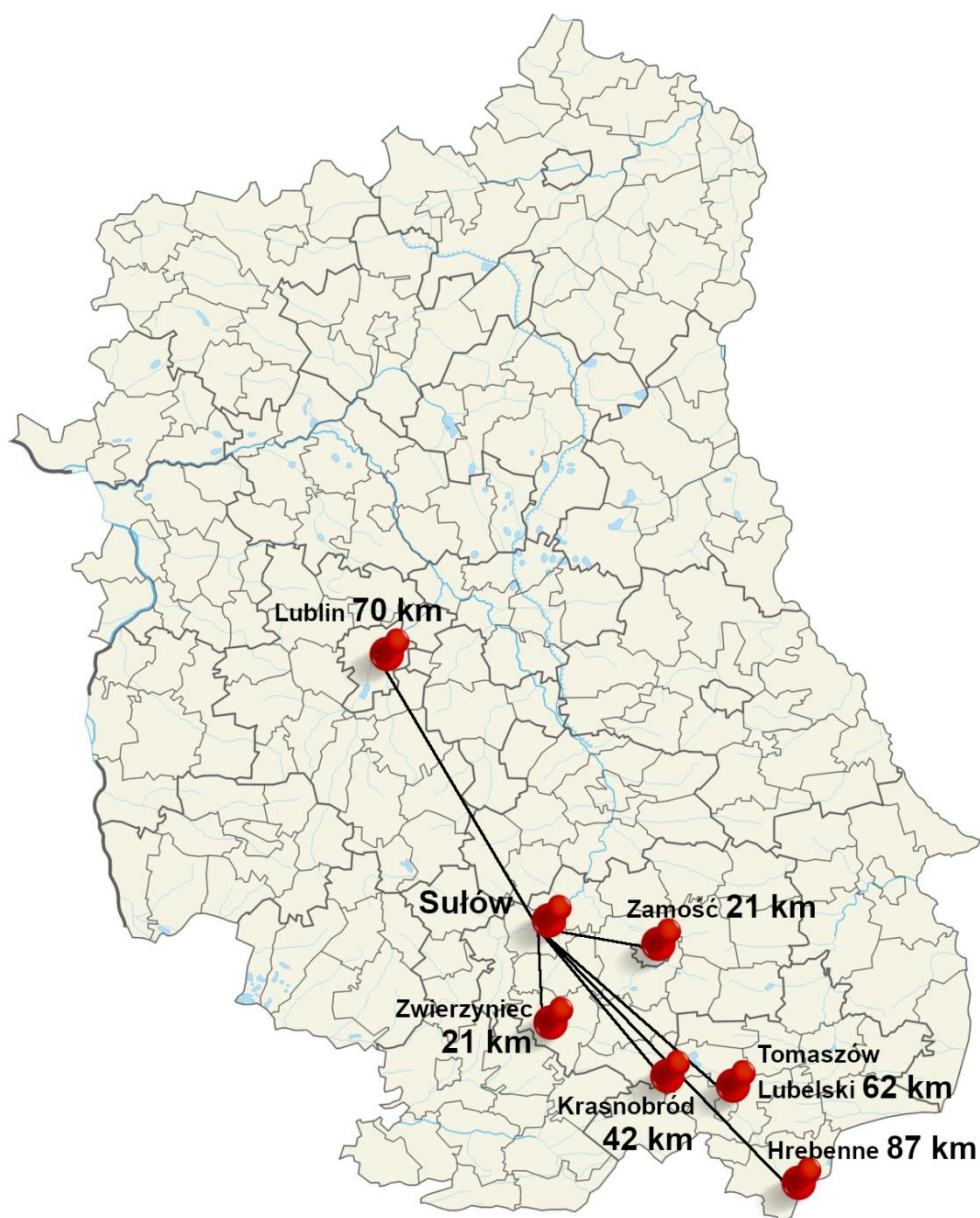
Mapa 1 Usytuowanie gminy Sułów na tle województwa lubelskiego i powiatu zamojskiego

Źródło: Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Sułów na lata 2017-2020

Gmina Sułów zajmuje obszar 93,48 km², co stanowi niemal 5% powierzchni całego powiatu zamojskiego oraz 0,37% powierzchni województwa lubelskiego. Powierzchnia gminy Sułów jest mniejsza niż przeciętna powierzchnia gminy wiejskiej w województwie lubelskim, która wynosi 127 km². Jest jedną z 12 gmin wiejskich (Adamów, Grabowiec, Komarów-Osada, Łabunie, Miączyn, Nielisz, Radecznica, Sitno, Skierbieszów, Stary Zamość, Sułów, Zamość), które łącznie z 3 gminami miejsko - wiejskimi (Krasnobród, Szczepieszyn, Zwierzyniec) wchodzi w skład powiatu zamojskiego.

Siedzibą gminy jest miejscowość Sułów, oddalona o 21 km od siedziby powiatu zamojskiego, 70 km od stolicy województwa lubelskiego, 133 od Rzeszowa, 245 km od Warszawy oraz 277 km od Krakowa. Najbliżej zlokalizowanymi portami lotniczymi są: port Lublin-Świdnik - 68 km oraz port Rzeszów-Jasionka - 123 km (Warszawa – Okęcie – 247 km, Kraków-Balice 302 km). Sułów położony jest w odległości 98 km od polsko-ukraińskiego przejścia w Hrebennem oraz 96 km w Zosinie (Barwinek – 222 km, Terespol – 175 km, Cieszyn – 443 km).

Mapa 2 Usytuowanie gminy Sułów względem ważniejszych ośrodków województwa lubelskiego

Źródło: Opracowanie własne

W skład gminy Sułów wchodzi 15 miejscowości: Deszkowice Pierwsze, Deszkowice Drugie, Kitów, Kulików, Michałów, Rozłopy, Rozłopy Kolonia, Sąsiadka, Sułowiec, Sułów, Sułów Kolonia, Sułówek, Tworyczów, Żrebce, Kawęczyn Kolonia.

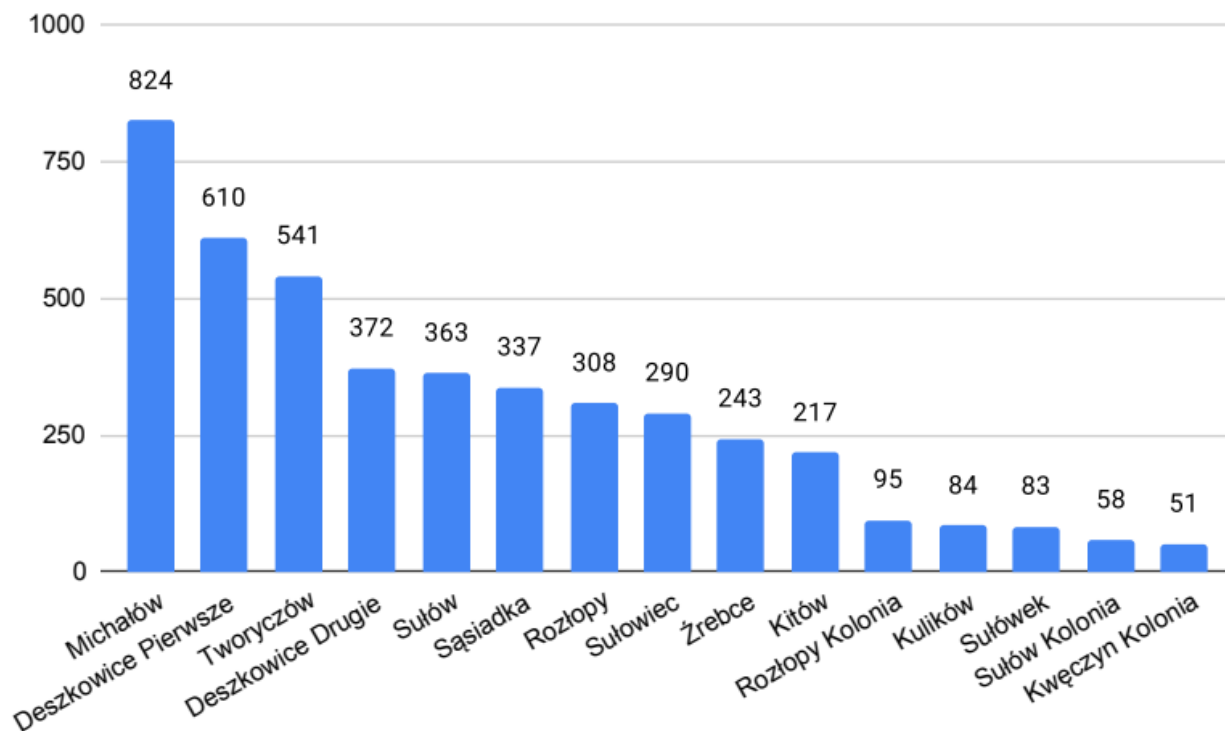
3.1 SFERA SPOŁECZNA

3.1.1 Potencjał demograficzny

Według danych własnych Urzędu Gminy Sułów obszar gminy na koniec 2020 r. zamieszkiwało 4476 osób (por. dane GUS: 4401 osób), w tym 4435 zameldowanych na stałe i 41 czasowo. Gęstość zaludnienia w oparciu o dane gminy kształtuje się na poziomie 48 osób/km² i jest to wynik poniżej średniej dla powiatu zamojskiego (56 osób/km²), województwa lubelskiego (83 osób/km²) oraz kraju 122 osoby/km².

Cechą charakterystyczną gminy jest skupienie gęstości zaludnienia w dziesięciu, równomiernie rozmieszczonych na terenie gminy miejscowościach: Michałów (824), Deszkowice Pierwsze (610), Tworyczów (541), Deszkowice Drugie (372), Sułów (363), Sąsiadka (337), Rozłopy (308), Sułowiec (290), Żrebce (243) Kitów (217). Łącznie dziesięć miejscowości zamieszkuje 91,7% mieszkańców całej gminy (4105 na 4476 mieszkańców ogółem).

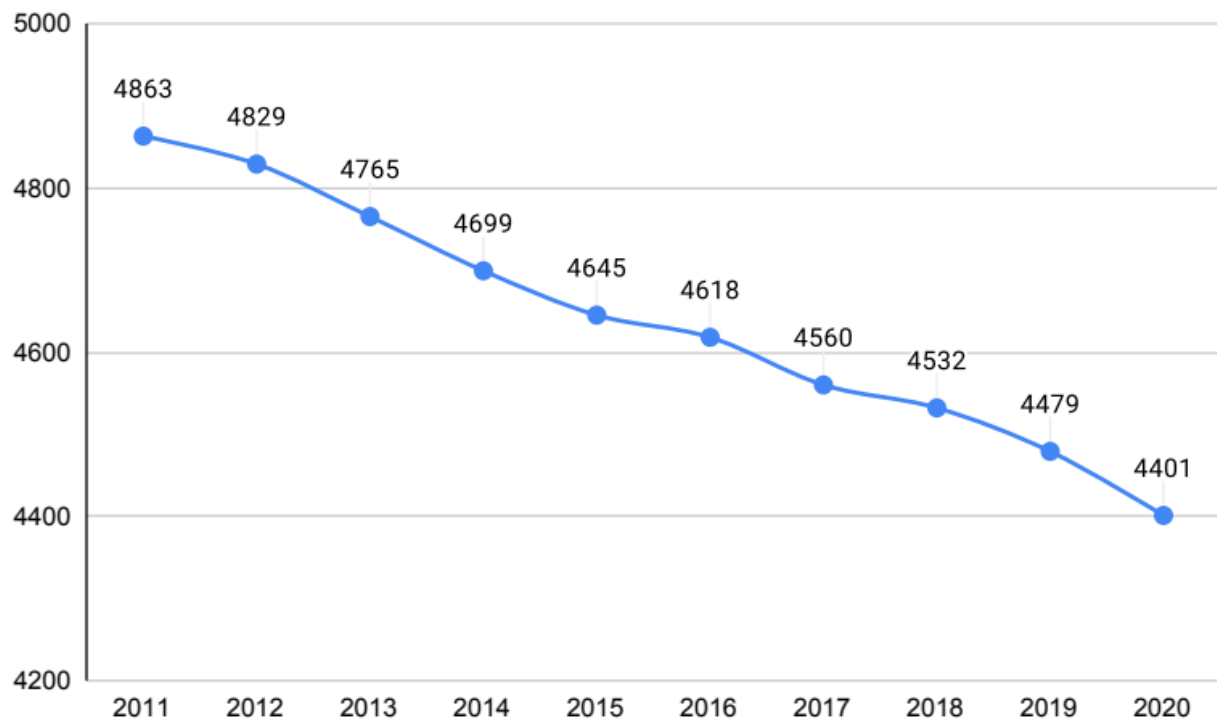
Wykres 1 Liczba mieszkańców w poszczególnych miejscowości gminy Sułów w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Sułów

Województwo lubelskie dotknięte jest szeregiem negatywnych zjawisk demograficznych, które od lat ulegają pogłębieniu – obserwowany jest wysoki ubytek ludności, wynikający zarówno z ujemnego przyrostu naturalnego (w 2019 r. współczynnik przyrostu naturalnego wyniósł -1,8‰), jak i niekorzystnego salda migracji (współczynnik salda migracji w 2019 r. osiągnął wartość -2,9‰). Następuje również niekorzystna zmiana struktury, z rosnącym udziałem osób starszych (w 2019 r. odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w województwie lubelskim osiągnął wartość 18,6%). Prognozy demograficzne wskazują, że tendencje te nadal będą się utrzymywać, co w dłuższej perspektywie może skutkować pogłębieniem problemów społecznych i gospodarczych. Problemy takie dotyczą niemal wszystkich gmin w województwie lubelskim (w 2019 r. jedynie w podregionie lubelskim współczynnik przyrostu naturalnego przyjął wartość dodatnią 0,1‰; dodatnie saldo migracji odnotowano jedynie na terenie podregionu lubelskiego 0,5‰). Negatywne trendy demograficzne zauważalne są również na terenie gminy Sułów. Na przestrzeni ostatniej dekady, wg. danych GUS, liczba mieszkańców spada o 462 osoby (czyli średnio o ponad 46 osób rocznie).

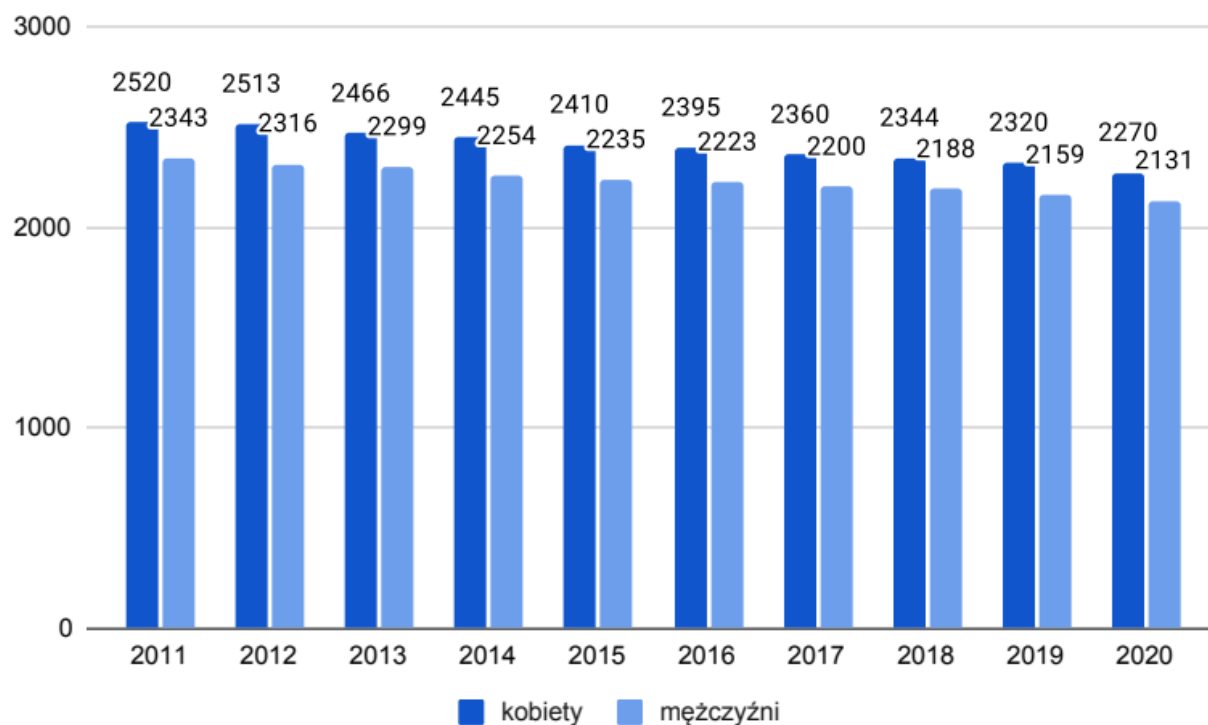
Wykres 2 Zmiana liczby mieszkańców Gminy Sułów w latach 2011-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W okresie 2011-2020 stosunek liczby kobiet do liczby mężczyzn był zbliżony. Na koniec 2020 r. 51,6% ogółu mieszkańców stanowiły kobiety, natomiast 48,4% mężczyźni. Wskaźnik poziomu feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) wyniósł 107 i był wyższy niż dla powiatu zamojskiego (103), województwa lubelskiego (106) oraz utrzymał się na poziomie kraju (107).

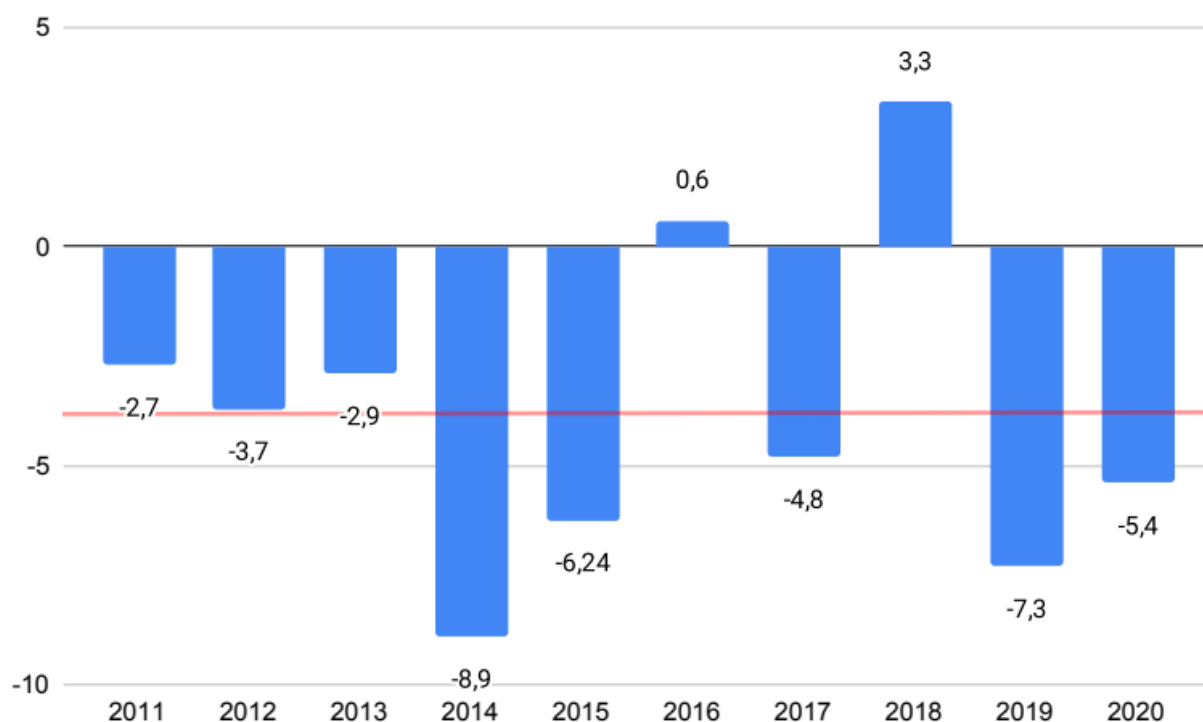
Wykres 3 Zmiana liczby mieszkańców (w podziale na kobiety i mężczyzn) Gminy Sułów w latach 2011-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niekorzystną sytuację w zakresie liczby mieszkańców gminy kształtują dwa podstawowe czynniki: ruch naturalny (urodzenia i zgony) oraz ruch migracyjny ludności. Powolne wyludnianie się obszaru jest efektem negatywnych trendów demograficznych, takich jak: ujemny przyrost naturalny oraz saldo migracji. W latach 2011-2015 saldo migracji na 1000 mieszkańców pozostawało ujemne, dochodząc do wartości -8,9 w 2014r. Ostatnie lata 2016-2020 wykazują się brakiem stabilnej tendencji z naprzemiennym saldem ujemnym i dodatnim (od -7,3 do 3,3). Na koniec 2020 r. wartość wskaźnika salda migracji wyniosła -5,4. Linia trendu wskazuje tendencję ujemną na utrzymującym się podobnym poziomie w zakresie średnich wartości.

Wykres 4 Saldo migracji ogółem na 1000 ludności w gminie Sułów w latach 2011-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja w zakresie salda migracji w gminie Sułów jest porównywalna ze stanem w większości gmin wiejskich powiatu zamojskiego (w 8 na 12 gmin wiejskich), gdzie utrzymuje się ono na ujemnym poziomie (poza gminami: Zamość, Stary Zamość, Sitno i Skierbieszów). Wskaźnik ten również na terenie województwa lubelskiego kształtuje się na niekorzystnym poziomie. Zwiększoną aktywność osadniczą, która wpływa w sposób pozytywny na demografię, odnotowują jedynie jednostki położone w bliskim sąsiedztwie ośrodków miejskich, szczególnie tych, w których występuje duża liczba zakładów pracy (trend taki zauważalny jest w gminach położonych nieopodal Lublina, Zamościa, Chełma, Puław, Białej Podlaskiej czy Międzyrzecza Podlaskiego) lub miejscowości o szczególnych walorach turystycznych i uzdrowiskowych (np. Kazimierz Dolny, Nałęczów, Krasnobród).

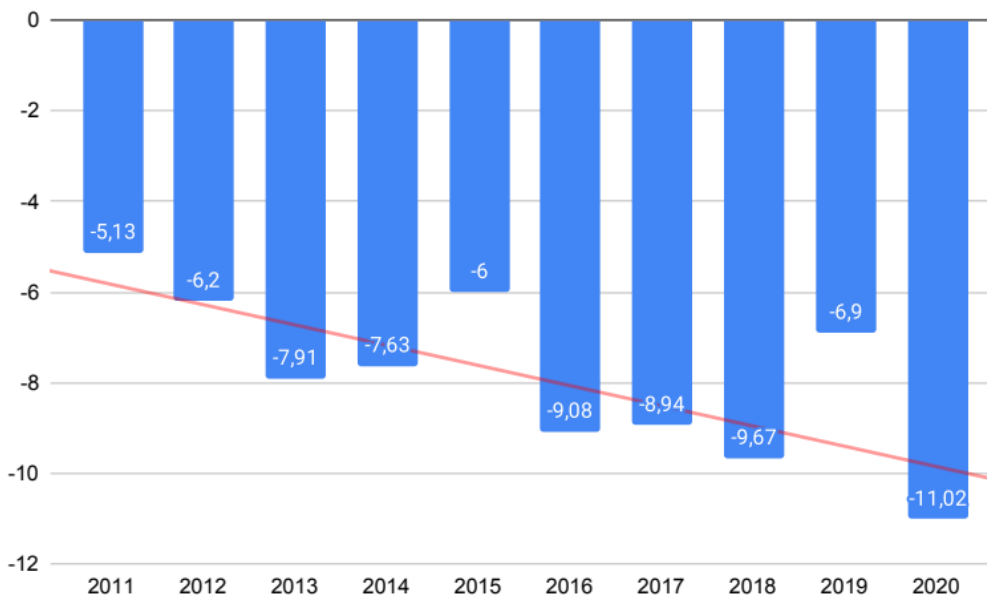
W analizowanym okresie odnotowano również niekorzystną sytuację w zakresie wskaźnika przyrostu naturalnego. Mimo drobnych wahań w zakresie danych linia trendu wyraźnie wskazuje stale rosnącą tendencję ujemną.

Wykres 5Wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności w gminie Sułów w latach 2011-2020

Źródło:

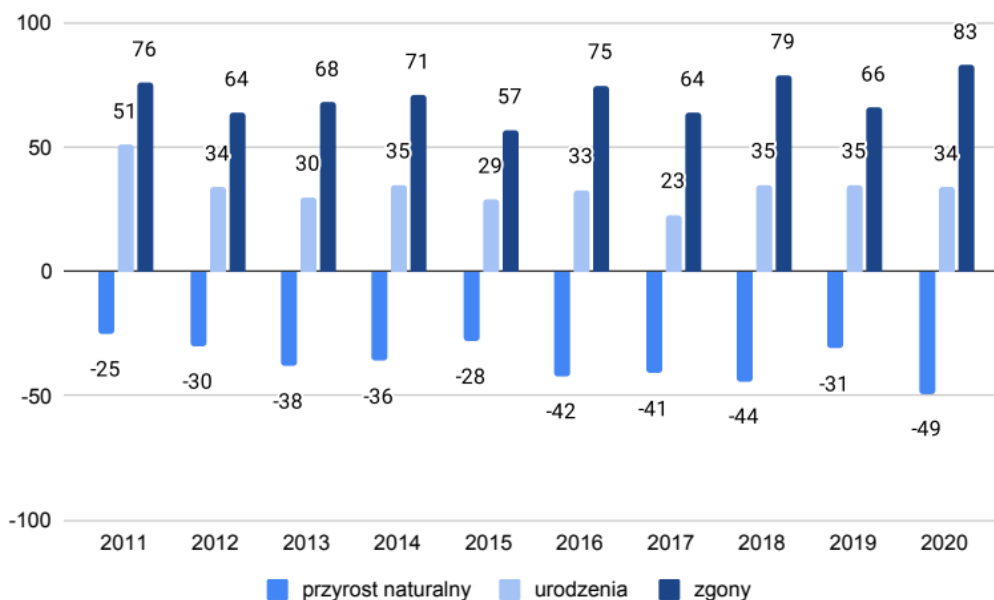
Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Różnica między

zy liczbą zgonów a liczbą urodzeń wskazuje na negatywny trend demograficzny. Porównując rok 2020 do 2019 zauważyć należy wzrost zgonów przy jednoczesnym spadku wskaźników przyrostu naturalnego i liczby urodzeń (35 vs 34).

Wykres 6Potencjał demograficzny w gminie Sułów w latach 2011-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Niezbyt optymistycznie wyglądają również prognozy w zakresie liczby ludności do 2030 roku. Opracowana w 2017 roku przez Główny Urząd Statystyczny Prognoza ludności

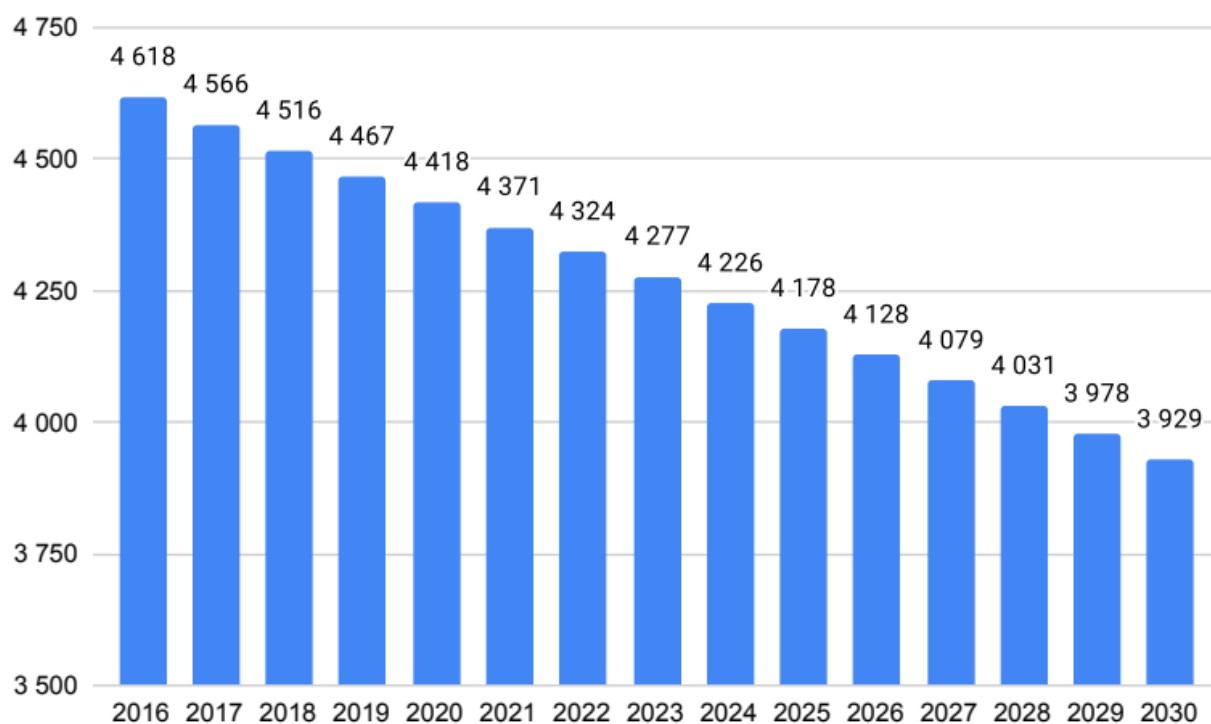
gmin na lata 2017-2030 zakłada największy spadek liczby ludności w województwach lubelskim i podlaskim. Spośród 2478 gmin w Polsce spadek ludności do 2030 r. będzie miał miejsce w 1665, w tym w 1007 gminach ubytek ludności wyniesie powyżej 5%, a w 322 powyżej 10% - w tym w gminie Sułów.

Współczynnik przyrostu naturalnego dla gminy Sułów jest szacowany poniżej -5‰ (średnia dla całego kraju wynosi -2,5‰), co także jest niepokojące, gdyż lokuje gminę w grupie gmin z najniższą wartością tego wskaźnika (średni zakres od -5‰ do 0‰, lepszy > 0‰).

Saldo migracji również kształtuje się na najniższym krajowym poziomie i szacuje się że wyniesie poniżej -3‰ (średni zakres od -3‰ do 3‰, lepszy > 3‰).

Pomimo nieznacznych różnic prognoza liczby mieszkańców GUS w latach 2017-2020 okazała się dotychczas trafna. Co prawda, w latach 2017 - 2019 rzeczywista liczba mieszkańców okazała się nieco wyższa niż prognozowana a w roku 2020 niższa to jednak w każdym przypadku różnica wynosi poniżej 1% a więc mieści się w granicach błędu statystycznego. Poniższy wykres przedstawia prognozę liczby ludności do 2030 roku.

Wykres 7 Prognoza liczby ludności w gminie Sułów do 2030 roku

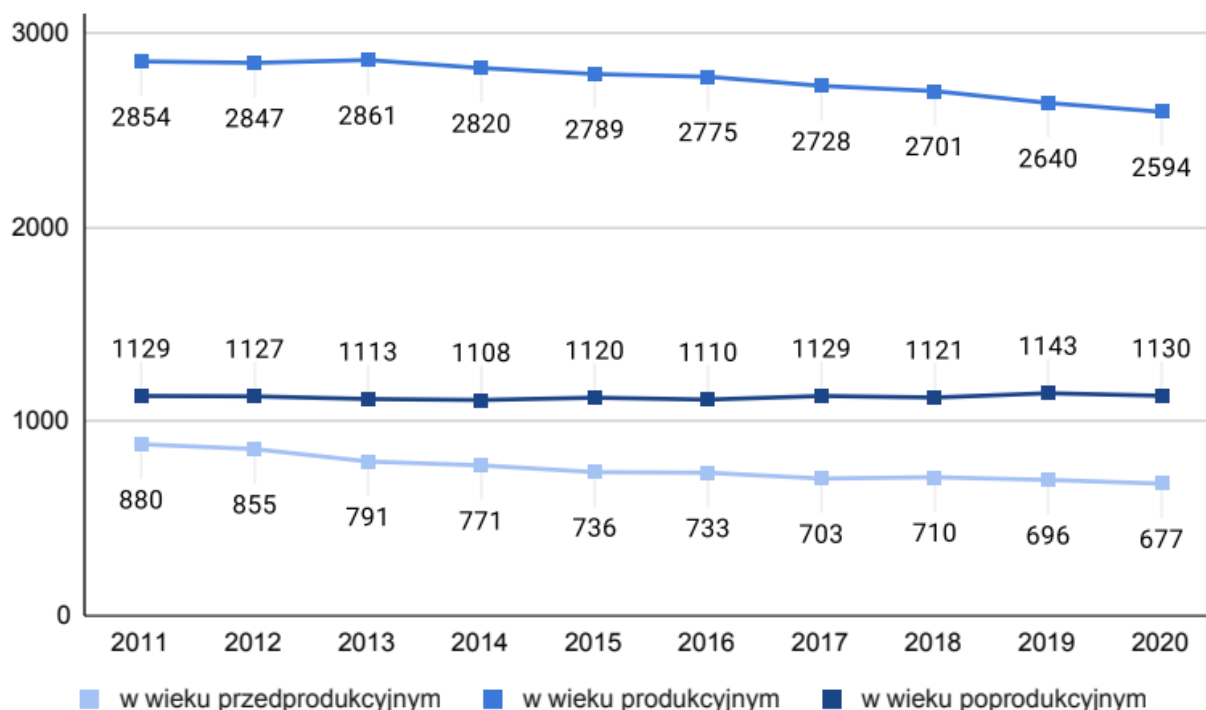
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030

Ze wskaźnikiem przyrostu naturalnego nierozzerwalnie wiąże się zagadnienie struktury wiekowej mieszkańców danej jednostki administracyjnej. Im bardziej ta struktura „skłania się” w stronę osób w wieku poprodukcyjnym, tym mniejsza szansa na odwrócenie negatywnych trendów. Struktura ta jest również niezwykle istotna z punktu widzenia prognoz rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Lepsze perspektywy rozwojowe mają jednostki samorządu terytorialnego, w których przeważającą częścią tej struktury stanowią ludzie młodzi.

W analizowanym okresie (w latach 2011-2020) liczba ludności gminy w poszczególnych grupach ekonomicznych przedstawia się następująco:

- w wieku przedprodukcyjnym spadała o 203 osoby
- w wieku produkcyjnym spadała o 260 osób
- w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 1 osobę.

Wykres 8 Liczba ludności wg grup ekonomicznych w gminie Sułów w latach 2011-2020

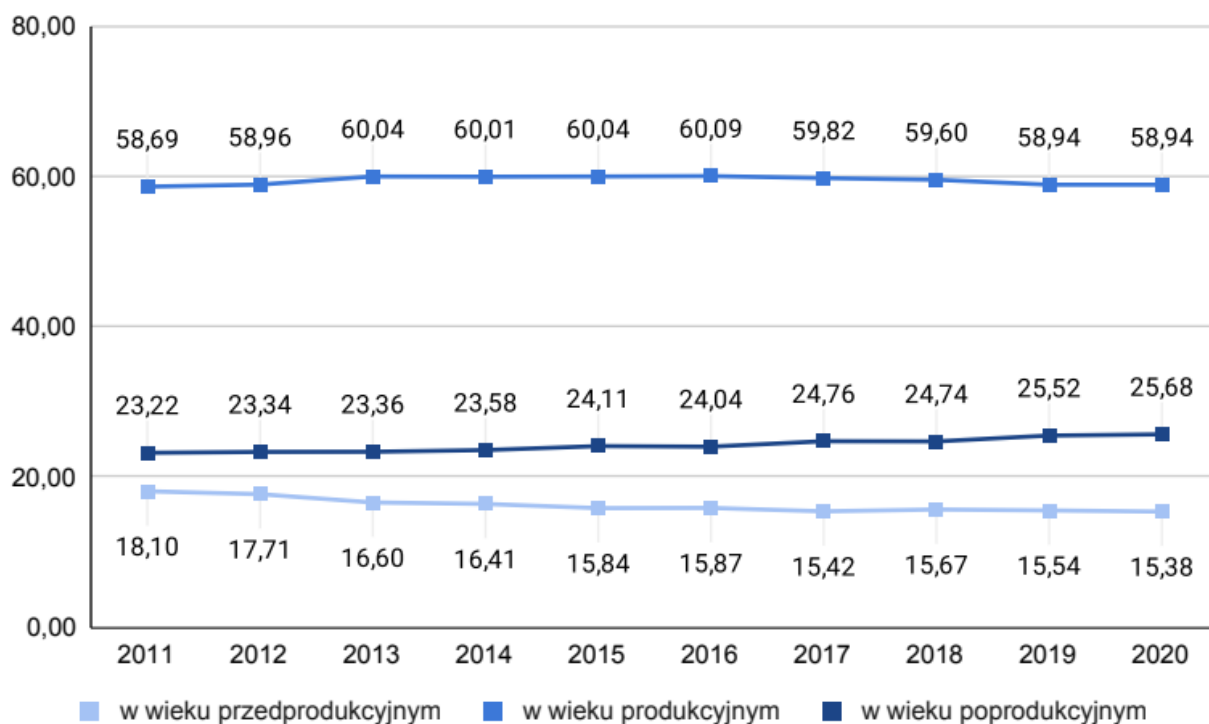
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie udział ludności wg ekonomicznych grup wieku kształtuje się następująco:

- udział ludności w wieku przedprodukcyjnym spada z 18,10% do 15,38%

- udział ludności w wieku produkcyjnym utrzymuje się na średnim poziomie 59,50%
- udział ludności w wieku poprodukcyjnym rośnie z 23,22% do 25,68%.

Wykres 9 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w Gminie Sułów

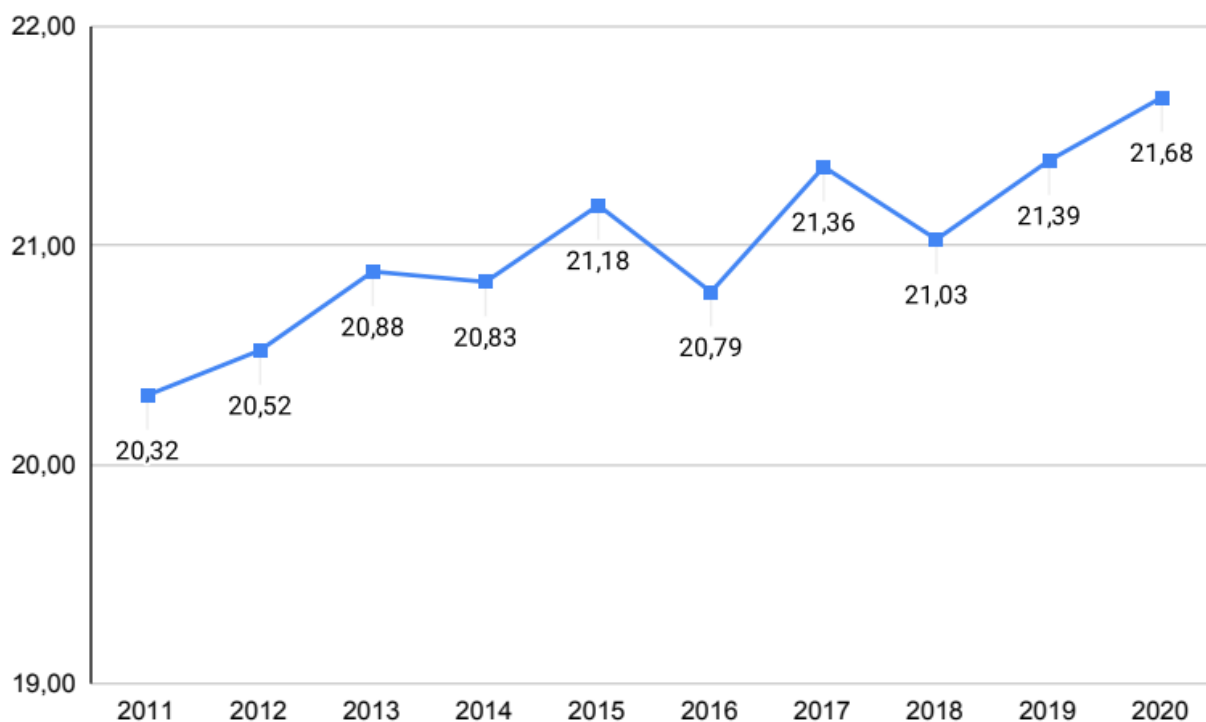

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Chociaż odsetek ludności w wieku produkcyjnym utrzymuje się na stabilnym poziomie, to w odniesieniu do całości populacji gminy jest dość niski. Ponadto odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym jest niższy aż o 10,3% niż ludności w wieku poprodukcyjnym, co świadczy niekorzystnie o witalności gminy.

Wskaźnikiem, który najtrafniej oddaje zjawisko starzejącego się społeczeństwa i pozwala na ocenę struktury demograficznej ludności zamieszkującej gminę Sułów jest wskaźnik obciążenia demograficznego obrazujący odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem. Na przestrzeni ostatnich 10 lat przedmiotowy wskaźnik wzrósł z 20,32% do 21,68% (średnia wartość dla całego województwa wynosi 19,1%).

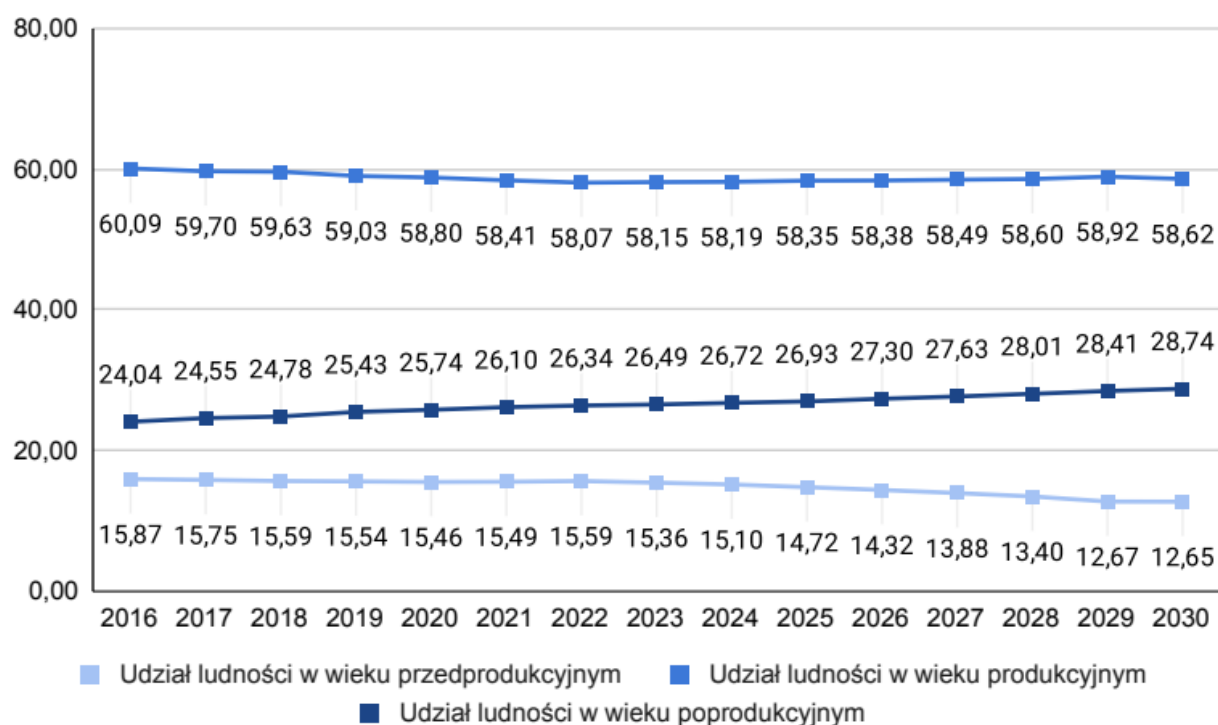
Wykres 10 Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem w gminie Sułów w latach 2011-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według Prognozy ludności gmin na lata 2017-2030 odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym będzie nadal przekraczał 25% i w 2030 roku osiągnie wartość 28,74%, natomiast liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym będzie systematycznie malała i w 2030 roku wyniesie 497, co będzie stanowiło 12,65% ludności ogółem. Starzeniu się populacji ma towarzyszyć dodatkowo spadek liczby mieszkańców, co jest konsekwencją spadku płodności oraz ruchów migracyjnych.

Wykres 11 Prognoza udziału ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w Gminie Sułów do roku 2030

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030

Problem starzenia się populacji, zarówno miast jak i wsi, zaczyna być współcześnie coraz bardziej odczuwalny. Podobnie jak w całym kraju, w województwie lubelskim obserwowany jest proces starzenia się ludności. Główną przyczyną tych zmian jest tzw. przesuwanie się w czasie „roczników wyżów i niżów demograficznych”, a także występujący od początku lat 90. XX wieku spadek współczynnika dzietności oraz wydłużanie się przeciętnego czasu trwania życia. Jest to przede wszystkim wynik zmian kulturowych i kształtowania się nowego modelu rodziny. Wzrosły również aspiracje zawodowe kobiet i zmieniła się ich rola w rodzinie².

Złożoność zjawiska starzenia się społeczeństwa stanowi istotne wyzwanie na poziomie regionalnym i lokalnym. Istotna jest identyfikacja możliwych działań na konkretnym poziomie tak, aby zapobiec skutkom negatywnych zjawisk demograficznych. Sprostać należy wzrostowi zapotrzebowania na usługi społeczne i zdrowotne, konieczności realizacji inwestycji w komunikację i znoszenie barier architektonicznych oraz zmiany struktury rodziny, konsumpcji, innowacyjności i produktywności pracy ludzkiej. Starzenie się społeczeństwa stanowi również wyzwanie dla rynku pracy. Zagadnienia te stanowią

² *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.*, s. 19.

wyzwania i wymagają współpracy różnych środowisk: samorządów terytorialnych, podmiotów gospodarczych i organizacji pozarządowych.

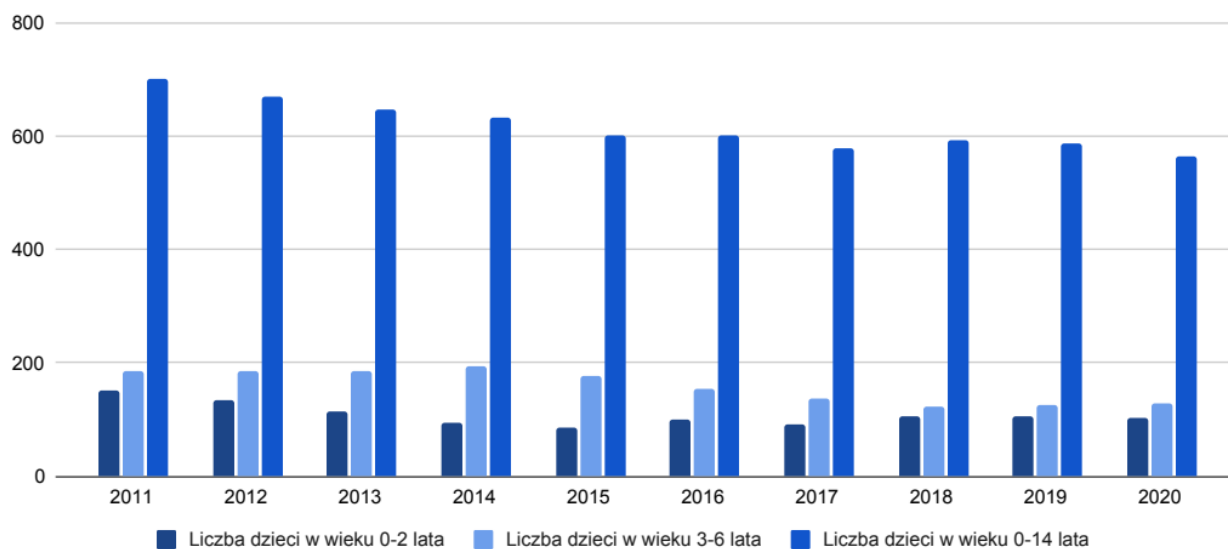
WNIOSKI:

- Ujemny przyrost naturalny oraz saldo migracji prowadzą do wyludniania się obszaru gminy.
- Utrzymujące się negatywne trendy demograficzne i bardzo niekorzystne prognozy wskazują na pogłębiający się proces starzenia społeczeństwa (generujący wiele problemów, m.in. zmniejszanie zasobu siły roboczej, osłabienie lokalnego kapitału ludzkiego, a także pogarszanie struktury rynku pracy).
- Wyzwaniem dla polityki rozwoju gminy jest zahamowanie niekorzystnych trendów demograficznych, w tym przez przyciąganie nowych (napływowych) mieszkańców gminy m.in. poprzez udostępnienie atrakcyjnych terenów osadniczych oraz stworzenie dogodnych warunków dla zamieszkiwania.

3.1.2 Potencjał oświatowy

Jednym z podstawowych elementów wpływających na możliwość budowania kapitału społecznego na przyszłość jest zapewnienie powszechnego dostępu do wysokiej jakości edukacji. Nowe wyzwania na rynku pracy i rozwój technologii powodują potrzebę stałego wzbogacania wiedzy i kwalifikacji, a także nabywania nowych umiejętności. W roku 2020 gminę zamieszkiwało 104 dzieci w wieku do 2 lat włącznie i 128 dzieci w wieku 3- 6 lat; w sumie 232 dzieci, natomiast 10 lat wcześniej w 2011 roku liczby te kształtowały się w następujący sposób 152+186, co daje w sumie 338 dzieci. Spadek aż o 45,69% liczby dzieci w wieku 2-6 lat. W 2011 roku liczba dzieci do 14 roku życia wynosiła 701 a w 2020 r. już jedynie 566. Nastąpił zatem spadek o 23,85% liczby dzieci w wieku do 14 roku życia. Jak wynika z wyżej przytoczonych danych liczba dzieci uczęszczających do szkół znacznie spadła. Przedmiotowy spadek jest głównie wynikiem negatywnych trendów demograficznych wskazujących na systematyczne zmniejszanie się liczby dzieci (zmniejszenie dzietności). Sytuacje posłania dzieci do szkół poza miejscem zamieszkania są sporadyczne.

Wykres 12 Liczba dzieci wg wieku w gminie Sułów w latach 2011-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gmina Sułów jest organem prowadzącym dla trzech szkół podstawowych:

1. Szkoła Podstawowa w Tworyczowie, w skład której wchodzi:
 - 1 oddział przedszkolny
 - 7 oddziałów szkoły podstawowej

Zdjęcie 1 Szkoła Podstawowa w Tworyczowie

Źródło: <https://www.facebook.com/sptworyczow>

2. Szkoła Podstawowa w Sułowie, w skład której wchodzi:
 - 2 oddziały przedszkolne

- 10 oddziałów szkoły podstawowej

Zdjęcie 2 Szkoła Podstawowa w Sułowie

Źródło: <https://zssulow.szkolnastrona.pl/download/Sulow.praca.pdf>

3. Szkoła Podstawowa w im. Świętego Jana Pawła II w Michowie w, w skład której wchodzi:

- 2 oddziały przedszkolne
- 8 oddziałów szkoły podstawowej

Zdjęcie 3 Szkoła Podstawowa w Michalowie

Źródło: <https://zsmichalow.edupage.org/>

Szkoła w Tworyczowie zatrudnia 10 nauczycieli. W szkole w Sułowie pracuje 21 nauczycieli, zaś w szkole w Michałowie - 18 nauczycieli. Łącznie jest zatrudnionych w gminie 49 nauczycieli.

Tabela 2 Zestawienie liczby uczniów i pracowników szkół w roku szkolnym 2021/2022 w gminie Sułów

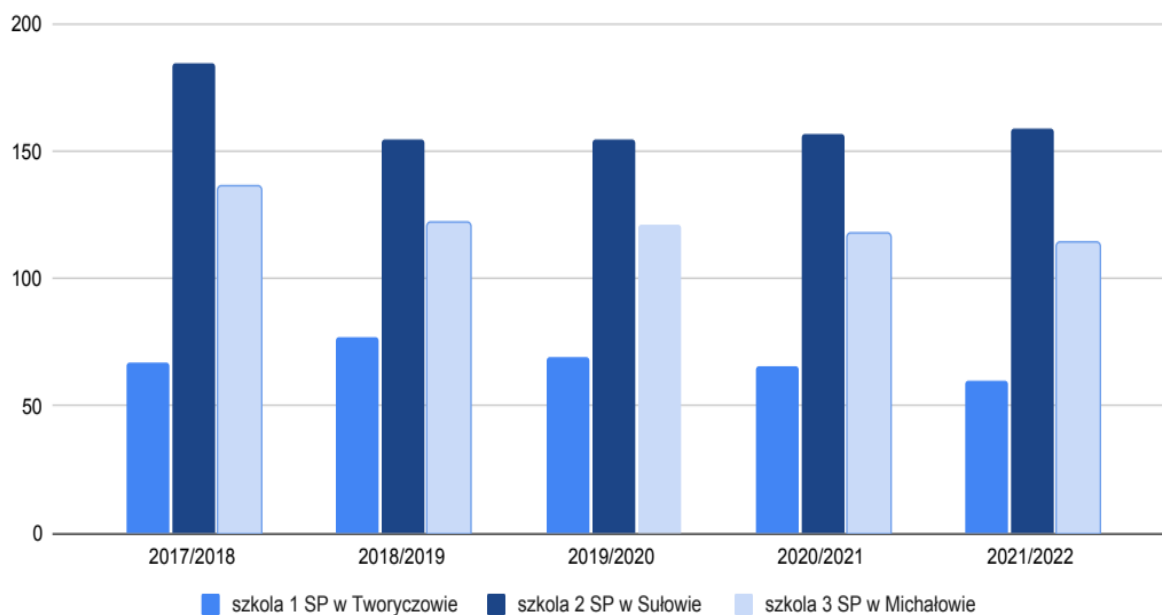
Wyszczególnienie	Szkoła Podstawowa w Tworyczowie	Szkoła Podstawowa w Sułowie	Szkoła Podstawowa w Michałowie
Liczba nauczycieli	10	21	18
Liczba oddziałów	8	10	10
Liczba uczniów punkt przedszkolny	9	43	27
Liczba uczniów – Szkoła Podstawowa	51	116	84
Liczba uczniów -ogółem	60	159	114

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Sułowie

Łącznie wraz z obsługą i administracją w szkołach podstawowych na terenie gminy jest prawie 57 etatów.

Na przestrzeni ostatnich pięciu lat szkolnych liczba uczniów uczęszczających do szkół, dla których organem prowadzącym jest gmina Sułów, zmniejsza się systematycznie.

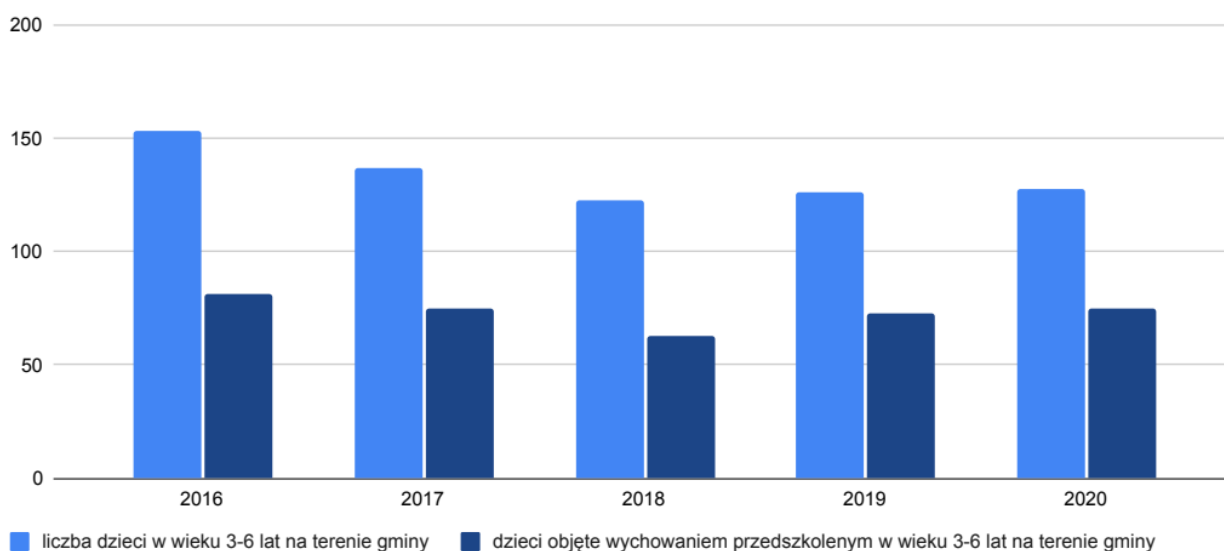
Wykres 13 Liczba uczniów placówek oświatowych w gminie Sułów w latach 2017-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Sułowie

W latach 2016-2020 odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie gminy kształtował się średnio na poziomie 55,06%. W poszczególnych latach wynosił on odpowiednio: 52,9%, 54,7%, 51,2%, 57,9%, 58,6%. Jest to wynik znacznie niższy niż średnia wojewódzka.

Wykres 14 Dzieci uprawnione i objęte edukacją przedszkolną w gminie Sułów

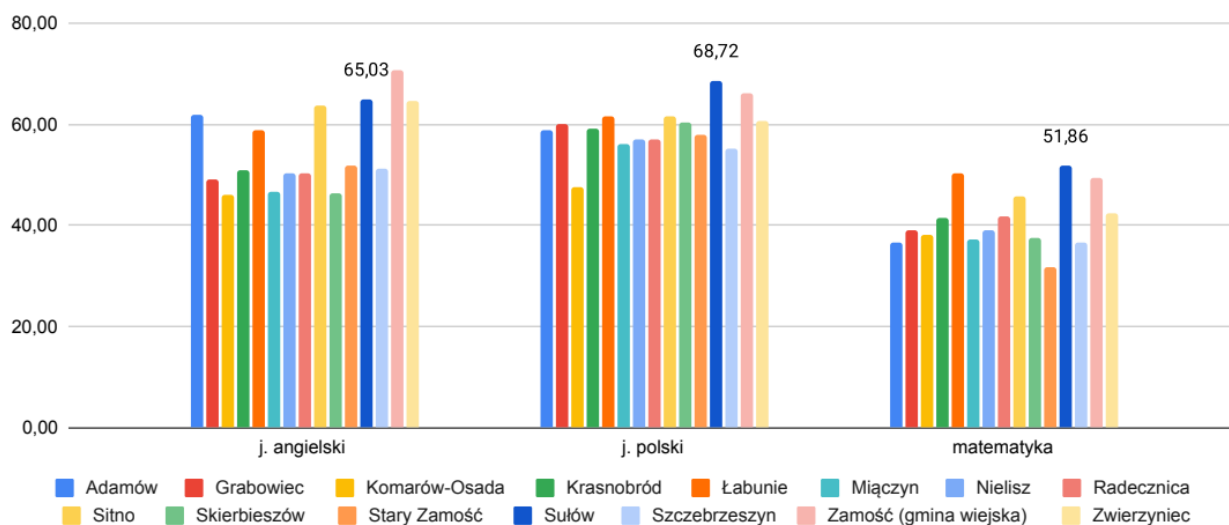

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W gminie Sułów jest niski odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych opieką przedszkolną. W 2020r. ten odsetek wynosił 58,6 %. Dla porównania w powiecie zamojskim wynik ten wynosił – 73,7%, w województwie lubelskim – 87,6%. Na terenie gminy Sułów nie funkcjonuje żadne przedszkole niepubliczne oraz żaden żłobek.

Analiza danych dotyczących egzaminów ośmioklasistów wskazuje, iż uczniowie uczęszczający do placówek oświatowych na terenie gminy Sułów w 2021 r. osiągnęli wyniki na dosyć wysokim poziomie. Najlepszy wynik osiągnęli z języka polskiego: 68,72%, zajmując pierwsze miejsce w powiecie zamojskim (drugie miejsce gmina wiejska Zamość – 66,17%, trzecie miejsce gmina Sitno- 61,57%). Z języka angielskiego wynik egzaminu kształtował się na poziomie 65,03 %. Ośmioklasiści z gminy Sułów osiągnęli drugi wynik w powiecie zamojskim. Wyższy wynik otrzymali uczniowie z gminy wiejskiej Zamość – 70,60%. Uczniowie szkół podstawowych z gminy Sułów osiągnęli najlepszy wynik z matematyki w odniesieniu do innych gmin powiatu zamojskiego – 51,85% (drugie miejsce gmina Łabunie -50,16%, trzecie miejsce gmina wiejska Zamość – 49,33%). Do egzaminu ośmioklasistów w 2021 r. przystąpiło 29 uczniów z gminy Sułów.

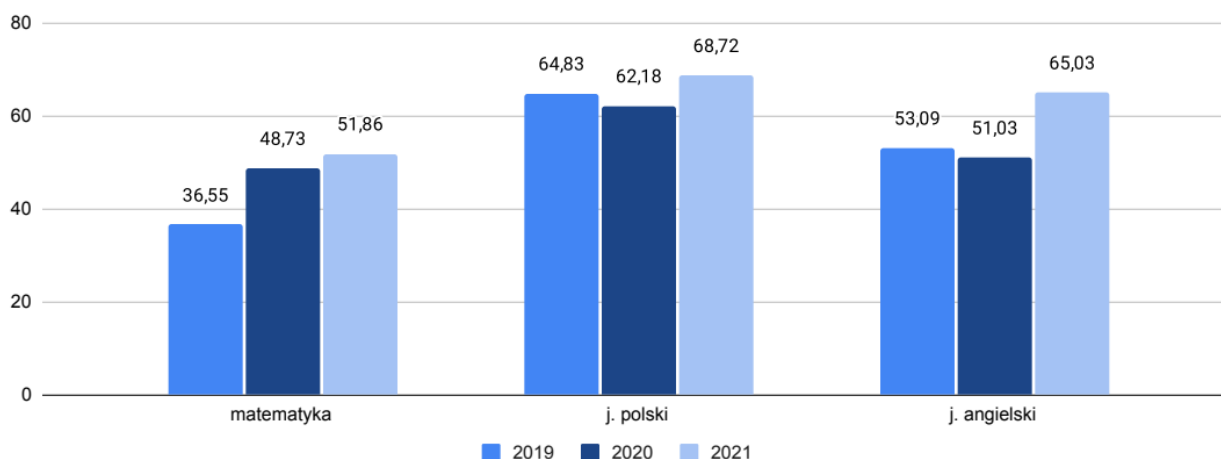
Wykres 15 Wyniki egzaminu ósmoklasisty w Gminie Sułów na tle gmin powiatu zamojskiego w 2021 r. – średni wynik w %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

W ciągu ostatnich trzech lat wyniki egzaminu z języka angielskiego były najlepsze ze wszystkich w analizowanym okresie. W 2021 roku w stosunku do roku poprzedniego odnotowano wzrost o 14%. Za każdym razem wynik ten był również powyżej średniej dla powiatu zamojskiego (w 2021 r. – 55,12%). Wynik był również wyższy od średniej dla województwa lubelskiego (w 2021 r. – 62,98%).

Wykres 16 Porównanie wyników egzaminów ósmoklasisty na terenie gminy Sułów w latach 2019-2021r. – średni wynik w %

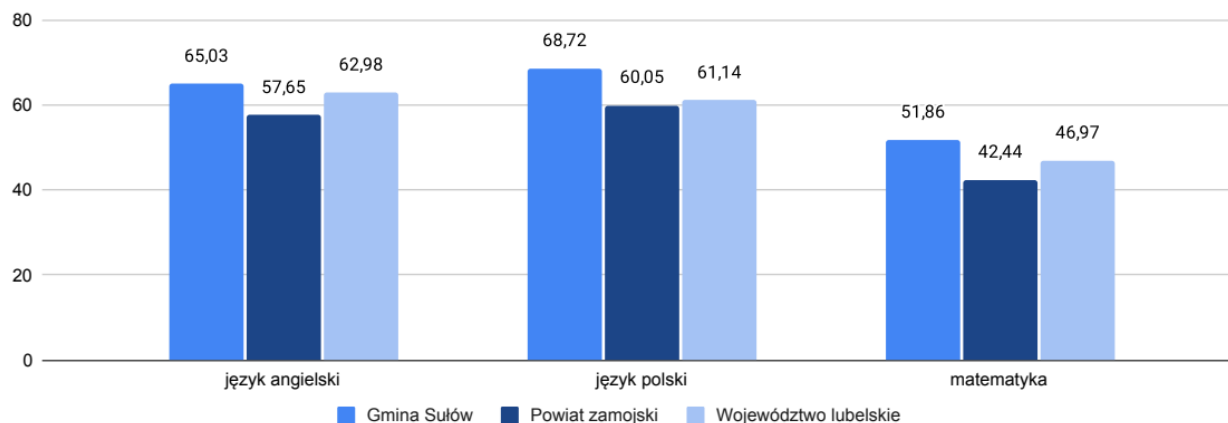

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

Wyniki egzaminu z matematyki są coraz lepsze na przestrzeni ostatnich lat (wzrosły z 36,55% w 2019 r. do 51,86% w 2021 r.) i kształtują się powyżej średniej dla powiatu

(42,44%) i województwa (46,97%). W zakresie języka polskiego odnotowuje się poprawę w porównaniu do roku poprzedniego o 6,54 punktu procentowego (z 62,18% na 68,72%) i wynik jest wyższy od średniej dla powiatu 60,05 % oraz województwa 61,14%.

Wykres 17 Porównanie wyników egzaminu ósmoklasisty gminy Sułów w roku 2021 r. na tle powiatu zamojskiego i województwa lubelskiego - średni wynik w %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

Pomimo sytuacji epidemiologicznej widzimy wyższe wyniki egzaminów w 2021 r. niż w 2020r.

Zespół Szkół w Sułowie jako jedyna placówka na terenie gminy posiada salę gimnastyczną z której możliwość korzystania ma także młodzież z pozostałych placówek oświatowych. Na obszarze Szkoły Podstawowej w Michalowie wybudowano boisko wielofunkcyjne, które zapewnia uprawianie sportów na świeżym powietrzu. Każdej ze szkół posiada place zabaw.

W ramach działania Zdalna Szkoła i Zdalna Szkoła+ finansowanego w 100% ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014 – 2020 wydatkowano 99.794,65 zł. Kwota ta przeznaczona została na umożliwienie uczniom uczestnictwa w systemie zdalnej nauki. W ramach dwóch edycji tego programu zakupiono 44 laptopów i 47 routerów umożliwiających dostęp do Internetu wraz z półrocznym abonamentem oraz opłacono ubezpieczenie. Sprzęt przekazano dyrektorom gminnych szkół w celu rozdysponowania pomiędzy uczniów.

Inwestycje z zakresu programów wieloletnich, współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej:

1. Termomodernizacja budynku Szkoły Podstawowej w Sułowie - realizacja przedsięwzięcia przy wsparciu ze środków 5.2 RPO WL w latach 2019 – 2020. Łączne nakłady finansowe 1.560.725,93 zł.
2. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej zlokalizowanych na terenie gminy Sułów – budynek Szkoły Podstawowej w Michałowie. Koszt inwestycji: 1 286 547,37 zł. Pozyskane dofinansowanie: 647 086,65 zł. Źródło dofinansowania: Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego + dotacja celowa z budżetu państwa.
3. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej zlokalizowanych na terenie gminy Sułów – Budynek Szkoły Podstawowej w Tworyczowie. Koszt inwestycji: 534 187,01 zł. Pozyskane dofinansowanie: 268 676,69 zł. Źródło dofinansowania: Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego+ dotacja celowa z budżetu państwa.
4. Przebudowa boiska przy Szkole Podstawowej w Sułowie, inwestycja finansowana ze środków Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych o łącznej wartości 570.000,00 zł.

Wydatki na realizację zadań oświatowych w 2020 r. wyniosły łącznie 6.774.739,23 zł, w tym m.in.:

- wyposażenie klas I – VIII szkół podstawowych w podręczniki lub materiały edukacyjne oraz materiały ćwiczeniowe z dotacji celowej: 22.146,91 zł,
- realizacja zadań własnych w zakresie wychowania przedszkolnego z dotacji celowej: 69.821,01 zł,
- dowóz uczniów niepełnosprawnych z terenu gminy do ośrodków specjalnych w Zamościu: 31.760 zł,
- stypendia za wyniki w nauce: 17.500 zł,
- dowóz uczniów do szkół: 117.545,81 zł,
- refundacja kosztów uczęszczania dzieci z terenu gminy Sułów do przedszkoli w innych gminach: 53.613,32 zł,
- prowadzenie szkół podstawowych: 5.574.018,87 zł,
- prowadzenie oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych: 543.488,80 zł,
- doskonalenie zawodowe nauczycieli: 24.725,60 zł,
- realizacja zadań wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych, gimnazjach: 147.424,82 zł,

- świadczenia wypłacone nauczycielom przeznaczone na dofinansowanie zakupu sprzętu komputerowego: 20.755,60 zł.

Subwencja wg metryczki za 2020 r. wyniosła: 3.146.008,00 zł.

WNIOSKI:

- Niski odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną na terenie gminy.
- Wysokie wyniki egzaminów ósmoklasisty w porównaniu do średniej powiatu i województwa.
- Niedostosowanie procesu edukacyjnego do aktualnych wymagań.
- Zły stan techniczny infrastruktury szkół oraz deficyty w ich wyposażeniu.

3.1.3 Potencjał kapitału społecznego

Encyklopedia PWN definiuje kapitał społeczny jako: całość stosunków społecznych w obrębie danej zbiorowości, umożliwiającą w przyszłości nawiązywanie innych konstruktywnych relacji społecznych³. Ich podstawą jest zaufanie oraz współpraca w różnych obszarach życia społecznego.

Badacze kapitału społecznego sugerują różne wskaźniki do jego określenia. Robert Putnam proponuje następujące rodzaje danych statystycznych: członkostwo w grupach dobrowolnych lub liczba takich grup, frekwencja wyborcza oraz czytelnictwo czasopism. Dodaje również pomiar poziomu altruizmu (np. poprzez udział wydatków na cele charytatywne w wydatkach ogółem poszczególnych osób, liczba osób oddających krew). Z kolei Francis Fukuyama doradza pomiar kapitału społecznego za pomocą „braku” kapitału społecznego, tj. różnego rodzaju dysfunkcji społecznych, takich jak: wskaźnik przestępczości, odsetek rozwodów, ilość zażywanych narkotyków, liczba procesów, wskaźnik samobójstw, rozmiar szarej strefy⁴.

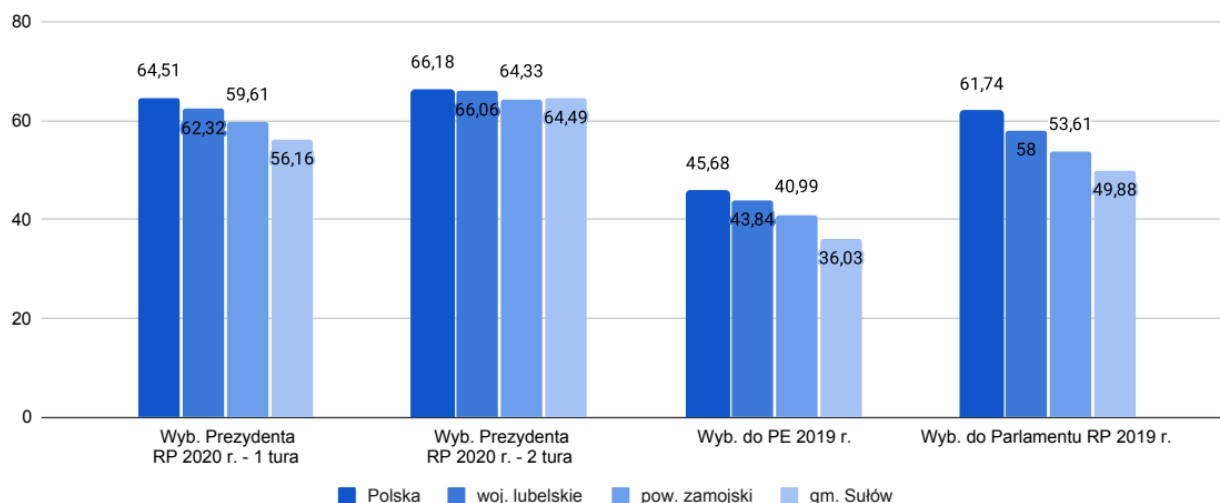
Jednym ze wskaźników, najczęściej przytaczanym w literaturze i pracach diagnostycznych z zakresu polityki lokalnej, odzwierciedlającym poziom kapitału społecznego i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego jest frekwencja wyborcza. Analizując frekwencję wyborów z lat 2019-2020 do następujących instytucji: wybory Prezydenta RP, wybory do Parlamentu UE, wybory do Parlamentu RP, należy stwierdzić, że w gminie Sułów

³ [kapitał społeczny - Encyklopedia PWN - źródło wiarygodnej i rzetelnej wiedzy](#)

⁴ K. Sierocińska, Kapitał społeczny. Definiowanie, pomiar i typy, „Studia Ekonomiczne”, nr I (LXVIII) 2011, Instytut Nauk Ekonomicznych PAN, s. 76-77.

kształtowała się ona na niższym poziomie niż w Polsce, województwie lubelskim i powiecie zamojskim.

Wykres 18 Porównanie frekwencji (%) w wyborach w latach 2019-2020 w Gminie Sułów na tle powiatu, województwa i Polski

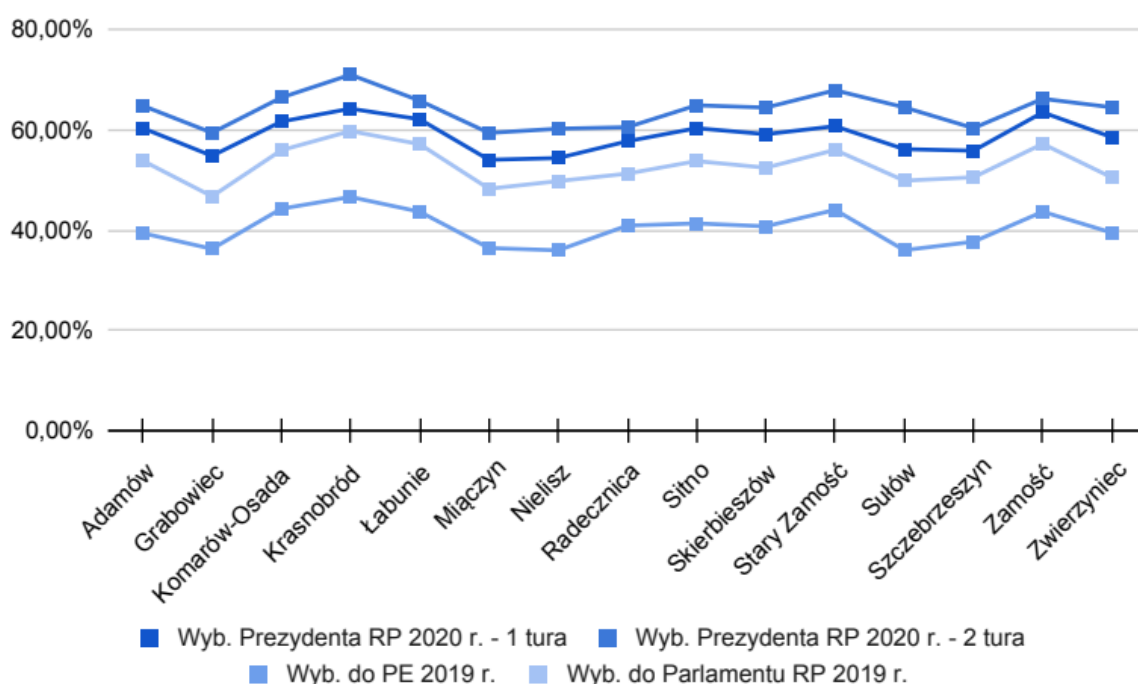

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej

Porównując frekwencję wyborczą gminy Sułów z pozostałymi gminami powiatu zamojskiego w I turze wyborów prezydenckich gmina Sułów zajęła 11 miejsce (na 15 gmin w powiecie) – frekwencja wyniosła 56,16%, w II turze wyborów prezydenckich 8 miejsce z frekwencją 64,49%, w wyborach do Parlamentu Europejskiego 14 miejsce z frekwencją 36,03% oraz w wyborach do Parlamentu RP 12 miejsce z frekwencją 49,88%.

Patrząc na wyniki frekwencji w analizowanych wyborach, należy stwierdzić, że aktywność wyborcza mieszkańców gminy jest na bardzo niskim poziomie i należy podjąć działania aktywizacyjne w tym obszarze.

Wykres 19 Porównanie frekwencji w wyborach w latach 2019-2020 w gminach powiatu zamojskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej

Rozpatrując determinanty zachowań wyborczych społeczeństwa w demokracjach zachodnich zauważa się, iż na poziomie jednostkowym następujące cechy wpływają na aktywność wyborczą: płeć męska, wiek w granicach 35 – 55 lat, wyższe wykształcenie, fakt zamieszkiwania w mieście, wyższy status społeczny, zadowalające dochody, stan cywilny - związek małżeński. W Polsce obserwuje się w tym względzie następujące prawidłowości: bierność wyborcza wzrasta wraz

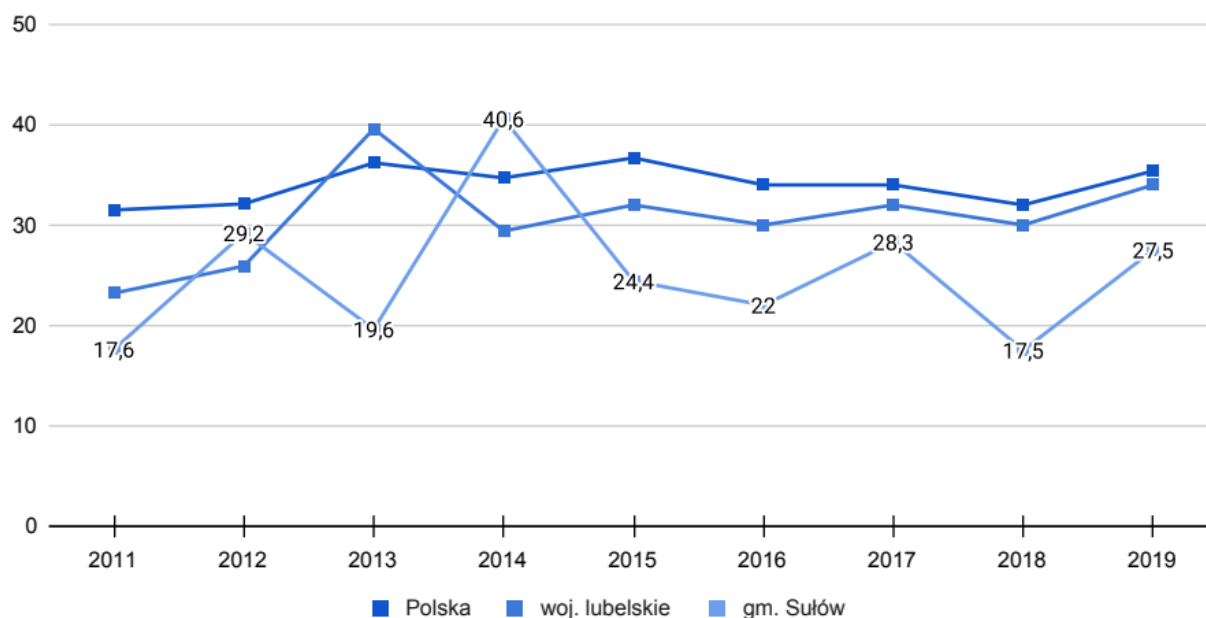
z niższym poziomem wykształcenia, rzadszym uczestnictwem w praktykach religijnych, niższymi dochodami, brakiem stałego zatrudnienia, obojętnym stosunkiem do religii, zajmowaniem szeregowego stanowiska pracy, zatrudnieniem w sektorze prywatnym oraz młodym lub podeszłym wiekiem wyborcy⁵.

Jak wspomniano wcześniej, wskaźnikami pomagającymi zmierzyć kapitał społeczny mogą być odsetek rozwodów i poziom przestępczości. W ostatnich latach liczba rozwodów w Polsce znacznie wzrosła, jednocześnie rodzina jest ważnym źródłem kapitału społecznego, w której kształtowane są takie wartości jak zaufanie i współpraca. Na poniższym wykresie przedstawiono oszacowany odsetek rozwodów w gminie Sułów (na podstawie danych GUS o rozwodach i zawartych małżeństwach w powiecie zamojskim). Widoczny trend, mimo wahań utrzymuje się od dziesięciu lat na średnim poziomie ok. 25,2% na niższym poziomie niż w

5 Z. J. Pietraś, Decydowanie polityczne, Warszawa – Kraków 1998, s.458

województwie lubelskim i w całej Polsce. Wyjątkiem jest rekordowy 2014 rok z odsetkiem rozwodów na poziomie 40,6%.

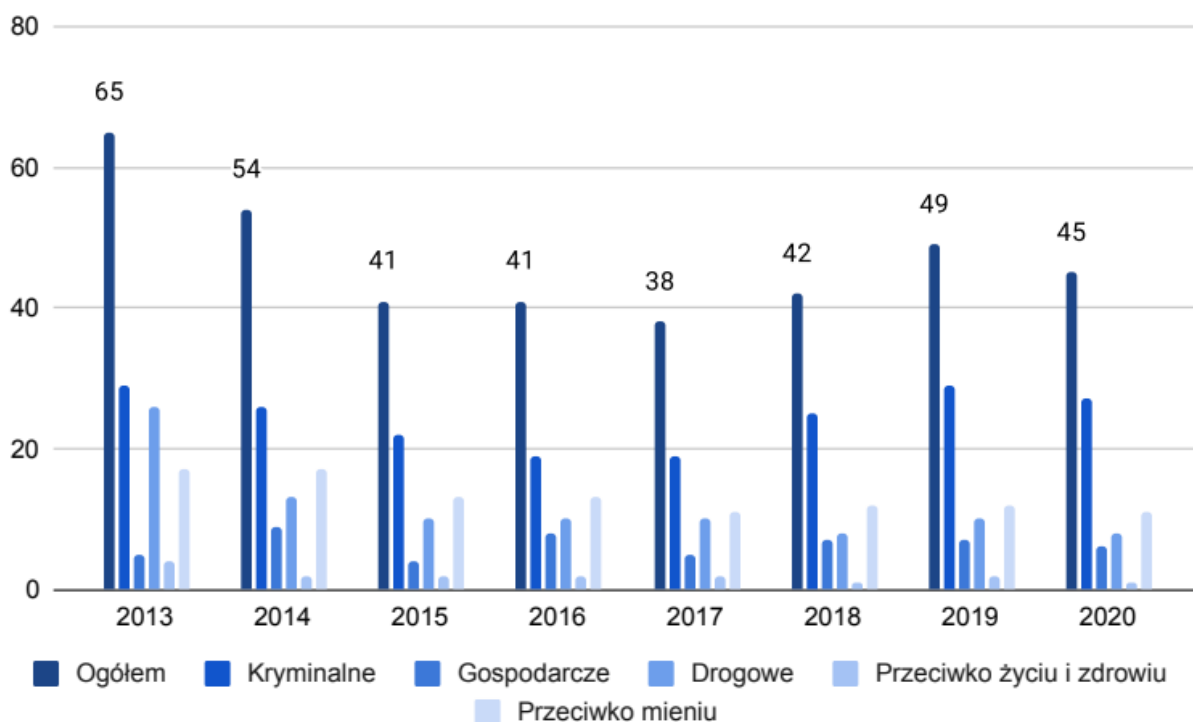
Wykres 20 Odsetek rozwodów w stosunku do zawartych związków małżeńskich na terenie gminy Sułów na tle województwa lubelskiego i Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Poziom przestępczości w gminie Sułów kształtuje się na znacznie niższym poziomie w porównaniu do Polski oraz województwa lubelskiego. W 2020 roku stwierdzono tu 45 przestępstw, z czego najwięcej o charakterze kryminalnym. Poniższy wykres przedstawia liczbę stwierdzonych (na podstawie oszacowania) przestępstw w gminie Sułów.

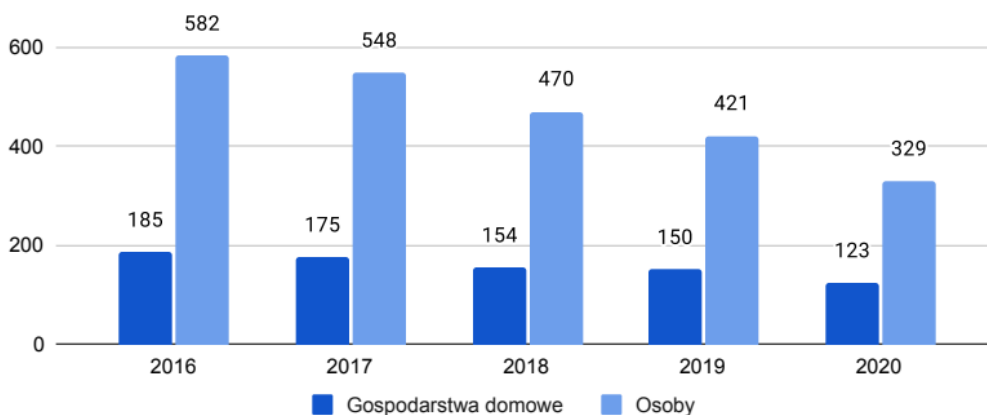
Wykres 21Przestępstwa stwierdzone w gminie Sułów (oszacowanie)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejnym wskaźnikiem odzwierciedlającym poziom kapitału społecznego jest liczba osób korzystających z pomocy społecznej. W latach 2016-2020 w gminie Sułów spadła liczba osób objętych pomocą społeczną z 582 do 329, a także rodzin ze 185 do 123 (należy zauważyć, iż podane liczby dotyczą liczby udzielonych świadczeń, a jedna osoba/rodzina może skorzystać z pomocy z kilku powodów).

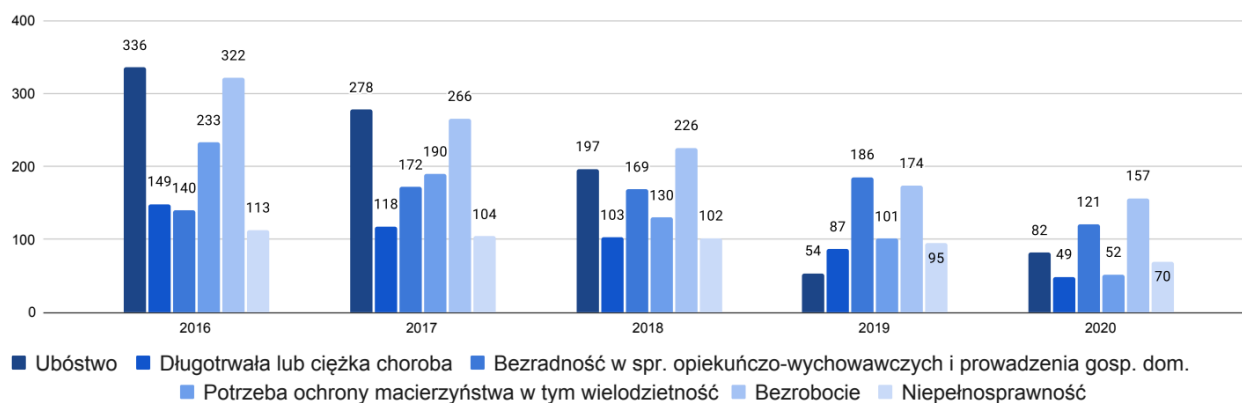
Wykres 22Liczba przyznanych świadczeń socjalnych przez GOPS w latach 2016-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie ze świadczeń przyznanych przez GOPS korzystano w sześciu wiodących obszarach tj.: ubóstwo, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, potrzeba ochrony macierzyństwa (w tym wielodzietność), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz bezrobocie. Kolejne środki zostały przyznane z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego oraz w związku z problemem alkoholowym i przemocą w rodzinie. Znacznie mniej osób korzystało z pomocy społecznej w związku z problemem alkoholowym, bezdomnością, zdarzeniami losowymi czy trudnościami w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. W badanym okresie nie udzielono żadnych świadczeń z powodu przemocy w rodzinie i sieroctwa. W latach 2016-2020 wyraźnie spadła liczba osób korzystających z pomocy GOPS w następujących kategoriach: ubóstwo z 335 do 82 osób, bezrobocia z 322 do 157, potrzeba ochrony macierzyństwa z 233 do 52 oraz długotrwała lub ciężka choroba z 149 do 49 osób.

Wykres 23 Powody przyznania pomocy społecznej (w liczbach osób) w gminie Sułów w głównych kategoriach w latach 2015-2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Sułowie

Największą grupą beneficjentów w gminie Sułów (w 2020 roku) stanowiły osoby: bezrobotne 157 osób, bezradne w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego 121 osób, ubogie 82 osoby oraz niepełnosprawne 70 osób. W poniższej tabeli zestawiono kategorie, w których została przyznana pomoc oraz liczbę osób, która z niej skorzystała w latach 2016-2020.

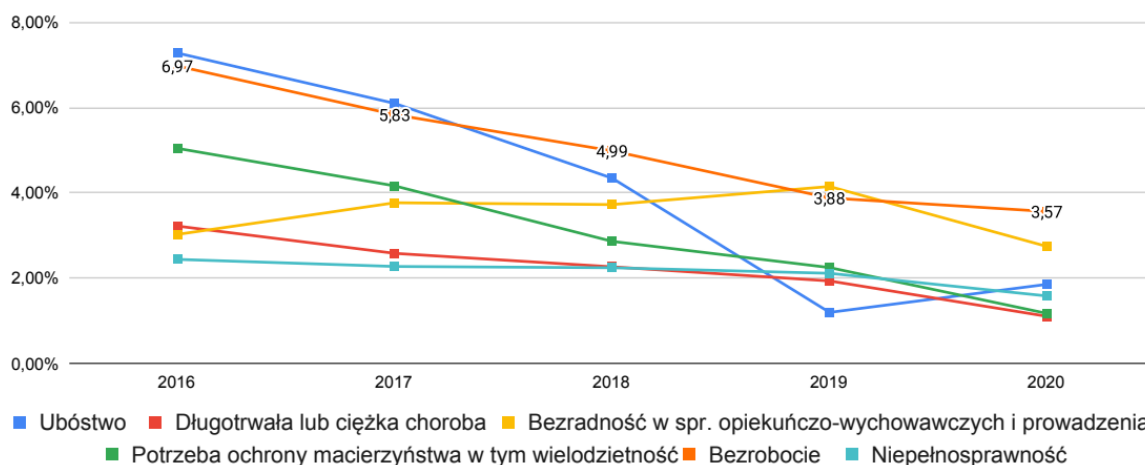
Tabela 3 Pomocy przyznania pomocy społecznej (w liczbach osób) w gminie Sułów w latach 2015-2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ubóstwo	304	336	278	197	54	82
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	0	0	1	1	0	2
Potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym :	241	233	190	130	101	52
a) Wielodzietność	180	177	132	89	71	18
Bezrobocie	337	322	266	226	174	157
Niepelnosprawność	115	113	104	102	95	70
Długotrwała lub ciężka choroba	153	149	118	103	87	49
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	146	140	172	169	186	121
Przemoc w rodzinie	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	14	20	21	14	17	6
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0	1	4	5	0	2
Zdarzenia losowe	0	5	12	0	5	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Sułowie

Analizując liczbę osób korzystających z pomocy społecznej w stosunku do liczby mieszkańców w całej gminie, zauważalny jest znaczny spadek z 7,28% w 2016 roku do 1,86% w 2020 roku w obszarze bezrobocie, który to obszar posiada najwyższą liczbę beneficjentów pomocy społecznej w gminie w 2020 roku. Wskazuje to na dobry kierunek rozwoju kapitału społecznego a także poprawiającą się ogólną sytuację mieszkańców gminy Sułów.

Wykres 24 Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej w latach 2016-2020 w gminie Sułów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Sułowie

W ramach analizowania sytuacji w obszarze kapitału społecznego należy również zwrócić uwagę na udział mieszkańców w kulturze. Jednym z wyznaczników, pozwalających na zbadanie ww. udziału, jest czytelnictwo. Na obszarze gminy Sułów instytucją odpowiedzialną za kwestię czytelnictwa jest Gminna Biblioteka Publiczna im. Feliksy Poździk w Sułowie oraz dwie biblioteki filialne w Sąsiadce i w Michalowie. Oprócz podstawowych form działalności, biblioteka w Sułowie prowadzi działalność kulturalno-oświatową, skierowaną do dzieci, młodzieży i osób dorosłych. Organizowane są lekcje biblioteczne, konkursy oraz spotkania autorskie. Ponadto biblioteka bierze czynny udział w redagowaniu gazety „Sekrety Wsi”, wydawanej co miesiąc przez Gminę Sułów, dotyczącej historii kraju i regionu jak i wydarzeń ważnych dla mieszkańców gminy. Poniższa tabela pokazuje jak kształtuje się obszar czytelnictwa w ostatnich latach.

Tabela 4 Czytelnictwo w gminie Sułów – wybrane wskaźniki

Wyszczególnienie	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	4632,9	4507,8	4769,2	4957,3	5188,4	5213,6	5423,3	5219,7
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	115	113	123	126	125	118	143	134
Wypożyczenia	34,5	31,2	24,1	22	21,5	26,8	19,9	21,4

księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach									
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wyżej przytoczone dane wskazują na zauważalny pozytywny trend wzrostu osób korzystających z zasobów instytucji kultury. Podkreślić należy, iż Gminna Biblioteka Publiczna im. Feliksy Poździk w Sułowie została wpisana do Rejestru Instytucji Kultury i jest to, jak dotychczas, jedyna instytucja kultury na terenie gminy. W 2011 r. biblioteka zakwalifikowała się jako wiodąca w Programie Rozwoju Bibliotek, mając za partnerów: Miejsko – Gminną Bibliotekę w Szczebrzeszynie oraz Gminne Biblioteki w Skierbieszowie i Radeczniczy. Obecnie zmodernizowany i nowoczesnie wyposażony lokal Gminnej Biblioteki Publicznej w Sułowie stwarza dogodne warunki do gromadzenia i udostępniania zbiorów oraz do zaspokajania informacyjnych i edukacyjnych potrzeb czytelniczych wszystkich grup mieszkańców. Działalność kulturalna jest również realizowana przez założoną w 2016r. Gminną Grupę Artystyczną, zrzeszającą wszystkie osoby (bez względu na wiek) zainteresowane rozwojem kulturalnym gminy Sułów. Wśród obszarów problemowych znajdują się niewystarczające zasoby lokalowe oraz deficyty w wyposażeniu instytucji kultury ograniczające w sposób znaczny możliwość realizacji oferty kulturalnej na terenie gminy. Realizacja zadań kulturalnych wspomagana jest budynkami Ochotniczych Straży Pożarnych. Z uwagi na brak głównego ośrodka skupiającego życie kulturalne mieszkańców gminy w dłuższej perspektywie istnieje konieczność budowy lub adaptacji budynków do celów typowej instytucji kulturalnej. Problemem gminy jest również stan istniejących budynków należących do infrastruktury przestrzeni publicznej. W 2020 roku wydatkowano 43.865,69 zł na zakup materiałów wykorzystanych przy remontach remizo-światlic.

Zdjęcie 4 Wyremontowana remizo-świetlica w Sułowie

Źródło: <https://www.kronikatygodnia.pl/wiadomosci/11407,dla-dobra-mieszkancow-i-turystow>

Na terenie gminy odbywa się co roku szereg wydarzeń kulturalnych, które są wizytówką gminy Sułów: Gminny Dzień Kobiet, Festiwal Twórczości Patriotyczno-Chrześcijańskiej w Tworyczowie, uroczystości rocznicowe w Kitowie połączone z biegiem pamięci, w którym udział biorą uczniowie wszystkich trzech szkół podstawowych z terenu gminy, Piknik Archeologiczny i Turniej Łuczniczy w Sąsiadce, Spotkania Sąsiedzkie w Sułowie, dożynki gminne oraz Festyn „Pożegnanie Lata” w Kulikowie. Dużą popularnością w środowisku rowerzystów cieszą się dwie imprezy: Memoriał im. Feliksy Poździk w Kolarstwie Szosowym i Memoriał Trenera Kazimierza Kowalczyka w Kolarstwie Szosowym. Na terenie gminy znajdują się dwa szlaki rowerowe a w 2021 r. Przez teren gminy przebiegała trasa I etapu Tour de Pologne.

Istotnym wskaźnikiem wizualizującym jakość kapitału społecznego gminy jest aktywność obywatelska mieszkańców, przejawiająca się uczestnictwem w organizacjach społecznych, grupach nieformalnych i innych organizowanych inicjatywach obywatelskich. Na obszarze gminy Sułów działa łącznie 25 organizacji. Należą do nich: Ochotnicze Straże Pożarne, stowarzyszenia, fundacje oraz kluby sportowe.

Stowarzyszenia:

- Stowarzyszenie "Grodzisko Sąsiadka Dawny Sutiejsk" – Sąsiadka

- Stowarzyszenie "Więź pokoleń" - Deszowice Drugie
- Stowarzyszenie "Nasz Sułowiec" – Sułowiec
- Stowarzyszenie "Pro Nobis"- Tworyczów, Kitów, Kolonia Kawęczyn
- Stowarzyszenie "Drużyna Grodu Sutiejsk" - Rozłopy

Koła Gospodyń Wiejskich:

- KGW Sąsiadka
- KGW Deszkowice Pierwsze
- KGW Sułów
- KGW Rozłopy
- KGW Sułowiec
- KGW Michalów

Ochotnicze Straże Pożarne:

- OSP Deszkowice Pierwsze,
- OSP Kawęczyn-Kolonia,
- OSP Kitów,
- OSP Kulików,
- OSP Michalów,
- OSP Rozłopy,
- OSP Rozłopy-Kolonia,
- OSP Sąsiadka,
- OSP Sułowiec,
- OSP Sułów,
- OSP Sułówek,
- OSP Tworyczów,
- OSP Żrebce.

W Rozłopach funkcjonuje Warsztat Terapii Zajęciowej, w ramach którego terapią objętych jest 35 osób niepełnosprawnych głównie z terenu gminy Sułów oraz z gmin ościennych. Warsztat Terapii Zajęciowej realizuje zadania w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej mającej na celu ogólny rozwój, niezbędny do możliwie samodzielnego i aktywnego życia w społeczeństwie oraz wyposażenie uczestników w szereg umiejętności niezbędnych do podjęcia pracy.

Cele działalności rewalidacyjnej prowadzonej w WTZ realizowane są podczas zajęć w następujących pracowniach: ceramicznej, krawiecko dziewiarskiej, plastycznej, ogrodniczej, poligraficznej, gospodarstwa domowego oraz stolarsko wikliniarskiej. Poprzez zastosowanie różnych technik terapii zajęciowej, zgodnie z indywidualnym programem rehabilitacji dla każdego uczestnika, wyrabiana jest u podopiecznych zaradność osobista i pobudzana aktywność społeczna.

Uczestnicy WTZ byli już wielokrotnie zdobywcami pierwszych nagród m. in. w konkursach plastycznych.

Zdjęcie 5 Prace podopiecznych Warsztatów Terapii Zajęciowej w Rozłopach

Źródło: <https://www.facebook.com/wtzrozlopy>

W 2021 r. gminie udało się pozyskać zewnętrzne środki finansowe przeznaczone na inwestycje kulturalne: Między innymi zrealizowano projekt w ramach programu grantowego „Groby i Cmentarze Wojenne w kraju”. Na jego realizację gmina otrzymała dofinansowanie w wysokości 16 800,00 zł od Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu. Zadanie obejmowało m.in.:

- odnowienie mogił pojedynczych (uzupełnienie ubytków formy, oczyszczenie nagrobków, pogłębienie inskrypcji)
- zakup kosi spalinowej do pielęgnacji cmentarza
- zakup spalinowego urządzenia wielofunkcyjnego do pielęgnacji zadrzewienia na cmentarzu
- zakup i montaż oznakowania dojazdu do cmentarza
- zakup i montaż obelisku wraz z tablicą pamiątkową

Przed rozpoczęciem prac konserwatorskich uporządkowaniem terenu cmentarza oraz terenu wokół zajęli się strażacy z lokalnej jednostki OSP w Sułowcu, członkinie i członkowie Stowarzyszenia „Nasz Sułowiec” oraz okoliczni mieszkańcy.

Gmina Sułów otrzymała także pomoc finansową na realizację zadania pn.: „Przebudowa infrastruktury rekreacyjnej w miejscowości Kulików: budynek altany”, realizowanego w ramach poddziałania 19.2 *Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego na społeczność*, w ramach działania *Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER* objętego Programem w zakresie *Budowa lub przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej lub kulturalnej*. Na realizację operacji została przyznana pomoc w wysokości 32.919,00 zł, wynikająca z umowy zawartej pomiędzy Województwem Lubelskim, a Gmina Sułów.

W 2021 r. na wyposażenie OSP Żrebce trafił nowy MAN w zabudowie Moto-Truck. Jest to ogromny skok w przyszłość, mobilność oraz przede wszystkim niewiarygodna poprawa osiągnięć podczas działań ratowniczo-gaśniczych. Samochód będzie służył całej gminie Sułów, niosąc pomoc i wsparcie wszystkim mieszkańcom.

Uwagę zwraca słabo rozwinięta infrastruktura związana z opieką medyczną. Na terenie Gminy Sułów funkcjonują tylko dwa ośrodki zdrowia: w Ośrodek Zdrowia w Tworyczowie oraz Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Zdrowia w Michalowie. W ośrodku zdrowia w Tworyczowie przyjmuje jeden lekarz, jedna pielęgniarka szkolna i jedna położna. W ośrodku zdrowia w Michalowie jest dwóch lekarzy, w tym jeden pediatra, trzy pielęgniarki i jedna położna. W każdym z ośrodków przyjmują również stomatolodzy po jednym w każdym. Na jednego lekarza przypada średnio około 1600 pacjentów. Ponieważ gmina nie posiada szpitala, mieszkańcy korzystają ze szpitali położonych najbliżej gminy, które znajdują się w Szczepieszynie oraz w Zamościu. W gminie znajdują się dwa punkty apteczne pierwszego typu. Na terenie gminy wg danych GUS w 2020 r. udzielono 10 785 porad lekarskich.

WNIOSKI:

- Bardzo niska aktywność wyborcza mieszkańców - należy podjąć działania aktywizacyjne w tym obszarze.
- Mimo tendencji spadkowej nadal wysoki poziom bezrobocia i ubóstwa a co za tym idzie wysoki odsetek ludności korzystający z pomocy społecznej.
- Brak głównego ośrodka skupiającego życie kulturalne mieszkańców gminy w dłuższej perspektywie generuje konieczność budowy lub adaptacji budynków do celów typowej instytucji kulturalnej.
- Zły stan i wyposażenie budynków należących do infrastruktury przestrzeni publicznej.
- Słabo rozwinięta infrastruktura związana z opieką medyczną.

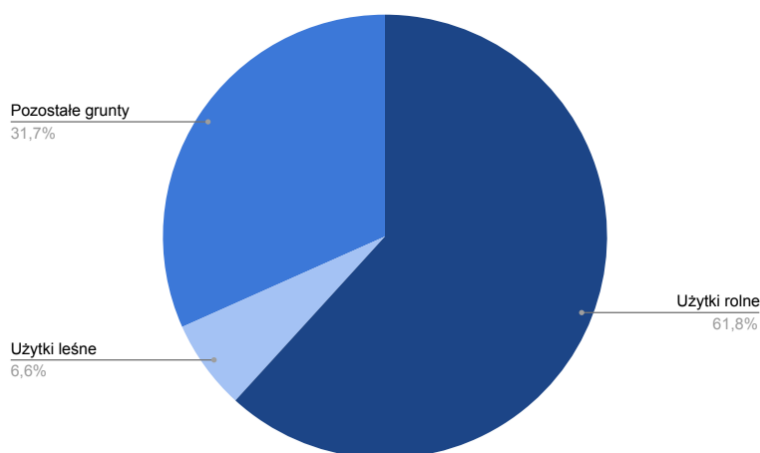
3.2 STREFA GOSPODARCZA

3.2.1 Potencjał rolniczy

Gmina Sułów znajduje się w lubelsko-zamojskim regionie klimatycznym, który kształtują ścierające się wpływy klimatu kontynentalnego i atlantyckiego. Charakterystyczną cechą klimatyczną są stosunkowo krótkie pory przejściowe tj. przedwiosnie i przedzimą. Średnia roczna temperatura wynosi 7-8°C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec za średnią temperaturą 17,8–18,2°C, a najzimniejszym styczeń o średniej temperaturze od – 4,0 do – 4,5°C. Najwyższe temperatury dobowe notowano w sierpniu (36,5°C), a najniższe w lutym (- 30,2°C). Opady są obfite (około 700 mm rocznie) i występują zazwyczaj w czerwcu i lipcu, natomiast w sierpniu obserwuje się największe nasłonecznienie. Liczba dni z opadami wynosi 70 – 75 rocznie. Pokrywa śnieżna utrzymuje się od 60 do 80 dni⁶.

Powierzchnia obejmująca gminę Sułów wynosi 9324 ha, co stanowi 0,37% powierzchni województwa lubelskiego i 4,98% powierzchni powiatu zamojskiego. Największy udział procentowy w powierzchni gminy stanowią użytki rolne 69%. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych na terenie gminy Sułów wg danych GUS na koniec 2020 roku wynosiła 611,33 ha. Lesistość (wskaźnik pokrycia lasem określonej powierzchni) jej obszaru wyniosła 6,6%, co jest wartością dużo niższą od wartości dla powiatu zamojskiego (23,4%), województwa lubelskiego (23,4%) i dla kraju (29,9%).

Wykres 25 Struktura powierzchni gminy Sułów

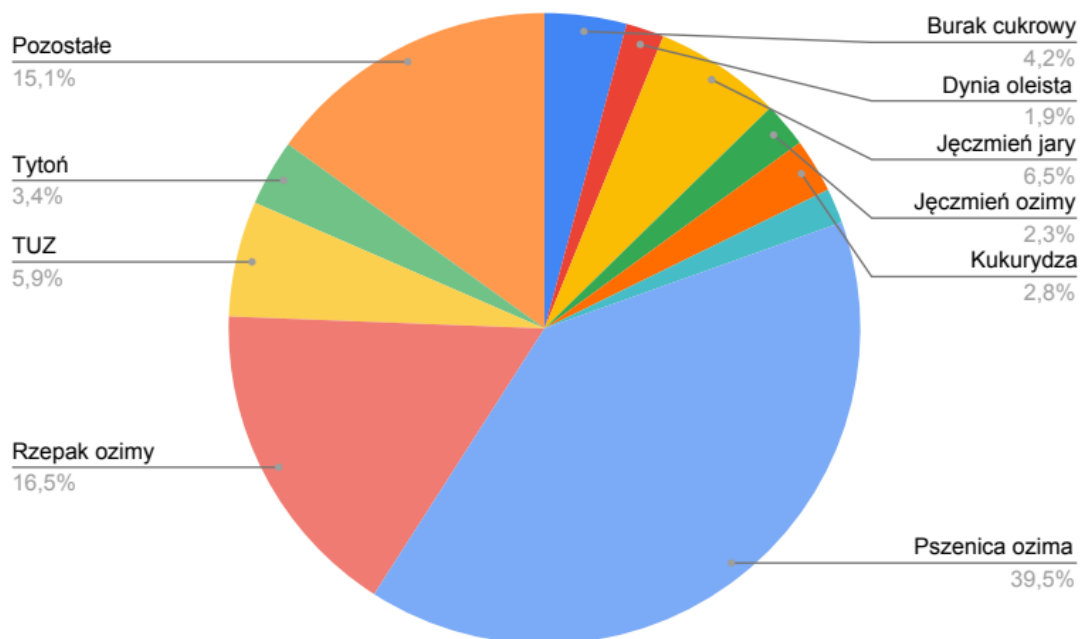

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (Powierzchnia gruntów leśnych 2020) Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Powierzchnie upraw w gminach 2021)

6 Objaśnienia do mapy geośrodowiskowej Polski 1:50000. Arkusz Krasnobród (894), Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2011.

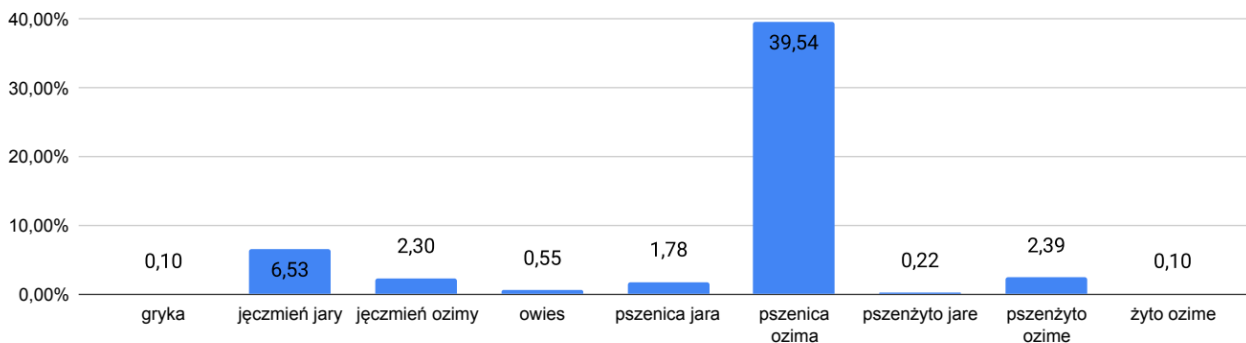
Użytki rolne w gminie Sułów, wg danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, wynosiły w 2021 roku 5758,74 ha, co stanowi 61,76% powierzchni gminy. Najczęściej siana jest pszenica ozima zajmująca 39,5% użytków rolny, następnie rzepak ozimy – 16,5% oraz jęczmień jary – 6,5%. Dużą grupę zasiewów zajmują trwałe użytki zielone (TUZ) – 5,9% użytków rolnych.

Wykres 26 Zagospodarowanie użytków rolnych w gminie Sułów

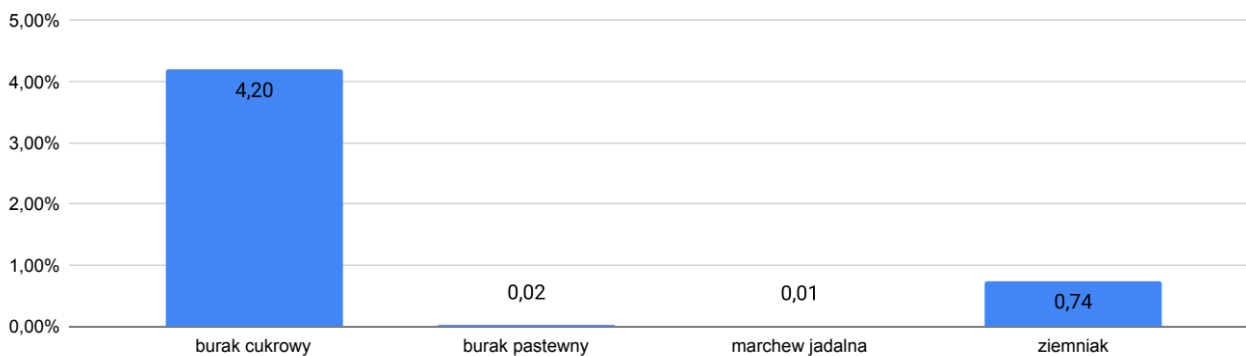
Źródło: Opracowanie na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Powierzchnie upraw w gminach 2021).

Wykres 27 Udział zbóż w zagospodarowaniu użytków rolnych w Gminie Sułów.

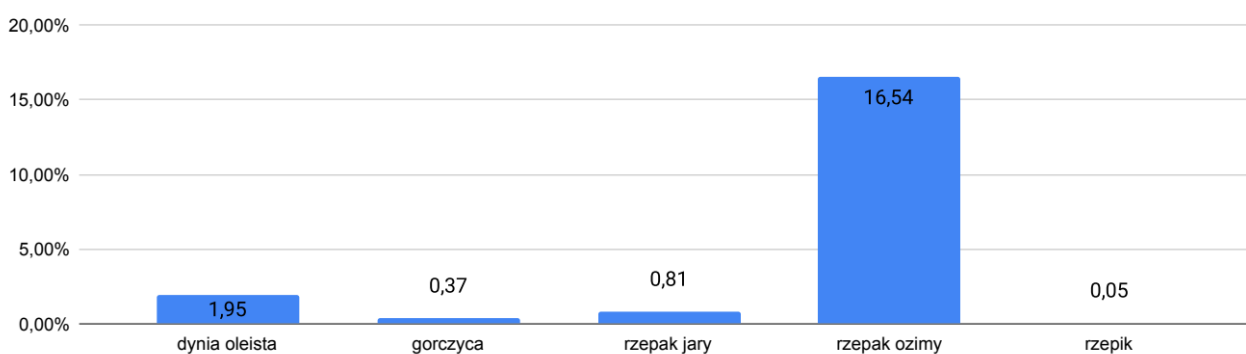
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Powierzchnie upraw w gminach 2021).

Wykres 28 Udział roślin okopowych w zagospodarowaniu użytków rolnych w Gminie Sułów

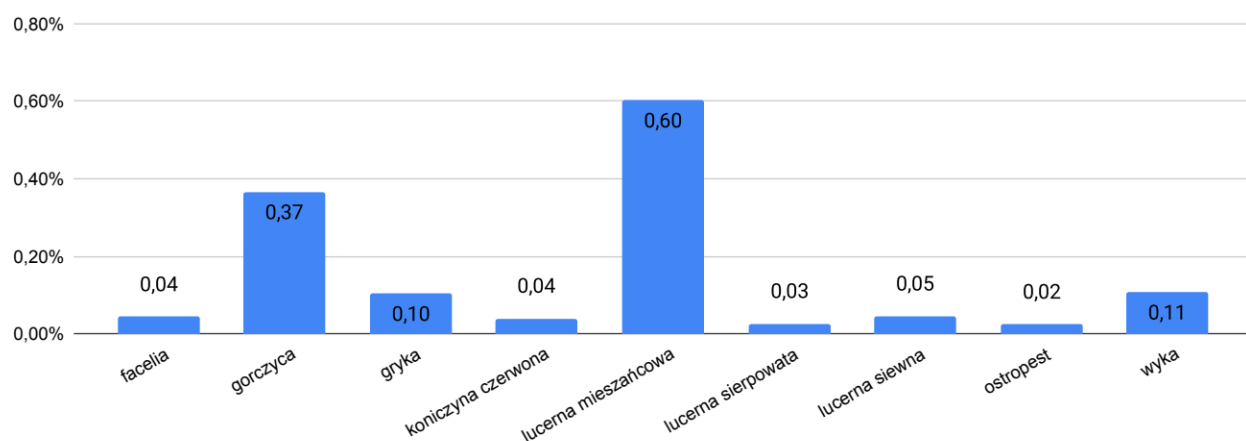
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Powierzchnie upraw w gminach 2021).

Wykres 29 Udział roślin oleistych w zagospodarowaniu użytków rolnych w Gminie Sułów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Powierzchnie upraw w gminach 2021).

Wykres 30 Udział roślin miododajnych w zagospodarowaniu użytków rolnych w Gminie Sułów

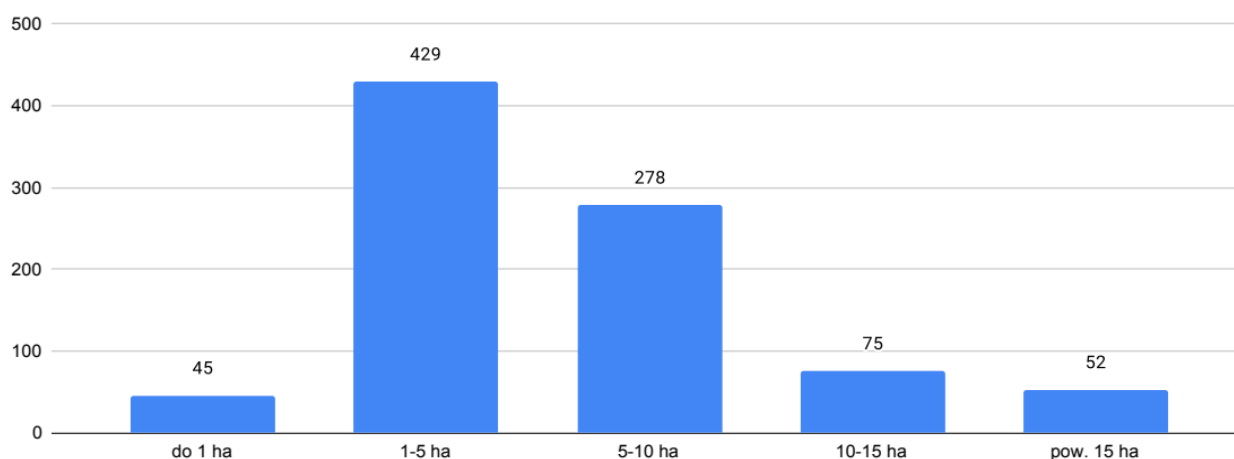
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Powierzchnie upraw w gminach 2021).

W gminie występują gleby lessowe, spośród których decydującą rolę odgrywają gleby brunatno ziemne (brunatne właściwe i wylugowane). Obok gleb brunatno ziemnych występują rędziny i czarnoziemy. Czarnoziemy wytworzone z lessów występują w rejonie

Koloni Sułów i Rozłop. Gleby na terenie gminy charakteryzują się występowaniem wysokich klas bonitacyjnych od I do IV.

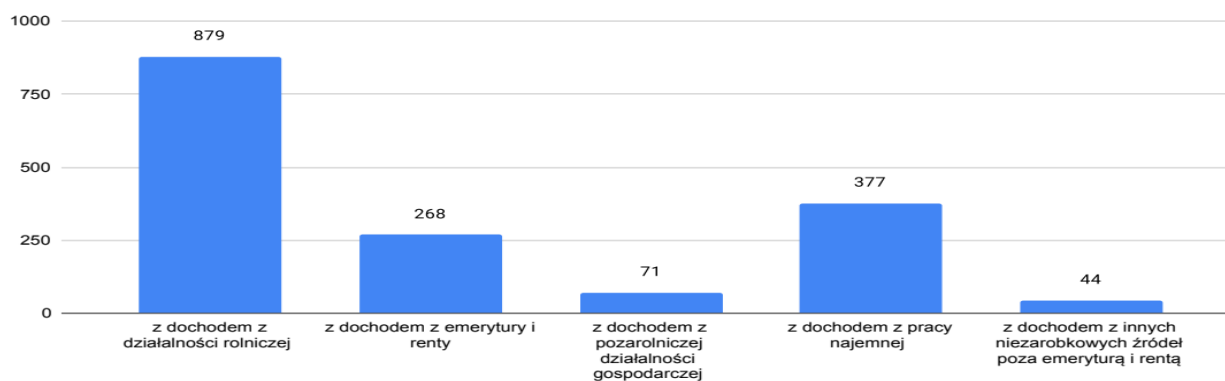
Według danych GUS - Powszechny Spis Rolny 2010, na terenie gminy funkcjonują 52 duże gospodarstwa rolne powyżej 15 ha, co stanowi 5,87% gospodarstw domowych. Najliczniejsze są gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha. Jest ich 429 i stanowią one 48,42% ogółu. Gospodarstw rolnych licząc od tych poniżej 1ha do 10 ha jest 84,88% co świadczy o bardzo silnym rozdrobieniu gospodarstw rolnych. 879 gospodarstw domowych prowadzi działalność rolniczą, co stanowi 99,2% wszystkich gospodarstw domowych. Duża liczba gospodarstw uzyskuje także dochody z pracy najemnej, emerytury i renty.

Wykres 31 Struktura obszarowa gospodarstw rolnych w gminie Sułów (w ha)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Powszechny Spis Rolny 2010

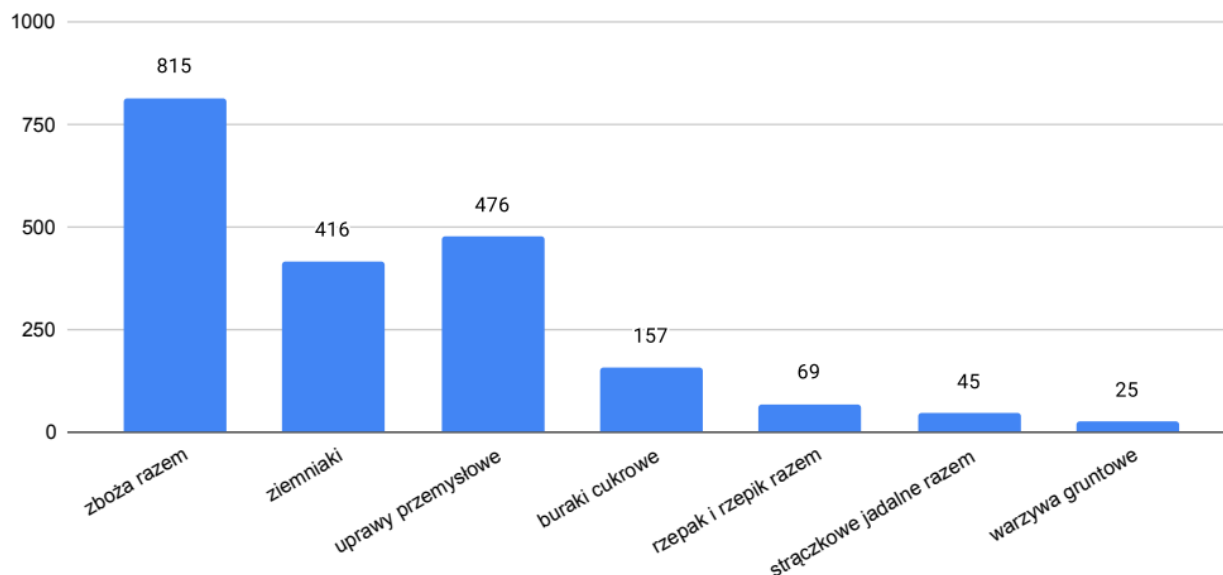
Wykres 32 Źródła dochodów gospodarstw domowych w gminie Sułów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Powszechny Spis Rolny 2010

W gospodarstwach rolnych dominuje uprawa zbóż, roślin przemysłowych takich jak rzepak, ziemniaków oraz buraków cukrowych.

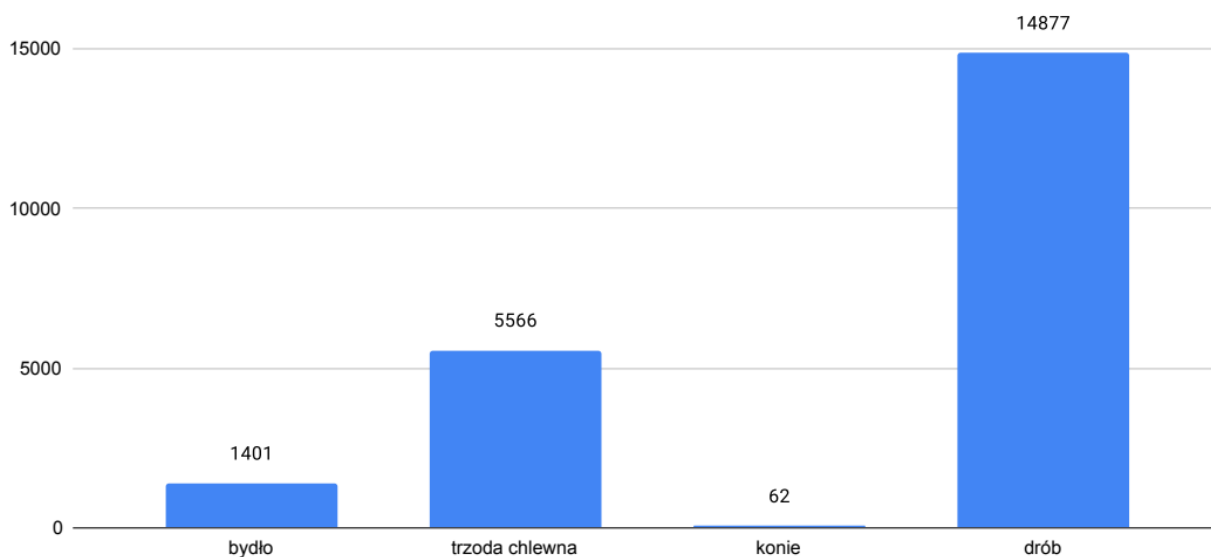
Wykres 33 Struktura ilości gospodarstw z uprawą wg rodzaju zasiewów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Powszechny Spis Rolny 2010

Hodowla zwierząt nastawiona jest na drób, którą zajmuje się w 451 gospodarstwach. W 313 gospodarstwach hoduje się bydło, w 323 trzodę chlewną, a w 20 konie.

Wykres 34 Struktura hodowli zwierzęcej (szt.) w gospodarstwach rolnych w Gminie Sułów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS – Powszechny Spis Rolny 2010

Analizując sytuację ekonomiczną mieszkańców gminy Sułów można stwierdzić, że jest to gmina zdominowana przez rolnictwo. Świadczy o tym zarówno przewaga użytków

rolnych nad innymi gruntami a także ilości gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, która stanowi źródło dochodów dla 99,2% gospodarstw domowych.

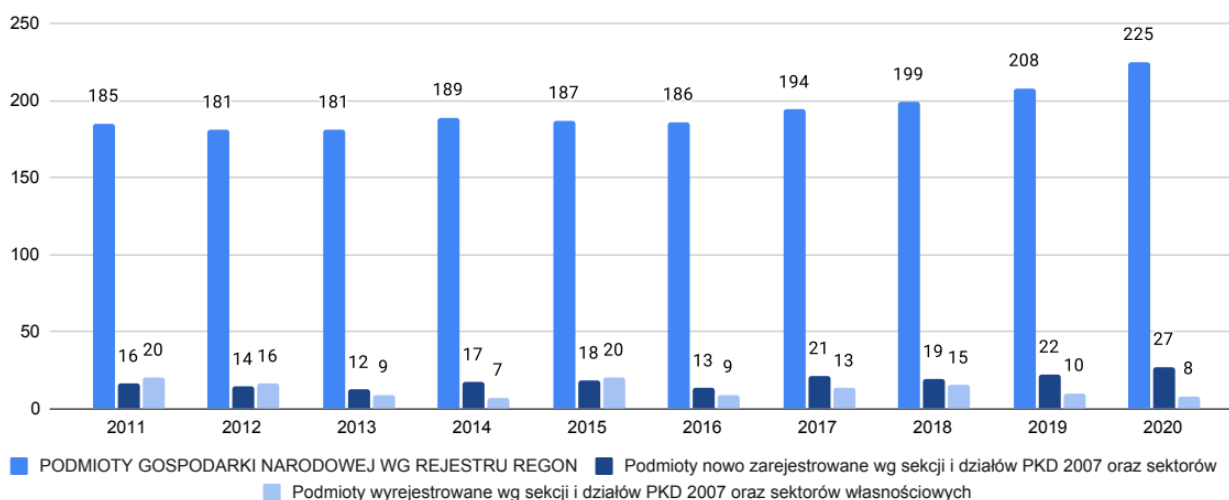
WNIOSKI:

- Silne rozdrobnienie gospodarstw rolnych.
- Konieczność podejmowania dodatkowej pracy przez osoby prowadzące działalność rolniczą.
- Brak zróżnicowania źródeł dochodów mieszkańców gminy. Zdecydowana większość dochodów społeczeństwa uzależniona od rolnictwa.

3.2.2 Potencjał rozwoju ekonomiczno-społecznego

Gmina Sułów należy do obszarów, w których sytuacja społeczno-ekonomiczna mieszkańców jest zdeterminowana gospodarką rolną. Sektor ten stanowi główne źródło utrzymania mieszkańców oraz pełni główną funkcję rozwojową. Jako podstawowe źródło dochodu mieszkańcy wymieniają pracę w indywidualnych gospodarstwach ale w gminie występuje również zjawisko tzw. „dwuetatowców”. Pozostałe sektory gospodarki takie jak usługi czy produkcja zajmują miejsca jedynie pomocnicze. Wskaźnik podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym dla gminy Sułów wynosi 867 i jest niższy niż dla powiatu zamojskiego (1174). W województwie lubelskim wskaźnik ten wynosi 1542. Według danych GUS na terenie gminy Sułów w 2020 roku zarejestrowanych było 225 podmioty gospodarcze, z czego 216, tj. 96% funkcjonowało w sektorze prywatnym. W ujęciu bezwzględny liczbą podmiotów gospodarki narodowej w gminie Sułów wzrosła od 2011 r. do 2020 r. o 37,84% - wykres poniżej.

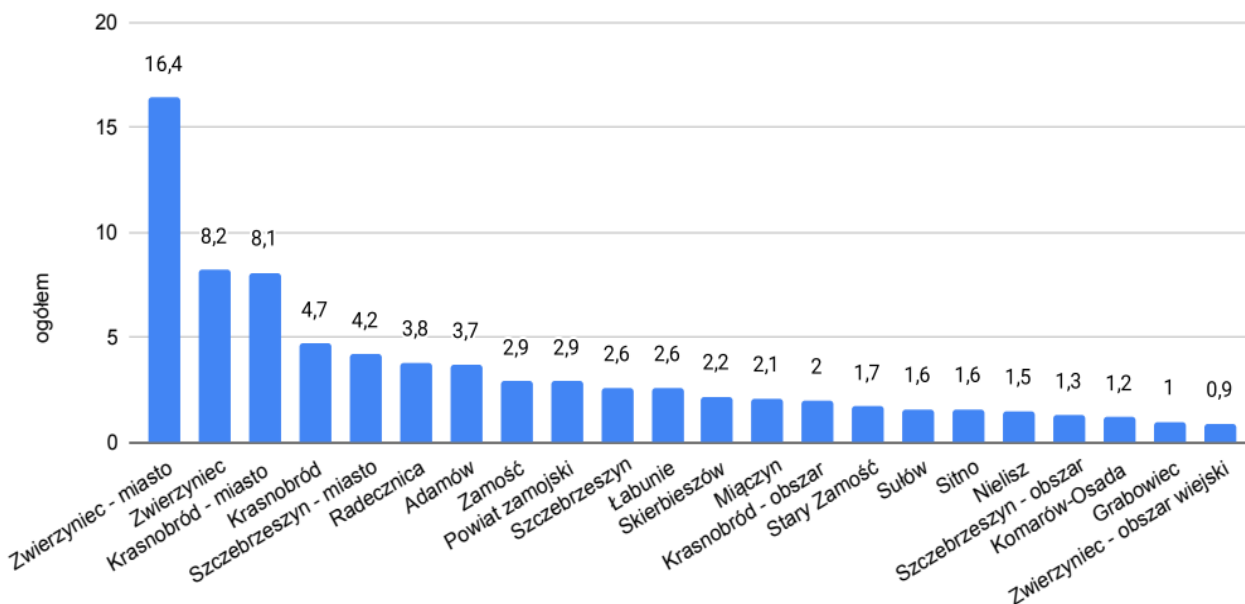
Wykres 35 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon wg grup rodzajów działalności w gminie Sułów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W gminie Sulów jest bardzo mało podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Na 1000 mieszkańców gminy jest tylko 1,6 podmiotów. Niższe wyniki odnotowuje tylko 4 gminy w powiecie zamojskim.

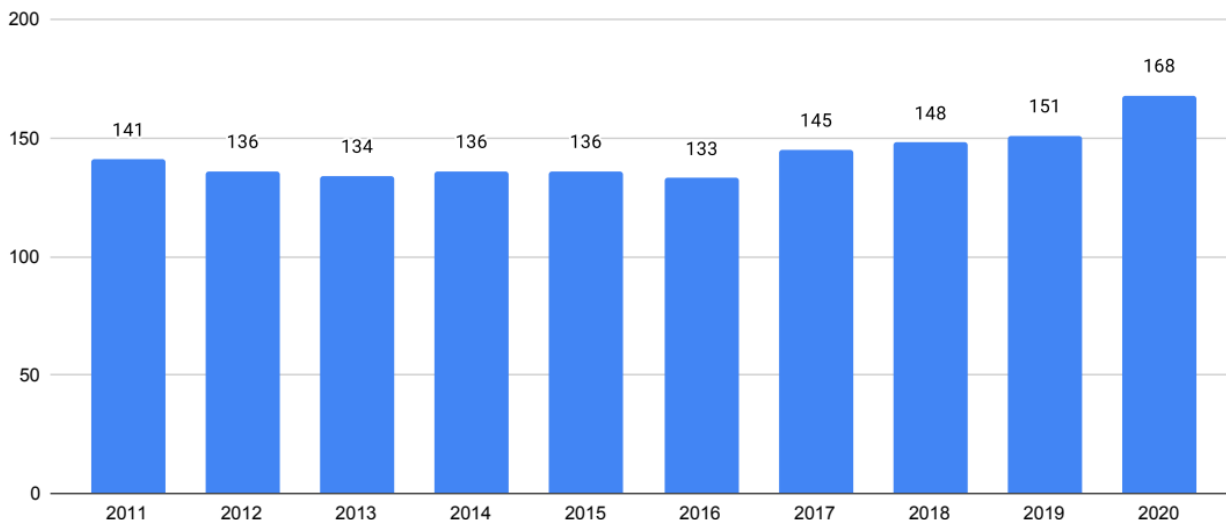
Wykres 36 Podmioty na 1000 mieszkańców w powiecie zamojskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zdecydowana większość (96,89%) przedsiębiorstw to mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające 0-9 osób, tylko 3,11% przedsiębiorstw zalicza się do grupy małych przedsiębiorstw zatrudniających 10-49 osób, średnich przedsiębiorstwa zatrudniające 50-249 nie ma na terenie gminy. Na terenie Gminy występuje 225 podmiotów gospodarki narodowej w tym 168 jednoosobowych działalności gospodarczych, co stanowi 74,66% ogółu przedsiębiorstw w gminie. Podmioty gospodarki narodowej posiadające osobowość prawną w formie spółki handlowej – 4, spółdzielnie - 2, stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne – 24, fundacje -2.

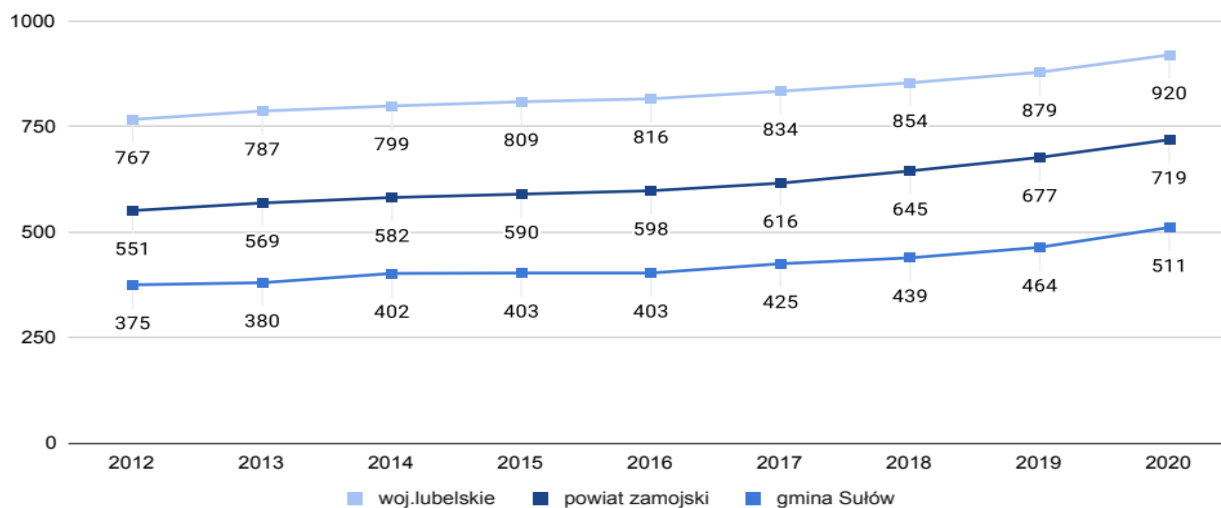
Wykres 37 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w gminie Sułów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wzrost o 24,30% w latach 2012-2020 ogólnej liczby firm działających na terenie gminy liczony na 10 tys. ludności był skorelowany ze wzrostami w powiecie zamojskim (o 30,49%) i województwie (o 19,95%) oraz ogólną poprawą sytuacji gospodarczej w kraju w tym okresie.

Wykres 38 Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. Ludności

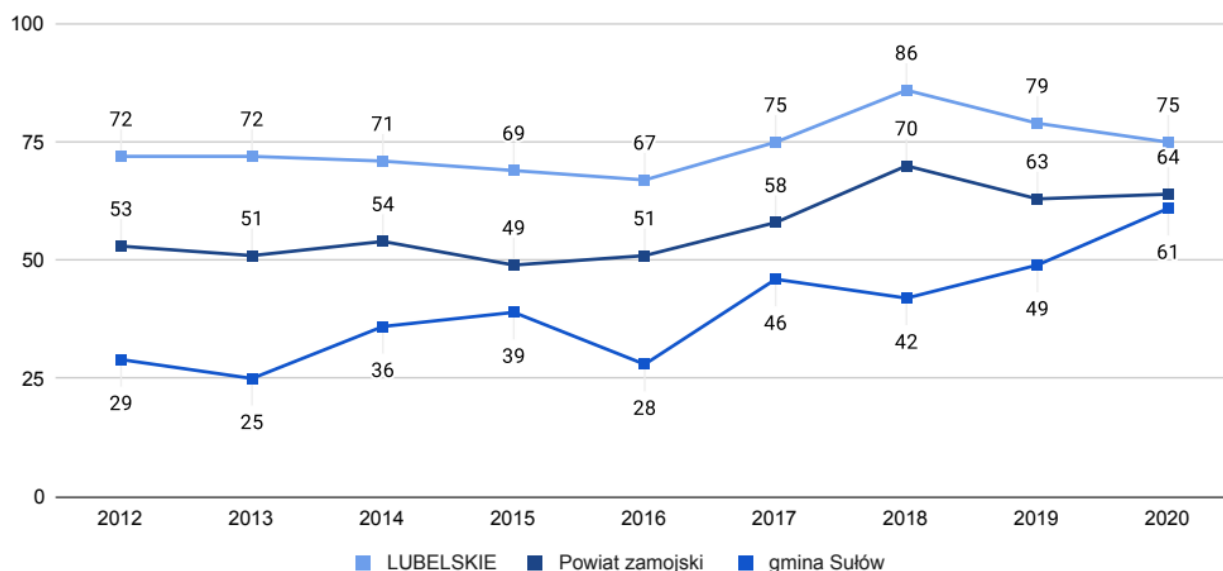

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jeżeli chodzi o wskaźnik nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 10 tys. ludności to w gminie Sułów w 2020 roku wynosił on 61, w powiecie 64 a w

województwie 75. Widzimy zatem, iż ten wskaźnik w gminie Sułów jest niższy niż wskaźnik w powiecie czy województwie.

Wykres 39 Nowo zarejestrowane podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Szczególną rolę w odniesieniu do gospodarki pełni miejscowość Sułów. Stanowi ona bowiem czynnik oddziałujący na aktywność zawodową ludności, gdyż jest rynkiem pracy dla części mieszkańców gminy oraz ośrodkiem działalności firm handlowych i usługowych, a także instytucji sektora finansów publicznych. Podmiotami, które zapewniają na terenie gminy Sułów miejsca pracy są zakłady produkcyjno-usługowe oraz podmioty publiczne (np. Urząd Gminy). Gmina charakteryzuje się mało sprzyjającymi warunkami zewnętrznymi, które umożliwiałyby rozwój przedsiębiorczości na jej terenie. Aktualnie rozwój przedsiębiorczości opiera się głównie na wykorzystaniu własnego potencjału i zasobów gminy.

Firmy z terenu gminy są zarejestrowane w grupach przemysł i budownictwo 28,45% (64), rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo 3,11% (7) natomiast 68,44% (154) podmiotów została zakwalifikowana jako pozostała działalność. Wśród osób prowadzących działalność gospodarczą najwięcej zarejestrowanych jest w branżach (w kolejności malejącej, wg danych GUS na koniec 2020r.):

- Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle –47 (27,98%)

- Budownictwo –42 (25%)
- Pozostała działalność usługowa – 4 (2,38%)
- Transport i gospodarka magazynowa –16 (9,52%)
- Przetwórstwo przemysłowe – 12 (7,14%)
- Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna – 9 (5,36%)
- Opieka zdrowotna i pomoc społeczna – 8 (4,76%)
- Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 7 (4,17%)
- Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi -7 (4,17%)
- Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych-6 (3,57%)
- Działalność finansowa i ubezpieczeniowa – 4 (2,38%)
- Pozostała działalność usługowa, Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby -4 (2,38%)
- Informacja i komunikacja – 2 (1,19%)
- Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca –2 (1,19%)
- Edukacja –1 (0,60%)
- Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją – 1 (0.60%)

W ostatnich latach krajobraz gospodarczy gminy uległ znacznej przemianie w związku z rozwojem drobnych przedsiębiorstw, zwłaszcza handlowych. Szeroko rozwinęła się sieć sprzedaży hurtowo-detalicznej.

Wykaz największych pracodawców na terenie gminy Sułów:

- Alfred Sikora, POSTERGALERIA, Sąsiadka 62- zatrudnienie do 50 osób
- Grel-Wood Ewa Grela, Michałów, zatrudnienie do 10 osób
- PHU Usługi Leśne Pańczyk Michał , Michałów, ul. Zielona 21 – do 10 osób
- Maciąg Aleksander. Sklep Spożywczo-Przemysłowy, Michałów, ul. Osiedlowa 6a, do 10 osób
- Budzyński Tomasz Ferma Drobiu, Deszkowice Drugie 140, do 10 osób

- Gabinet Weterynaryjny Aleksandra Zamoyska, Michalów ,ul. Osiedlowa 3, do 10 osób
- PHU Jupiter Janusz Kukielka, Michalów, ul. Zielona 49, do 10 osób
- Wulkanizacja i Usługi Transportowe Momot Adrian, Deszkowice Pierwsze 148, do 10 osób
- Drew Dud Zakład Stolarski Wojciech Duda, Deszkowice Pierwsze 57, do 10 osób
- Drevip Sp. z o.o., Deszkowice Pierwsze 224a, do 10 osób
- Okulistyka s.c POZ Tworyczów – lekarze rodzinni. Przychodnia lekarza rodzinnego, do 10 osób
- Punkt apteczny, mgr farm. Simczyk B., Michalów, ul. Osiedlowa 10c/8, do 10 osób
- Jandel i Usługi Sliwiński Dariusz, Tworyczów 119 a, do 10 osób
- Jamar S.C. Jan Pitura Marek Hraczyk Usługi Kamieniarskie, Sułowiec 67, do 50 osób
- Skup Włókna Handel Usługi Grażyna Bulak, Deszkowice Pierwsze 148, do 10 osób
- Delikatesy Premium Zameczek, Deszkowice Pierwsze 140b, do 10 osób
- Usługi budowlane Agnieszka Kot, Michalów, ul. Chmielna 2, do 10 osób
- Tymczak Mar Kompleksowe Usługi pogrzebowe, Rozłopy 24a, do 10 osób
- „Kamienny Zjazd”, Rozłopy 23, do 10 osób
- Piekarnia Dorota Kołcon, Kawęczyn Kolonia 12, do 10 osób
- Zamoyscy Aleksandra i Marcin Gospodarstwo Rolne, Michalów, ul. Parkowa 1, do 10 osób
- Lewiatan, Deszkowice Pierwsze 148, do 10 osób
- PHU Stacja Kontroli Opryskiwaczy Zbigniew Brodaczewski, Sułowiec 75, do 10 osób

Baza noclegowa i gastronomiczna:

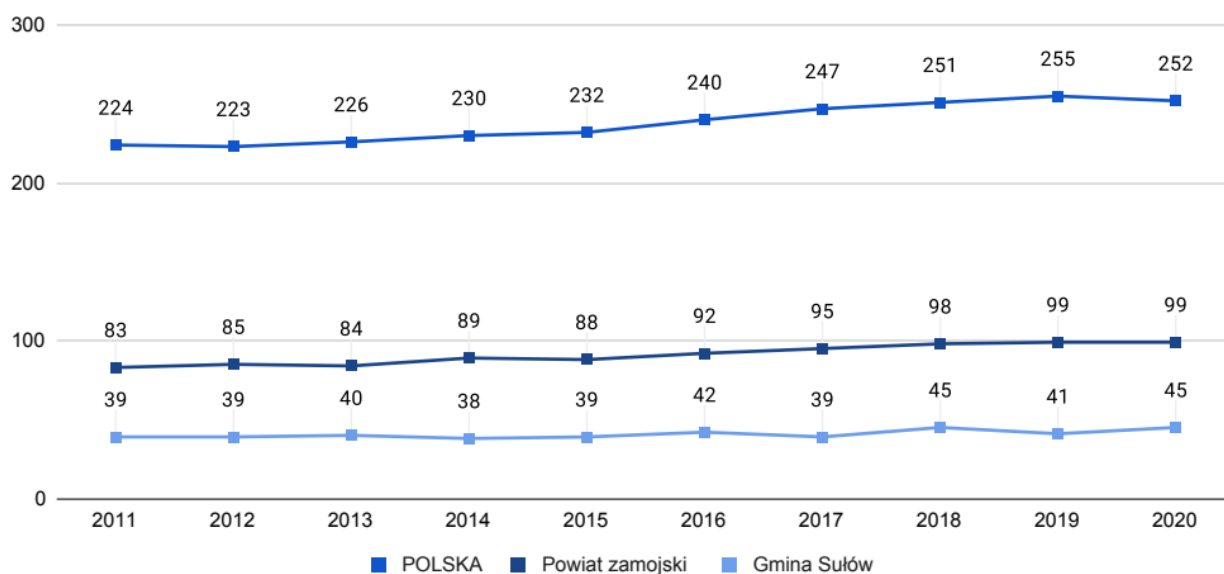
- Sala Bankietowa „Ordynacka”, Deszkowice Pierwsze 24
- Domek na wyspie, Kulików 50
- Niebieska Chatka, Sąsiadka 134
- Przystanek Czasu, Rozłopy 148
- „Kamienny Zajazd”, Rozłopy 23

W obrębie gminy nie istnieją większe zakłady pracy. Osoby pracujące dojeżdżają do większych ośrodków (Zamość, Biłgoraj, Zwierzyniec, Szczebrzeszyn), gdzie w przeważającej części zatrudnione są w formie stałej umowy o pracę. Funkcjonujący drobny przemysł zatrudnia niewielki odsetek ludności.

Według statystyk GUS w gminie Sułów na koniec 2020 roku było 199 osób pracujących, które stanowiły 1,90% wszystkich pracujących z terenu powiatu zamojskiego. Większą część osób pracujących stanowiły kobiety – 66,83%, zatrudnieni mężczyźni stanowili 33,17% ogólnej liczby pracujących. Wskaźnik ten nie obejmuje pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach, bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy. Liczba ludności w wieku produkcyjnym ogółem w gminie wynosi 2594 osób. Według wskaźnika ludności w wieku produkcyjnym mobilnym (do 44 lat) wynosi 1600 osób (61,68%) a niemobilnym (grupa wieku produkcyjnego obejmująca ludność w wieku: mężczyźni - 45-64 lata, kobiety - 45-59 lat) 994 osób (38,32%).

Powyższe dane dużo mówią o potencjale gospodarczym, mianowicie gmina Sułów ze względu na położenie i duży odsetek ludności w wieku mobilnym charakteryzuje się podejmowaniem pracy przez mieszkańców poza granicami gminy w większych ośrodkach miejskich. Z kolei duża liczba małych gospodarstw rolnych skutkuje bezrobociem ukrytym. Bezrobotni nie rejestrują się, nie są też wykazywani jako osoby pracujące na poniższym wykresie. Gmina Sułów ma niski wskaźnik zatrudnienia na 1000 ludności na tle województwa lubelskiego. Wynosi on 45, dla województwa lubelskiego 189, zaś dla powiatu zamojskiego 99.

Wykres 40 Pracujący mieszkańcy na 1000 ludności w gminie Sułów na tle powiatu i województwa

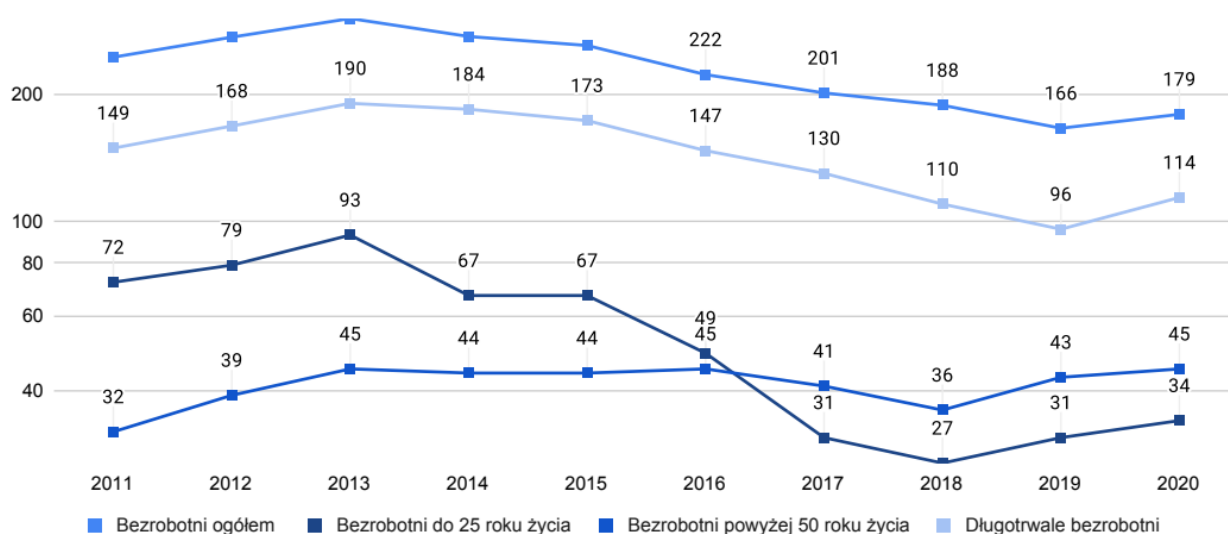

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według danych GUS stopa bezrobocia rejestrowanego na koniec 2020 roku wyniosła: w Polsce 6,2% (na koniec czerwca 2021 r. – 5,9%), w województwie lubelskim 8,2% (na koniec czerwca 2021 r. – 7,7%), w powiecie zamojskim 9,4% (na koniec czerwca 2021 r. – 8,6 %). Lubelskie uplasowało się na 11 miejscu w kraju, ale należy pamiętać, że województwo dotyka wiele problemów związanych ze strukturą bezrobocia: duże bezrobocie wśród osób młodych, również tych dopiero wchodzących na rynek pracy, duże bezrobocie osób starszych w wieku przedemerytalnym, a także istnienie bezrobocia ukrytego, nie wykazywanego w oficjalnej ewidencji statystycznej.

Analizując dane lat 2011-2019 zauważalny jest spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych w gminie Sułów. Spadek o 36,31%. Natomiast w 2020 roku, w związku z wybuchem pandemii SARS-CoV-2, liczba bezrobotnych wzrosła o 7,83% w stosunku do roku poprzedniego. Liczba bezrobotnych w 2020 roku w gminie Sułów wyniosła 179 osób (w tym kobiety stanowiły 49,72%). Niepokojący jest fakt, że liczba osób długotrwale bezrobotnych utrzymuje się na wysokim poziomie i w 2020 roku wyniosła 114 os. (63,69% wszystkich bezrobotnych). Udział bezrobotnych w wieku do 25 lat wyniósł 18,99% (34 osób) a bezrobotnych powyżej 50 roku życia 25,14% (45 osób).

Wykres 41 Liczba bezrobotnych w gminie Sułów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obecnie jednym z najważniejszych działań w gminie Sułów będą dalsze działania zmierzające do zwiększenia liczby miejsc pracy, aby podnieść poziom życia i sytuacji życiowej lokalnej społeczności. Ważną rolę w tym zakresie może odgrywać obecna produkcja rolno-spożywcza, tworzenie stref rozwoju działalności gospodarczej i warunków do rozwoju przedsiębiorczości. Niezwykle ważne jest również wsparcie mieszkańców gminy w zakresie rozwoju zawodowego i podejmowania inicjatyw przedsiębiorczości. W kontekście tym szczególnie istotne wydaje się być kształcenie mieszkańców z uwzględnieniem potrzeb lokalnego rynku pracy. Szans na rozwój gospodarczy należy upatrywać także w turystyce oraz agroturystyce, ze względu na wysokie walory przyrodnicze gminy (czyste powietrze, lasy, tereny zielone).

WNIOSKI:

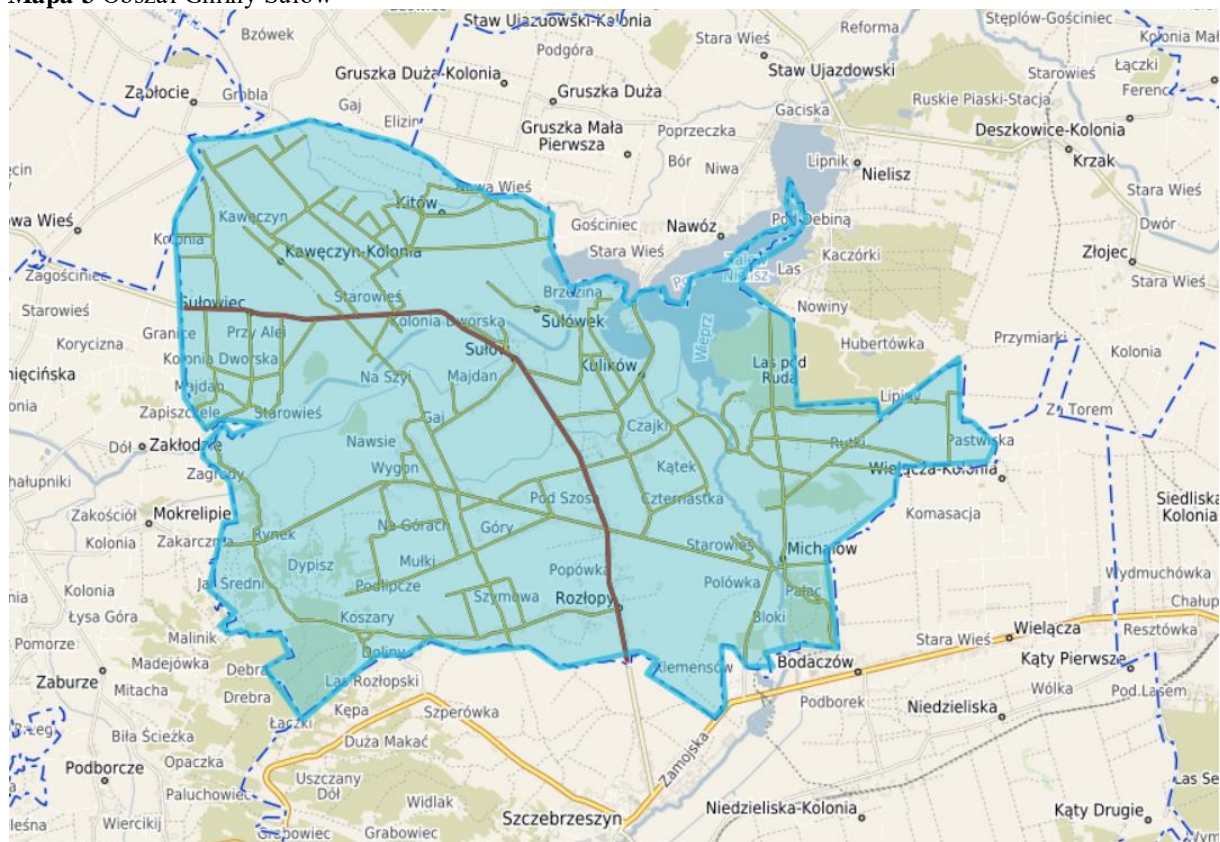
- Niski poziom przedsiębiorczości.
- Niska atrakcyjność inwestycyjna Gminy.
- Wysoka stopa bezrobocia, w tym duża liczba osób długotrwale bezrobotnych.

3.2.3 Potencjał turystyczny

Sułów to malownicza gmina o bogatych walorach historycznych i przyrodniczo-krajobrazowych. Znajduje się w zachodniej części powiatu zamojskiego (30 km od Zamościa i 70 km od Lublina).

Od północy graniczy z powiatem krasnostawskim i biłgorajskim. Na południe od gminy znajduje się Roztoczański Park Narodowy. Teren Gminy Sułów wchodzi w skład krainy fizjograficznej Padołu Zamojskiego a jej południowo-zachodnia część znajduje się na terenie Roztocza Zachodniego i Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego. Charakterystyczna dla terenu Roztocza Zachodniego jest rzeźba lessowa i duże rozcięcia erozyjne (jary i wąwozy wydrążone w lesie). Przez część gminy przebiega niebieski szlak turystyczny i trasy rowerowe Green Velo i Czarna Perła. Krajobraz gminy wyróżnia jej rolniczy charakter - użytki rolne stanowią ponad 75% obszaru gminy. Główne rzeki przepływające przez teren gminy to Wieprz, Pór, Gorajka i Łętownia.

Mapa 3 Obszar Gminy Sułów

Źródło: <https://sulow.e-mapa.net/>

Atrakcyjność turystyczna gminy Sułów w znacznym stopniu wynika z jej dużego potencjału historycznego i archeologicznego. Na terenie gminy Sułów znajduje się duża ilość zabytków. Warto zaznaczyć, iż wszystkie zabytki tj. budynki, cmentarze, krzyże, drogi jak i zieleń objęte są ochroną konserwatorską. W 2016 roku zaewidencjonowanych było 63 zabytkowych nieruchomości i 240 stanowisk archeologicznych (zarządzenie nr 160/O/2016).

Obiekty o znaczeniu historycznym i kulturowym, które podlegają **ochronie konserwatorskiej** i są wpisane do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego:

- cmentarz wojenny z I wojny światowej, nr rej.: A/1522 z 18.02.1988 w Kitowie
- zespół pałacowy „Klemensów”, XVIII-XIX, nr rej.: A/316 z 22.06.1956 i z 10.05.1967 w Michalowie w którego skład wchodzi: pałac, oranżeria, oficyna „dom emerytów”, dom odźwiernego „czerwony domek” oraz park
- budynki folwarczne, XIX/XX; elektrownia wodna, nr rej.: A/344 z 28.03.1988 w Michalowie
- budynki folwarczne, XIX/XX; urządzenia hydrotechniczne, nr rej.: A/344 z 28.03.1988 w Michalowie
- budynki folwarczne, XIX/XX; maneż, nr rej.: A/343 z 23.02.1989 w Michalowie
- zespół szkoły, XIX/XX, nr rej.: A/345 z 20.04.1990 w skład którego wchodzi szkoła oraz ogród szkolny w Michalowie
- kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła, drewniany., 1932, nr rej.: A/1514 z 31.03.1987 wraz z dzwonnica, drewniana, 1949r. w Tworyczowie.

Jednym z ważniejszych zabytków historycznych nie tylko gminy ale też całej Zamojszczyzny jest **Pałac Zamoyskich w Klemensowie koło Michalowa**. Wybudowany został w połowie XVIII wieku, dokładnie w latach 1744-46 dla Teresy Zamoyskiej, a właściwie dla jej syna - Klemensa. Na początku XIX wieku miała miejsce przebudowa pałacu - w takim stanie funkcjonuje po dzień dzisiejszy. Przebudowany został zgodnie ze stylem neorenesansu, wg projektu Henryka Marconiego. Prace przerwane zostały przez powstanie listopadowe. W okresie późniejszym podczas II wojny światowej znajdował się tu szpital, później pałac uległ częściowemu zniszczeniu. Wokół pałacu znajduje się park o powierzchni

100 ha w stylu angielskim z wielogatunkowym starodrzewem. Jako ciekawostkę można przytoczyć informację, że w 2013 roku kręcono tu zdjęcia do filmu "Ida" - laureata Oscara.

Zdjęcie 6 Zespół pałacowo-parkowy Klemensów-Park

Źródło: <https://stasiekgomy.blogspot.com/2017/12/klemensow-moja-maa-ojczyzna.html>

Zabytkiem godnym uwagi jest także drewniany, trzynawowy **kościół w Tworyczowie**. Powstał w latach 1932-1933. W drewnianym ołtarzu głównym znajdował się obraz Matki Bożej Częstochowskiej oraz statua Pana Jezusa z otwartym Sercem. Obok świątyni usytuowana jest drewniana dzwonnica z 1949 r.

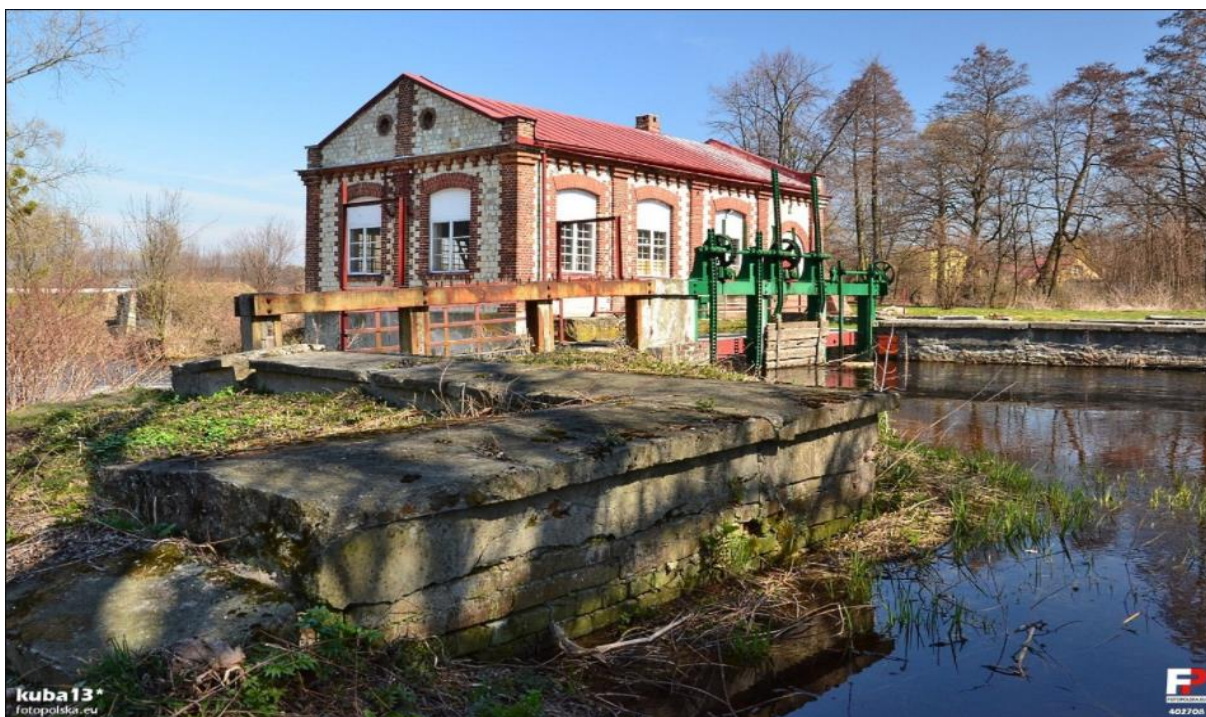
Zdjęcie 7 Zabytkowy kościół w Parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Tworyczowie

Źródło: <http://www.tygodnikzamojski.pl/artyku/116565/gmina-sulow-zaprasza.html>

Atrakcyjną ciekawostką dla turystów stanowi mała elektrownia wodna na Wieprzu w Michalowie. Obiekt wybudowano jako budynek elektrowni w zespole folwarcznym Ordynacji Zamoyskich. Elektrownia produkowała ok. 40 KW prądu stałego, który zasiliał zespół pałacowy w Klemensowie i zabudowania folwarczne w Michalowie. Systemem pasów transmisyjnych zasilął też położony po drugiej stronie Wieprza młyn zbożowy. W latach 1932-33 zainstalowano nową turbinę Francisa z wałem pionowym i generator, co spowodowało przejście młyna na zasilanie elektryczne. Po 1945 roku elektrownia stała się własnością PGR i produkowała prąd na potrzeby wsi. W 1955 roku doprowadzono linię prądu zmiennego, co spowodowało zamknięcie elektrowni i jej dewastację, która trwała do 1993 roku. W latach 80-tych budynek przejął Zakład Energetyczny w Zamościu w ramach akcji odbudowy małej energetyki.

Zdjęcie 8 Elektrownia wodna w Michalowie na Wieprzu

Źródło: https://fotopolska.eu/Michalow/b97933,Elektrownia_wodna.html?f=402708-foto

Największą archeologiczną atrakcją jest **Grodzisko Sutiejsk** pochodzące prawdopodobnie z XI -XII w. Grodzisko stanowi pozostałość historycznego grodu Sutiejsk, jednego z tzw. Grodów Czerwieńskich, leżącego na średniowiecznym szlaku łączącym Kijów z Krakowem. Dzięki wieloletnim badaniom archeologicznym gród w Sąsiadce pozostaje jednym z najdokładniej przebadanych grodzisk na Zamojszczyźnie. Założycielem grodu był przypuszczalnie Jarosław Mądry - książę Rusi, który dla obrony granicy Polski z Rusią, w

miejscu starej, pochodzącej prawdopodobnie z IX w. osady w latach 1034-1039 wybudował gród obronny Sutiejsk. Pierwsza historyczna wzmianka o grodzisku pochodzi z roku 1076, kiedy Sutiejsk stał się miejscem układów polsko-ruskich.

W szeregu innych grodów czerwieńskich Sutiejsk pełnił ważną funkcję warowni obronnej oraz siedziby władz. Tereny położone na pograniczu często zmieniały swoją zwierzchność. Należące niegdyś do Mieszka I Grody Czerwieńskie odzyskał Bolesław Chrobry, następnie trafiły one pod władzę wspomnianego już Jarosława Mądrego, a potem Kazimierza Odnowiciela i jego następcy Bolesława Śmiałego. W oparciu o przekazy historyczne gród Sutiejsk został zdobyty właśnie przez Bolesława Śmiałego w 1069 roku podczas wyprawy kijowskiej.

Na terenie dawnego średniowiecznego grodu Sutiejsk (obecnie Sasiadka), w połowie lipca odbywa się Piknik Archeologiczny, który ściąga liczną rzeszę mieszkańców i turystów. Przybyli mają okazję zobaczyć występy grup rekonstrukcyjnych z czasów Średniowiecza, pokazy tradycyjnego rzemiosła, występy zespołów ludowych, wystawy rękodzieła oraz posmakować tradycyjnej kuchni. Od kilku lat przy Grodzisku aktywnie działa grupa rekonstrukcyjna - **Drużyna Grodu Sutiejsk**. Jej członkowie organizują ciekawe pokazy oraz zawody łucznicze przybliżając odwiedzającym Gród historię wczesnego średniowiecza, zwłaszcza pod kątem obronności, ówczesnej broni czy wyposażenia wojowników.

Zdjęcie 9 Teren Grodziska Sutiejsk

Źródło <http://ezamosc.pl/historia/item/6480-sutiejsk-grodzisko-ktore-pobudza-wyobraznie>

Zdjęcie 10 Grupa rekonstrukcyjna Drużyna Grodu Sutiejsk

Źródło: www.facebook.com/Drużyna-Grodu-Sutiejsk

Zdjęcie 11 Grupa rekonstrukcyjna Drużyna Grodu Sutiejsk w trakcie rekonstrukcji

Źródło: www.facebook.com/Drużyna-Grodu-Sutiejsk

W historycznym pejzażu gminy odnajdziemy także **cmentarze wojenne** w Sułowcu oraz Kitowie. Dwie regionalne izby pamięci zlokalizowane w Sułowcu i Sasiadce przyciągają ciekawymi eksponatami, ukazując bogactwo lokalnej kultury i jej charakterystyczny koloryt.

Zdjęcie 12Cmentarz z okresu I wojny światowej, Kitów

Źródło: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kitów>

Miłośnicy pieszych wędrówek, poszukujący wyciszenia i duchowej równowagi oprócz sielskiego krajobrazu, natrafiają na przebogata ilość **przydrożnych kapliczek i krzyży**.

Zdjęcie 13Kapliczka z 1900 r. we wsi Żrebce

Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Żrebce_\(wieś\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Żrebce_(wieś))

Zdjęcie 14Kapliczka Matki Boskiej w pniu starego drzewa

Źródło:

<http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/53700,sulow-kapliczka-matki-boskiej.html>

Kolejną atrakcją gminy jest **okolica wsi Kulików**. O walorach turystycznych Kulikowa decyduje zarówno piękne położenie nad zalewem Nielisz, jak również usytuowane w Kulikowie - obszerna altana, pole namiotowe oraz wieża widokowa. Część zbiornika wodnego w Nieliszu leżąca na terenie gminy Sułów jest idealnym miejscem dla osób poszukujących ciszy i spokoju na łonie przyrody. Stare koryto rzeki Pór - jest ostoją ptactwa i miejscem często odwiedzanym przez miłośników wędkarstwa. Nieopodal znajduje się figura Św. Jana Nepomucena, który wg. legend miał chronić mieszkańców przed powodzią spowodowaną wylewaniem rzeki Pór.

Zdjęcie 15 Widok na zalew Nielisz z Punktu Obserwacyjnego w Miejscu Obsługi Rowerzystów

Źródło: <https://www.kronikatygodnia.pl/wiadomosci/10044,w-kulikowie-mozna-sie-zakochac>

W Kulikowie znajduje się **punkt widokowy**, który jest położony na trasie szlaku rowerowego Green Velo oraz zewnętrzna siłownia składająca się z sześciu urządzeń do ćwiczeń siłowych. Przy punkcie widokowym znajduje się **Miejsce Obsługi Rowerzystów (MOR)**, którzy mogą odpocząć i schronić się pod altaną oraz podziwiać widok na zbiornik wodny w Nieliszu od strony Gminy Sułów.

Zdjęcie 16 Punkt widokowy i Miejsce Obsługi Rowerzystów w Kulikowie

Źródło: <https://telebyszek44.pl/Roztocze---Rowerem-wok%C3%B3w%C5%82-zalewu-Niewisz-.php>

Zdjęcie 17 Siłownia zewnętrzna w Kulikowie

Źródło: <http://lgdziemiazamojska.pl/wp/2021/07/27/budowa-zewnetrznej-silowni-w-miejscowosci-kulikow/>

Gmina Sułów jest bardzo popularna wśród rowerzystów. Przez jej teren przebiegają dwie trasy dla miłośników jednośladów. Jedną z nich jest trasa Wschodniego Szlaku Rowerowego **Green Velo**, drogi, która pozwala przejechać na rowerze przez pięć województw Polski Wschodniej. Druga to słynna w okolicy **Czarna Perła**. Na zapalonych rowerzystów czeka ponad 31 km malowniczych tras rowerowych przebiegających przez teren naszej gminy.

Promując zdrowy, aktywny styl życia i wspierając rozwój sportowych pasji Gmina Sułów stała się organizatorem szosowego wyścigu kolarskiego zwanego **Memoriałem im. Feliksy Poździk**. Wieloletnia już tradycja „ścigania nad zalewem” pokazała jak popularny jest to sport i jak doskonale promuje atrakcyjne turystycznie i nieodkryte miejsca. Rok 2021 był pod tym względem wyjątkowy gdyż odbyły się aż dwa wyścigi rowerowe - **Memoriał trenera Kazimierza Kowalczyka** - 7 sierpnia oraz **Memoriał im. Feliksy Poździk** - 8 sierpnia. Ponadto I etap 78. edycji najsłynniejszego polskiego wyścigu kolarskiego **Tour de Pologne** (9 sierpnia), na trasie Lublin - Chełm przebiegał częściowo przez gminę Sułów.

Zdjęcie 18 Miejsce Obsługi Rowerzystów Kulików - finał X Ogólnopolskiego Roztoczańskiego Rajdu Rowerowego - 2017 r.

Źródło: <http://sulow.pl/art.421.x-ogolnopolski-roztoczański-rajd-rowerowy>

Zdjęcie 19 Wyścig kolarski Memoriał im. Feliksy Poździk – Kulików

Źródło: <http://www.tygodnikzamojski.pl/artukul/116565/gmina-sulow-zaprasza.html>

Wśród rowerzystów i turystów dużą popularnością cieszy się **Altana Sutiejsk**. Jest to obiekt turystyczny zbudowany w ramach projektu „Pięć zalewów – Może Atrakcji”. Wykonany został z bali drewnianych, przykryty gontem bitumicznym i wyposażony w ławki, stoły oraz palenisko na ognisko. Grunt utwardzony został kostką brukową. Przy obiekcie znajduje się stojak na 10 rowerów typu "U". Altana zlokalizowana jest przy drodze powiatowej w centrum wsi Sasiadka. Obiekt jest ogólnodostępny – bezpłatny. Na terenie wsi Sasiadka możliwy jest bezpłatny dostęp do Internetu – sygnał najlepiej jest odbierany na Wałach „Gród Sutiejsk”. Obiekt posiada rekomendację MPR – Miejsca Przyjaznego Rowerzystom na Wschodnim Szlaku Rowerowym Green Velo.

Wyposażenie obiektu „MPR Altana Sutiejsk” dostępne dla turystów na miejscu:

- woda Pitna z „hydroforni Sasiadka” – kran z kubkiem (woda nie dostępna zimą),
- oświetlenie altany – światło 24 h,
- palenisko – Grill wewnątrz obiektu,
- gniazdo zasilania 230V np: do naładowania telefonu lub laptopa,
- tablica ważnych numerów telefonu itp.,
- zestaw naprawczy „skrzynka z narzędziami + stojak na rower + pompka ręczna”.

Zdjęcie 20 Widok na Altanę Sutiejsk

Źródło: <https://sasiadka.info/altana-sutiejsk/>

Kolejna **altana** znajduje się w Deszkowicach Drugich. Została wybudowana w ramach projektu pn. Sieć Punktów Aktywnego Wypoczynku i Rekreacji. Na wyposażenie

altany składają się ławy, stół, miejsce na ognisko, stojak na rowery, kosz na śmieci oraz tablica informacyjna. Altana służy mieszkańcom Deszkowic Drugich oraz gościom i coraz liczniejszym turystom.

Zdjęcie 21 Altana w Deszkowicach Drugich

Źródło: <http://sulow.naszabiblioteka.com/pliki/plik/sekrety-wsi-numer-103-listopad-2021-1638344812.pdf>

Okolice Szczepieszyna słyną z licznych wąwozów lessowych. Najbardziej popularny wąwóz gminy Sułów znajduje się w Sąsiadce. Wylot tego długiego na około 200 metrów wąwozu znajduje się w centrum wsi Sąsiadka, w północnej części tzw. Guza Szczepieszynskiego.

Zdjęcie 22 Wąwóz w Sąsiadce

Źródło: <https://mapio.net/pic/p-75639665/>

Obszar Gminy Sułów w znacznej części objęty jest obszarowymi formami ochrony przyrody. Znajdujący się na terenie gminy fragment **Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego** obejmuje swoim zasięgiem południowo-zachodnią część Gminy. Ma on na celu zachowanie wartości przyrodniczych, historycznych, kulturowych oraz krajobrazowych w warunkach zrównoważonego rozwoju. Na terenie gminy zostały wyznaczone także dwa obszary **Natura 2000**:

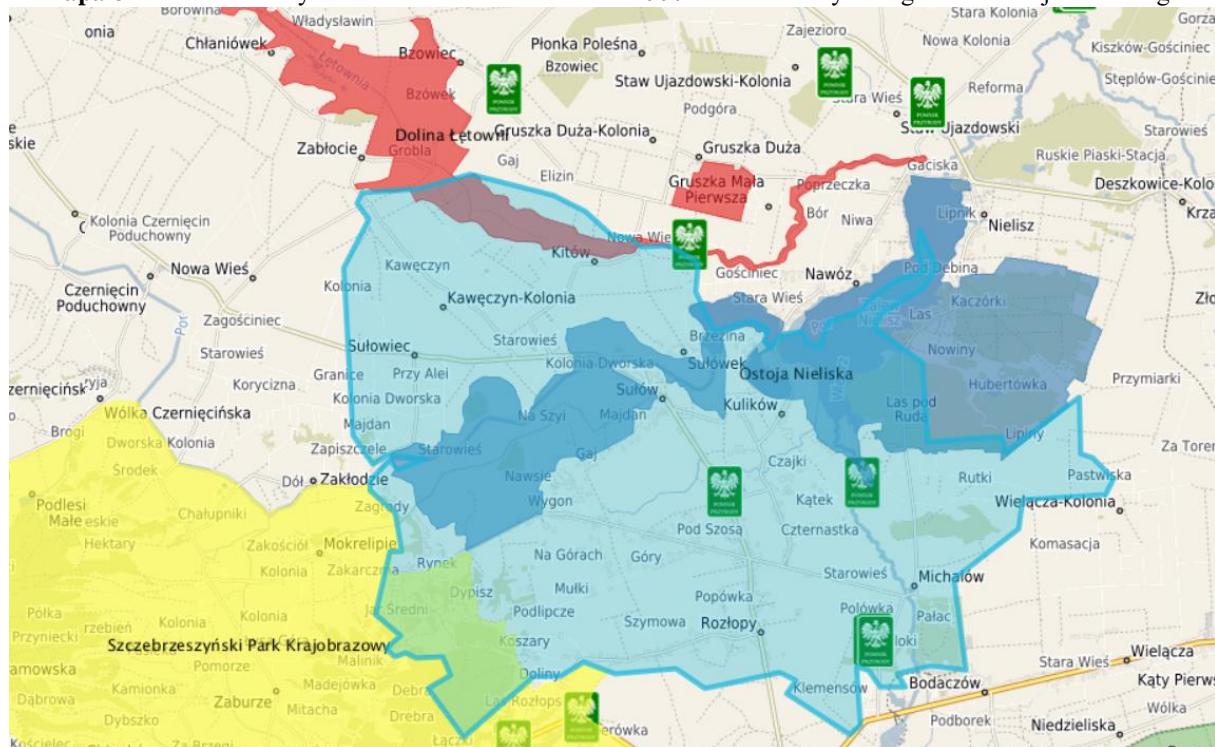
➤ **Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Ostoja Nieliska (PLB060020)**

Obszar obejmuje zbiornik zaporowy na rzekach Wieprz i Por oraz przyległy od wschodu kompleks leśny "Las pod Rudą". W cofce zbiornika i strefie brzegowej występuje roślinność szuwarowa oraz turzycowiska. W lesie dominuje sosna, a w domieszce licznie występuje dąb. Występuje co najmniej 29 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 9 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Obszar jest jedną z największych i najważniejszych ostoi ptaków wodno-błotnych w regionie. Bardzo duża liczebność (C6) rybitwy białowąsej (PCK) - gniazduje powyżej 50% populacji krajowej; dzięcioł białoszy osiąga liczebność około 1% populacji krajowej (C6); stosunkowo wysoka liczebność (C7) osiąga czajka i - podczas wędrówki wiosennej - batalion. Zbiornik w Nieliszu jest również ważnym w regionie miejscem zimowania gatunków spoza załącznika I DP: krzyżówki i łyski.

➤ **Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) Dolina Łętowni (PLH060040)**

Obszar obejmuje dolinę rzeki Łętowni od wsi Wierzchowina (na zachodzie) do miejscowości Staw Ujazdowski (na wschodzie). Górny odcinek doliny to obszar rozległych torfowisk, w części użytkowanych ekstensywnie jako łąki kośne oraz eksploatowanych (wydobycie torfu), po części nieużytkowane. Dolny odcinek jest wąski, o przełomowym charakterze, silnie podtapiany i na ogół nieużytkowany. Obszar rozległych łąk użytkowanych ekstensywnie z obfitym występowaniem dzięgła łąkowego i brzozy niskiej. Występują tu znaczne powierzchnie, dobrze wykształconego, rzadkiego zespołu *BetuloSalicetumrepentis*. Z bezkręgowców stwierdzono występowanie czterech gatunków motyli z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Rysunek 4 Obszary chronione na terenie Gminy Sułów (źródło: opracowanie własne)

Mapa 3 Położenie Gminy Sułów na tle obszaru Natura 2000 i Szczepreszyńskiego Parku Krajobrazowego

Źródło: <https://sulow.e-mapa.net/>

Gmina Sułów posiada trzy **pomniki przyrody**:

- Grupa drzew - 4 Dęby szypułkowe (*Quercus robur*) o obwodzie 487cm, 430cm, 512cm, 619cm i wysokości ok. 20m. Rosną wśród pól uprawnych w odległości 100 do 200 metrów od zabudowy wielorodzinnej w Michalowie.
- Aleja brzożowo-klonowo-jesionowa, obejmująca pierwotnie 260 szt. brzozy brodawkowatej (*Butela veruucosa*) o obwodzie 149-285cm i wysokości do 16m oraz 168 szt. klonów jesionolistnych (*Acer negundo*) o obwodach 90-360cm. Aleja znajduje się w pasie drogowym przy drodze wojewódzkiej Nr 848 Turobin-Sułów-Szczepreszyn.
- Dąb szypułkowy (*Quercus robur*) o obwodzie pnia na wysokości 1,5m - 356cm i wysokości 23m. Drzewo rośnie na działce zabudowanej o nr ewidencyjnym 209/4 w miejscowości Deszkowice Pierwsze.

Ciekawostki i fakty historyczne:

- Według tradycji istniał w Deszkowicach monastyr ruski. Z jego istnieniem należy łączyć odkryte podczas badań wykopaliskowych w 1997 roku cmentarzysko szkieletowe, datowane wstępnie na XIII-XV wiek.

- W XVI wieku w Michałowie znajdował się dwór, młyn, staw, browar i dwie karczmy.
- 29 czerwca 1849 roku urodził się w Michałowie Feliks Kaczorowski - ojciec Emilii Kaczorowskiej i dziadek Karola Wojtyły, przyszłego papieża Jana Pawła II.
- W 1890 roku we wsi Sułówek znajdował się młyn wodny.
- W 1929 roku wybuchł pożar w Sułowie, który strawił 40 budynków.
- W 1943 roku większość wsi z terenu dzisiejszej Gminy Sułów została wysiedlona przez Niemców.
- 11 grudnia 1942 roku Niemcy w odwecie za zabicie kilku osadników i spalenie gospodarstw volksdeutscheów we wsi Nawóz, dokonali pacyfikacji wsi Kitów, rozstrzelując 168 mieszkańców wsi (prawie wszystkich). 10 lipca 1943 roku wieś całkowicie wysiedlono usuwając pozostałych mieszkańców. Do dnia dzisiejszego istnieje w Kitowie zbiorowa mogiła poległych mieszkańców wsi i okolic.
- 26 października na polach pod wsią Sułów, niedaleko Szczebrzeszyna, rozbił się samolot Potez XXVII, na którego pokładzie byli podporucznik obserwator Ludwik Wojnarowicz i kapral pilot Wiktor Brązert. Tablica informacyjna przy krzyżu zawiera opis wydarzeń tamtego dnia.
- W Sułowcu znajduje się kapliczka upamiętniająca pomór ludności wywołany zarazą.
- W Michałowie znajduje się stara mała elektrownia wodna, która nadal funkcjonuje.
- Na terenie wsi Sułowiec znajduje się cmentarz, na których pochowanych jest ok. 5 tys. niemieckich żołnierzy.

Baza noclegowa i gastronomiczna:

- Sala Bankietowa „Ordynacka”, Deszkowice Pierwsze 24
- Domek na wyspie, Kulików 50
- Niebieska Chatka, Sąsiadka 134
- Przystanek Czasu, Rozłopy 148
- „Kamienny Zajazd”, Rozłopy 23

Rozbudowa narzędzi i oferty turystycznej jest szansą rozwoju społeczno-gospodarczego. Podkreślić należy walory historyczno-archeologiczne i dziedzictwo kulturowe gminy oraz możliwość rozwoju cieszącej się popularnością infrastruktury dla

rowerzystów. Rolą samorządu lokalnego jest realizacja, stymulowanie i ułatwianie tych działań, np. poprzez i ułatwianie tych działań, np. pozyskiwanie środków zewnętrznych, stała współpraca z lokalnym biznesem turystycznym i wprowadzanie ułatwień dla przedsiębiorców z branży turystycznej.

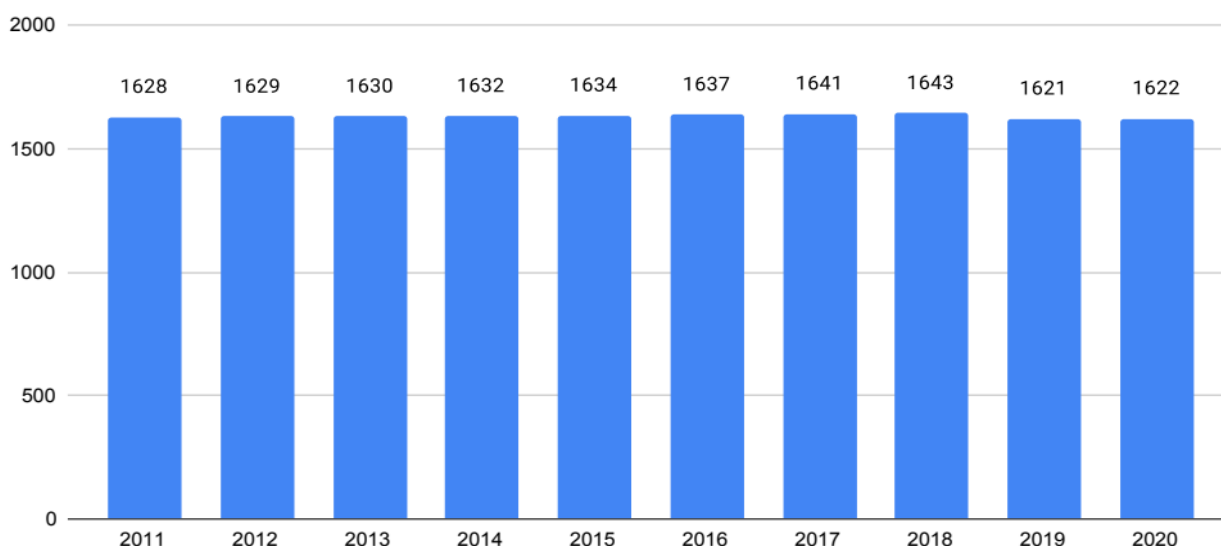
WNIOSKI:

- Brak zaplecza obsługi ruchu turystycznego.
- Bardzo trudny dostęp do informacji w Internecie oraz na lokalnych stronach na temat atrakcji i infrastruktury turystycznej.
- Mała ilość widocznych działań promocyjnych gminy.
- Mimo, że gmina posiada duży potencjał turystyczny, który jest szansą rozwoju dla gminy, niedostateczna ilość inwestycji w tym kierunku.

3.3 POTENCJAŁ PRZESTRZENNO - FUNKCJONALNY

Istniejący układ zabudowy w poszczególnych wsiach charakteryzuje się znacznym rozproszeniem. W granicach administracyjnych Gminy Sułów, zwartą zabudowę o charakterze zagrodowym jednorodzinny, posiadają obręby ewidencyjne: Kitów, Michalów, Sąsiadka, Sułówek oraz Żrebce. Budynki należące do Spółdzielni Mieszkaniowej „Storczyk” w Michalowie mają charakter zabudowy wielorodzinnej. Liczba mieszkań oraz izb w gminie utrzymuje się na stałym poziomie. Na koniec 2019 roku Gmina dysponowała 4 mieszkaniami komunalnymi o łącznej powierzchni 150 m².

Wykres 42 Budynki mieszkalne w gminie w gminie Sułów

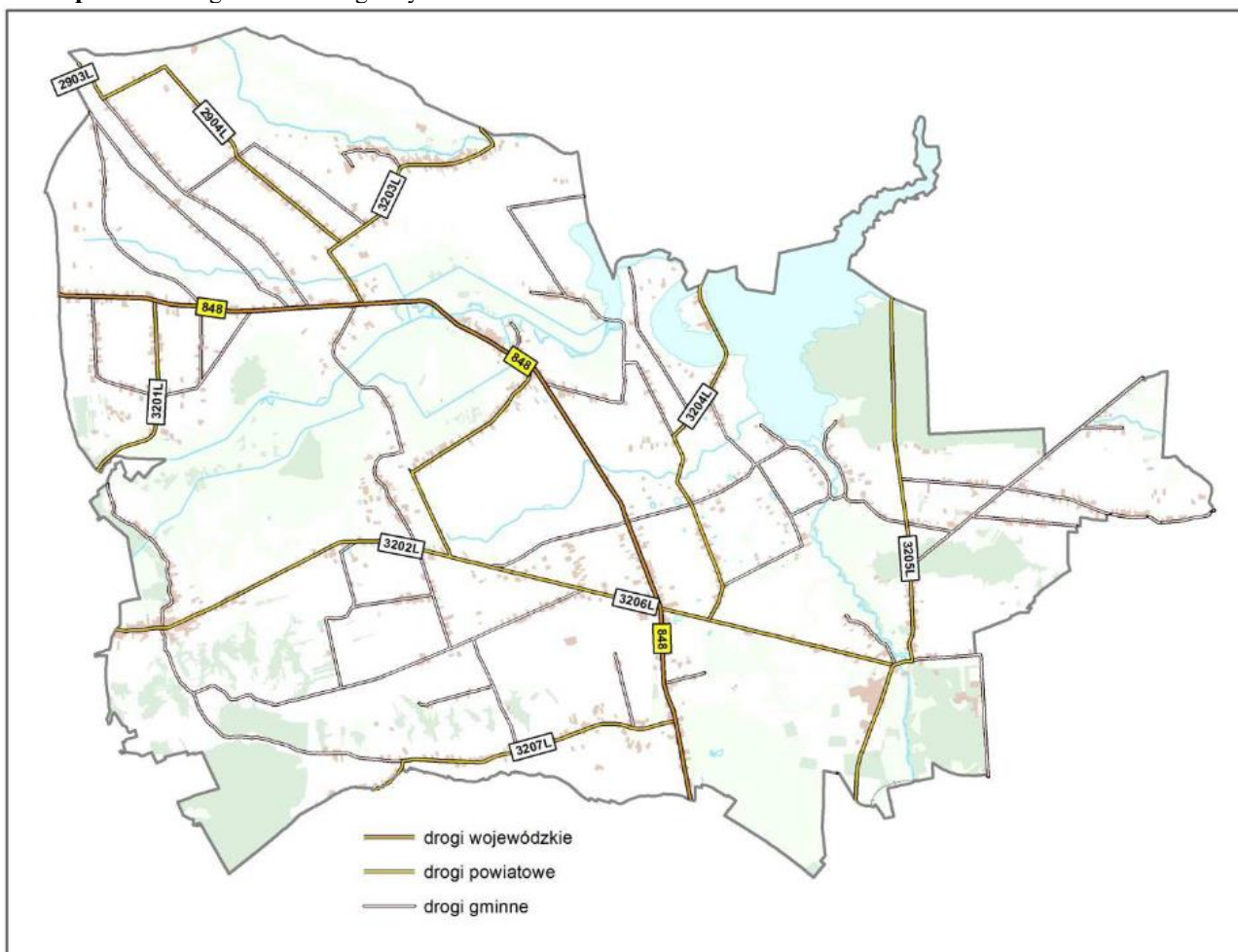
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zabudowa mieszkaniowa gminy Sułów ukształtowana została w oparciu o podstawową i tradycyjną funkcję gminy, jaką jest rolnictwo. Dominuje budownictwo charakterystyczne dla osadnictwa wiejskiego pod względem formy i funkcji - budynek mieszkalny jednorodzinny z towarzyszącą zabudową związaną z działalnością gospodarzą mieszkańców. Na terenie gminy Sułów występuje również zabudowa jednorodzinna, wielorodzinna i letniskowa (rekreacji indywidualnej). Układ przestrzenny gminy Sułów zdeterminowany jest warunkami przyrodniczymi i zaszłościami historycznego rozwoju osadnictwa. Większość jednostek osadniczych ukształtowana została w okresie XVI – XIX wieku, wzdłuż istniejących szlaków komunikacyjnych oraz dolin rzecznych lub obniżen terenu i ma zabudowę zwartą lub skupioną. Wiek XX to rozwój zabudowy kolonijnej,

powstałej na skutek reform rolnych głównie z 1944 roku oraz późniejszych wtórnych podziałów.

Układ komunikacyjny gminy Sułów wyznaczony został przez drogę wojewódzką nr 848, która biegnie przez obszar gminy na odcinku o długości 12,1 km. Łączy ona drogę krajową numer 74 z drogą wojewódzką nr 835 km.

Mapa 4 Sieć dróg na obszarze gminy Sułów

Źródło: Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Sułów na lata 2017-2020

Główną rolę komunikacyjną na obszarze gminy pełnią drogi powiatowe nr. 2903L, 2904L, 3201L, 3202L, 3203L, 3204L, 3205L, 3206L, 3207L, których łączna długość wynosi 37,9 km oraz 40 dróg klasy gminnej o łącznej długości 76 km. uzupełnia układ drogowy gminy.

Tabela 5 Zestawienie dróg gminnych na terenie gminy Sułów

lp	Numer drogi	Przebieg drogi	Długość
1	110126 L	Rozłopy - Szperówka	3,75 km
2	110127 L	Tworyczów - Żrebce	5,25 km
3	110128 L	Sułów – Sułówek - Nawóz	4,9 km
4	110129 L	Sułówek – droga gminna nr 110128 L	0,5 km
5	110130 L	Sąsiadka – droga powiatowa nr 3202 L – koniec zabudowy	2,3 km
6	110131 L	Droga wojewódzka nr 848 – droga powiatowa nr 2904 L - Tworyczów	3,7 km
7	110132 L	Droga wojewódzka nr 848 – Kawęczyn Kolonia – droga gminna nr 110133 L	3,6 km
8	110133 L	Droga wojewódzka nr 848 – Sułowiec – Kawęczyn Kolonia – granica gminy	3,1 km
9	110134 L	Sułowiec – droga wojewódzka nr 848 – granica gminy	3,5 km
10	110135 L	Sułowiec – droga wojewódzka nr 848 – droga powiatowa nr 3201 L	1,8 km
11	110136 L	Sułowiec – droga wojewódzka nr 848 – droga powiatowa nr 3201 L	1,67 km
12	110137 L	Kitów – droga powiatowa – koniec zabudowy	0,87 km
13	110138 L	Sułów – droga wojewódzka nr 848 – koniec zabudowy	0,42 km
14	110139 L	Tworyczów – droga powiatowa nr 3203 L – droga gminna nr 110131 L	3,05 km
15	110140 L	Deszkowice Pierwsze – droga powiatowa nr 3206 L – Żrebce – droga gminna nr 110126 L - Sąsiadka	5,25 km
16	110141 L	Żrebce – droga powiatowa nr 3202 L – droga gminna nr 110140 L	2,12 km
17	110142 L	Żrebce – droga gminna nr 110141 L i nr 110127 L	1 km
18	110143 L	Rozłopy – droga gminna nr 110160 L – koniec zabudowy	1 km
19	110144 L	Rozłopy – droga powiatowa nr 3207 L – koniec zabudowy	0,87 km
20	110145 L	Deszkowice Pierwsze – droga wojewódzka 848 – droga powiatowa nr 3206 L	1,5 km
21	110146 L	Deszkowice Pierwsze – droga wojewódzka 848 – droga gminna nr 110151 L	2,26 km
22	110147 L	Rozłopy Kolonia – droga powiatowa nr 3204 L – droga gminna nr 110128 L	1,25 km
23	110148 L	Kulików – droga powiatowa nr 3204 L – granica gminy	2,8 km
24	110149 L	Kulików – droga powiatowa nr 3204 L – Deszkowice Pierwsze – droga powiatowa nr 3204 L	3,37 km
25	110150 L	Deszkowice Drugie – droga powiatowa nr 3205 L – Deszkowice Drugie – koniec zabudowy	2,25 km
26	110151 L	Deszkowice Pierwsze – droga gminna nr 110150 L –	1,5 km

		rzeka Wieprz – koniec zabudowy	
27	110152 L	Deszkowice Pierwsze – droga gminna nr 110149 L i nr 110151 L	0,57 km
28	110153 L	Michalów – droga powiatowa nr 3205 L – koniec zabudowy	1 km
29	110154 L	Deszkowice Drugie – droga powiatowa nr 3205 L – Kolonia Wielącza - droga powiatowa nr 3206 L	2,75 km
30	110155 L	Deszkowice Drugie – droga powiatowa nr 3205 L – granica gminy	4,1 km
31	110156 L	Deszkowice Drugie – droga gminna nr 110155 L – koniec zabudowy	0,55 km
32	110157 L	Michalów – Deszkowice Drugie -droga powiatowa nr 3205 L – droga gminna nr 110155 L	0,5 km
33	110158 L	Rozłopy – droga wojewódzka nr 848 – koniec zabudowy	0,5 km
34	110159 L	Deszkowice Drugie – droga gminna nr 110155 L – koniec zabudowy	1,3 km
35	110160 L	Rozłopy – droga powiatowa nr 3207 L – droga gminna nr 110146 L	1,5 km
36	110161 L	Michalów -droga powiatowa nr 3205 L – wokół Parku Klemensów – droga krajowa nr 74	2,3 km
37	116271 L	Sąsiadka – droga powiatowa nr 3202 L – dz. Nr 3721	0,36 km
38	116272 L	Sąsiadka – droga powiatowa nr 3202 L – dz. Nr 3786	0,5 km
39	116273 L	Sąsiadka – droga powiatowa nr 3202 L – dz. Nr 2890	0,6 km
40	116274 L	Sąsiadka – droga powiatowa nr 3202 L – dz. Nr 2987	0,75 km

Źródło: Strategia Rozwoju Gminy Sułów na lata 2015 – 2020

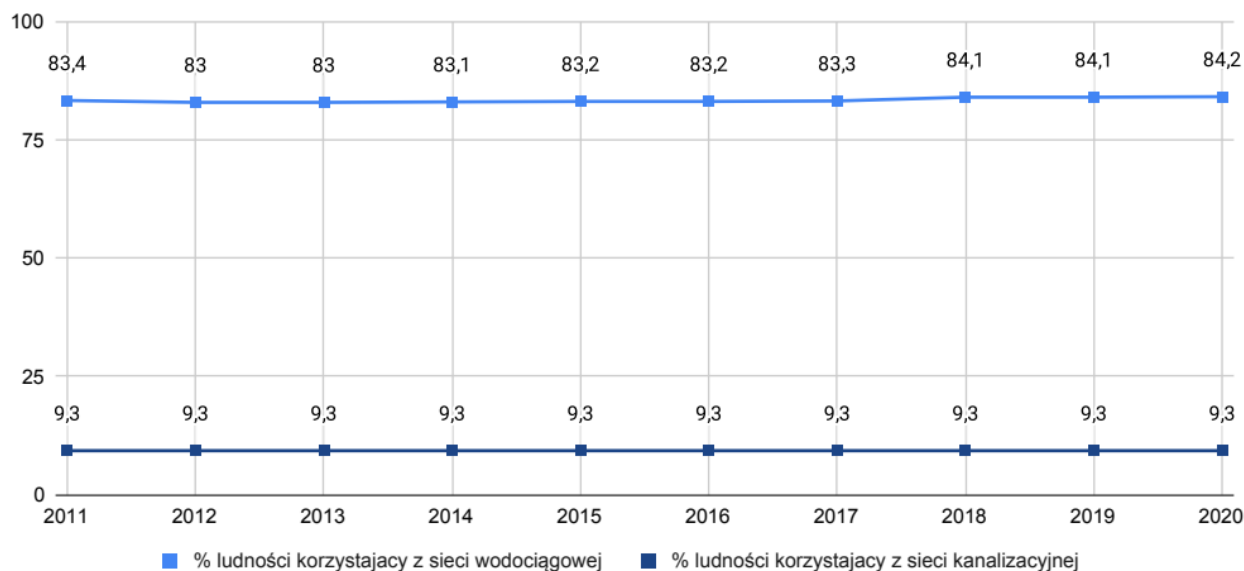
Na terenie gminy nie ma infrastruktury gazowej. Mieszkańcy korzystają z gazu propan – butan rozprowadzanego w butlach.

Gmina Sułów posiada dobrze rozbudowaną sieć wodociagową. Jest ona zasilana w wodę z gminnego, dwustudniowego ujęcia znajdującego się w miejscowości Sąsiadka. Łączna długość przewodów z przyłączami wynosi 119,1 km. Liczba osób korzystających z sieci wodociagowej w gminie na koniec 2020 wynosiła 3705, co stanowi 84,2% ogółu mieszkańców. Przyłącze do sieci wodociagowej posiada 85,76% budynków mieszkalnych. Na obszarze gminy, odcinki sieci kanalizacyjnej zbiorczej o długości 1,7 km wraz z oczyszczalnią mechaniczno-biologiczną zlokalizowane są w Michalowie, przy obiektach należących do Spółdzielni Mieszkaniowej „Storczyk” oraz w Sułowie przy budynkach Urzędu Gminy i Zespołu Szkół w Sułowie. Pozostałe zabudowania korzystają z przydomowych oczyszczalni ścieków lub bezodpływowych osadników, które są okresowo

opróżniane. Liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w gminie na koniec 2020 roku wynosiła 408 co stanowi 9,27% ogółu mieszkańców. Przyłącze do sieci kanalizacyjnej posiada 1% budynków mieszkalnych. W latach 2021-2022 gmina realizuje projekt montażu oczyszczalni ścieków w ilości 82 szt. dla mieszkańców gminy Sułów oraz 1 oczyszczalnię przy lokalu gminnym.

W gminie Sułów jest bardzo wysoki odsetek mieszkańców korzystających z instalacji wodociągowej - przewyższa on wskaźnik dla powiatu zamojskiego o 25,8% (gmina 84,2%, powiat 58,4%). Niekorzystnie prezentuje się natomiast wskaźnik dotyczący liczby mieszkańców korzystających z instalacji kanalizacyjnej - jest niższy od wartości dla powiatu zamojskiego o 8,8% (Gmina 9,3%, powiat 18,1%). Gmina nie posiada na swoim terenie infrastruktury gazowej (odsetek mieszkańców całego powiatu zamojskiego korzystających z sieci gazowej wynosi 27,7%). Niedostateczne zaopatrzenie ludności w instalacje niesie konieczność inwestowania w te obszary, natomiast w miejscach budownictwa rozproszonego niezbędne będzie również wspieranie rozwoju przydomowych oczyszczalni ścieków.

Wykres 43 Zestawienie mieszkańców w % ogółu ludności korzystających z instalacji sieciowych w gminie Sułów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zmiany w systemie gospodarowania odpadami komunalnymi wprowadzone nowelizacją ustawy o utrzymaniu porządku i czystości w gminach mają sprawić, że nikomu nie będzie opłacało się wyrzucać śmieci na dzikie wysypiska, bo wszyscy mieszkańcy będą

objęci systemem zbierania odpadów. Celem zmian jest również zwiększenie poziomu recyklingu i odzysku odpadów zebranych selektywnie, a także zmniejszenie masy odpadów ulegających biodegradacji kierowanych do składowania.

W gminie funkcjonuje dobrze zorganizowany system zbiórki, transportu i unieszkodliwiania odpadów komunalnych. Usługę odbioru i transportu odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości zamieszkałych na terenie gminy świadczy firma EKO-KRAS Sp. z o.o. ul. Marii Konopnickiej 27 D, 23 – 204 Kraśnik. Punkt selektywnego zbierania odpadów komunalnych w Gminie Sułów zlokalizowany jest w miejscowości Sułów 80, 22-448 Sułów. Odpady do PSZOK mieszkańcy mogą dostarczać na własny koszt oraz własnym transportem. Dostarczający odpady zobowiązany jest do ich rozładunku we własnym zakresie i umieszczenia w pojemniku wskazanym przez pracownika obsługi. Miejscem zagospodarowania przez podmioty odbierające odpady komunalne od właścicieli nieruchomości z terenu gminy Sułów zmieszanych odpadów komunalnych, bioodpadów stanowiących odpady komunalne oraz pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania, jest: Regionalny Zakład Zagospodarowania Odpadów w Dębowcu, Zakład Zagospodarowania Odpadów Komunalnych Kras-Eko Sp. z o.o. w Wincentowie, Zakład Zagospodarowania Odpadów w Korczowie. Na koniec 2020 roku na terenie gminy istniały dwa dzikie wysypiska śmieci o łącznej powierzchni 15m².

Energia elektryczna dystrybuowana jest przez PGE Dystrybucja S.A. Oddział Zamość (Rejon Administracyjny Zamość). Przez Gminę nie przebiega żadna linia wysokiego napięcia a energia dostarczana jest przez sieć średniego napięcia 15 kW do stacji transformatorowych znajdujących się w każdym sołectwie. W Michalowie znajduje się przepływowa elektrownia wodna zlokalizowana na rzece Wieprz o mocy 0,9 MW.

Na terenie gminy Sułów działa jeden klub sportowy - „Perła” Deszkowice. Klub założony został w listopadzie 1983 roku a jego działalność opiera się wyłącznie na społecznej pracy członków. Baza sportowa gminy to trzy boiska szkolne i towarzysząca im infrastruktura oraz jedna siłownia zewnętrzna:

- boisko i plac zabaw przy Szkole Podstawowej w Sułowie,
- boisko i plac zabaw przy Szkole Podstawowej w Tworyczowie,
- boisko wielofunkcyjne ze sztuczną nawierzchnią, boisko do gry w siatkówkę, murawa do zajęć ruchowych na świeżym powietrzu, plac zabaw przy Szkole Podstawowej im. Św. Jana Pawła II w Michalowie,

- zewnętrzna siłownia w Kulikowie.

Analiza przedmiotowej sfery nie mogła by się odbyć w oderwaniu od bardzo ważnego dokumentu regulującego kwestie rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, jakim jest Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Sułów na lata 2017- 2020. Dokument stanowi podstawę do realizacji działań, które mają przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców wyznaczonego obszaru rewitalizacji, w szczególności tych, którzy są zagrożeni wyłączeniem z lokalnej społeczności, aby w konsekwencji doprowadzić do ich integracji społecznej. Podczas opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Sułów zastosowano następujące zasady, dzięki którym powstał dokument najlepiej odpowiadający na potrzeby rewitalizowanego obszaru i jego mieszkańców: partycypacja społeczna, kompleksowość, koncentracja, komplementarność, planowanie w oparciu o realnie możliwe do uzyskania środków.

Proces rewitalizacji w dokumencie został przedstawiony jako przedsięwzięcie całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni, środowiska i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany. Rewitalizacja poprzez realizację spójnych i komplementarnych działań, jest kompleksowa, co prowadzi do zmian w różnych sferach życia mieszkańców.

W ramach dokumentu dokonano delimitacji obszarów zdegradowanych oraz obszarów rewitalizacji⁷. W tym celu przeprowadzono diagnozę gminy w oparciu o analizę problemów w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej w piętnastu sołectwach (sołectwo jako jednostka referencyjna). Wyznaczenie

7 Zgodnie z „Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na latach 2014-2020” obszar zdegradowany to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy, spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer: gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw), środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska), przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych), technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska). Natomiast obszar rewitalizacji, obejmuje całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację.

obszarów zdegradowanych w Gminie Sułów zostało przeprowadzone przy pomocy dwóch odrębnych analiz: jakościowej i ilościowej (wskaźnikowej).

Analiza jakościowa obejmowała obszar całej gminy i przyjęła formę szczegółowej diagnozy, zawierającej charakterystykę sfer: społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej. Diagnoza oparta była na Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Sułów na lata 2014 – 2020 oraz Strategii Rozwoju Gminy Sułów na lata 2015-2020. W diagnozie uwzględniono problemy zidentyfikowane w strategiach i przeanalizowano je w skali jednostek pomocniczych. Analiza problemów społecznych została uzupełniona analizą zjawisk społecznych w sferze gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej. Kluczowym elementem delimitacji obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji były konsultacje społeczne z mieszkańcami Gminy oraz z przedstawicielami poszczególnych sołectw, w tym z sołtysami.

Analiza ilościowa (wskaźnikowa), obejmowała obszar Gminy Sułów w podziale na jednostki pomocnicze, które pozwoliły na prezentację poszczególnych wskaźników w konkretnych częściach gminy i porównanie ich do średniej referencyjnej wartości danego wskaźnika dla całej gminy. Wykorzystano zestaw wskaźników dla 5 analizowanych sfer. Za podstawową metodę, zmierzającą do identyfikacji obszaru rewitalizacji, posłużyło pozycjonowanie obszarów pod kątem występowania wybranych wskaźników w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej.

Analiza wskaźnikowa, w podziale na jednostki pomocnicze była kluczowym narzędziem umożliwiającym delimitację obszarów dysfunkcyjnych/problemowych na obszarze Gminy Sułów. Podział ten składa się z 23 jednostek tj. Deszkowice Pierwsze, Deszkowice Drugie, Kitów, Kolonia Sułów, Kolonia Kawęczyn, Kolonia Rozłopy, Kulików, Michalów – Chmielna, Michalów – Nadrzeczna, Michalów – Ogrodowa, Michalów – Orzechowa, Michalów – Osiedlowa, Michalów – Parkowa, Michalów – Zielona, Rozłopy, Sąsiadka, Sułowiec, Sułów - Lewa (Urząd), Sułów – Prawa, Sułówek, Tworyczów – Wieś, Tworyczów – Starowieś, Żrebce. Z analizy został wyłączony Michalów – Ogrodowa ze względu na to, iż jest obszarem niezamieszkałym oraz intensywnie użytkowanym rolniczo.

Tabela 6 Ranking wskaźników a analizy ilościowej

lp.	Nazwa jednostki	Ocena końcowa
1	Michalów - Chmielna	1
2	Michalów - Orzechowa	5

3	Michalów - Zielona	2
4	Żrebce	3
5	Michalów - Parkowa	4
6	Kolonia Sułów	6
7	Deszkowice Drugie	7
8	Kolonia Rozłopy	8
9	Michalów - Nadrzeczna	9
10	Sułów - Prawa	10
11	Sułówek	11
12	Kitów	12
13	Sułowiec	13
14	Kolonia Kawęczyn	14
15	Kulików	15
16	Rozłopy	16
17	Michalów - Osiedlowa	17
18	Sułów – Lewa (Urząd)	20
19	Tworyczów - Starowieś	18
20	Tworyczów - Wieś	19
21	Sąsiadka	22
22	Deszkowice Pierwsze	21
23	Michalów – Ogrodowa (wykluczono ze względu na obszar niezamieszkały)	

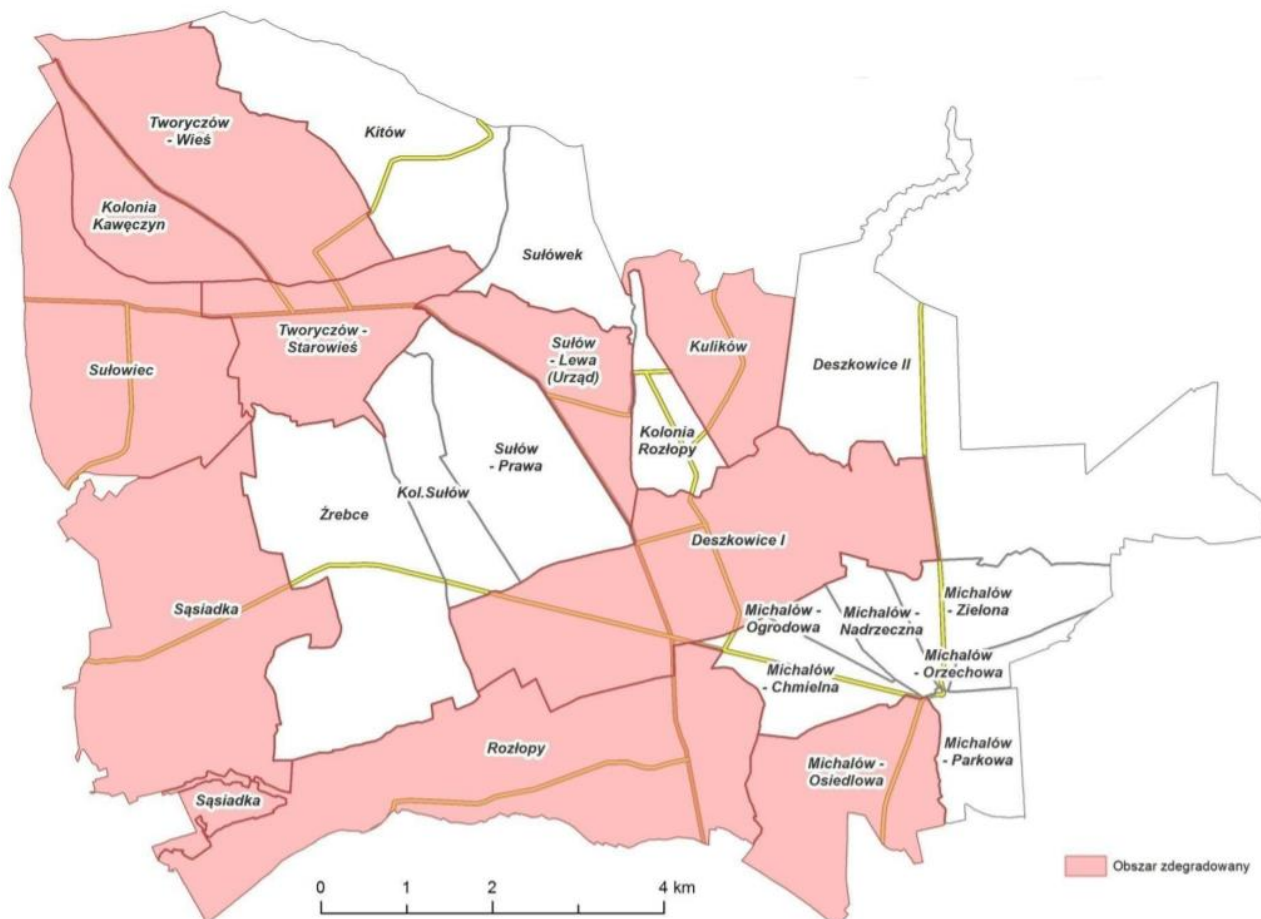
Źródło: Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Sułów na lata 2017-2020

Zestawienie rankingowe reprezentuje oceny punktowe wartości poszczególnych wskaźników otrzymanych w wyniku przeprowadzonych analiz. Ocenę diagnozy przeprowadzono z dokładnością do granic jednostek pomocniczych Gminy Sułów. Uwzględniono problemy o charakterze społecznym, gospodarczym, przestrzenno-funkcjonalnym, technicznym oraz środowiskowym. Przyznano poszczególnym wskaźnikom miejsca rankingowe od 1 do 22, przy czym pierwsze miejsce uzyskał obszar o najkorzystniejszej wartości danego wskaźnika, a ostatnie (dwudzieste drugie) miejsce obszar o najgorszym wskaźniku diagnozującym problem w danej sferze.

Ocena końcowa to pozycja rankingowa uzyskana na podstawie średniej pozycji otrzymanej za poszczególne wskaźniki. Obszar najbardziej problemowy, oznaczony jako obszar zdegradowany posiadający wspólne granice to jednostki tj.: Sułowiec, Kolonia

Kawęczyn, Kulików, Rozłopy, Michalów – Osiedlowa, Tworyczów – Starowieś, Tworyczów – Wieś, Sułów – Lewa (Urząd), Deszkowice Pierwsze, Sąsiadka. Obszar ten stanowi 59% powierzchni gminy oraz obejmuje 65% mieszkańców gminy.

Mapa 5 Obszar zdegradowany

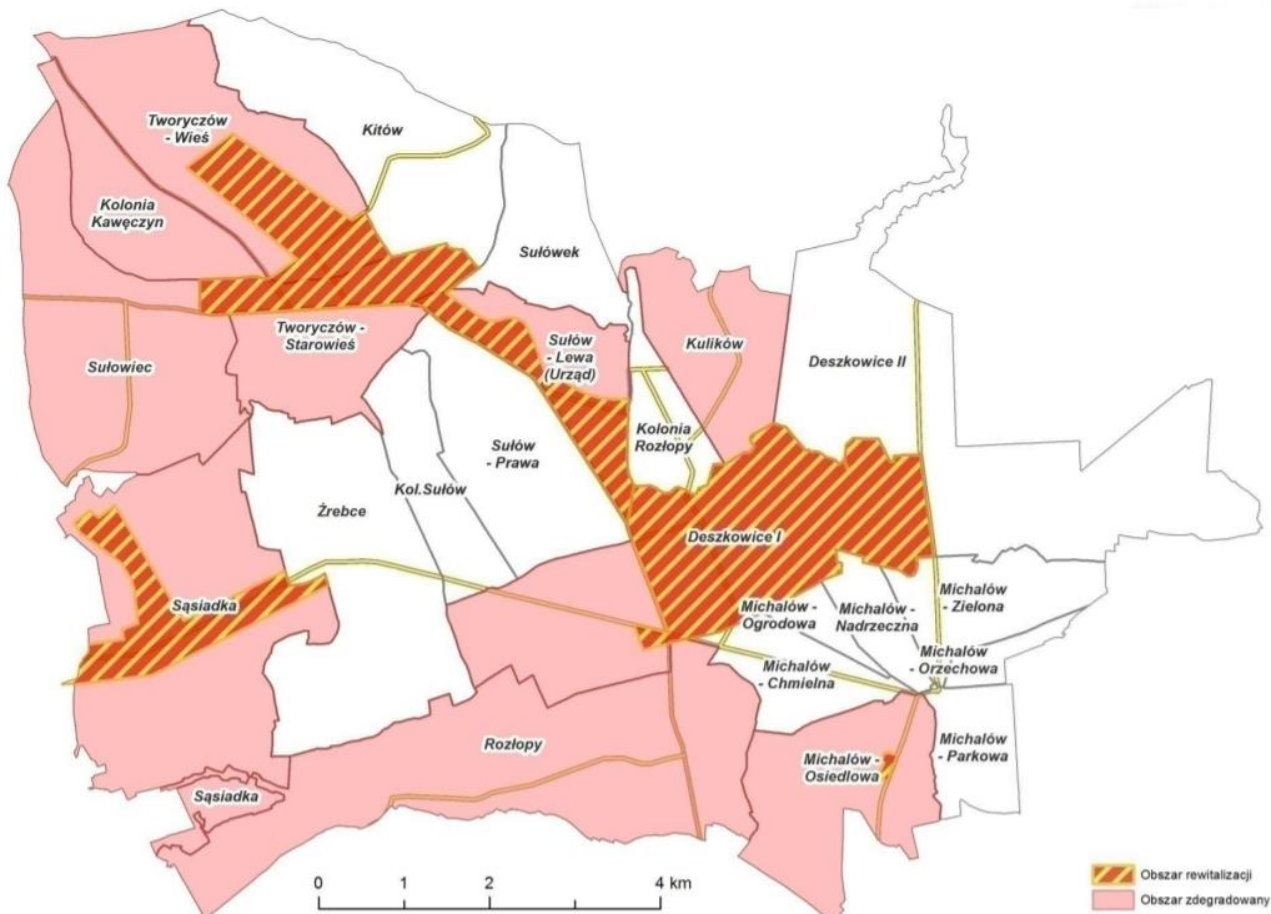

Źródło: Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Sułów na lata 2017-2020

W związku z wynikami delimitacji, która wskazała jako obszar zdegradowany 10 jednostek pomocniczych gminy Sułów (zajmujący ponad 59% powierzchni gminy i zamieszkały przez 65% mieszkańców) oraz odnosząc się do Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020 Ministerstwa Rozwoju oraz Ustawy o rewitalizacji z dn. 3 października 2015r., które wskazują iż obszar rewitalizacji nie może zajmować więcej niż 20% powierzchni gminy oraz obejmować więcej niż 30% ludności, zaszła konieczność ograniczenia obszaru rewitalizacji w ramach obszaru zdegradowanego. Po wykonaniu szczegółowej analizy obszaru, na podstawie informacji dotyczących rozwoju gminy oraz wyników spotkań i warsztatów partycypacyjnych zdelimitowano obszary charakteryzujące się kumulacją negatywnych zjawisk (najwyższa

ocena stanu kryzysowego) wyznaczono trzy podobszary rewitalizacji o wspólnych granicach:. Podobszar I zlokalizowany w obrębie Sasiadka, Podobszar II zlokalizowany w obrębie Deszkowice Pierwsze, Sułów oraz Tworyczów, Podobszar III zlokalizowany w obrębie Michalów PGR.

Mapa 6 Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji

Źródło: Lokalny Program Rewitalizacji dla Gminy Sułów na lata 2017-2020

Obszar rewitalizacji zajmuje powierzchnię 1191 ha, co stanowi 12,8% powierzchni gminy, zamieszkuje go 1431 osób (30% społeczeństwa Gminy Sułów). Wyznaczony obszar rewitalizacji wyróżnia się kumulacją problemów społecznych i innych negatywnych zjawisk, przez co ograniczona jest jego dotychczasowa funkcja. W wyniku pogłębiającego się kryzysu nie spełnia funkcji wyznaczonych mu przez lokalną społeczność. Działania rewitalizacyjne, we wszystkich sferach równocześnie, pomogą odzyskać i wykreować powstanie nowych funkcji, zgodnych z aktualnymi potrzebami mieszkańców.

Pomimo relatywnie małych zasobów wód powierzchniowych w województwie lubelskim, w regionie zlokalizowane są obszary na których obserwuje się okresowe przybory

wód płynących powodujących występowanie powodzi. W związku z tym planowanie rozwoju na tych terenach, w tym przede wszystkim obejmujących doliny trzech największych rzek w województwie, tj. Wisły, Bugu i Wieprza, powinno zostać podporządkowane zasadzie redukcji zagrożenia powodziowego⁸.

Aby ocenić zmiany ryzyka powodziowego, a także określić działania związane z ograniczeniem negatywnych konsekwencji powodzi dla zdrowia ludzkiego, środowiska, dziedzictwa kulturowego oraz działalności gospodarczej opracowywane są mapy zagrożenia powodziowego (MZP) i mapy ryzyka powodziowego (MRP), zgodnie z art. 171 ust. 8 ustawy – Prawo wodne oraz art. 14 Dyrektywy 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywy Powodziowej), które podlegają przeglądom i aktualizacjom w cyklach 6-letnich. W II cyklu planistycznym po przeprowadzonej aktualizacji wyznaczono nowe mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego dla obszarów i typów powodzi wskazanych w wyniku przeglądu i aktualizacji wstępnej oceny ryzyka powodziowego (WORP) zakończonej w 2018 r. Ze względu na źródło wskazano w Polsce następujące typy powodzi:

- powódź rzeczna,
- naturalne wezbranie,
- zniszczenie wałów przeciwpowodziowych;
- powódź od strony morza – w dwóch scenariuszach:
 - naturalne wezbranie,
 - zniszczenie wałów przeciwpowodziowych lub przeciwsztormowych;
- powódź od urządzeń hydrotechnicznych – związana z zalaniem terenu w przypadku uszkodzenia lub zniszczenia budowli piętrzących.

W I cyklu planistycznym opracowano MZP i MRP w przypadku powodzi rzecznych i od strony morza, natomiast II cykl planistyczny ukazał dodatkowo obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w wyniku zniszczenia lub uszkodzenia budowli piętrzących.

8 Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. przyjęta dnia 29 marca 2021 r. przez Sejmik Województwa Lubelskiego przyjął uchwałą Nr XXIV/406/2021

Mapa 7 Rzeki lub odcinki rzek, dla których sporządzono MZP i MRP w II cyklu planistycznym

Źródło: <https://www.powodz.gov.pl/pl/mapy>

Na terenie Gminy Sułów występują obszary szczególnego zagrożenia powodzią przez które rozumie się obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi 1% (tj. raz na 100 lat) oraz obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi 10% (raz na 10 lat). Tego rodzaju tereny występują w obrębie rzeki Wieprz płynącej przez teren gminy.

Na poniższych mapach zaprezentowano tereny szczególnego zagrożenia powodzią zlokalizowane na terenie gminy.

W świetle ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią występują ograniczenia w zakresie zagospodarowania analizowanych terenów, tj.

- a) zakazuje się gromadzenia ścieków, nawozów naturalnych, środków chemicznych, a także innych substancji lub materiałów, które mogą zanieczyścić wody, oraz prowadzenia przetwarzania odpadów, w szczególności ich składowania,
- b) zakazuje się lokalizowania nowych cmentarzy,
- c) zakazuje się rolniczego wykorzystywania ścieków w okresie prognozowanego wezbrania wód.

Zgodnie z art. 166 ww. ustawy obszary szczególnego zagrożenia powodzią muszą zostać uwzględnione w: strategii rozwoju gminy, strategii rozwoju ponadlokalnego, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, gminnym programie rewitalizacji, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz w decyzji o warunkach zabudowy. Poziom zagrożenia powodziowego wynikający

z wyznaczenia obszarów szczególnego zagrożenia powodzią uwzględnia się w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzjach o warunkach zabudowy, dotyczących nieruchomości w całości lub w części położonych na tych obszarach. Uzgodnienia z Państwowym Gospodarstwem Wodnym Wody Polskie w zakresie dotyczącym zabudowy i zagospodarowania terenu położonego na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią wymagają projektu następujących dokumentów/decyzji na poziomie lokalnym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, gminny program rewitalizacji, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Dokonując ww. uzgodnień PGW Wody Polskie uwzględnia prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi, poziom zagrożenia powodziowego, proponowaną zabudowę i zagospodarowanie terenu położonego na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, a także jego aktualne zagospodarowanie i dotychczasowe przeznaczenie.

Ww. uzgodnienie lub odmowa uzgodnienia następuje w drodze decyzji. Odmowa uzgodnienia następuje w sytuacji jeżeli planowana zabudowa lub planowane zagospodarowanie terenu położonego na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią:

- 1) naruszają ustalenia planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza;
- 2) naruszają ustalenia planu zarządzania ryzykiem powodziowym;

- 3) stanowią zagrożenie dla ochrony zdrowia ludzi, środowiska i dóbr kultury wpisanych do rejestru zabytków;
- 4) naruszają funkcjonowanie infrastruktury krytycznej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym;
- 5) utrudniają zarządzanie ryzykiem powodziowym.

WNIOSKI:

- Niewystarczający stopień zaopatrzenia ludności w kanalizację, przydomowe oczyszczalnie ścieków oraz brak sieci gazowej.
- Sieć drogowa na terenie gminy jest dość dobrze rozwinięta, wymaga natomiast znacznych nakładów finansowych na utwardzenie dróg gruntowych, bieżące naprawy nawierzchni oraz budowę nowych odcinków miejscach, gdzie deficyt dróg.
- Duża powierzchnia obszaru zdegradowanego - blisko 60% powierzchni gminy

3.4 POTENCJAŁ ORGANIZACYJNO – FINANSOWY

Zdolność gminy Sułów do inwestowania uzależniona jest głównie od struktury wydatków i dochodów budżetowych. Budżet gminy jest planem rocznym zawierającym dochody i wydatki związane z finansowaniem zadań własnych i zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. Możliwości rozwoju gminy limitują osiągnięte dochody budżetowe.

Poziom budżetu gminy Sułów zmieniał się w przeciągu ostatnich kilku lat. W roku 2020 dochody ogółem wynosiły 21.556.721,50 zł, czyli więcej niż rok wcześniej, a w analizowanym okresie 2015-2020 wzrosły o ok. 26,67%. Tak wysoki dochód wynika z dotacji i środków przeznaczonych na inwestycje, zwiększyła się też subwencja oraz dochody z podatków. Dochody bieżące od 2015 roku systematycznie się zwiększają. Jest to zasługa m.in. zwiększenia dochodów z tytułu udziału w PIT.

Analogicznie jak w przypadku dochodów, również wydatki zmieniały się na przestrzeni ostatnich lat. Wydatki ogólne z budżetu gminy w 2020 roku wyniosły 20 709 797,09 zł. Były niższe o 1 023 362 zł w stosunku do roku poprzedniego. Wydatki związane z kosztami obsługi długu stanowią niewielki procent ogółu i nieznacznie zmieniają się na przestrzeni lat.

W analizowanym okresie gmina notuje nadwyżkę operacyjną. W nauce o finansach publicznych przyjęło się, iż nadwyżkę operacyjną stanowi dodatnia różnica między

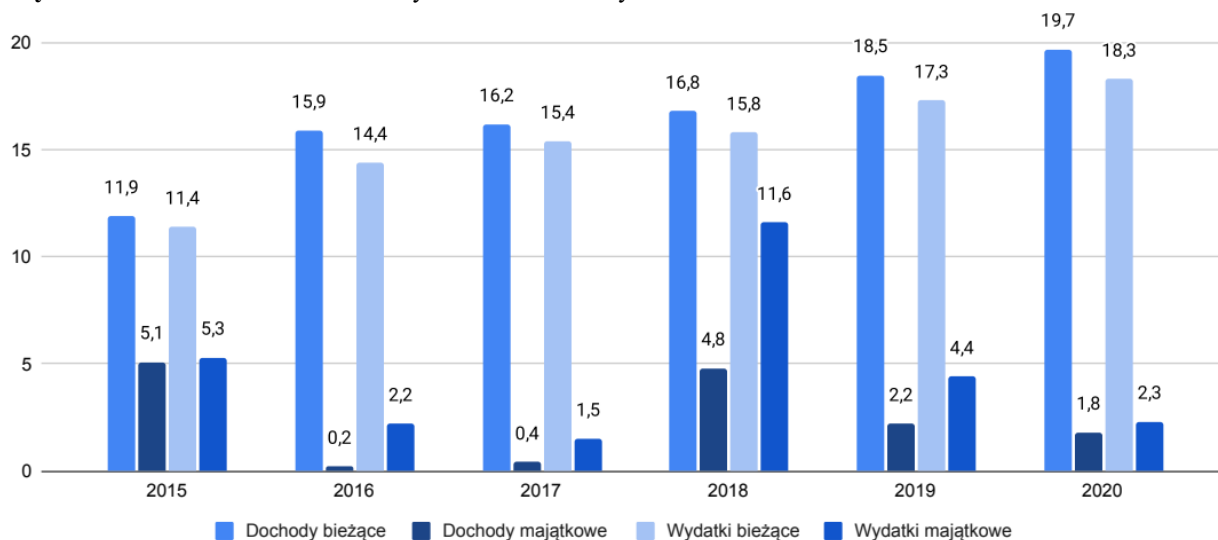
dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi. Odpowiednio wynik ujemny między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi stanowi deficyt operacyjny. Wynik budżetu operacyjnego jst (nadwyżka operacyjna, deficyt operacyjny) ma bardzo istotne znaczenie poznawcze. Stanowi jeden z najistotniejszych wskaźników sytuacji finansowej jst ilustrując czy jednostka samorządu terytorialnego jest w stanie pokryć wydatki bieżące dochodami bieżącymi. Jeśli wydatki bieżące są wyższe od dochodów bieżących (deficyt operacyjny) oznacza to, iż wydatki te realizowane są na poziomie przekraczającym możliwości finansowe jst. Wykonywanie zadań bieżących przez jednostkę odbywa się w tym wypadku kosztem sprzedaży jej majątku lub na skutek zaciągania nowych zobowiązań. Z kolei w sytuacji, gdy to dochody bieżące są wyższe od wydatków bieżących (nadwyżka operacyjna) oznacza to, iż jst ma możliwości finansowe na prowadzenie nowych inwestycji lub spłatę wcześniejszego zadłużenia.

Tabela 7 Analiza sytuacji finansowej gminy Sułów w latach 2015-2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Podatki i opłaty lokalne, w tym:						
podatek od nieruchomości	455 930,97	526 219,64	356 753,51	382 439,30	415 794,20	418 541,03
podatek rolny	928 646,93	973 485,38	894 209,69	927 748,96	914 995,25	931 456,23
podatek leśny	17 955,38	17 602,36	16 639,18	17 439,93	16 651,36	16 714,86
podatek od środków transportowych	4 573,33	23 810,33	14 933,00	13 120,23	12 255,10	12 690,00
podatek od osób prawnych prowadzących działalność gospodarczą	1 555,29	1 241,24	132,41	1 647,42	1 647,42	2 273,75
Podatek dochodowy od osób fizycznych	1 037 137,00	1 084 392,00	1 211 728,00	1 336 345,00	1 537 579,00	1 492 394,00
Dotacje celowe z budżetu państwa i UE	5 549 756,66	5 665 655,28	6 594 912,45	10 509 246,42	7 019 232,23	8 068 301,28
Subwencja ogólna	5 701 499,00	6 225 719,00	6 421 651,00	7 129 074,00	7 952 664,00	8 358 633,00
Inne dochody	3 363 350,11	1 620 248,47	1 088 777,71	1 312 574,55	2 834 602,25	2 255 717,35
Dochody bieżące	11 925 142,80	15 927 273,70	16 214 859,98	16 847 144,77	18 489 408,17	19 718 481,42
Dochody majątkowe	5 135 261,87	211 100,00	384 876,97	4 782 491,04	2 216 012,64	1 838 240,08
Razem dochody	17 060 404,67	16 138 373,70	16 599 736,95	21 629 635,81	20 705 420,81	21 556 721,50
Wydatki bieżące	11 439 573,44	14 439 917,74	15 467 796,79	15 846 292,15	17 327 081,48	18 392 017,94
Wydatki majątkowe	5 297 447,00	2 198 021,05	1 511 046,65	11 656 426,99	4 406 078,26	2 317 779,15
Razem wydatki	16 737 020,44	16 637 938,79	16 978 843,44	27 502 719,14	21 733 159,74	20 709 797,09
Różnica między dochodami i wydatkami	323 384,23	-499 565,09	-379 106,49	-5 873 083,33	-1 027 738,93	846 924,41
Nadwyżka operacyjna	485 569,36	1 487 355,96	747 063,19	1 000 852,62	1 162 326,69	1 326 463,48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Sułów

Wykres 44 Porównanie dochodów i wydatków budżetowych w mln

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Sułów

Tabela 8 Wydatki inwestycyjne w gminie Sułów w latach 2015-2020

Lp.	Rok	Kwota wydatków inwestycyjnych (PLN)
1.	2015	5 297 447,00
2.	2016	2 198 021,05
3.	2017	1 511 046,65
4.	2018	11 656 426,99
5.	2019	4 406 078,26
6.	2020	2 317 779,15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Sułów

Łączna kwota długu na koniec roku budżetowego nie może przekroczyć 60% wykonanych dochodów ogółem jednostki w danym roku budżetowym. Analizując poziom zadłużenia gminy widać, iż na przestrzeni ostatnich 6 lat jest on sukcesywnie zwiększany, co wiąże się z inwestycjami realizowanymi w gminie.

Tabela 9 Poziom zadłużenia gminy Sułów w latach 2015-2020

ROK	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Poziom zadłużenia	1 090 000,00	1 467 000,00	1 092 000,00	6 749 100,00	7 639 100,00	7 494 100,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG Sułów

3.5 Raport z badania ankietowego

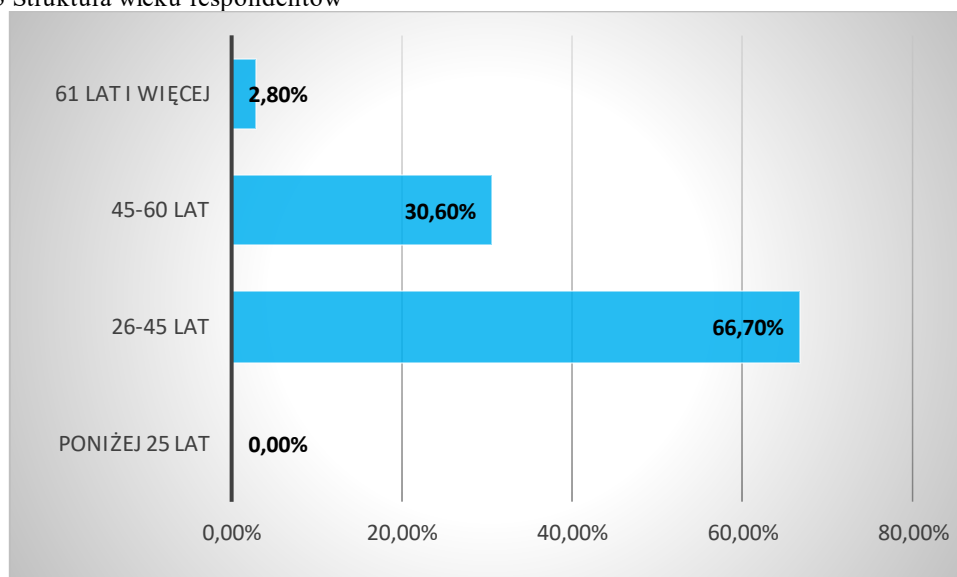
Podczas prac nad *Strategią Rozwoju Gminy Sułów na lata 2022-2027 z perspektywą do roku 2030* przeprowadzono badania ankietowe wśród mieszkańców gminy. Celem ankiety

było zbadanie poziomu jakości życia w gminie oraz zebranie subiektywnej oceny stanu i potencjału gminy.

Przygotowane kwestionariusze były dystrybuowane wieloma kanałami komunikacyjnymi, w tym m.in. poprzez: Urząd Gminy Sułów jednostki organizacyjne gminy, informację o badaniu ankietowym zamieszczono na stronie internetowej gminy.

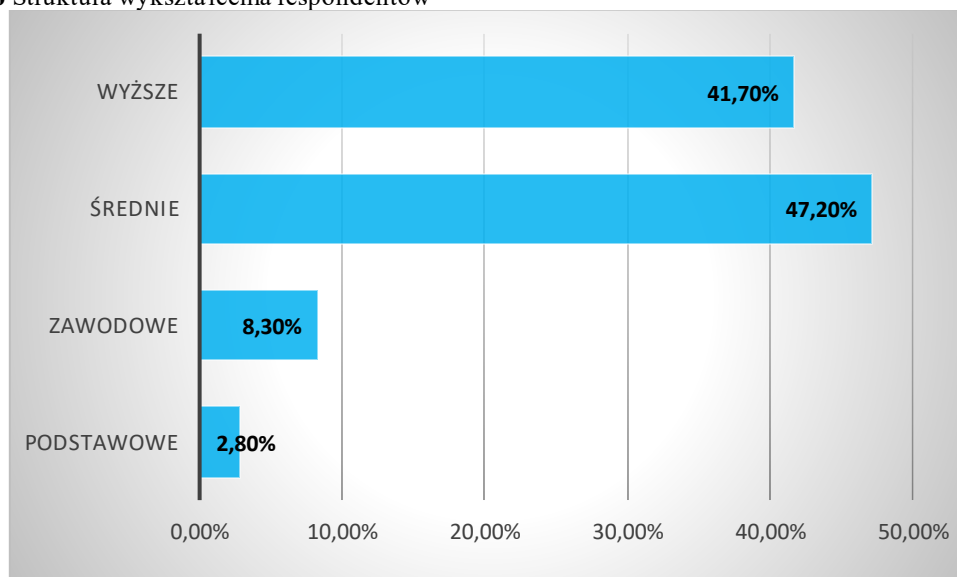
Ankieta zawierała 7 pytań (2 pytania otwarte, 5 zamkniętych) oraz metryczkę. W wyniku realizacji badania uzyskano łącznie 36 ankiet. Z pozyskanych danych wynika, iż ankiety wypełniło 94,4% mieszkańców gminy oraz 5,6% osób niezamieszkujących gminy, 41,7% respondentów stanowiły kobiety, 58,3% mężczyźni. Strukturę wieku, wykształcenia i zatrudnienia respondentów ukazują poniższe wykresy.

Wykres 45 Struktura wieku respondentów

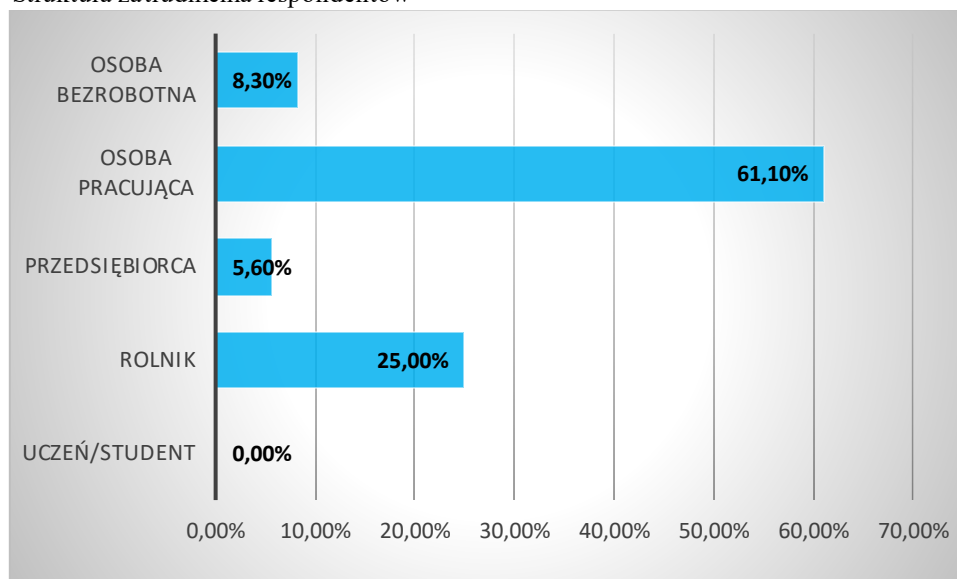
Źródło: Opracowanie własne

Wykres 46 Struktura wykształcenia respondentów

Źródło: Opracowanie własne

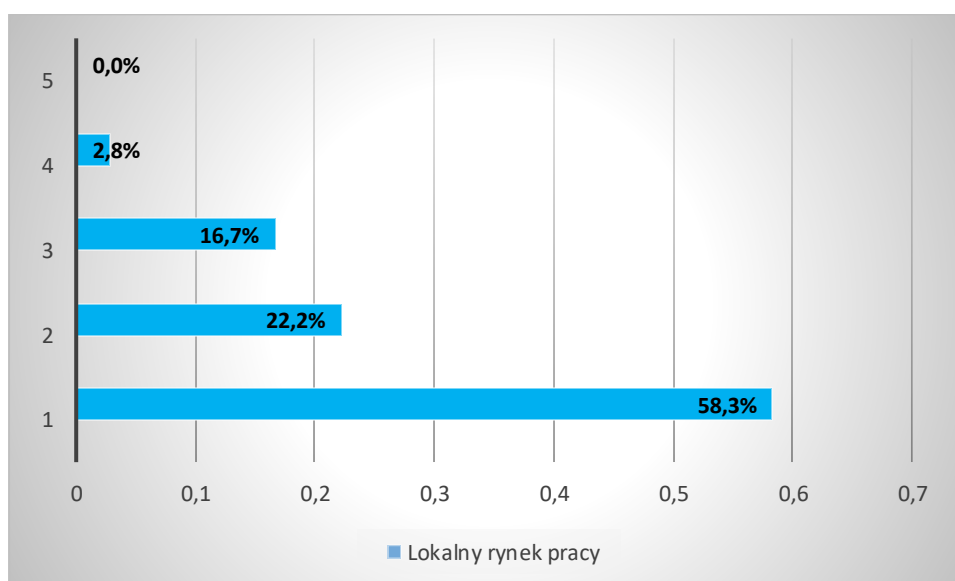
Wykres 47 Struktura zatrudnienia respondentów

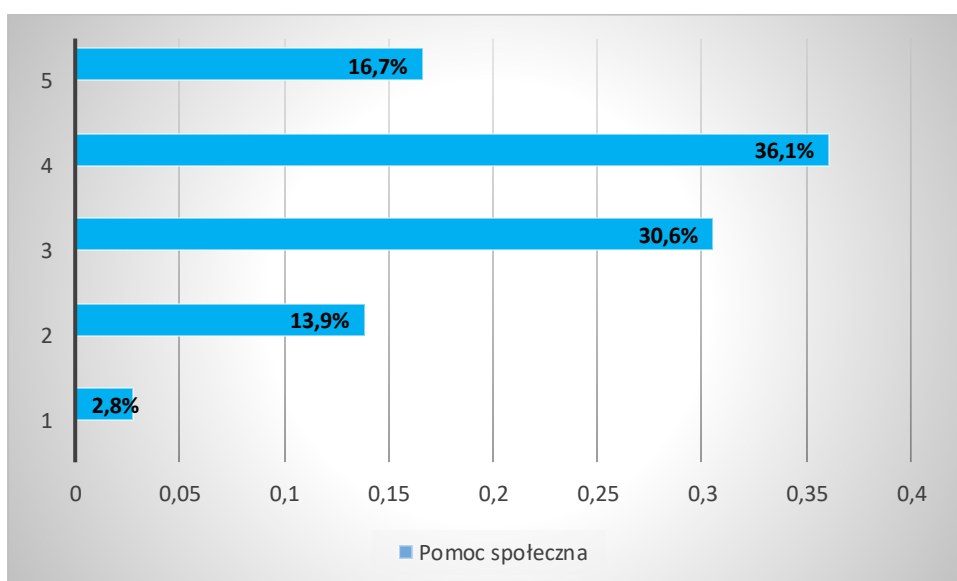
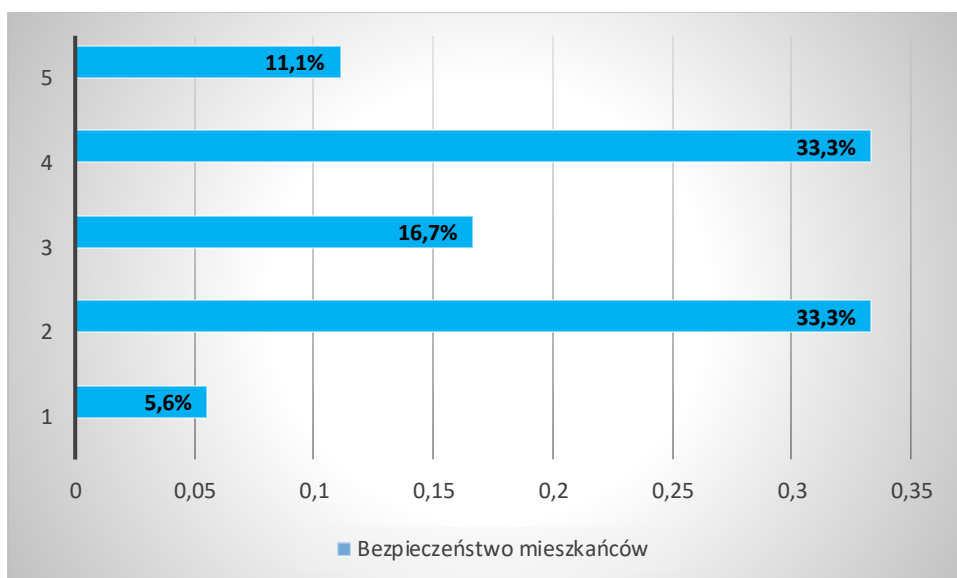
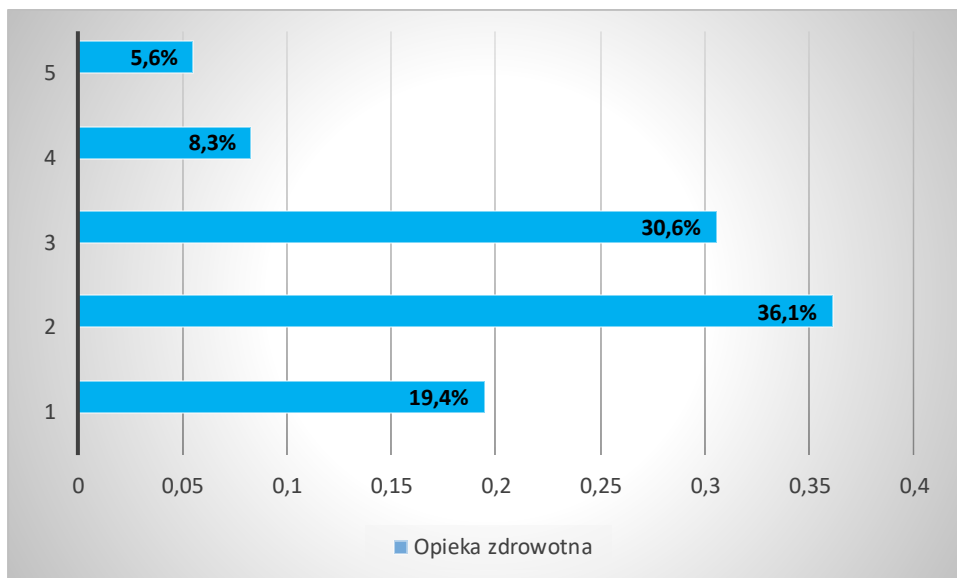

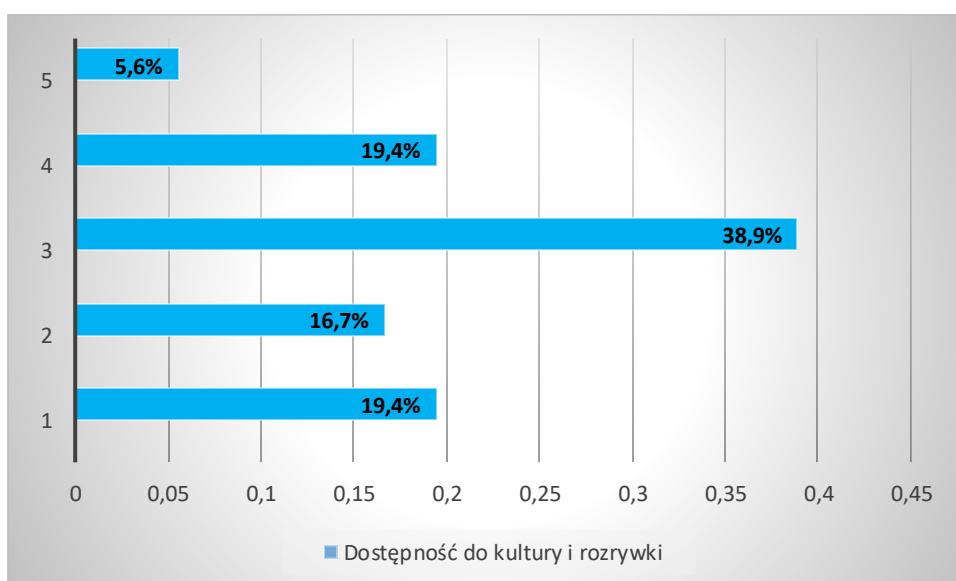
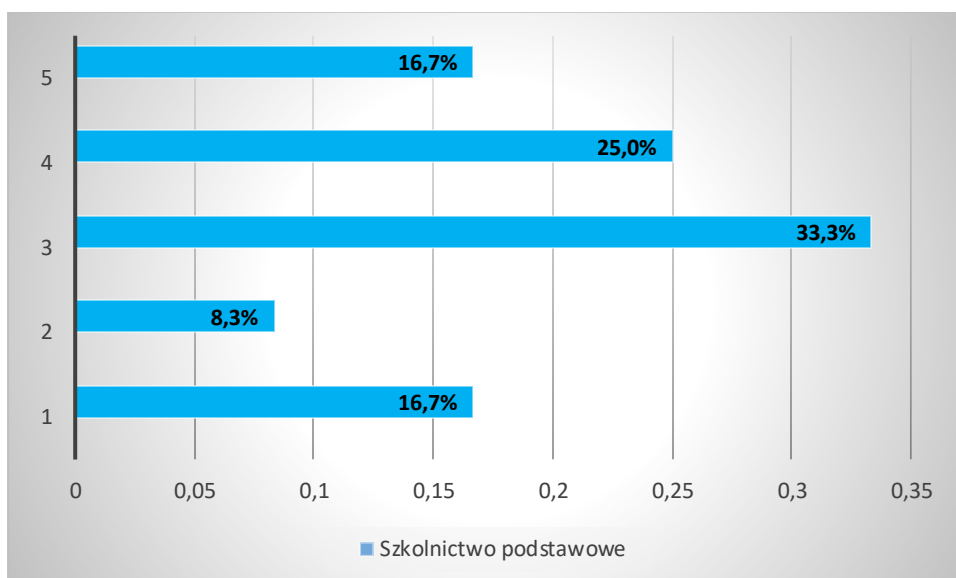
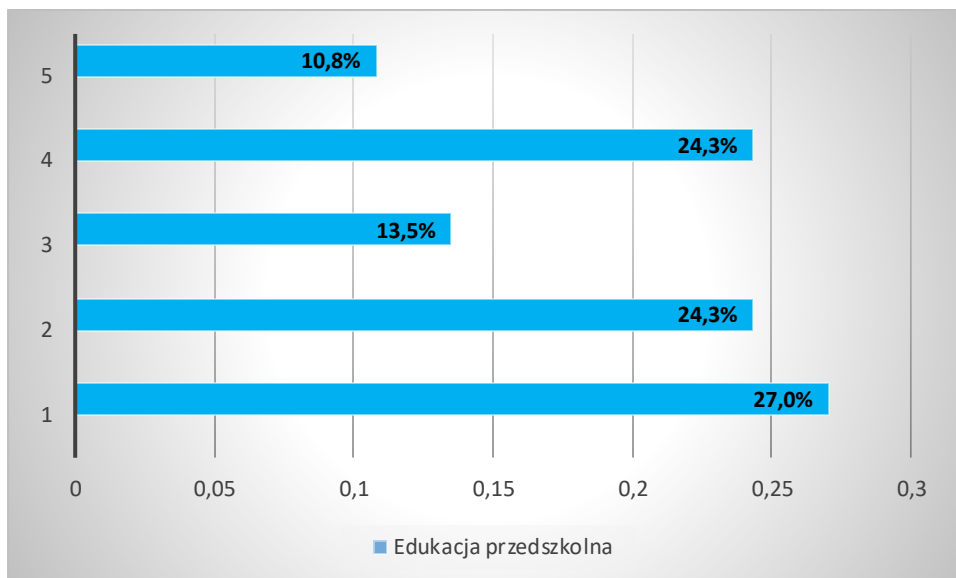
Źródło: Opracowanie własne

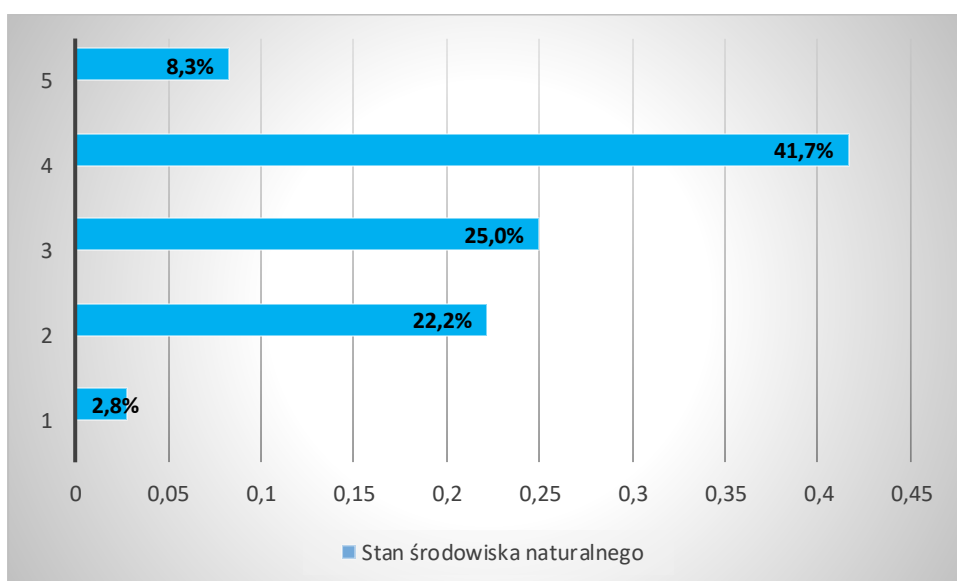
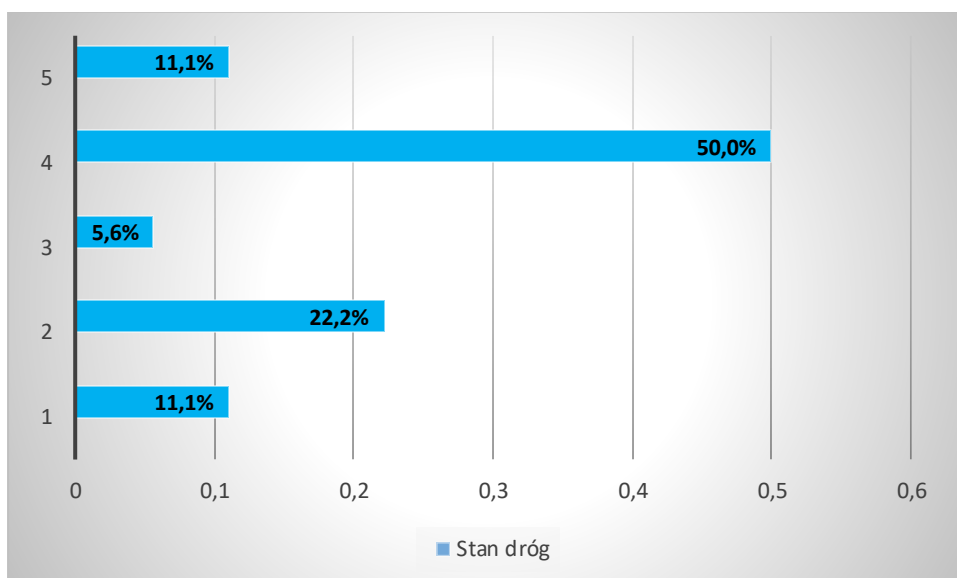
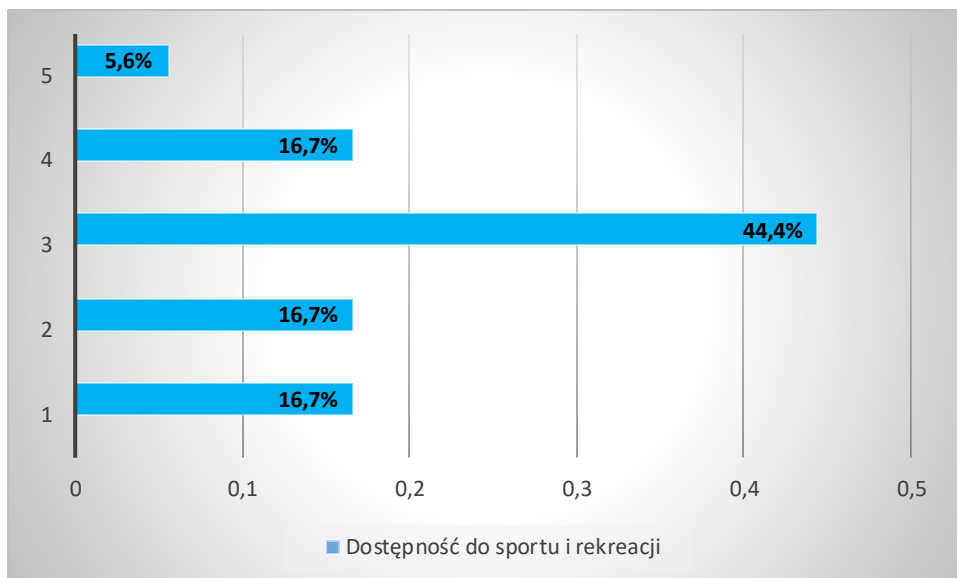
Celem pierwszego pytania była próba oceny poziomu jakości życia w podstawowych sferach: lokalny rynek pracy, opieka społeczna i zdrowotna, bezpieczeństwo mieszkańców, oświata, dostępność do kultury, rozrywki, sportu i rekreacji, stan dróg i środowiska naturalnego, dostęp do Internetu oraz instytucje publiczne. Według podanej skali, gdzie 1 jest oceną najniższą, natomiast 5 jest oceną najwyższą. Na wysokim poziomie mieszkańcy ocenili bezpieczeństwo a także dostęp do Internetu i stan środowiska naturalnego. Na poziomie dobrym i dostatecznym respondenci ocenili większość pozostałych sfer. Najgorzej oceniono lokalny rynek pracy i opiekę zdrowotną.

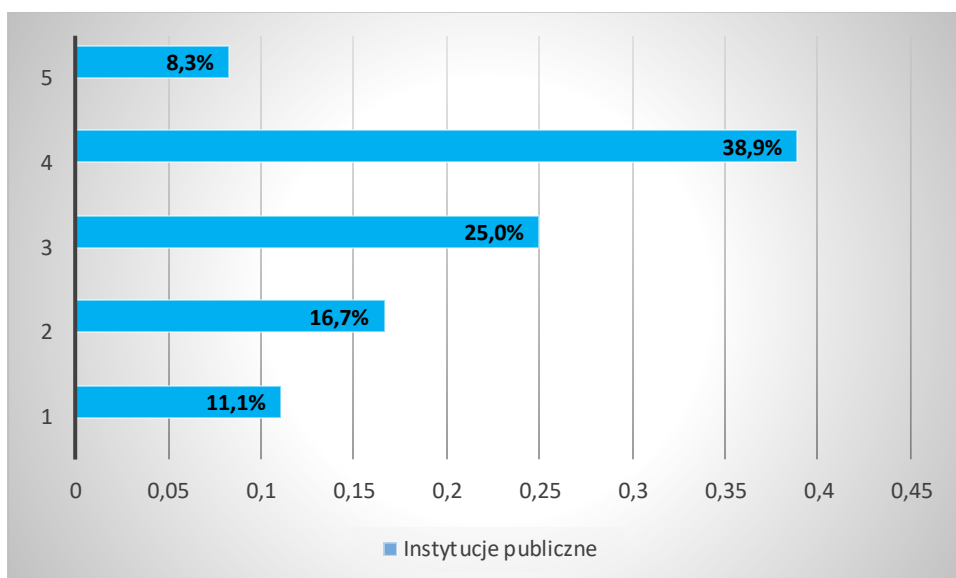
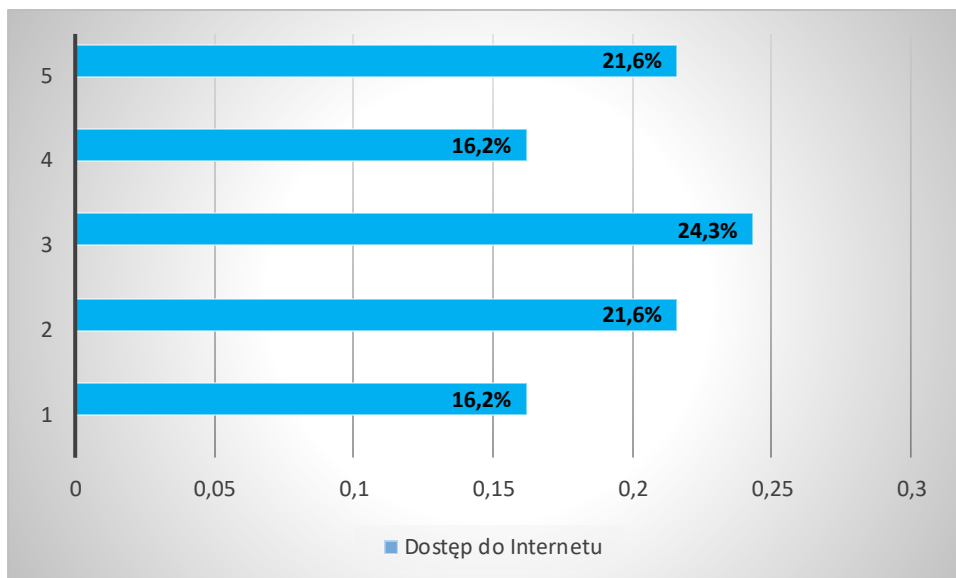
Wykres 48 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie „Jak ocenia Pan/Pani poszczególne sfery życia na terenie gminy?”

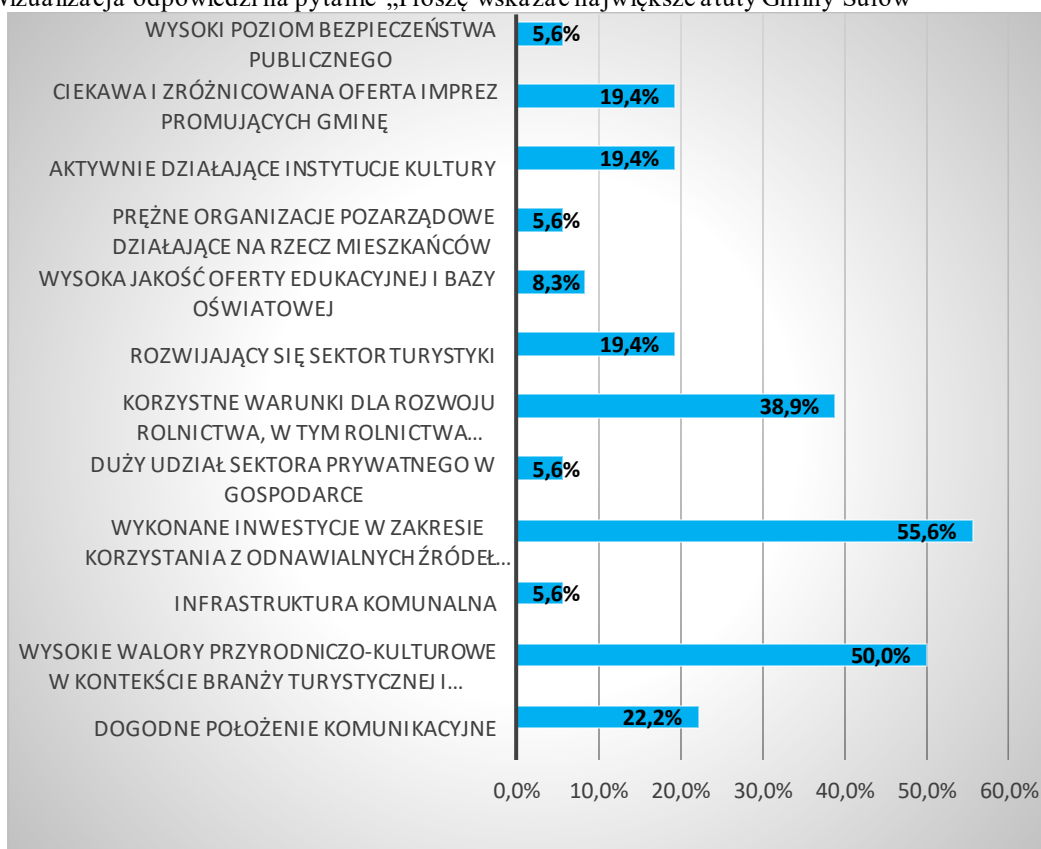

Źródło: Opracowanie własne

W drugim pytaniu respondenci mieli za zadanie wskazać największe atuty Gminy Sułów. Na pierwszym miejscu wymieniono wykonane inwestycje w zakresie korzystania z odnawialnych źródeł energii – 55,6%, na drugim miejscu – wysokie walory przyrodniczo-kulturowe w kontekście branży turystycznej i gospodarczej – 50%. Na trzecim miejscu korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa, w tym rolnictwa ekologicznego – 38,9%. Należy zaznaczyć że każdy respondent mógł zaznaczyć maksymalnie 3 odpowiedzi dlatego suma odpowiedzi wynosi więcej niż 100%.

Wykres 49 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie „Proszę wskazać największe atuty Gminy Sułów”

Źródło: Opracowanie własne

Pytanie nr 3 i 4 miały charakter otwarty. Respondenci mieli za zadanie wskazać: największe słabości gminy (pytanie nr 3). W pytaniu nr 4 poproszono respondentów o propozycje działań w celu poprawy rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

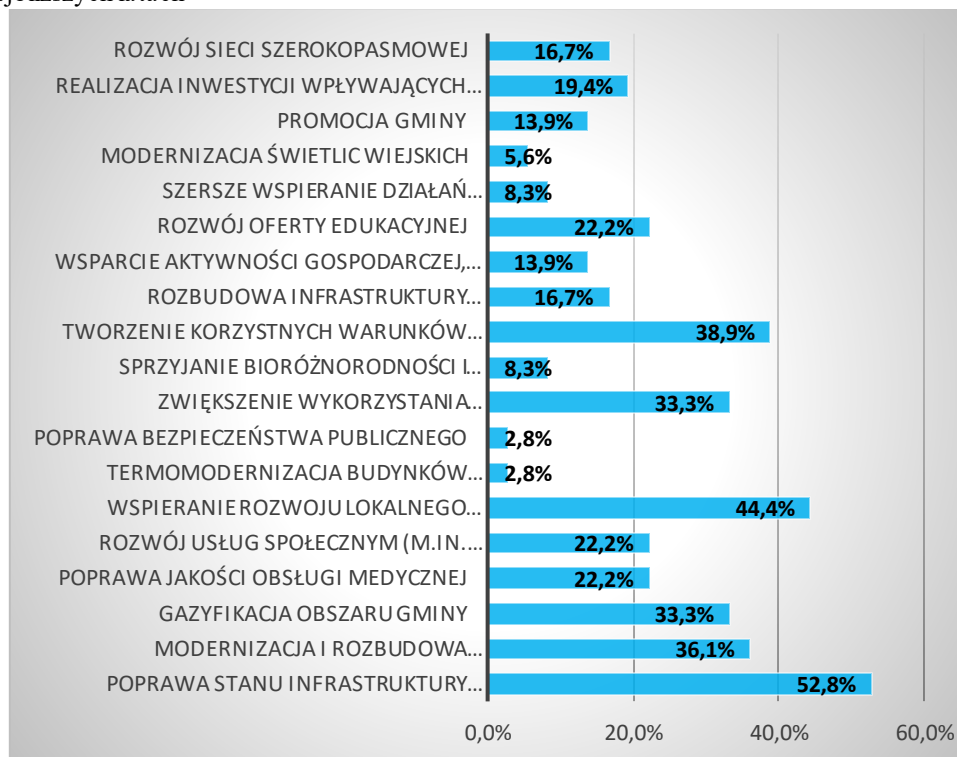
Wśród największych słabości respondenci wymieniali: brak zakładów pracy i inwestycji, niezadowolający stan dróg, chodników wraz z oświetleniem, brak żłobka i oddziału przedszkolnego, część ankietowanych wskazała również niski poziom opieki zdrowotnej oraz niekorzystną demografię.

Zdaniem respondentów w celu poprawy rozwoju społeczno-gospodarczego gminy konieczny jest przede wszystkim rozwój lokalnego rynku pracy, w tym wspieranie przedsiębiorczości, wdrażanie ułatwień dla podejmowania samozatrudnienia w tym zapewnienie opieki dzieciom od 1 do 6 roku życia. Mieszkańcy widzą również potrzeby w zakresie zwiększenia promocji gminy, rozwoju turystyki oraz pozyskiwania większych środków z UE a także w zwiększeniu bezpieczeństwa na drogach poprzez budowę chodników, energooszczędnego oświetlenia ulicznego oraz ścieżek rowerowych.

Udzielając odpowiedzi na pytanie nr 5 respondenci wskazali priorytetowe ich zdaniem działania do wykonania na terenie gminy w najbliższych latach. Na pierwszym miejscu

poprawa stanu infrastruktury drogowej (remonty i budowa dróg, chodników, ścieżek rowerowych) na drugim wspieranie rozwoju lokalnego przetwórstwa rolno-spożywczego na trzecim miejscu tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości.

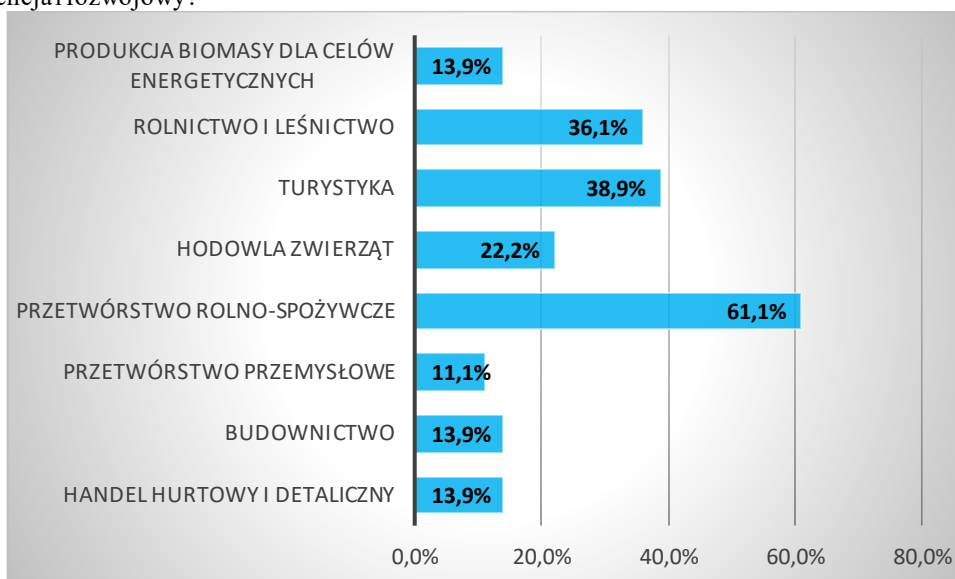
Wykres 50 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie dot. priorytetowych działań do wykonania na terenie Gminy Sułów w najbliższych latach

Źródło: Opracowanie własne

W pytaniu nr 6 respondentów poproszono o wskazanie, które branże gospodarcze na terenie Gminy Sułów posiadają największy potencjał rozwojowy. Większość respondentów wskazała, iż największy potencjał ma przetwórstwo rolno-spożywcze, na drugim miejscu turystyka, zaś na trzecim miejscu rolnictwo i leśnictwo.

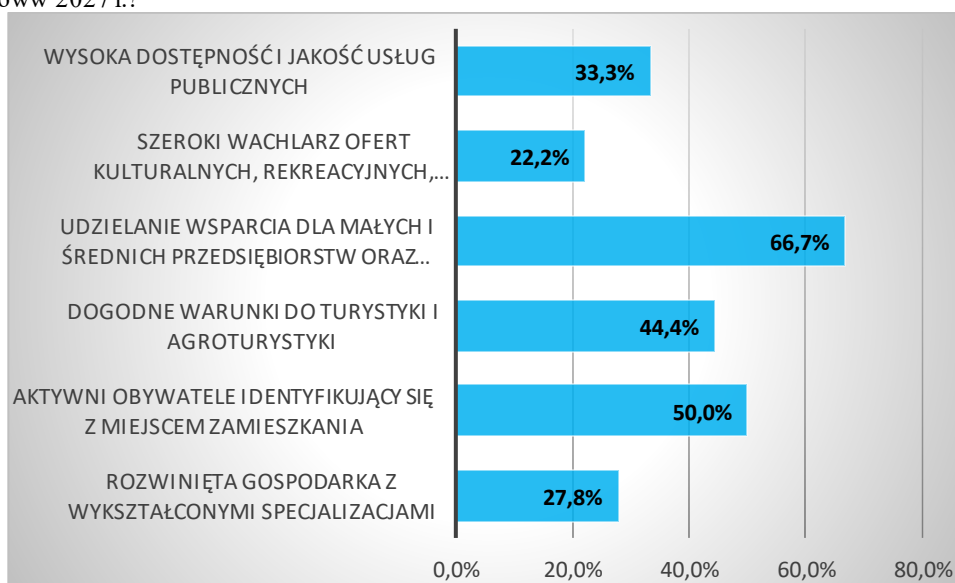
Wykres 51 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie „Która branża gospodarcza na terenie Gminy Sułów posiada największy potencjał rozwojowy?”

Źródło: Opracowanie własne

Ostatnie pytanie dotyczyło wizytówki Gminy Sułów a dokładnie z czym jej teren powinien być utożsamiany. Większość respondentów wskazała, iż wizytówką Gminy Sułów w 2027 r. powinni być aktywni obywatele identyfikujący się z miejscem zamieszkania, ważna jest także stworzenie dogodnych warunków dla rozwoju do turystyki i agroturystyki. Na trzecim miejscu wskazano szeroki wachlarz ofert kulturalnych, rekreacyjnych, integracyjnych i sportowych.

Wykres 52 Wizualizacja odpowiedzi na pytanie „Co Pana/Pani zdaniem powinno być wizytówką Gminy Sułów w 2027 r.?”

Źródło: Opracowanie własne

3.6 ANALIZA SWOT

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Atrakcyjna turystycznie lokalizacja w sąsiedztwie Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego i Roztoczańskiego Parku Narodowego. ➤ Bliska odległość od innych miejscowości o wyrobionej marce takich jak Krasnobród, Zamość, Zwierzyniec, Szczebrzeszyn. Gmina może stanowić bazę noclegową. ➤ Korzystne położenie gminy przy ważnym szlaku komunikacyjnym – droga wojewódzka nr 848. ➤ Bogate warunki przyrodniczo krajobrazowe. ➤ Duży potencjał kulturowy i historyczny (zabytki, pomniki przyrody). ➤ Zlokalizowany na terenie gminy ważny obiekt archeologiczny – Gród Sutiejsk. ➤ Dwie popularne trasy rowerowe na terenie gminy. ➤ Korzystne warunki do rozwoju przetwórstwa rolno spożywczego i produkcji ekologicznej żywności. ➤ Istniejąca baza świetlic wiejskich. ➤ Utrzymujący się na średnim poziomie 59,50% udział ludności w wieku produkcyjnym. ➤ Obecność na terenie gminy zbiornika wodnego Nielisz. ➤ Malejące bezrobocie. ➤ Bardzo dobrze rozwinięta sieć wodociągowa. ➤ Atrakcyjne warunki na rozwój turystyki. ➤ Potencjał do rozwoju turystyki i sportów rowerowych na terenie gminy. ➤ Dobra organizacja systemu odbioru śmieci. ➤ Warsztaty Terapii Zajęciowej w Rozłopach. ➤ Wysoki poziom nauczania w szkołach podstawowych na terenie gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Brak Gminnego Ośrodka Kultury. ➤ Brak sieci gazowej. ➤ Słaba infrastruktura kanalizacyjna i mała liczba przydomowych oczyszczalni ścieków. ➤ Brak zaplecza obsługi ruchu turystycznego. ➤ Bardzo trudny dostęp do informacji w internecie oraz na lokalnych stronach na temat atrakcji i infrastruktury turystycznej. ➤ Brak widocznych działań promocyjnych gminy. ➤ Ujemny przyrost naturalny i starzenie się społeczeństwa. ➤ Występowanie niekorzystnych zjawisk społecznych takich jak ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, bezrobocie. ➤ Wysokie bezrobocie ukryte. ➤ Mały przyrost miejsc pracy. ➤ Niska dochodowość gospodarstw rolnych i konieczność podejmowania dodatkowej pracy zarobkowej. ➤ Silne rozdrobnienie gospodarstw rolnych. ➤ Zanieczyszczanie wód gruntowych poprzez odprowadzania ścieków do przydrożnych rowów i na pola. ➤ Słabe zainteresowanie ze strony inwestorów zewnętrznych. ➤ Brak atrakcyjnych miejsc pracy dla osób młodych z wysokim wykształceniem, skutkujący odpływem tej grupy mieszkańców. ➤ Słaby stan dróg. ➤ Bardzo niska aktywność wyborcza wśród mieszkańców. ➤ Zły stan i wyposażenie świetlic wiejskich. ➤ Ograniczone możliwości finansowe gminy. ➤ Niedostateczna opieka medyczna na terenie gminy. ➤ Niski poziom przedsiębiorczości.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rosnące zainteresowanie wypoczynkiem na obszarach „czystych” ekologicznie. ➤ Stworzenie infrastruktury i zaplecza turystycznego dla sportów rowerowych. ➤ Wykorzystanie istniejącego dziedzictwa kulturowego i historycznego do tworzenia oferty i infrastruktury turystycznej. ➤ Powstanie Gminnego Ośrodka Kultury. ➤ Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków i kanalizacji. ➤ Budowa sieci gazowej. ➤ Budowa i poprawa jakości dróg gminnych. ➤ Poprawa jakości wód gruntowych. ➤ Skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na realizację inwestycji w nowej perspektywie finansowej 2021-2027. ➤ Stworzenie i rozwijanie związków międzygminnych. ➤ Zwiększenie nakładów na promocję. ➤ Zwiększenie liczby miejsc pracy. ➤ Wzrost poziomu innowacyjności. ➤ Działania zmierzające do objęcia dodatkową ochroną atrakcyjnych obszarów gminy. ➤ Promocja przedsiębiorczości wśród mieszkańców gminy. ➤ Możliwość rozwoju przedsiębiorczości przy wykorzystaniu zasobów naturalnych gminy (działalność turystyczna, agroturystyczna i rekreacyjna). ➤ Bliskość Zamościa jako szansa na przyciągnięcie nowych mieszkańców i turystów. ➤ Wspólne projektów z innymi JST. 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wzrost zanieczyszczania środowiska naturalnego. ➤ Peryferyjne położenie gminy. ➤ Niskie zainteresowanie zasobami dziedzictwa kulturowego. ➤ Starzenie się społeczeństwa. ➤ Dalszy wzrost negatywnych trendów demograficznych. ➤ Pogarszające się warunki bytowe ludności. ➤ Brak środków własnych w budżecie gminy na realizację kluczowych inwestycji. ➤ Zmiany klimatyczne skutkujące występowaniem anomalii pogodowych, susz, pożarów, gwałtownych ulew, trąb powietrznych. ➤ Konkurencyjność ze strony sąsiadujących gmin o podobnych walorach przyrodniczo kulturowych. ➤ Długofalowe gospodarcze i społeczne następstwa pandemii wirusa COV-19. ➤ Niepewna i niestabilna sytuacja na arenie międzynarodowej. ➤ Szybko zmieniające się przepisy prawa i możliwość zmniejszenia się dostępnych środków zewnętrznych. ➤ Skomplikowane procedury pozyskiwania środków z UE. ➤ Zwiększający się zakres zadań własnych gminy przy braku wsparcia finansowego z budżetu państwa. ➤ Brak środków finansowych na wkład własny umożliwiający aplikowanie o środki unijne. ➤ Ograniczone środki budżetowe gminy. ➤ Niestabilna polityka rolna państwa. ➤ Zagrożenie patologią społeczną i dysfunkcjami. ➤ Niska opłacalność produkcji rolnej. ➤ Konkurencja dla lokalnych rolników ze strony zagranicznych producentów żywności.

4. CZĘŚĆ PLANISTYCZNA

Strategia Rozwoju Gminy Sułów na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030 jest dokumentem, w którym zdiagnozowano aktualną sytuację społeczno-gospodarczą. Zwrócono uwagę zarówno na mocne strony, jak i obszary problemowe. Podczas tworzenia i realizacji strategii istotne jest również określenie misji i wizji. Stanowią one dwa elementy strategii ukazujące najważniejsze kierunki rozwoju.

Przedmiotowa część Strategii powstała jako odpowiedź na wyniki otrzymane w ramach przeprowadzonej diagnozy poszczególnych sfer na terenie Gminy Sułów. Nie stanowi ona odpowiedzi, która powstała automatycznie, jako swoisty wynik diagnozy problemów, lecz ma również na celu wyjście naprzeciw wyzwaniom obszaru oraz zapobieganie problemom jeszcze niepowstałym. Strategia oparta jest na zdiagnozowanych lokalnych potencjałach, które będą stanowiły motor napędowy całego procesu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

4.1 Misja i wizja

Misja gminy to nic innego, jak idea jej rozwoju nadająca ogólny kierunek działań, oraz określająca pośrednio dziedziny, na których władze powinny skupić najbardziej swoją uwagę w planowanym okresie. To indywidualny, generalny plan ukształtowania mocnej pozycji jednostki samorządu terytorialnego wśród innych jednostek. Z jednej strony stanowi przesłanie i obietnicę skierowaną do mieszkańców gminy. Dzięki niej cele działalności władz powinny być lepiej zrozumiałe dla wszystkich obywateli. Z drugiej natomiast strony definiuje sposób, w jaki chce by gmina była postrzegana przez jej otoczenie. Zdefiniowanie misji gminy jest więc publiczną częścią planu strategicznego.

Misja koncentruje się na podstawowych wartościach, które przyświecają władzom gminy i jej mieszkańcom w procesach rozwojowych. Wskazuje również na czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości jako nadrzędnych. Zawiera w sobie odpowiedzi na pytania: Kim jesteśmy? Czym się zajmujemy? Dlaczego? Co jest naszym priorytetem?

Określona w ramach przedmiotowej Strategii misja powstała przy uwzględnieniu misji nakreślonej w *Strategii Rozwoju Gminy Sułów na lat 2015-2020* i stanowi jej kontynuację. Poprzedni dokument strategiczny jako misję wskazywał: *Osiągnięcie zrównoważonego rozwoju całej gminy, zapewniającego poprawę warunków życia jej mieszkańców, przy zachowaniu*

równowagi pomiędzy aktywnością gospodarczą, a ochroną środowiska zarówno przyrodniczego jak i kulturowego.

Mając na uwadze powyższe założenia, przy udziale przedstawicieli samorządu, społeczności oraz partnerów społecznych i gospodarczych, wypracowano następującą misję Gminy Sułów:

MISJA GMINY SUŁÓW

Misją Gminy Sułów jest tworzenie warunków do wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego opartego na endogenicznym potencjale obszaru oraz dbanie o wysoką jakość warunków życia i wszechstronne możliwości rozwoju mieszkańców.

Kierunki rozwoju zaproponowane w misji korelują ze zdiagnozowanymi potrzebami lokalnej społeczności. W wyniku wykorzystania potencjału Gminy Sułów nastąpi jej wszechstronny rozwój społeczno-gospodarczy. Wraz z poprawą sytuacji w sferze przestrzenno-funkcjonalnej oraz gospodarczej będzie jednocześnie następował wzrost jakości życia mieszkańców. Pobudzenie lokalnej gospodarki zwiększy szanse na możliwość zatrudnienia, co wpłynie pozytywnie na poziom życia lokalnej społeczności i przeciwdziałanie głównym czynnikom wykluczenia społecznego. Działania zostaną skupione na zapewnieniu warunków i możliwości do różnokierunkowego rozwoju mieszkańców. W efekcie rozwoju kapitału ludzkiego nastąpi wzrost spójności społecznej.

Tak jak w poprzednio obowiązującym dokumencie strategicznym, tak i w niniejszej Strategii misja skupia się na konieczności wykorzystania endogenicznych potencjałów (przede wszystkim walorów turystyczno-krajobrazowych) dla rozwoju sfery gospodarczej, co przyniesie wymierne efekty dla mieszkańców i poprawi sytuację w sferze społecznej. Wyjątkowo istotna jest także konieczność zagwarantowania mieszkańcom warunków do wszechstronnego rozwoju, co ma wpłynąć przede wszystkim na zwiększenie poziomu zadowolenia oraz identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania.

Odzwierciedlenie oczekiwań i aspiracji mieszkańców oraz władz stanowi wizja gminy. Wskazuje ona miejsce, w którym Gmina Sułów ma się znaleźć w perspektywie do roku 2030. Rysuje ona obraz w sytuacji wypełnienia sformułowanej misji oraz wyznaczonych celów strategicznych.

Sformułowana w ramach przedmiotowego opracowania wizja stanowi podstawę celów Gminy Sułów w zakresie jej rozwoju.

Przedstawiona poniżej wizja Gminy Sułów zostanie urzeczywistniona dzięki osiągnięciu w perspektywie do 2030 roku celów strategicznych zapewniających zrównoważony rozwój jednostki samorządu terytorialnego oparty o endogeniczne potencjały społeczno-gospodarcze.

Wykonana diagnoza obszaru gminy oraz wyniki licznych analiz wskazują, iż w okresie ostatnich lat sytuacja społeczno-gospodarcza w gminie oraz województwie, a także w całym kraju ulega dynamicznym metamorfozom. Możliwość rozwoju oraz kształtowanie warunków życia mieszkańców uzależnione są już nie tylko od zmian w strukturze demograficznej ludności (głównie zachodzące zjawisko starzenia się społeczeństwa), rozwoju nowoczesnych technik, technologii i cyfryzacji, zwiększającej się presji na środowisko naturalne. Poprzedni rok, tj. 2020, wskazał, iż nawet małe jednostki samorządu terytorialnego dotykają zjawiska o skali globalnej – pandemia wirusa SARS-COV2, które rodzą konieczność przeformułowania dotychczasowych sposobów prowadzenia polityki lokalnej. Niespotykane od wielu lat na terenie Polski zjawisko epidemii choroby (dot. COVID-19) i wywołany przez nią kryzys gospodarczy oraz społeczny (w dziedzinie edukacji czy ochrony zdrowia), stanowi nie lada wyzwanie do zaplanowania nowego modelu planowania rozwoju jednostki samorządu terytorialnego. Wzrost wykorzystania endogenicznych potencjałów rozwojowych Gminy Sułów, mocniejsze kładzenie nacisku na ochronę lokalnego środowiska naturalnego i bioróżnorodności biologicznej, zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w wymiarze społecznym oraz zdrowotnym, a także zachowanie dziedzictwa kulturowo-historycznego gminy dla przyszłych pokoleń, rozwój usług społecznych oraz ciągła poprawa warunków życia społeczności lokalnej to podstawowe założenia zaprezentowanej poniżej wizji rozwoju do 2030 rok.

Określona w niniejszej Strategii wizja opiera się na założeniach stałego rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Sułów przy wykorzystaniu jej zasobów wewnętrznych – walorów przyrodniczych oraz kapitału społecznego. Wykorzystanie tego wewnętrznego potencjału, przy pomocy środków własnych oraz zewnętrznych przyczyni się do przyspieszenia procesów modernizacyjnych lokalnej gospodarki, pobudzenia miejscowej przedsiębiorczości, a przez to poprawy poziomu życia mieszkańców. Kluczem do zmiany sytuacji na terenie gminy jest skoncentrowanie się na podniesieniu efektywności lokalnej gospodarki. Wiąże się to przede wszystkim z przezwyciężeniem słabych stron, których istnienie uniemożliwia przyspieszenie procesów rozwojowych. Sprawnie funkcjonująca gospodarka wygeneruje większe przychody podatkowe dla gminy zwiększając tym samym jej zdolność w zakresie realizacji kolejnych inwestycji prorozwojowych oraz finansowania zadań własnych.

WIZJA GMINY SUŁÓW

Gmina Sułów to rozwinięta na wielu płaszczyznach m.in. rolniczo, gospodarczo i turystycznie gmina z rozbudowaną infrastrukturą techniczną i transportową, świadomie korzystająca z odnawialnych źródeł energii.

Jest to gmina z ciekawą ofertą sportowo-rekreacyjną i interesującą propozycją kulturalną, które odpowiadają na potrzeby mieszkańców oraz spełniają oczekiwania turystów.

Gmina Sułów to miejsce, dające swoim mieszkańcom stabilizację, poczucie bezpieczeństwa oraz wiele możliwości rozwoju.

To gmina przyjazna mieszkańcom i środowisku, wspierająca lokalną aktywność, dbająca o dziedzictwo kulturowe oraz atrakcyjna dla turystów i otwarta na inwestorów.

Przedstawione poniżej cele strategiczne i kierunki działań skupiają się przede wszystkim na ograniczaniu barier hamujących wykorzystanie mocnych stron. Zmiany, które zajdą w wyniku realizacji szeregu zaproponowanych w ramach niniejszego opracowania działań, w dłuższej perspektywie czasowej, przyczynią się do rozwoju przedsiębiorczości i zasobów ludzkich, a także pozytywnie wpłyną na komfort życia mieszkańców.

4.2 Model rozwoju

W niniejszej Strategii zaproponowano i przyjęto model zrównoważonego rozwoju jednostki samorządu terytorialnego. Ma on charakter funkcjonalny, oparty jest o cztery filary i zakłada zrównoważony terytorialnie rozwój, konsolidację zasobów i potencjałów, jest stymulowany racjonalnymi wyborami strategicznymi oraz ukierunkowany na osiągnięcie wysokiej jakości życia.

Rysunek 2 Filary rozwoju

Źródło: Opracowanie własne

Zasadniczym elementem wyżej zaprezentowanego modelu są wzajemne korelacje zarówno w przestrzeni, stymulujące i umożliwiające zrównoważony terytorialnie rozwój, jak i w układzie poszczególnych obszarów tematycznych (społecznych i gospodarczych) jako źródło synergii generujące wartość dodaną rozwoju. Niezwykle istotnym elementem są także powiązania międzyinstytucjonalne, przede wszystkim zacieśnianie współpracy podmiotów, instytucji administracji publicznej, organizacji pozarządowych (III sektor) oraz poprawa relacji z mieszkańcami. Pozwoli to na zwiększenie potencjałów i aktywności na rzecz rozwoju, wzajemne uzupełnianie działań, poprawę efektywności, co przełoży się na lepsze wykorzystanie zasobów materialnych i niematerialnych na rzecz rozwoju i dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców.

4.3 Cele strategiczne rozwoju w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym

Określone w niniejszym rozdziale cele strategiczne są priorytetowymi obszarami interwencji, w ramach których będą podejmowane działania, służące rozwojowi społeczno-gospodarczemu gminy w perspektywie do 2030 roku. Przedmiotowe cele wynikają bezpośrednio z przyjętej wizji rozwoju i stanowią odpowiedź na główne wyzwania, przed którymi stoi gmina. Zgodnie z założeniami, ich realizacja powinna prowadzić do poprawy poziomu rozwoju

gospodarczego i jakości życia lokalnej społeczności. W najbliższej perspektywie przeważać będą działania stanowiące kontynuację dotychczasowej polityki rozwojowej gminy, tj. zwiększanie włączenia społecznego grup marginalizowanych, zmierzające do poprawy poziomu życia ludności oraz polegające na niwelowaniu luki infrastrukturalnej i łagodzeniu innych niekorzystnych zjawisk, które mogłyby hamować rozwój gminy w przyszłości.

Przedstawione poniżej cele rozwoju Gminy Sułów są konsekwencją zidentyfikowanych wyzwań rozwoju. Tworzą one spójny i wzajemnie uzupełniający się układ, w którym efekty jednych celów generują i wzmacniają efekty realizacji innych. Podstawową ideą jest wykorzystanie potencjałów rozwojowych, modernizacja gospodarki, innowacyjność oraz poprawa jakości życia mieszkańców.

Rysunek 3 Struktura celów Strategii

Źródło: Opracowanie własne

W niniejszej Strategii wskazano dwustopniową strukturę celów. Określono trzy cele strategiczne przyporządkowane wymagany obszarom tematycznym, tj. w wymiarze społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Celom strategicznym przyporządkowano cały układ celów operacyjnych. Strukturę celów strategicznych oraz operacyjnych niniejszego dokumentu należy, w całym okresie jego obowiązywania, traktować jako stałą. Tymczasem kierunki działań mogą podlegać zmianom (być dołączane lub wykreślane z dokumentu po ich ewentualnym zrealizowaniu).

W ramach przedmiotowej Strategii zdefiniowano trzy cele strategiczne oraz ukształtowane w ich obrębie 12 celów operacyjnych. Cele strategiczne zostały oznaczone

liczbami od 1. do 3. Oznaczenie to spełnia jednak rolę porządkującą. Cele nie posiadają rangi, lecz są sobie równe pod względem wagi i znaczenia. Wszystkie wykazane poniżej priorytety powinny być realizowane równoległe z zachowaniem zasady synergii i efektywności wdrażanych działań. Tworzą one rodzaj sprzężenia zwrotnego – rozwój gospodarczy i ożywiony ruch turystyczny sprzyja zwiększaniu dochodów zarówno mieszkańców, jak i gminy. Wpływa to na zwiększenie rynku usług i produktów podnosząc jednocześnie jakość życia mieszkańców.

Elementem części planistycznej jest również zestaw kierunków działań, które stanowią punkt odniesienia dla wszystkich działań rozwojowych na terenie Gminy Sułów, w tym także dla kierunków zagospodarowania przestrzennego. Określone w dokumencie cele strategiczne oraz kierunki działań stanowią elementy, które mają przyczynić się do osiągnięcia przyjętej wizji rozwoju gminy w perspektywie do 2030 roku. Realizacja nakreślonej wizji rozwoju wymagać będzie zaangażowania wielu środowisk i podmiotów, które będą kierunkować swoją działalność również w kierunku realizacji uzgodnionych i przyjętych celów rozwoju całej gminy.

Na podstawie przeprowadzonej analizy sytuacji społeczno-gospodarczej, przestrzennofunkcjonalnej, środowiskowej i technicznej gminy Sułów, które przedstawiono w poprzednich rozdziałach niniejszego dokumentu, sformułowane zostały cele strategiczne i operacyjne. Zgodnie z logiką cele strategiczne odnoszą się do zidentyfikowanych obszarów problemowych, wyznaczonych na podstawie przeprowadzonej analizy gminy oraz konsultacji społecznych. Głównym argumentem przemawiającym za opracowaniem Strategii, jest możliwość planowanego realizowania zadań mających na celu wykreowanie jak najlepszych warunków dla rozwiązywania najbardziej naglących problemów. Niezwykle istotne jest także osiągnięcie najbardziej pożądanых, z punktu widzenia społeczności lokalnej efektów, przy jednoczesnym wykorzystaniu dostępnych zasobów naturalnych, finansowych, organizacyjnych i ludzkich.

Określone w niniejszym dokumencie cele strategiczne uwzględniają specyfikę gminy Sułów, jednocześnie ściśle nawiązują do najważniejszych zadań wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Obszary strategiczne, w ramach których będą podejmowane działania, służące rozwojowi gminy w perspektywie do 2030 roku, wyznaczone zostały w trzech sferach: społecznej, gospodarczej oraz przestrzennej.

Rysunek 4 Schemat celów strategicznych

Źródło: Opracowanie własne

Priorytetowymi zagadnieniami dla Gminy Sułów w okresie obowiązywania przedmiotowej Strategii będą:

- wzrost poziomu życia rodzin poprzez tworzenie pozarolniczych miejsc pracy i wstrzymywanie procesów wymywania kapitału ludzkiego (w tym wspieranie rozwoju przedsiębiorczości, rozszerzanie oferty usług na poziomie lokalnym, udostępnienie atrakcyjnych terenów osadniczych, stworzenie dogodnych warunków dla zamieszkiwania, tworzenie nowych miejsc wychowania przedszkolnego),
- rozwój wielofunkcyjnego rolnictwa oraz wsparcie jego modernizacji i zmian w strukturze agrarnej, m.in. poprzez modernizację wyposażenia infrastrukturalnego, postęp techniczny i organizacyjny, koncentrację gruntów, specjalizację produkcji oraz wspieranie rozwoju perspektywicznych kierunków produkcji żywności,
- podniesienie jakości życia mieszkańców gminy poprzez zwiększenie dostępu do usług medycznych, socjalnych oraz podwyższenie jakości i efektywności kształcenia, spełniającego warunki gospodarki opartej na wiedzy,
- zwiększanie atrakcyjności turystycznej gminy poprzez m.in. działania promocyjne, wzrost dostępu do informacji nt. atrakcji i infrastruktury turystycznej w gminie oraz inwestycje w tym kierunku,
- rozwój lokalnej inicjatywności, poczucia tożsamości, aktywizacja społeczności wiejskich w celu kreowania ścieżek zmian w rozwoju lokalnym, by budować kapitał społeczny, a także społeczeństwo obywatelskie i informacyjne,
- działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym kobiet, osób starszych, niepełnosprawnych, przewlekle chorych, dotkniętych chorobami cywilizacyjnymi i nałogami oraz nieletnich dorastających w ubóstwie i z problemami rodzinnymi,

- zwiększanie atrakcyjności terenu gminy poprzez modernizację istniejącej infrastruktury technicznej (przede wszystkim: drogowej, wodnej, kanalizacyjnej, gazowniczej) oraz poprzez zagospodarowanie przestrzeni publicznej, co zwiększy jej dostępność i funkcjonalność,
- ochrona środowiska ukierunkowana na zachowanie bioróżnorodności przy jednoczesnym zapobieganiu degradacji środowiska naturalnego, obejmująca wdrażanie działań proekologicznych m.in. w zakresie zwiększenia wykorzystania energii odnawialnej,
- niwelowanie różnic w dostępie do dóbr i usług kultury oraz tworzenie na poziomie lokalnym warunków do rozwijania aktywności twórczej, a także popularyzacja sportu i zdrowego stylu życia (budowa lub adaptacja budynków do celów typowej instytucji kulturalnej),
- ochrona materialnego dziedzictwa kulturowego i zapewnienie żywotności niematerialnej jego formy (tradycje i żywe zwyczaje odziedziczone po poprzednich pokoleniach) służąca wzmocnieniu społecznych więzi oraz rozwijająca dialog międzykulturowy,
- nowe rozwiązania z zakresu zarządzania, bazujące na przepływie informacji pomiędzy mieszkańcami, biznesem a administracją samorządową.

Rysunek 5 Cele strategiczne i operacyjne *Strategii Rozwoju Gminy Sulów na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r.*

SFERA		
SPOŁECZNA	PRZESTRZENNA	GOSPODARCZA
CELE STRATEGICZNE		
1. WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	2. ROZWÓJ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY OBSZARU	3. OŻYWIENIE LOKALNEJ GOSPODARKI
CELE OPERACYJNE		
1.1 Zapobieganie wykluczeniu społecznemu	2.1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej	3.1 Pobudzenie lokalnej działalności gospodarczej
1.2 Zapewnienie wysokiej jakości edukacji	2.2 Poprawa dostępności komunikacyjnej	3.2 Zapewnienie warunków do podnoszenia kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych
1.3 Wsparcie systemu opieki zdrowotnej i społecznej oraz bezpieczeństwa publicznego	2.3 Ochrona środowiska naturalnego, w tym zrównoważone wykorzystywanie zasobów naturalnych	3.3 Promowanie produktów i usług rynku lokalnego
1.4 Wzrost aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców	2.4 Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej	
1.5 Wzmacnianie potencjału i skuteczności administracji publicznej		

Źródło: Opracowanie własne

Wskazane cele strategiczne odwzorowują obszary rozwojowe w sferze przestrzennej, gospodarczej i społecznej, które są zależne od siebie i wzajemnie się przenikają. Podstawą do podejmowania działań w sferze gospodarczej i społecznej powinno być racjonalne gospodarowanie przestrzenią oraz ochrona ładu przestrzennego. Z kolei zadania realizowane w zakresie infrastruktury technicznej będą podstawą do realizacji zadań w sferze gospodarczej, rozwoju usług społecznych, a także pozytywnie wpłyną na poprawę jakości środowiska przyrodniczego. Cele osiągnięte w ramach sfery społecznej i gospodarczej wpłyną również na poprawę jakości życia mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni.

Podczas definiowania powyższych celów wzięto pod uwagę zalecenia dotyczące zgodności celów Strategii z planistycznymi dokumentami rozwoju szczebla regionalnego i krajowego (w tym m.in. zawarte w *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku* oraz *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030*).

4.4 Kierunki działań podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych

Przedstawione w Strategii kierunki działań oznaczają kierunki koncentracji wspólnych wysiłków (aktywności programowej, finansowej i organizacyjnej) podejmowanych przez samorząd oraz jego partnerów publicznych, społecznych i gospodarczych. Odpowiadają na pytanie „co jest do zrobienia?”. Kierunki działań (zwane też zadaniami, działaniami, kierunkami interwencji – w zależności od stopnia ich szczegółowości) służą realizacji założonych celów, są podstawą wdrażania strategii. Strategia powinna określać kierunki działań lub, tam gdzie to jest możliwe, konkretne działania.

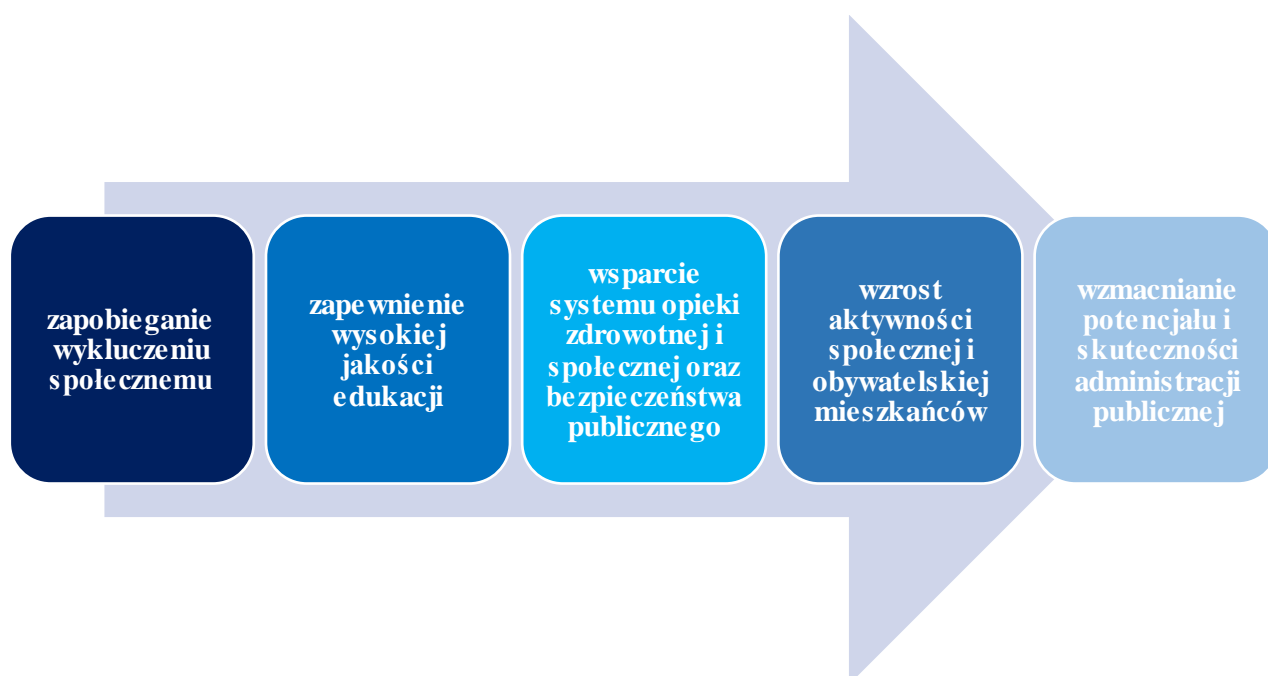
Priorytetowym działaniem Gminy Sułów na najbliższe lata będzie doprowadzenie do wielofunkcyjnego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Specyfika tego rozwoju polegać ma na tym, by dążąc do poprawy jakości życia na wsi, zachować wiejską intensywność zagospodarowania przestrzeni, która cechuje się dekoncentracją zaludnienia i działalności gospodarczej oraz mniejszą antropopresją. Celem rozwoju jest tworzenie takich struktur gospodarczych i społecznych w środowisku lokalnym, które będą w stanie generować godziwe dochody mieszkańców, zaspokajać ich zróżnicowane aspiracje, oczekiwania, poprawiać dostępność do dóbr i usług publicznych ograniczając przy tym negatywne zjawiska jak np. monofunkcyjność gospodarki lokalnej, przeludnienie agrarne, depopulację, bezrobocie, ubóstwo, marginalizację. Pobudzenie gospodarki opartej na lokalnym potencjale i zasobach wzmocni przedsiębiorczość i rozwój gospodarczy, co z kolei wpłynie pozytywnie na poprawę jakości życia mieszkańców gminy. Dzięki

tym przeobrażeniom gmina stanie się miejscem atrakcyjnym do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku.

Bezsprzecznie do wielofunkcyjnego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy konieczne będzie wykorzystanie jej licznych atutów, w tym przede wszystkim występowanie licznych malowniczych terenów rekreacyjnych oraz atrakcji turystycznych stanowiących dziedzictwo historyczno-kulturowe gminy.

Cel strategiczny 1. Wzmocnienie kapitału społecznego

Niniejszy cel strategiczny składa się z pięciu współgrających ze sobą docelowych ścieżek rozwojowych, mających wpłynąć na znaczne poprawienie sytuacji w sferze społecznej.

Działania prowadzone w ramach niniejszego celu skupiają się wokół rozwoju kapitału ludzkiego i próby osiągnięcia spójności społecznej rozumianej jako zdolności społeczeństwa do zapewnienia dobrobytu wszystkim swoim członkom, przy jednoczesnym minimalizowaniu wewnętrznego zróżnicowania oraz unikaniu zjawiska polaryzacji. W znaczeniu tym społeczeństwo spójne to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy dążą do zbiorowych celów metodami demokratycznymi.

Rada Europejska definiuje spójność społeczną jako *zdolność społeczeństwa do zapewnienia długoterminowego dobrobytu dla wszystkich jego członków, w tym zapewnienia równego dostępu do*

zasobów, poszanowania godności ludzkiej i różnorodności, osobistej i zbiorowej autonomii oraz odpowiedzialnej partycypacji⁹.

Osiągnięcie spójności społecznej wpływa na poprawę wyników gospodarczych, ograniczenie ubóstwa, czy też wzmacnianie stabilności. Spójność społeczna ma znaczenie w kontekście wzrostu i rozwoju gospodarczego. Komponenty spójności społecznej, tj. społeczna inkluzja, kapitał społeczny, społeczna mobilność – ulegają wzmacnianiu. Poprawa stanu spójności społecznej wiąże się z osiąganiem dobrobytu, co z kolei ma wpływ na poprawę jakości życia¹⁰.

Poprawa spójności społecznej wiąże się z działaniami ukierunkowanymi na:

- 1) tworzenie warunków do realizacji zasady równych szans tj. równego dostępu do wykształcenia, miejsca pracy oraz możliwości awansu zawodowego,
- 2) mobilność ludności (swoboda przemieszczania, osiedlania, podejmowania pracy, tworzenia nowych miejsc pracy),
- 3) wzmacnianie solidarności w społeczeństwie, przeciwdziałanie marginalizacji, ubóstwu społecznemu i wykluczeniu,
- 4) zapewnianiu ochrony najslabszym poprzez transfer środków budżetowych do środowisk dyskryminowanych i marginalizowanych¹¹.

Spójność społeczna może być analizowana za pomocą szerokiego katalogu wskaźników odnoszących się do różnych jej obszarów (nierówności w dochodach, rynek pracy – dostęp do zatrudnienia, równość płci, wykluczenie społeczne, edukacja, zdrowie, warunki mieszkaniowe). Najpowszechniejszym jest wskaźnik określający poziom bezrobocia (stopa bezrobocia rejestrowanego), ale coraz częściej jako miernik wskazywana jest tzw. stopa partycypacji określająca jaka część ludności w wieku produkcyjnym znajduje zatrudnienie.

Zapewnienie spójności społecznej jest celem działań podejmowanych na poziomie państw członkowskich Unii Europejskiej oraz władzy regionalnej i lokalnej. Spójność społeczna postrzegana jest bowiem jako warunek stabilności ekonomicznej, a jej brak implikuje konieczność ponoszenia wyższych wydatków publicznych¹².

Spójność społeczna oprócz tego, że koncentruje się na zwalczaniu wykluczenia społecznego i ubóstwa, polega na tworzeniu solidarności w społeczeństwie, tak aby zminimalizować wykluczenie, zwalczać je za pomocą prewencji. Społeczeństwo spójne, współdziałające ze sobą i zaangażowane w kwestie wspólnoty, to warunek sine qua non do rozwoju Gminy Sułów.

⁹ Spójność społeczna, <http://eregion.wzp.pl/obszary/spojnosc-spoieczna>. Informacja pozyskana w dn. 20.12.2021 r.

¹⁰ Dziembała M., *Spójność społeczna w krajach i regionach Unii Europejskiej w świetle wskaźnika postępu społecznego*, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2017 r.

¹¹ *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej a spójność powiatów województwa lubelskiego*, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2019 r., s. 26.

¹² Ibidem, s. 25.

Przedmiotowy cel operacyjny zakłada przeprowadzenie zintensyfikowanych i zintegrowanych działań mających na celu poprawę dostępu do usług społecznych, w szczególności dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób z niepełnosprawnościami i seniorów. Wszystkie działania prowadzone będą w sposób zindywidualizowany, przy zachowaniu podmiotowości jednostki, poszanowaniu jej praw i potrzeb, w środowisku jej zamieszkania, w warunkach domowych lub półstacjonarnych. Przeprowadzona diagnoza obszaru gminy wskazuje, iż niezbędne będzie przeprowadzenie działań na rzecz osób bezrobotnych, osób bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, osób ubogich oraz osób niepełnosprawnych.

Jednym z poważniejszych problemów, z jakim borykają się mieszkańcy gminy, jest długotrwała choroba. Rodziny, w których występuje ta dysfunkcja to przeważnie rodziny emerytów i rencistów. Długotrwała choroba wiąże się, zazwyczaj, z ponoszeniem systematycznych i bardzo wysokich kosztów leczenia, wpływając tym samym na znaczne obciążenie budżetu domowego. Kolejną dominującą przyczyną dysfunkcji osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej jest niepełnosprawność. Osoby niepełnosprawne objęte są głównie pomocą społeczną w formie zasiłku stałego lub usługami opiekuńczymi. Problemy osób niepełnosprawnych to nie tylko zła sytuacja materialna, ale i inne obszary funkcjonowania i rozwoju takie jak m.in. bariery (architektoniczne, komunikacyjne), utrudniony dostęp do leczenia i rehabilitacji, utrudniony dostęp do rynku pracy. Złożoność występujących problemów tej grupy, wymaga wielu działań, których celem winna być zarówno poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych, jak i ułatwianie im funkcjonowania w społeczności. Niezwykle ważnym elementem pracy z osobą niepełnosprawną jest praca socjalna, polegająca m.in. na utrzymywaniu stałej współpracy z instytucjami i organizacjami powołanymi w celu wsparcia osób niepełnosprawnych w różnych obszarach funkcjonowania.

Jak wynika z danych GOPS, w dalszym ciągu dużym problemem mieszkańców gminy jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego. Rodzina jest podstawową komórką społeczną spełniającą istotne funkcje zaspokajające potrzeby społeczne, psychiczne i emocjonalne swoich członków. Środowisko rodzinne jest pierwszym środowiskiem wychowawczym w życiu dziecka. Składa się na nie: struktura rodziny, atmosfera wychowawcza w domu, poziom wykształcenia rodziców, sytuacja materialna i zdrowotna. Bezradność wynikająca z zaburzenia równowagi systemu rodzinnego przejawiającego się trudnościami w wypełnianiu ról społecznych przez poszczególnych członków rodziny, często jest przyczyną złego funkcjonowania rodziny. Objawia się to poprzez problemy w wypełnianiu ról rodzicielskich i problemy wychowawcze związane z prezentowaniem przez dzieci agresywnych zachowań, łamaniem obyczajów i norm społecznych. Wszelka pomoc w takim wypadku powinna zmierzać do udzielania rodzinie wsparcia w odbudowie prawidłowych relacji, umacniania

prawidłowych postaw rodzicielskich. Warunkiem powodzenia jest możliwie jak najwcześniejsze udzielenie pomocy oraz stosowanie działań profilaktyczno-ochronnych. W wielu sytuacjach dzieci pochodzące z tych rodzin pozostawione są same sobie. Odrzucone przez środowisko rodzinne szukają akceptacji wśród rówieśników, zaczynają wagarować, uciekać z domu i popadać w konflikt z prawem. Problemy opiekuńczo-wychowawcze, przemoc, nadużywanie alkoholu w rodzinie są przyczyną umieszczania dzieci i młodzieży w placówkach opiekuńczo-wychowawczych lub resocjalizacyjnych. Z tego powodu profesjonalna pomoc powinna być wczesna i mieć charakter profilaktyczny, aktywizujący jednostkę lub rodzinę do poszukiwania samodzielnych rozwiązań. Pomoc tym rodzinom udzielana przez GOPS w roku 2019 obejmowała zarówno świadczenia pieniężne, jak i wsparcie w odbudowaniu prawidłowych relacji i umacnianiu postaw rodzicielskich, a także objęcie rodzin z problemami wychowawczymi wsparciem asystenta rodziny. Zakres zadań asystenta rodziny obejmuje cztery obszary: bezpośrednią pracę z rodzicami, bezpośrednią pracę z dziećmi, działania pośrednie realizowane na rzecz dziecka i rodziny, organizację własnego warsztatu pracy. W 2019 roku wsparciem asystenta rodziny, który finansowany był ze środków pozyskanych w ramach konkursu ogłoszonego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej objęto 10 rodzin.

Ośrodek Pomocy Społecznej w Sułowie w 2019 r. objął pomocą w formie usługi opiekuńczej 6 osób, pobyt w domu pomocy społecznej opłacono 6 osobom. Dodatkowo 15 osobom został wypłacony zasiłek stały, 42 osobom – zasiłek okresowy, natomiast zasiłek celowy i w naturze 76 osobom. Pomoc w formie posiłków udzielona została także 133 osobom.

Mając na względzie konieczność zapewnienia prawidłowej realizacji zadań pomocy społecznej niezbędne jest:

- ✓ podnoszenie poziomu i doskonalenie sprawności funkcjonowania ośrodka pomocy społecznej poprzez stałe podnoszenie kwalifikacji i kompetencji kadry pomocy społecznej,
- ✓ poszerzanie zakresu działań służących aktywizacji społecznej, zdrowotnej, edukacyjnej oraz zawodowej osób marginalizowanych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, między innymi w oparciu o projekty dofinansowywane z funduszy europejskich oraz przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,
- ✓ wspieranie rodzin w pełnieniu ich podstawowych funkcji, głównie w zakresie opieki i wychowywania dzieci,
- ✓ rozwój wsparcia środowiskowego dla osób niepełnosprawnych, starszych, w tym rozważenie możliwości utworzenia mieszkań chronionych lub domu dziennego pobytu,
- ✓ zwiększenie kompetencji pracowników pomocy społecznej w zakresie radzenia sobie w sytuacjach trudnych i niosących zagrożenie bezpieczeństwa podczas wykonywania obowiązków służbowych,

- ✓ rozszerzenie spectrum działań za zakresu pomocy socjalnej o ogólnodostępne, specjalistyczne poradnictwo psychologa, prawnika,
- ✓ kontynuowanie działań informacyjnych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz psycho-edukacyjnych dla ofiar i sprawców przemocy,
- ✓ wyposażenie OPS w podstawowe narzędzia pracy.

Kluczowym problemem jest obecnie starzenie się społeczeństwa. Dotychczasowy zakres i poziom usług świadczonych z myślą o wykluczonych społecznie najstarszych członkach lokalnej społeczności jest niewystarczający. W chwili obecnej na terenie gminy nie są prowadzone usługi opiekuńcze w formie stacjonarnej opieki dziennej realizowanej przez klub seniora. Na terenie gminy osoby starsze zrzeszają się w amatorskich zespołach śpiewaczych i ludowych. Przeprowadzona na terenie gminy diagnoza problemów i potrzeb wykazała, iż zapotrzebowanie na usługi dla najstarszych członków jest duże. Kwestia wykluczenia społecznego seniorów była niezwykle odczuwalna podczas minionego roku, kiedy to w trakcie panującej pandemii wirusa SARS-CoV-2 szczególnie ta grupa społeczna odczuła efekty związane z izolacją i wprowadzonymi obostrzeniami. Wszyscy mieszkańcy musieli zastosować się do wprowadzonych ograniczeń kontaktów międzyludzkich. Jednakże, ze względu na fakt, iż seniorzy stanowią najbardziej narażoną na ryzyko grupę, to właśnie oni musieli zmierzyć się z największą izolacją (nierzadko nie mieli możliwości spotkania się z innymi osobami, w tym najbliższymi osobami przez kilka miesięcy). Już dziś widać, iż pandemia COVID-19 wywołała długofalowe skutki nie tylko w sferze gospodarczej, lecz również społecznej (m.in. zwiększona liczba problemów psychicznych ludzi). Za koniecznością realizacji działań na rzecz seniorów przemawiają również prognozy GUS, które wskazują, iż osoby powyżej 60 r. ż. będą w 2030 r. stanowiły aż 33% mieszkańców kraju. W związku ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa, w naturalny sposób zwiększa się popyt na usługi z zakresu pomocy osobom starszym, niezdolnym do samodzielnego funkcjonowania. Zjawisko tzw. „silver tsunami” niesie nowe wyzwania dla samorządu gminy. Potrzebne są przedsięwzięcia mające na celu poszerzenie katalogu ofert usługowych dla zabezpieczenia potrzeb najstarszej grupy mieszkańców oraz działania wspierające utrzymanie jak najlepszej sprawności życiowej (wsparcie rehabilitacyjne, medyczne, pielęgnacyjne i socjalne). Wobec powyższego, wśród kierunków działań niniejszego celu proponuje się rozwój usług świadczonych w społeczności lokalnej, np. poprzez organizację placówek wsparcia dziennego, w tym dziennych i/lub rodzinnych domów pomocy dla osób starszych takich jak Klub Seniora¹³, rozwój działalności

¹³ Klub Seniora - to miejsce spotkań osób starszych. Przeciwdziała osamotnieniu i marginalizacji seniorów.

W klubach seniora wsparciem obejmowane są osoby potrzebujące wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

W klubie seniora możliwe jest prowadzenie zajęć mających na celu:

- a) zagospodarowanie czasu wolnego po zakończeniu aktywności zawodowej (m.in. rozwijanie umiejętności i indywidualnych zainteresowań);

prowadzonej przez asystentów osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym rozwój usług asystenckich wspierających aktywność społeczną, edukacyjną lub zawodową osób z niepełnosprawnościami, rozwój usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych. Przewiduje się również wsparcie dla opiekunów faktycznych osób starszych lub wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu z zakresu opieki nad tymi osobami (w tym m.in. opieka wytchnieniowa, poradnictwo, kształcenie potrzebne do opieki). Szczególną opieką zostaną objęte również osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnościami.

Kolejne wyzwanie dla Władz Gminy w najbliższym okresie stanowić będzie również przeciwdziałanie zjawisku ubóstwa. Problem ubóstwa i wykluczenia społecznego dotyka całe rodziny, w tym dzieci i młodzież. W szczególności zagrożone nim są rodziny wielodzietne, osoby z niepełnosprawnościami i ich rodziny, dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej. Rodziny, obok ubóstwa, borykają się także z innymi problemami, takimi jak: długotrwałe bezrobocie, trudności opiekuńczo-wychowawcze oraz problemy uzależnień i przemocy domowej. W związku z tym, niezbędne jest przeprowadzenie kompleksowych działań mających na celu zapobieganie pogłębieniu się zjawiska ubóstwa dziedziczenia biedy i niekorzystnych postaw społecznych, a w konsekwencji do zmniejszenia liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Niezbędne będzie przeprowadzenie działań ukierunkowanych na łagodzenie skutków społecznych ubóstwa dzieci, w tym działań integracyjnych, aktywizacyjnych, wspierających skierowanych do dzieci i rodzin.

Znaczne ryzyko wykluczenia społecznego i sfera ubóstwa dotyczy w głównej mierze grup znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy i borykających się z problemem bezrobocia. Istotną barierą rozwiązywania problemu bezrobocia w gminie jest niski poziom wykształcenia i kwalifikacji bezrobotnych. Czynnikiem ten wpływa na ich niską konkurencyjność na rynku pracy, przedsiębiorczość, aktywność w zakresie poszukiwania lub stworzenia własnego miejsca pracy i pozyskiwania dochodów. W związku z tym, niezbędna będzie realizacja działań ukierunkowanych przede wszystkim na zwiększenie szans w znalezieniu zatrudnienia, wyrównywanie deficytów wynikających z braku dostępu do określonych dóbr i usług, braku posiadanych kwalifikacji, czy też z innych czynników powodujących ograniczenie szans określonych grup społecznych na równoprawny z większością społeczeństwa udział w życiu społecznym. Istotnym elementem będzie również eliminowanie różnego rodzaju barier, na jakie napotykają osoby zagrożone wykluczeniem

- b) zwiększenie aktywności i uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym;
- c) działalność prozdrowotną (m.in. edukacja zdrowotna, spotkania z lekarzami), kulturalną (wyjścia do kina, czy teatru) i edukacyjną (m.in. nauka obsługi komputera, korzystania z Internetu);
- d) prowadzenie zajęć z zakresu kultury fizycznej poprzez organizację zajęć sportowych np. nordic walking, zorganizowane zajęcia w ramach stref aktywności rodzinnej, aerobik, aqua aerobik itp.;
- e) tworzenie grup samopomocowych, których członkowie będą wzajemnie się wspierać w trudnościach życia codziennego;
- f) poradnictwo prawne realizowane poprzez udzielanie seniorom informacji o obowiązujących przepisach z zakresu m.in. prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów;
- g) poradnictwo psychologiczne realizowane poprzez proces diagnozowania, profilaktyki i terapii;
- h) poradnictwo rodzinne obejmujące funkcjonowanie rodziny.

społecznym, borykające się z problemem dyskryminacji na rynku pracy. Ważna jest aktywizacja społeczna i włączenie do rynku pracy osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, które nie są gotowe do podjęcia pracy (bierne zawodowo). W tym celu zaplanowano realizację kompleksowych programów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz osób biernych zawodowo. Sfera polityki społecznej stanowi newralgiczne zagadnienie. Realizacja działań w jej zakresie musi odzwierciedlać obecne problemy społeczne oraz wykorzystywać nowoczesne rozwiązania. Ważnym kierunkiem planowania działań strategicznych jest przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego tj. „sytuacji uniemożliwiającej lub znacznie utrudniającej jednostce lub grupie, zgodne z prawem pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób”. Wśród głównych przyczyn wykluczenia społecznego wymienia się m.in. ubóstwo i niepełnosprawność. W 2019 r. wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPE) osiągnął najwyższe wartości w makroregionie wschodnim (24,5%), na który składają się województwa: lubelskie, podlaskie i podkarpackie¹⁴. Duży udział w generowaniu wykluczenia na obszarach wiejskich ma także wysoki poziom bezrobocia, zwłaszcza tzw. ukrytego, z którym mamy do czynienia w sytuacji, kiedy osoba de facto pozostająca bez zatrudnienia, nie może być zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy z uwagi na posiadanie gospodarstwa rolnego (powyżej 2 ha przeliczeniowych). Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia społecznego wymagają czasu i skoordynowanych działań wielu instytucji.

Przedstawione w niniejszym dokumencie kierunki działań w sferze polityki społecznej będą skierowane głównie na skuteczne planowanie docelowych ścieżek ograniczających wykluczenie społeczne, jak i ubóstwo, które pomimo identyfikowania go jako problem, może być również rozpatrywane w kategoriach skutku (np. bierności społecznej, zawodowej, zdrowotnej itp.). Efektywność prowadzenia pomocy społecznej w najbliższych latach będzie polegała m.in. na przechodzeniu od systemu opiekuńczego do modelu opartego na zasadzie pomocniczości. Właściwy charakter pomocy i integracji społecznej przyczyni się do kształtowania postawy aktywności i unikaniu negatywnych skutków uzależniania się beneficjentów pomocy od świadczeń społecznych. Wśród obszarów rozwojowych znajdują się: promocja integracji społecznej, aktywnych postaw i samopomocy a także realizacja działań mających na celu zmniejszenie uzależnienia mieszkańców od różnych form pomocy społecznej.

Kolejnym elementem niniejszego celu jest intensywne rozwijanie i wspieranie przedsięwzięć prowadzonych na rzecz wspierania rodzin w wypełnianiu przynależnych im funkcji. Mając na względzie dobro rodziny, która jest naturalnym środowiskiem rozwoju wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych,

¹⁴Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu - Aktualizacja 2021-2027 z perspektywą do roku 2030.

konieczne jest wspieranie rodzin, w tych przypadkach, kiedy własne zasoby i możliwości nie wystarczają, aby pokonać sytuacje trudne lub kryzysowe. Całość działań prowadzonych w ramach przedmiotowego celu prowadzona będzie zgodnie z założeniem, że zamiast zastępować rodzinę w jej funkcji opiekuńczo-wychowawczej, należy ją wspierać i wspomagać tak, aby przywrócić prawidłowe funkcjonowanie. W zakresie wsparcia rodziny realizowane będą usługi wspierające i interwencyjne ukierunkowane na wspieranie rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, dysfunkcją i niewydolnością wychowawczą we właściwym pełnieniu ich funkcji.

Kolejnym z priorytetów rozwojowych na najbliższe lata jest intensywna i efektywna polityka oświatowa. Niestety w ostatnich latach nie przeprowadzono kompleksowych i zintegrowanych działań dotyczących bazy edukacyjnej. Udało się zrealizować dwa przedsięwzięcia: „Zdalna szkoła” oraz „Zdalna szkoła +”, w ramach których wydatkowano 99.794,65 zł. Celem projektów było sfinansowanie zakupu sprzętu komputerowego dla uczniów do realizacji zdalnego nauczania. Ze środków UE wykonano także termomodernizację budynków: SP w Sułowie, SP w Michalowie, SP w Tworyczowie oraz przebudowę boiska przy SP w Sułowie. Stąd konieczność podjęcia interwencji w tym zakresie. Budynki istniejących szkół wymagają prac modernizacyjnych. Stan ich wyposażenia jest niewystarczający i wymaga uzupełnienia. Również istniejąca przy szkołach baza sportowa jest mocno wyeksploatowana i wymaga unowocześnienia. W kolejnym latach zarówno gmina, jak i jej jednostki organizacyjne powinny uczestniczyć w projektach i programach, które przyczynią się do poprawy efektywności kształcenia i rozwijania potencjału twórczego uczniów. Konieczny jest rozwój bazy oświatowej m.in. poprzez poprawę warunków lokalowych i bazy dydaktycznej oraz wyposażenie szkół w niezbędny sprzęt, w tym rozwój pracowni przedmiotowych. Niezwykle istotna będzie kontynuacja rozwoju bazy oświatowej dla dzieci w wieku przedszkolnym. W kolejnych latach proponowane jest wprowadzenie programów rozwijających kreatywność uczniów z wykorzystaniem np. nauki programowania, debat szkolnych, edukacji medialnej, prowadzenie działań rozwijających edukację kulturalną i artystyczną, a także rozszerzanie cyfryzacji szkół, wspierającej jakość procesu nauczania. Niezbędna jest realizacja programów rozwojowych szkół i placówek oświatowych zarówno w zakresie edukacji przedszkolnej, jak i kształcenia w szkołach podstawowych. Nieodzownym elementem programów będzie wymóg zapewnienia wysokiej jakości kształcenia osobom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym osobom z niepełnosprawnościami oraz uczniom zdolnym. Działania obejmą również organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla uczniów oraz wsparcie rodziców/opiekunów prawnych i nauczycieli w zakresie stymulowania rozwoju dzieci, jak również rozwijania kompetencji wychowawczych i opiekuńczych, działania na rzecz wzmocnienia relacji i współpracy kadry z rodzicami/opiekunami prawnymi, a także doskonalenie zawodowe kadry (w tym nauczycieli i kadr zarządzających). W zakresie kształcenia ogólnego istnieje potrzeba zapewnienia dodatkowej oferty dydaktycznej, przyczyniającej się do

rozwoju umiejętności podstawowych, przekrojowych i zawodowych niezbędnych na rynku pracy, w tym kompetencji cyfrowych, oraz rozwijającej talenty i zainteresowania uczniów (w tym uczniów zdolnych). Pożądane jest również nawiązanie kontaktów międzynarodowych, które umożliwią adaptację do systemu oświaty sprawdzonych rozwiązań z innych krajów oraz rozszerzenie doskonalenia nauczycieli. Konieczne jest również zwiększenie liczby miejsc wychowania przedszkolnego.

Następny cel operacyjny dotyczy zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym. Wśród zaplanowanych kierunków działań znalazły się przedsięwzięcia służące poprawie systemu ochrony zdrowia. Biorąc pod uwagę aktualne problemy zdrowotne mieszkańców gminy (notuje się systematyczny wzrost zachorowalności na choroby cywilizacyjne jak: zaburzenia i choroby psychiczne, uzależnienia, choroby kardiologiczne i onkologiczne) konieczna jest realizacja zadań, które wspomogą uzyskiwanie jak najlepszych rezultatów leczenia i rehabilitacji. Panująca od marca 2020 r. pandemia COVID-19, skłania ku przekonaniu, iż w kolejnych latach, zasadny jest rozwój oferty usług świadczonych w społeczności lokalnej, o wypożyczalnię sprzętu rehabilitacyjnego i opiekuńczego, w tym różnego rodzaju sprzętu pozwalający naskuteczną walkę z chorobami w warunkach domowych (m.in. zakup koncentratorów tlenu, pulsoksymetrów, itd.). Z myślą o osobach z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności zasadny będzie rozwój usług transportowych w formie "door-to-door". Tego rodzaju przedsięwzięcie pozwoli na ułatwienie integracji społeczno-zawodowej osób, którzy borykają się z problemami dotarcia min.: do ośrodków zdrowia, urzędów, ośrodków kultury, obiektów sportowych, wszelkiego rodzaju szkoleń itp. Usługi tego typu mają szczególnie duże znaczenie na obszarach wiejskich, gdzie dostęp do placówek zdrowia czy rehabilitacji jest często znacznie utrudniony.

W tym miejscu warto wspomnieć o projekcie realizowanym przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych pt. „Usługi indywidualnego transportu door-to-door oraz poprawa dostępności architektonicznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych”, finansowanym ze środków Unii Europejskiej w ramach Działania 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020. Celem projektu jest ułatwienie integracji społeczno-zawodowej osób z potrzebami wsparcia w zakresie mobilności poprzez zapewnienie przez jednostki samorządu terytorialnego (JST) usług indywidualnego transportu door-to-door oraz poprawę dostępności wielorodzinnych budynków mieszkalnych. W ramach konkursu zostaną dofinansowane projekty (około 150), w których zaplanowano realizację usług door-to-door, a także projekty obejmujące zarówno sfinansowanie usług door-to-door jak i dostosowań architektonicznych w wielorodzinnych budynkach mieszkalnych.

W ramach projektu zaplanowano realizację następujących wskaźników:

- 150 JST uruchomi usługę door-to-door dla osób o ograniczonej mobilności i będzie oferować ją po zakończeniu udziału w projekcie,
- 160 usprawnień wprowadzonych w budynkach wielorodzinnych dla osób o ograniczonej mobilności,
- 1 920 osób skorzysta z infrastruktury zwiększającej dostępność architektoniczną budynków.

Projekt będzie realizowany w okresie: 01.08.2019 r. – 31.10.2023 r. Na realizację projektu przeznaczono kwotę 53 749 996,82 zł, z czego 45 300 497,31 zł pochodzi z Europejskiego Funduszu Społecznego¹⁵.

Zalecane jest wspieranie wszelkich przedsięwzięć służących poprawie systemu ochrony zdrowia, m.in. poprzez bliską współpracę z istniejącym na obszarze gminy zakładem opieki zdrowotnej. Dostęp do innowacyjnych technologii medycznych w aspekcie profilaktyki zdrowotnej, jak również w kontekście zdrowego starzenia się, powinien stać się egalitarny. Prowadzone będą przedsięwzięcia powalające na wsparcie zarówno systemu zdrowia, jak i samych mieszkańców mających problemy zdrowotne. Miniony rok wpłynął na całkowitą zmianę podejścia do realizacji usług zdrowotnych. Standardem stało się, iż zamiast tradycyjnego stacjonarnego korzystania z porad lekarskich, mieszkańcy korzystają ze zdalnych metod (czyli tzw. teleporad). Prognozuje się, iż większość z wprowadzonych, w związku z panującą pandemią COVID-19, reżimów sanitarnych oraz metod świadczenia usług zdrowotnych, pozostanie na stałe w ramach systemu ochrony zdrowia. W związku z tym, zaplanowane kierunki działań dotyczyć będą m.in. rozwoju usług zdalnej opieki medycznej (np. udział w akcjach wdrażających rozwiązanie „opaski życia” dla seniorów).

W uzupełnieniu do powyższych działań konieczna wydaje się także kontynuacja wdrażanych przez gminę w ostatnich latach akcji i programów profilaktycznych, konsultacji i badań medycznych m.in. wykrywających wczesne stadia nowotworów. Prowadzone też będą działania edukacyjne promujące zdrowy styl życia wśród mieszkańców. Zaplanowane kierunki działań obejmą upowszechnianie kultury fizycznej, sportu, rekreacji i aktywnego wypoczynku poprzez rozwój infrastruktury ułatwiającej aktywność ruchową we wszystkich grupach społecznych i wiekowych.

Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa publicznego stanowi kolejny z obszarów interwencji. Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie przeciwdziałania i niwelowania skutków działania niekorzystnych czynników przyrodniczych realizowane są przede wszystkim przez jednostki Ochotniczych Staży Pożarnych. Część z użytkowanego sprzętu i wyposażenia, z uwagi na jego znaczący wiek, charakteryzują się bardzo wysoką awaryjnością i zużyciem technicznym.

¹⁵ *Informacja o projekcie*, <https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/projekty/projekty-ue/program-operacyjny-wiedza-edukacja-rozwoj/uslugi-indywidualnego-transportu-door-to-door-oraz-poprawa-dostepnosci-architektonicznej-wielorodzinnych-budynkow-mieszkalnych/o-projekcie/>. Informacja pozyskana w dn. 20.12.2021 r.

Podstawowym czynnikiem umożliwiającym dalsze, sprawne funkcjonowanie systemu w gminie, będzie wzmocnienie bazy sprzętowej jednostek straży pożarnej w specjalistyczny sprzęt i materiały do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych i katastrof.

Inwestycje infrastrukturalne to nie jedyny czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego. Istotnym komponentem jest potencjał kapitału ludzkiego i odpowiednie jego wykorzystanie. Umiejętność integracji i samoorganizacji społeczności lokalnej gwarantuje jednostce trwały rozwój będący odpowiedzią na potrzeby mieszkańców. Tworzenie warunków dla zwiększania aktywności i integracji społecznej stanowi bardzo ważny element w planowaniu przyszłości danej jednostki samorządu terytorialnego i jej mieszkańców. Pobudzanie aktywności społeczności lokalnej pozwala na aktywne włączenie mieszkańców w działania na rzecz najbliższego otoczenia, co jest gwarantem ich akceptacji. Mając na uwadze powyższe, czwarty cel operacyjny, skupiony został wokół aktywizacji społecznej i obywatelskiej mieszkańców gminy. Wśród podstawowych czynników decydujących o tempie rozwoju społeczno-gospodarczego każdej wspólnoty znajduje się kapitał ludzki i kapitał społeczny. Najważniejszą wartością Gminy Sułów jest społeczność tworząca wspólnotę samorządową, a przede wszystkim jej mieszkańcy, dla których odpowiednio do ich potrzeb, należy zapewnić wysokiej jakości usługi społeczne oraz atrakcyjną przestrzeń publiczną. Kierunki interwencji w ramach przedmiotowego celu mają doprowadzić do zbudowania społeczeństwa świadomego, z poczuciem odpowiedzialności, współpracującego na rzecz środowiska lokalnego i współdecydującego o kierunkach rozwoju swojego otoczenia. Społeczność lokalna będzie nie tylko odbiorcą, ale także współtwórcą rozwiązań i działań podejmowanych na rzecz wspólnoty. Niezwykle ważne dla rozwoju i budowania społeczeństwa obywatelskiego jest tworzenie warunków sprzyjających i umożliwiających jego rozkwit. Wobec tego, w ramach kierunków działań szczególna uwaga będzie zwrócona na takie czynniki jak: budowanie zaufania, zakorzenienie w systemie wartości i więzi międzyludzkich, a także tolerancja, współpraca i wzajemność. W oparciu o te czynniki możliwe jest budowanie kapitału społecznego, który w połączeniu z kapitałem finansowym, stanowić będzie podstawę dla rozwoju obszaru gminy. Rekomenduje się realizację działań obejmujących edukację obywatelską (nie wyłącznie w ramach praktycznej wiedzy, lecz również wykształcenia proaktywnej i przedsiębiorczej postawy oraz umiejętności społecznych pozwalających działać w każdych warunkach społeczno-gospodarczych), rozwijanie krytycznego myślenia i umiejętności analitycznych. Kolejnym ważnym elementem będzie budowanie przynależności i tożsamości mieszkańców. W szczególności wzbudzenie przeświadczenia o niezbędności i potrzebie ochrony oraz pielęgnowania dziedzictwa i tradycji lokalnych (dziedzictwo niematerialne, takie jak: obrzędy, rytuały, zwyczaje, stroje, muzyka, pieśni oraz materialne, takie jak zabytki). Przeświadczenie, że jest się „dziedzicem” dóbr kulturalno-historycznych wzbudza emocjonalny stosunek do swojej miejscowości, rodzi poczucie wspólnoty i gotowość do podejmowania nowych

inicjatyw na rzecz lokalnego rozwoju. Następny element będzie dotyczył rozwijania i wzmacniania aktywności obywatelskiej oraz zwiększania udziału obywateli w życiu publicznym (m.in. zwiększanie udziału mieszkańców w rozdysponowywaniu środków budżetowych; wspólne planowanie rodzajów i zakresów inwestycji).

Ostatni z celów operacyjnych obejmuje wzmacnianie potencjału i skuteczności administracji publicznej i dotyczy zarówno przedsięwzięć infrastrukturalnych, jak i związanych z doposażeniem w nowoczesny sprzęt i wyposażenie oraz podnoszeniem kompetencji i umiejętności kadr. Koncentruje się on na poprawie jakości świadczonych usług publicznych i rozwoju potencjału administracji publicznej.

Kwestię problemową stanowi stan techniczny budynku Urzędu Gminy w Sułowie. W związku z powyższym w najbliższych latach konieczna jest jego kompleksowa modernizacja.

W Urzędzie Gminy w Sułowie uwagę zwraca wysoka jakość kadr. O kompetentności i wysokim zaangażowaniu pracowników gminnych jednostek organizacyjnych świadczy m.in. spora liczba zrealizowanych w poprzednich 10-ciu latach przedsięwzięć inwestycyjnych wpływających na znaczną poprawę jakości życia na terenie gminy (m.in. termomodernizacja budynków szkolnych, OZE, poprawa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, budowa nowych odcinków dróg lub modernizacja już istniejących, sieć światłowodowa) jak również fakt, iż realizacja tychże przedsięwzięć przebiegła w efekcie pozyskania różnych zewnętrznych źródeł finansowania. Skuteczność w pozyskiwaniu środków możliwa jest głównie dzięki dobrej organizacji pracy, sprawnym i wykwalifikowanym kadrom, a także dobrej współpracy Wójta z Radą Gminy. W najbliższym okresie należy nie tylko utrzymać dotychczasową sprawność w zakresie pozyskiwania środków, ale należy dążyć do jej zwiększenia.

W dużym stopniu to od jakości pracy administracji, głównie profesjonalnego zarządzania kadry kierowniczej dostępnymi zasobami ludzkimi i materialnymi, zależą możliwości rozwoju wspólnoty lokalnej. Jakość rządzenia postrzegana jest m.in. przez pryzmat stosowanych rozwiązań zarządczych, w tym nowoczesnych, związanych np. z elektroniczną administracją, kompetencji pracowników, przejrzystych kryteriów dystrybucji środków finansowych, prowadzenia mądrej polityki rozwoju na poziomie strategicznym, otwartości i umiejętności współpracy, a także wykorzystywania szans, pojawiających się w otoczeniu jednostki, w tym związanych z możliwościami zewnętrznego finansowania działań rozwojowych. Sposób zarządzania, tj. trafna logika i adekwatna hierarchia działań oraz realizacji celów, warunkuje całokształt działań rozwojowych, w szczególności planowania i realizowania inwestycji, w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, wdrażania nowych metod zarządczych oraz obsługi klientów urzędu gminy (mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów, turystów, itp.) Pomimo, poczynionego w ubiegłych latach stosunkowo dużego rozwoju społeczno-gospodarczego, miniony rok uwidoczniał wiele

obszarów wymagających podjęcia interwencji, w tym w sferze funkcjonowania administracji publicznej. Uwydatnił on, iż ważną kwestią jest zwiększanie poziomu cyfryzacji usług publicznych zarówno w kwestiach medycznych i edukacyjnych, jak również administracyjnych. Panująca epidemia wirusa SARS-CoV2 obnażyła prawdę o niewystarczającym stopniu przygotowania wielu instytucji publicznych, nie tylko na poziomie najniższych jednostek samorządu terytorialnego, do działania w warunkach wyłącznej pracy on-line. Podjęte dotychczas działania w zakresie zwiększenia cyfryzacji usług publicznych są niestarczające. Ich skala jest zbyt mała i dotyczy jedynie kwestii zdalnego nauczania w szkołach. W związku z tym, istotnym elementem działań w perspektywie do 2030 r. będzie zwiększanie cyfryzacji usług publicznych oferowanych dla mieszkańców (rozwój e-administracji). Rozwój tego obszaru będzie obejmował zarówno zwiększanie zasobów sprzętowych i zasobów jednostek organizacyjnych oraz ponoszenie kompetencji kadry administracyjnej, jak również wprowadzenie działań zwiększających dostęp mieszkańców do oferowanych usług (zwiększanie dostępu mieszkańców do Internetu oraz wyposażenia komputerowego).

Przewidziane działania przyczynią się do zwiększenia zakresu danych dostępnych w postaci cyfrowej (e-usług skierowanych do mieszkańców i przedsiębiorców) oraz usprawnienia procesów w administracji publicznej. W rezultacie nastąpi usprawnienie procedur administracyjnych, zwiększenie podaży, jakości i dostępności e-usług publicznych o wysokim poziomie dojrzałości (minimum na 3 poziomie dojrzałości e-usługi publicznej według skali przyjętej przez Komisję Europejską w e-Government Benchmarking Report 2009), a także łatwiejszy i szerszy dostęp do zasobów, w tym danych i informacji gromadzonych w sektorze publicznym.

W związku z dynamiką przemian w każdej dziedzinie życia społecznego widoczna jest potrzeba nowej jakości kadr pracowniczych administracji samorządowej. Coraz wyraźniej dostrzegalna jest konieczność inwestowania w pracowników chcących podnosić swoje kwalifikacje zawodowe. Praca w administracji, oprócz odpowiedniego przygotowania merytorycznego, wymaga także umiejętności zachowania relacji interpersonalnych oraz sprawnej organizacji pracy. Niewątpliwie pracownicy administracji samorządowej, egzekwując stosowanie prawa, wpływają jednocześnie na kształt życia publicznego. Dlatego niezwykle ważne są ich wiedza i doświadczenie. Jakość kadr w Urzędzie Gminy w Sułowie należy ocenić jako bardzo dobrą. Nie zmienia to jednak faktu, iż konieczne jest systematyczne i nieustanne podnoszenie kwalifikacji i umiejętności pracowników. Zaplanowane działania obejmą również wspieranie w zdobywaniu kwalifikacji i podnoszeniu kompetencji kadry pedagogicznej funkcjonujących na terenie gminnych placówek oświatowych, co przełoży się na poprawę jakości świadczonych usług w zakresie oferty wychowawczo-edukacyjnej.

Perspektywa finansowa 2021-2027 wymusza na samorządach gminnych inne podejście w programowaniu ich rozwoju. Dlatego też wyzwania rozwojowe w większym niż dotychczas

stopniu muszą się koncentrować zarówno w wymiarze terytorialnym jak i tematycznym na wykorzystaniu potencjałów decydujących o przewadze konkurencyjnej danego obszaru. W związku z powyższym kolejny obszar tematyczny dotyczyć będzie rozszerzenia dotychczas prowadzonej działalności gminy promującej jej walory turystyczne i dziedzictwo historyczno-kulturowe. Podkreślić należy, iż promocja gminy jest jednym z najważniejszych sposobów wspierania lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego (jej efektem jest m.in. wzrost obrotów, wzrost dynamiki gospodarki, nowe inwestycje, napływ odwiedzających itp.).

Tabela 10 Plan działań operacyjnych w ramach 1. celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 1. WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	
CEL OPERACYJNY 1.1 ZAPOBIEGANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> → rozwój instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form wsparcia, (w tym placówek wsparcia dziennego oraz środowiskowego → tworzenie warunków do opieki domowej → działania GOPS w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz w zakresie profilaktyki problemów alkoholowych → rozwój zintegrowanych usług uzupełniających i wspierających rolę rodziny, w tym rozwój ośrodków wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży, → współpraca z GOPS oraz instytucjami rynku pracy w realizacji zintegrowanych programów i działań na rzecz usamodzielniania wychowanków opuszczających pieczę → realizacja wspólnych projektów nastawionych na aktywizację zawodową lub reorientację zawodową pozostających bez pracy, szczególnie osób młodych i osób długotrwale bezrobotnych (współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami rynku pracy) → realizacja kompleksowych programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową → współpraca z podmiotami zainteresowanymi rozwojem na terenie gminy różnych form ekonomii społecznej - budowa partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i partycypacji społecznej mieszkańców → realizacja działań na rzecz reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych (współpraca partnerska z podmiotami o charakterze reintegracyjnym) → współpraca gminy z placówkami kształcenia ustawicznego i praktycznego w zakresie zachęcania osób dorosłych do podnoszenia swoich kompetencji i umiejętności → kontynuacja wyposażania gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym, w sprzęt komputerowy i oprogramowanie → wdrażanie rozwiązań sprzyjającym zmianom kwalifikacji mieszkańców gminy (współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy i innymi JST oraz przedsiębiorcami) → realizacja zintegrowanych programów wsparcia dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym realizowanych w formule partnerstwa z innymi JST → utworzenie Klubów Seniora na terenie gminy (m.in. w Sąsiadce)
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Programy Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej

	<ul style="list-style-type: none"> • Programy Ministerstwa Cyfryzacji
CEL OPERACYJNY 1.2 ZAPEWNIENIE WYSOKIEJ JAKOŚCI EDUKACJI	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • transformacja cyfrowa Gminnej Biblioteki Publicznej – w związku z panującą sytuacją epidemiologiczną (pandemią COVID-19) istnieje konieczność przeformułowania dotychczas świadczonych usług kulturalnych i znalezienia nowych form dotarcia do odbiorców • zapewnienie wyposażenia niezbędnego do zapewnienia wysokiej jakości kształcenia • rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat (np. żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie) • współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz osobami prywatnymi zainteresowanymi tworzeniem tego rodzaju usług • tworzenie nowych miejsc w placówkach przedszkolnych • rozszerzenie oferty edukacyjnej placówek przedszkolnych o dodatkowe zajęcia, zwiększające szanse edukacyjną dzieci oraz kompensujące stwierdzone deficyty (m.in. nauka języka obcego, zajęcia z logopedą, pedagogiem, psychologiem, rytmika, zabawy teatralne) • rozwój w ramach kształcenia ogólnego kluczowych kompetencji wśród uczniów (np. w zakresie informatyki, matematyki i nauk przyrodniczych) oraz tzw. kompetencji społecznych (kreatywność i logiczne myślenie, innowacyjność, praca zespołowa) • rozwijanie indywidualnych umiejętności uczniów, szczególnie uczniów uzdolnionych oraz uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i predyspozycjach sportowych (m.in. poprzez aktywne uczestnictwo w dostępnych programach pomocy stypendialnej) • wspieranie uzdolnionych dzieci przez system stypendiów i nagród • rozwijanie na poziomie gminy spójnego systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla młodzieży szkolnej • wspieranie współpracy i wymiany młodzieży szkolnej z placówkami oświatowymi innych państw • zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług sprzyjających kształceniu, szkoleniu i uczeniu się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury, w tym wspieranie odporności poprzez kształcenie i szkolenie na odległość oraz online • rozwój kształcenia i uczenia się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich • nawiązanie współpracy z placówkami edukacyjnymi z innych państw oraz organizacja wyjazdów i wymian uczniowskich • współpraca przy organizacji e-learningu w szkołach na terenie gminy • wyposażenie placówek oświatowych oraz uczniów w sprzęt i wyposażenie umożliwiające organizację zdalnego nauczania
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy • programy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego • programy Instytutu Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka • programy Narodowego Instytut Wolności • Erasmus+ (2021-2027) • Europejski Korpus Solidarności (2021–2027) • programy różnego rodzaju fundacji, m.in. mBANKU, PGNiGE, KGHIM
CEL OPERACYJNY 1.3 WSPARCIE SYSTEMU OPIEKI ZDROWOTNEJ I SPOŁECZNEJ ORAZ BEZPIECZEŃSTWA PUBLICZNEGO	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie wypożyczalni sprzętu medycznego zabezpieczającej dostęp mieszkańców gminy do sprzętu pomagającego w walce z chorobami, m.in. COVID-19 (zakup koncentratorów tlenu, pulsoksymetrów, itd.) oraz różnego rodzaju niepełnosprawnościami

	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie OSP działających na terenie gminy w postaci specjalistycznego sprzętu do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych i katastrof • nawiązywanie współpracy z innymi podmiotami na rzecz upowszechnienia dostępu do usług medycznych oraz doposażania infrastruktury ochrony zdrowia w nowoczesną aparaturę medyczną • uczestniczenie w realizacji krajowych i regionalnych programów profilaktycznych dotyczących chorób będących istotnym problemem zdrowotnym zarówno gminy, jak i całego regionu (m.in. choroby nowotworowe, choroby układu krążenia, cukrzyca) • promowanie zdrowego i aktywnego trybu życia oraz zachęcanie do regularnych badań (działania edukacyjne) • dalsza organizacja „dni dla zdrowia” (badania i konsultacje medyczne) • kontynuowanie programów edukacyjnych mających na celu m. in. przeciwdziałanie różnego rodzaju uzależnieniom i przemocy w szkole, promocję zdrowych nawyków żywieniowych oraz aktywnego trybu życia • kontynuowanie programów przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie działania prewencyjne, edukacyjne i profilaktyczne wśród dzieci i młodzieży • realizacja projektów dotyczących wdrożenia teleopieki medycznej, „opaski życia”- rozwiązanie dedykowane jest osobom starszym, niesamodzielnym i przewlekle chorym, a także ich opiekunom, którzy w wygodny sposób mogą monitorować bezpieczeństwo swoich bliskich • implementacja systemu monitorowania aktywności motorycznej osób starszych - dostęp do platformy i aplikacji mobilnej oraz usługa całodobowej teleopieki • organizowanie i wspieranie akcji oraz programów profilaktycznych, w tym kierowanych do osób w wieku aktywności zawodowej (współpraca z zakładami opieki zdrowotnej) • promowanie zdrowego trybu życia we współpracy z klubami sportowymi, OSP oraz szkołami (organizacja programów i rozwiązań społecznych) • działalność popularyzatorska w zakresie profilaktyki zdrowotnej we współpracy z przedszkolami, szkołami i organizacjami pozarządowymi działającymi na terenie gminy • promowanie różnych form pomocy sąsiedzkiej, wolontariatu, dobroczynności i pomocy charytatywnej na terenie gminy
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Fundusz Inicjatyw Obywatelskich • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027
<p>CEL OPERACYJNY 1.4 WZROST AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ I OBYWATELSKIEJ MIEKSZKAŃCÓW</p>	
<p>KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • angażowanie kapitału społecznego w proces powstawania atrakcyjnej oferty wydarzeń kulturalnych (współpraca z KGW oraz OSP) • wzrost aktywności obywatelskiej na rzecz przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym • propagowanie postawy ukierunkowanej na działanie i dialog • upowszechnianie kultury • nawiązywanie współpracy z podmiotami lokalnymi na potrzeby rozwiązywania problemów społecznych • kreowanie liderów społecznych odpowiedzialnych za animację i organizowanie oddolnych inicjatyw • tworzenie miejsc do integracji m.in. budowa, przebudowa, remont i doposażenie świetlic wiejskich,

	<ul style="list-style-type: none"> • budowanie więzi sąsiedzkich i przywracanie funkcji społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych zagrożonym częściom gminy • zwiększenie zakresu „spraw”, w których decyzje zapadają przy czynnym udziale społeczności lokalnej • wspieranie samorządności mieszkańców • rozwój edukacji obywatelskiej • działania mające na celu pielęgnowanie dziedzictwa i tradycji lokalnych oraz ich popularyzację • działania na rzecz rozwoju tożsamości społecznej • działania wspierające wszelkie formy aktywizacji środowisk i osób, w tym poprzez animację kultury i sportu oraz pobudzanie do żywego uczestnictwa w życiu społecznym: aktywność kulturowa, ekologiczna, sportowa, edukacyjna, prozdrowotna i profilaktyczna • aktywizowanie środowisk sąsiedzkich przy wykorzystaniu metody organizacji społeczności lokalnej • wspieranie organizacji pozarządowych i zlecanie im realizacji zadań publicznych • wspieranie i promowanie wolontariatu i partnerstwa publiczno-prywatnego • inicjowanie wydarzeń i programów promujących kulturę i dziedzictwo gminy (zakup strojów regionalnych, instrumentów) • organizacja i promocja wydarzeń charakteryzujących się dużą spójnością tematyczną, organizacyjną oraz konkretnym umiejscowieniem w czasie i przestrzeni np. pokazy, prezentacje, wystawy, festiwale, imprezy sportowe • wsparcie w zakresie zwiększenia umiejętności aplikowania o środki zewnętrzne przez organizacje pozarządowe
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich • Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030 • krajowe programy operacyjne • programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego • Program EtnoPolska • programy Narodowego Instytutu Wolności • programy Instytutu Współpracy Polsko-Węgierskiej im. Wacława Felczaka • programy różnego rodzaju fundacji, m.in. mBANKU, PGNiGE, KGHIM
<p>CEL OPERACYJNY 1.5 WZMACNIANIE POTENCJAŁU I SKUTECZNOŚCI ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ</p>	
<p>KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kompleksowa modernizacja budynku Urzędu Gminy • implementacja efektywnego modelu zarządzania kompetencjami kadr uwzględniającego monitorowanie luk kompetencyjnych i potrzeb szkoleniowych pracowników • wzmocnienie potencjału administracji poprzez doskonalenie kadr samorządowych - udział pracowników w szkoleniach i kursach • rozwój zdolności analitycznych służb planowania przestrzennego poprzez zwiększony dostęp do nowoczesnych technologii informacyjnych w zakresie przetwarzania baz danych przestrzennych • wspieranie podnoszenia kwalifikacji kadry pedagogicznej placówek oświatowych, • realizacja projektów partnerskich w wymiarze krajowym i międzynarodowym pozwalających na pozyskiwanie nowej wiedzy i umiejętności, testowanie nowych rozwiązań, a także wymianę doświadczeń • rozwój systemu zarządzania satysfakcją klienta w Urzędzie Gminy - opracowanie standardów i systemu obsługi klientów urzędu, wdrożenie systemu ewaluacji usług publicznych w gminie, w tym ich dostępności i jakości działania prowadzące do rozwoju elektronicznej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną • przygotowanie i wdrożenie modelu obejmującego metody i narzędzia konsultacji i partycypacji publicznej w kształtowaniu polityki rozwoju

	<p>lokalnego</p> <ul style="list-style-type: none"> • tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy (m.in. w zakresie mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, kultury, edukacji, turystyki) • realizacja zasady transparentności w pracy urzędu • utworzenie nowoczesnej strony internetowej wraz z profesjonalnym serwisem informacyjnym UG • aktywne działania marketingowe, mające na celu kreowanie dobrego wizerunku gminy jako atrakcyjnego miejsca dla turystów – organizacja profesjonalnych akcji promocyjnych i akcji specjalnych – eventów, imprez plenerowych promujących walory kulturowe i przyrodnicze oraz produkty regionalne • opracowanie wydawnictw promujących walory gminy • rozwój e-administracji poprzez stworzenie infrastruktury informatycznej, w tym aplikacji i systemów baz danych, w tym tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy w zakresie np. mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, rozwój elektronicznej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną (składanie wniosków drogą elektroniczną, elektroniczny punkt informacji) • wykorzystanie technologii informacyjnych w udostępnianiu zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych • zakup sprzętu i oprogramowania dla jednostek gminnych • zawieranie porozumień z innymi gminami w celu zwiększenia możliwości uzyskania dofinansowania na realizację działań prorozwojowych • zapewnienie odpowiedniego komfortu budynków użyteczności publicznej
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowy • Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027

Źródło: Opracowanie własne

Cel strategiczny 2. Rozwój przestrzenno-funkcjonalny obszaru

Jednym z głównych czynników wpływających nie tylko na poprawę warunków życia na danym obszarze oraz zwiększenie jego atrakcyjności osadniczej, ale również w konsekwencji na zwiększenie tempa rozwoju społecznego oraz gospodarczego, jest rozwój infrastruktury technicznej. Wobec tego, wyzwaniem gminy w perspektywie do 2030 r. będzie realizacja zintegrowanych i wielopłaszczyznowych działań zmierzających do znacznej intensyfikacji infrastruktury zabezpieczającej podstawowe potrzeby społeczności lokalnej.

Cel strategiczny nr 2 zakłada, że rozwój gminy powinien opierać się na zasadach zrównoważonego rozwoju. Oznacza on dążenie do równowagi pomiędzy potrzebami gospodarczymi i wymaganiami ochrony środowiska. Inaczej mówiąc, zapewnienie takiej skali działalności, która nie będzie powodować negatywnych konsekwencji ujawniających się w środowisku. Szczególny wpływ na rozwój gminy ma również układ komunikacyjny i powiązania drogowe z większymi miastami, a jakość i stan infrastruktury technicznej wpływa z kolei na bezpieczeństwo i komfort zamieszkania. Z tego względu niniejszy cel zakłada działania w zakresie poprawy jakości infrastruktury drogowej,

ochrony środowiska, w tym rozbudowy infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej, poprawy jakości powietrza atmosferycznego m.in. poprzez rozwój alternatywnych źródeł energii, a także spójny rozwój przestrzenny poprzez sukcesywne sporządzanie, bądź zmianę miejscowych dokumentów planistycznych i wypracowanie spójnych standardów urbanistycznych które uporządkują przestrzeń gminy. Mimo systematycznej poprawy w dziedzinie podstawowej infrastruktury technicznej, nadal istnieją obszary problemowe wymagające podjęcia interwencji. W szczególności zauważalne są deficyty w obszarze sfery wodno-kanalizacyjnej oraz brak sieci gazowniczej.

Z uwagi na specyfikę gminy (obszar wiejski, głównie o rozproszonej zabudowie mieszkaniowej) poziom wyposażenia w infrastrukturę sieci kanalizacji sanitarnej jest znikomy (przyłącza posiada 1% budynków mieszkalnych, z których korzysta 9,27% ogółu mieszkańców). Budowa tego rodzaju sieci w znacznej części miejscowości nie jest uzasadniona ekonomicznie (zbyt duża odległość pomiędzy poszczególnymi zabudowaniami mieszkalnymi). W chwili obecnej długość sieci kanalizacyjnej w gminie wynosi zaledwie 1,7 km (odcinki sieci kanalizacyjnej zbiorczej wraz z oczyszczalnią mechaniczno-biologiczną zlokalizowane są w Michałowie, przy obiektach należących do Spółdzielni Mieszkaniowej „Storczyk” oraz w Sułowie przy budynkach Urzędu Gminy i Zespołu Szkół w Sułowie).

Potrzeby w zakresie odprowadzania ścieków zaspakajane są przez przydomowe oczyszczalnie ścieków (obecnie na terenie gminy jest ich 382 - z uwagi na brak obowiązku zgłaszania do gminy montażu przydomowych oczyszczalni ścieków dane oparte są na podstawie projektu realizowanego przez gminę Sułów w latach 2011-2013) oraz przede wszystkim zbiorniki bezodpływowe. Użytkowane w gminie zbiorniki bezodpływowe w sporej części wykonane zostały kilka lat temu i ich parametry techniczne nie są wystarczające do dzisiejszego, zwiększonego, użytkowania wody. Część właścicieli domów wyposażonych w zbiorniki, chcąc ograniczyć koszty wywozu nieczystości, nie przestrzega zasad regularnego opróżniania. Powyższe świadczyć może, iż spora liczba mieszkańców gminy może nie posiadać odpowiednio zagospodarowanych nieczystości płynnych, co stanowi poważne zagrożenie dla środowiska naturalnego, w szczególności wód. W dobie zwiększających się wymogów oraz świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska naturalnego, budowa zbiorczych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków stanowi jedno z najważniejszych wyzwań dla lokalnych samorządów. Wraz ze wzrostem świadomości wzrasta również zapotrzebowanie mieszkańców na inwestycje wpływające na poprawę komfortu i bezpieczeństwa sanitarnego zamieszkiwania. Niezbędna będzie realizacja przedsięwzięć polegających na budowie kanalizacji sanitarnej w miejscowościach, gdzie tego rodzaju infrastruktura jest zasadna. Funkcjonujące na terenie gminy oczyszczalnie ścieków nie będą w stanie oczyścić dodatkowych ładunków ścieków. W związku z tym, w celu obsługi wybudowanej sieci niezbędna będzie budowa oczyszczalni ścieków. Zaplanowano również budowę

indywidualnych oczyszczalni ścieków przy obiektach gminnych. Kolejnym z elementów uszczelniania systemu odprowadzania ścieków będzie budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach osadnictwa rozproszonego. W miejscowościach, gdzie budowa kanalizacji jest niemożliwa z racji ukształtowania terenu bądź nieuzasadniona z ekonomicznego punktu widzenia (zbyt rozproszona zabudowa), rekomendowane jest wyposażenie indywidualnych gospodarstw w przydomowe oczyszczalnie ścieków. Ze względu na ochronę jakości wód podziemnych oczyszczalnie przydomowe powinny być lokalizowane w zabudowie rozproszonej jako uzupełnienie zbiorowych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków. Dopuszczalność lokalizacji oczyszczalni przydomowej powinna być potwierdzona udokumentowaną opinią geotechniczną potwierdzającą istnienie bezpiecznego odbiornika ścieków oczyszczonych.

W latach 2021-2022 gmina realizuje projekt montażu oczyszczalni ścieków w ilości 82 sztuk dla mieszkańców gminy Sułów oraz 1 oczyszczalnię przy lokalu gminnym.

Zrealizowane przedsięwzięcia wpłyną pozytywnie na stan ilościowy i jakościowy wód podziemnych, stanowiących główne źródło zaopatrzenia ludności i gospodarki w wodę w Gminie Sułów, przyczynią się do poprawy stanu środowiska naturalnego, a także jakości życia mieszkańców, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Na przestrzeni ostatnich lat przeprowadzono także szereg inwestycji poprawiających stan infrastruktury wodociągowej. Zwodociągowanie gminy, wyrażone procentem budynków mieszkalnych przyłączonych do wodociągu kształtuje się na poziomie 85,76% (dane GUS dot. budynków mieszkalnych podłączonych do infrastruktury technicznej - w % ogółu budynków mieszkalnych). W związku z tym poziom zwodociągowania gminy należy ocenić jako zadowalający. Niezbędny jest jednak ciągły rozwój infrastruktury zapewniającej dostęp mieszkańców do wody pitnej. Rekomenduje się modernizację istniejących, wyeksploatowanych elementów oraz budowę nowych odcinków infrastruktury.

Kolejnym istotnym czynnikiem warunkującym jakość zamieszkiwania na terenie gminy, zwiększającym jej atrakcyjność osadniczą i mającym wpływ na ożywienie gospodarcze jest poziom zgazyfikowania gminy. W chwili obecnej Gmina Sułów nie posiada na swoim terenie infrastruktury gazowej.

W tym miejscu należy podkreślić, iż rozwój infrastruktury sieci gazowniczej nie należy do zadań własnych gminy. Mimo tego, mając na względzie niezbędną ciągłość polepszania jakości życia mieszkańców, konieczne jest podjęcie interwencji polegającej głównie na lobbowaniu za dalszym rozwojem infrastruktury gazowniczej. W najbliższych latach priorytetem dla Władz Gminy będzie prowadzenie działań w celu rozwoju infrastruktury gazowej na obszarze gminy. Kwestia rozwoju sieci gazowniczej wpływa zarówno na zwiększenie komfortu zamieszkiwania, jak również zwiększenie atrakcyjności osadniczej i inwestycyjnej. Odgrywa również bardzo ważną rolę

w zakresie ochrony środowiska naturalnego (wymiana kotłów węglowych czy olejowych na kotły gazowe przyczynia się do znacznego ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza; w mikroskali wpływ ten jest niezaprzeczalny).

Ochrona i promocja lokalnego dziedzictwa kulturowego to następny obszar tematyczny. W dzisiejszych czasach kultura oraz dziedzictwo kulturowe stanowią ogromny potencjał, który może być motorem napędowym rozwoju danej jednostki samorządu terytorialnego. Bogactwo zasobów kulturowych oraz przyrodniczo-krajobrazowych gminy stwarza możliwość rozwoju funkcji turystycznej jako istotnego czynnika aktywizacji obszaru i źródła dochodu mieszkańców. Wśród głównych czynników ograniczających wykorzystanie atutów gminy jest niewystarczający stan infrastruktury związanej z kulturą i turystyką. Na terenie gminy Sułów funkcjonuje Centrum Kultury w Deszkowicach Drugich oraz Centrum Społeczno-Kulturalne w Sułowie. Animatorem działalności kulturalnej jest także Gminna Biblioteka Publiczna im. Feliksy Poździk w Sułowie oraz dwie biblioteki filialne w Sąsiadce i w Michalowie. Gminna Biblioteka Publiczna im. Feliksy Poździk w Sułowie została wpisana do Rejestru Instytucji Kultury.

W gminie Sułów działalność kulturalna jest również realizowana przez założoną w 2016 r. Gminną Grupę Artystyczną. Na obszarze gminy Sułów działa łącznie 25 organizacji. Należą do nich: Ochotnicze Straże Pożarne, stowarzyszenia, fundacje oraz kluby sportowe. W Rozłopach funkcjonuje także Warsztat Terapii Zajęciowej.

Szczególną rolę wśród miejsc krzewienia dziedzictwa kulturowego zajmują świetlice wiejskie. Stanowią one miejsca integracji społeczności lokalnej (w tym międzypokoleniowej), kultywowania zwyczajów, przekazywania informacji o tradycjach, itd. Ze względu na swoją dostępność nierzadko stanowią one jedyne miejsca spędzania czasu wolnego przez mieszkańców oraz pozwalają na uczestnictwo w kulturze (w trakcie organizowanych różnego rodzaju wydarzeń i imprez, warsztatów, zajęć). W ostatnich latach zauważalny jest wzrost zainteresowania mieszkańców działalnością realizowaną w świetlicach i związanej z tym samoorganizacji (m.in. w postaci KGW). Niestety stan techniczny infrastruktury świetlic wiejskich oraz poziom ich wyposażenia pozostawia wiele do życzenia. W związku z tym, niezbędne jest podjęcie interwencji w tym zakresie. Należy chronić wszelkie przejawy działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwać tradycje obrzędowe, plastyczne, ewentualnie strój ludowy oraz współczesne formy kontynuacji tradycji lokalnych. W tym celu należy zapewnić możliwość rozwijania działalności znajdujących się na terenie gminy twórców ludowych poprzez urządzenie przeglądów, festiwali i innych zorganizowanych form oraz popieranie inicjatyw istniejących tu instytucji kulturotwórczych.

Istotnym elementem podstawowej infrastruktury technicznej są także obiekty sportowe, pozwalające na aktywne spędzanie wolnego czasu oraz dbanie o zdrowie. W tym miejscu zaznaczyć należy, iż jedynie Zespół Szkół w Sułowie posiada salę gimnastyczną. W związku z tym,

kierunki interwencji obejmą modernizację istniejących obiektów sportowych oraz budowę nowych (Tworyczów, Michalów). Tego rodzaju przedsięwzięcia niewątpliwie przyczyniają się do budowania korzystnego wizerunku gminy jako miejsca atrakcyjnego do życia. Uzupełniającym działaniem w zakresie rekreacji i aktywnego wypoczynku a także miejsc pozwalających na podnoszenia sprawności fizycznej i dbania o zdrowie mieszkańców będą place zabaw oraz zewnętrzne siłownie.

Ważnym elementem jawi się również wsparcie i intensywny rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez zwiększanie standardów dostępu do sieci internetowej. Powszechny dostęp do szerokopasmowego Internetu i usług elektronicznych wysokiej jakości znacznie poprawi komfort życia mieszkańców gminy, uczniów, ale również osób prowadzących działalność gospodarczą lub chcących ją uruchomić. Niezbędna jest kontynuacja działań związanych z tworzeniem infrastruktury ostatniej mili sieci szerokopasmowej (budowa sieci szerokopasmowej wraz z infrastrukturą telekomunikacyjną pomiędzy węzłem dystrybucyjnym, a użytkownikiem końcowym). Realizacja powyższego celu wpłynie nie tylko na cyfrową aktywizację mieszkańców gminy, ale również na zaspokojenie potrzeb lokalnego biznesu, jak i jego klientów.

Kierunkiem interwencji w ramach niniejszego celu, na który należy zwrócić szczególną uwagę, będzie realizacja przedsięwzięć wpływających na wyprowadzenie obszaru rewitalizacji ze stanu kryzysu. Działania w tym kierunku prowadzone będą w oparciu o opracowany na podstawie ustawy z dnia 09 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. 2020 poz. 802 z późn. zm.) Gminny Program Rewitalizacji (dokument będzie stanowił podstawę o obieganie się o środki w ramach programu regionalnego w perspektywie 2021-2027).

Jednym z głównych czynników stymulujących zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy gminy Sułów należy wymienić optymalizację sieci dobrej jakości infrastruktury komunikacyjnej. Gmina charakteryzuje się dość dobrą dostępnością komunikacyjną, a to za sprawą przebiegającej w osi północ-południe drogi wojewódzkiej 848 Tarnawa Mała – Szczebrzeszyn oraz sieci dróg powiatowych. Drogi te umożliwiają dogodne połączenie z większymi ośrodkami, w tym miejskimi. Infrastruktura drogowa, mimo licznych i kosztownych inwestycji w ostatnich latach, nadal wymaga poniesienia nakładów inwestycyjnych w miejscach, gdzie stan dróg jest niezadowalający. Szczególnie ważne jest zapewnienie dobrego standardu dojazdu do terenów mieszkalnych oraz miejsc o potencjale inwestycyjnym.

Niewątpliwie zjawiskiem niepokojącym jest także pogorszenie się stanu sieci dróg i coraz liczniejsze uszkodzenia oraz deformacje nawierzchni. Spowodowane jest to zbyt niskimi nakładami finansowymi na ich modernizację oraz wzrostem intensywności ich użytkowania. W celu poprawy jakości ruchu drogowego niezbędne jest:

- podniesienie jakości dróg, w tym w szczególności przystosowanie nawierzchni do większych obciążeń,
- utwardzenie nawierzchni dróg gminnych, przede wszystkim prowadzących do zabudowy mieszkaniowej, terenów inwestycyjnych oraz miejsc użyteczności publicznej.

Na jakość infrastruktury drogowej wpływa nie tylko natężenie ruchu, lecz również postępujące zmiany klimatyczne generujące występowanie anomalii pogodowych (mrozy, wysokie temperatury, susze, powodzie), co bezpośrednio wpływa na jakość nawierzchni. Zapewnienie wysokiego standardu infrastruktury komunikacyjnej leży w gestii wszystkich szczebli samorządu oraz organów państwowych. Wobec czego, poprawa stanu infrastruktury powinna odbywać się we współpracy z innymi jednostkami samorządowymi oraz rządowymi. Przebudowa, modernizacja i budowa nowych odcinków dróg w miejscach, gdzie ich brak jest szczególnie odczuwalny, podniesie standardy infrastrukturalne na terenie gminy, ale przede wszystkim wzmocni jej wewnętrzną dostępność komunikacyjną i poprawi bezpieczeństwo uczestników ruchu drogowego. W zakresie dróg gminnych rekomendowana jest budowa nowych odcinków m.in. w miejscowościach: Kulików i Rozłopy (Gmina Sułów otrzymała na ten cel dofinansowanie w wysokości 1 532 023,03 zł w ramach Rządowego Funduszu Polski Ład, Programu Inwestycji Strategicznych).

Odnośnie modernizacji dróg powiatowych zaznaczyć należy możliwość wspólnej realizacji inwestycji lub udzielenia wsparcia finansowego przebudowy nawierzchni drogowej. Udział w realizacji inwestycji dot. dróg wyższej kategorii (wojewódzkiej) ogranicza się jedynie do lobbowania w tym zakresie. W związku z realizacją inwestycji drogowych należy pamiętać, iż ze względu na ochronę siedlisk i gatunków hydrogenicznych oraz wyeliminowanie kolizji dróg twardych ze szlakami migracyjnymi lub miejscami rozrodu i regularnego przebywania fauny nie powinno się trasować nowych odcinków dróg przez siedliska przyrodnicze (realizacja po trasach istniejących dróg). Ponadto przepusty wodne powinny być dostosowywane do wymogów przepustów ekologicznych dla małych i średnich zwierząt. Należy stosować również rozwiązania chroniące stosunki wodne a także jakość wód powierzchniowych i podziemnych. Inwestowanie w infrastrukturę komunikacyjną wiąże się z ponoszeniem kolejnych nakładów na budowę ciągów pieszo-rowerowych, remont chodników, wyznaczanie przejść dla pieszych oraz parkingów. Ze względu na znaczną dynamikę rozwoju wąwozów drogowych, wywołujących różne negatywne skutki gospodarcze, formy te wymagają przeprowadzenia odpowiednich zabezpieczeń, mających na celu utrzymanie ich drożności.

Znaczącą rolę w ramach niniejszej strategii odgrywają kierunki interwencji związane z ochroną środowiska naturalnego oraz bioróżnorodności biologicznej obszaru. Część z nich została zaprezentowana powyżej w ramach przedmiotowego celu (m.in. uszczelnienie systemu gospodarki

ściekowej). Rozwój gminy Sułów powinien odbywać się przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Wzmacnianiu powiązań w sferze społeczno-gospodarczej towarzyszyć będzie dbałość o właściwe funkcjonowanie lokalnego systemu przyrodniczego. Zaprezentowane w ramach trzeciego celu operacyjnego kierunki interwencji obejmować będą: kontynuowanie działań mających na celu wprowadzanie zasad gospodarki niskoemisyjnej, zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym oraz kwestie rozwoju świadomości ekologicznej społeczności lokalnej. Niezbędne jest również rozpowszechnianie wiedzy na temat zasad gospodarki o zamkniętym obiegu (gospodarki cyrkulacyjnej)¹⁶. Tego rodzaju gospodarka ma być odpowiedzią na problem marnowania surowców i rosnącego zanieczyszczenia powietrza. Odpowiedzialna produkcja i konsumpcja, to kluczowe aspekty tego obszaru. Wprowadzenie zasad gospodarki cyrkularnej, szeroka edukacja w tym zakresie, przyniosą korzyści w trzech aspektach: społecznym, ekonomicznym i środowiskowym. Przedmiotowy cel operacyjny obejmuje realizację szeregu działań zmierzających do obniżenia emisyjności w sektorze publicznym m.in. termomodernizacja budynków użyteczności publicznej stanowiących własność gminy. Za konieczne należy uznać prowadzenie przedsięwzięć wpływających na zwiększenie adaptacji do zmian klimatu, takich jak np. tworzenie systemów prognozowania i ostrzegania środowiskowego czy retencjonowania wód opadowych.

Warto w tym miejscu wspomnieć o zbiornikach retencyjnych. Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie uznaje budowę zbiorników retencyjnych za jedno z kluczowych rozwiązań pomocnych w niwelowaniu skutków zarówno deficytu wody, jak i w okresach wezbrań spowodowanych gwałtownymi opadami. W związku z nasilającymi się zmianami klimatu, jest to najskuteczniejsze rozwiązanie, aby zapewnić właściwą ilość wody niezbędnej dla ludzi, gospodarki i środowiska. Jak zaznacza portal www.stopsuszy.pl, obecnie w Polsce retencjonujemy zaledwie 6,5% wody, a potrzebujemy przynajmniej dwa razy więcej. Celem gospodarki wodnej jest dwukrotne zwiększenie retencji w Polsce. W Polsce jest zaledwie 100 zbiorników, gdzie przykładowo w Hiszpanii retencja sięga 45% przy 1 900 zbiornikach. Obecny plan zakładający dwukrotne zwiększenie retencji jest przewidziany do 2027 roku. Polska należy do najuboższych w zasoby wodne krajów w Europie. Na jednego mieszkańca przypada u nas trzy razy mniej wody, niż na przeciętnego Europejczyka. A w czasie suszy – zasobność ta spada o kolejnych 50%. Zbiorniki retencyjne stanowią rezerwar wody na czas suszy. Mają także duże znaczenie przyrodnicze. Duże zbiorniki retencyjne współtworzą środowisko naturalne, sprzyjają

¹⁶ Gospodarka o zamkniętym obiegu – to regeneracyjny system gospodarczy, w którym minimalizuje się zużycie surowców i wielkość odpadów oraz emisję i utratę energii poprzez tworzenie zamkniętej pętli procesów, w których odpady z jednych procesów są wykorzystywane jako surowce dla innych, co maksymalnie zmniejsza ilość odpadów produkcyjnych. Model taki jest przeciwieństwem gospodarki liniowej, bazującej na ciągłym wzroście i powiększającym się zużyciu surowców oraz wolumenu odpadów. W modelu gospodarka o zamkniętym obiegu dąży się do tego, by jak najdłużej utrzymać wartość zasobów (a nie wytworzyć wartość dodaną jak w modelu gospodarki liniowej), optymalizować gospodarkę zasobami (a nie optymalizować przepływy zasobów) i zwiększyć efektywność używania dóbr (a nie efektywność produkcji dóbr).

funkcjonowaniu wielu ekosystemów. Stanowią również atrakcję turystyczną, przyczyniając się do rozwoju gospodarczego okolicznych miejscowości¹⁷.

Zgodnie z *Załoženiami do programu przeciwdziałania niedoborowi wody na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030* doświadczenia związane powodziąmi w Polsce (1997 r. i 2010 r.) potwierdziły, że zbiorniki retencyjne mogą być jednym z narzędzi w walce z powodzią. To samo opracowanie wskazuje, iż zbiorniki retencyjne, poza główną funkcją magazynowania wody, mogą podnosić także walory przyrodnicze i estetyczne krajobrazu. Duże zbiorniki wykorzystywane są dodatkowo jako źródło wody dla ludności i gospodarki, w ochronie przeciwpowodziowej, turystyce i rekreacji oraz żegludze. Obiekty piętrzące wodę przy zbiornikach lub na ciekach wykorzystywane są do produkcji energii odnawialnej¹⁸.

W powyższym zakresie w gminie Sułów planowane są następujące działania: 3 stopień zbiornika wodnego Nielisz oraz małe zbiorniki wodne w zakresie małej retencji – Tworczyów, Sułów, Sułowiec, Kitów, Żrebce, Rozłopy, Sąsiadka, Deszkowice Pierwsze, Deszkowice Drugie.

Dodatkowo istotną kwestią będzie również kontynuacja działań w zakresie racjonalnego gospodarowania odpadami. W tym zakresie zaplanowano budowę Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów w Sułowie oraz przeprowadzenie działań informacyjnych.

Znaczna część województwa lubelskiego, w tym również Gmina Sułów, charakteryzuje się dogodnymi warunkami do rozwoju energetyki opartej na odnawialnych źródłach, w szczególności energii słonecznej. Istniejący potencjał w tym zakresie nie jest w pełni wykorzystywany, co wynika m.in. z ograniczonych możliwości przyłączeniowych spowodowanych stanem istniejącej sieci przesyłowej i dystrybucyjnej. Udział energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej w 2019 r. w województwie lubelskim wyniósł 23,2%, wobec 15,5 % w kraju (8 miejsce w Polsce). Możliwości optymalnego sterowania rozproszonymi źródłami wytwórczymi sieci energetycznych pozostają również ograniczone. Można zaobserwować niewystarczające wykorzystanie systemów magazynowania energii elektrycznej, poprawiających efektywność generacji rozproszonej. Problemy tego rodzaju dotyczą również gminy Sułów. Niewykorzystanym potencjałem gminy są zasoby energetyki odnawialnej. Gmina posiada warunki do rozwoju przede wszystkim energetyki słonecznej, zarówno w skali komercyjnej, na sprzedaż energii do sieci energetycznych, jak i do wykorzystania we własnym zakresie (w budynkach użyteczności publicznej, gospodarstwach domowych).

W roku 2015 na terenie gminy Sułów wykonano 360 instalacji solarnych dla gospodarstw indywidualnych oraz 3 instalacje solarne dla obiektów komunalnych, sfinansowanych ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013. W ramach

¹⁷ Co warto wiedzieć o zbiornikach retencyjnych, www.stopsuszy.pl. Informacja pozyskana w dn. 20.12.2021 r.

¹⁸ *Założenia do programu przeciwdziałania niedoborowi wody na lata 2021-2027 z perspektywą do roku 2030*, Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, 2019 r.

projektu współfinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 na terenie Gminy Sułów dodatkowo zamontowano:

- 171 szt. instalacji fotowoltaicznych,
- 134 szt. instalacji solarnych,
- 48 szt. pieców na biomasę do użytku mieszkańcom gminy,
- 2 piece na biomasę w budynkach użyteczności publicznej.

W kolejnym okresie rekomendowane jest dalsze wyposażanie gospodarstw domowych w kolektory słoneczne. Szczególny deficyt zauważalny jest natomiast w zakresie wyposażenia gospodarstw domowych w instalacje fotowoltaiczne do produkcji energii elektrycznej. Część z mieszkańców dokonała montażu ww. instalacji samodzielnie w ramach różnego rodzaju programów oferujących dopłaty do OZE (m.in. „Czyste powietrze”). W skali całej gminy liczba tychże gospodarstw nie jest jednak wystarczająca. Zalecana jest realizacja inicjatyw umożliwiających mieszkańcom montaż instalacji fotowoltaicznych przy jednoczesnej możliwości uzyskania dofinansowania na dużym poziomie. Skutecznym i efektywnym ekonomicznie rozwiązaniem jest realizacja tzw. projektów parasolowych, gdzie beneficjentem projektu jest jednostka samorządu terytorialnego a beneficjentami końcowymi bezpośrednio mieszkańcy. Gmina planuje również budowę farmy fotowoltaicznej w Deszkowicach Pierwszych. Rozwój energetyki wiatrowej, pomimo występowania dogodnych warunków, jest znacznie ograniczony ze względu na występowanie na obszarze gminy Sułów dużych obszarów objętych różnymi formami ochrony (np. Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy, Dolina Łętowni, Ostoja Nieliska). Rozwój OZE powinien następować zarówno w zakresie sektora użyteczności publicznej, jak i sektora prywatnego.

Kolejnym etapem rozwoju gminy Sułów będzie budowa nowych oraz modernizacja istniejących punktów oświetlenia w kierunku rozwiązań energooszczędnych, m.in. budowa oświetlenia ulicznego przy drogach gminnych i powiatowych, modernizacja i wymiana funkcjonującego oświetlenia ulicznego na energooszczędne na terenie gminy. W efekcie realizacji przedsięwzięcia nastąpi ograniczenie zapotrzebowania na energię finalną, co przełoży się na zmniejszenie zużycia konwencjonalnych surowców energetycznych oraz poprawę efektywności ich wykorzystywania (racjonalna gospodarka zasobami i realizacja zasady zrównoważonego rozwoju). Dzięki niemu zmniejszeniu ulegnie negatywny wpływ energetyki zawodowej na środowisko. Efektem redukcji emisji zanieczyszczeń do atmosfery będzie poprawa stanu środowiska naturalnego. Nie bez znaczenia są także korzyści społeczne. W ujęciu lokalnym przedsięwzięcie wpłynie na zaspokojenie potrzeb mieszkańców gminy Sułów w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa poruszania się po drogach (wymiana przestarzałych i słabo/nieodpowiednio/nieświecących źródeł światła). Realizacja inwestycji w dłuższym horyzoncie czasowym, poza natychmiastowymi odczuwalnymi korzyściami, takimi jak: poprawa bezpieczeństwa poruszania się po drogach publicznych, możliwość wykorzystania powstałych

w budżecie JST oszczędności na realizację inwestycji wpływających na podniesienie jakości i komfortu życia mieszkańców, przyniesie również szereg korzyści długofalowych: racjonalizacja użytkowania zasobów energetycznych, zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza, poprawa warunków osadnictwa.

Położenie geograficzne gminy Sułów oraz jej walory przyrodniczo-krajobrazowe, wyznaczające sprecyzowany kierunek rozwoju sfery gospodarczej (turystyka) decydują o zasadności wszelkiego rodzaju inicjatyw wpływających na ochronę dziedzictwa obszaru. Wśród obecnie zauważalnych trendów znajduje się również rozwój elektromobilności. W jego ramach promowane są wszelkiego rodzaju inicjatywy wdrażające korzystanie pojazdów z napędem elektrycznym (m.in. samochody, rowery, motocykle, hulajnogi). Rozwój elektromobilności ma zasadnicze znaczenie dla środowiska oraz wywiera pozytywny wpływ nie tylko na branżę motoryzacyjną, ale również na całą gospodarkę. Rosnąca liczba pojazdów elektrycznych przekłada się na większy komfort społeczności poprzez zmniejszenie emisji szkodliwych substancji, poprawę jakości powietrza i spadek natężenia hałasu. Pomimo tego, iż Polsce nadal daleko do europejskich liderów elektromobilności, jednak zainteresowanie samochodami elektrycznymi stale rośnie. Pod koniec maja 2021 r. po polskich drogach jeździło 25 407 elektrycznych samochodów osobowych. Rozwój tego rodzaju motoryzacji wiąże się niezaprzeczalnie z koniecznością przyrostu infrastruktury pozwalającej na poruszanie się tego rodzaju środkami transportu, m.in. stacji ładowania pojazdów. W tym celu, rekomenduje się opracowanie Strategii Elektromobilności dla Gminy Sułów¹⁹. Rozważenia wymaga realizacja partnerskiego przedsięwzięcia (np. gmin Roztocza) pozwalającego na utworzenie sieci punktów ładowania samochodów elektrycznych będących własnością samorządów.

W celu zapewnienia wysokiej jakości życia mieszkańców konieczne jest również stworzenie atrakcyjnej przestrzeni do życia, pracy i wypoczynku. Ład przestrzenny uwzględnia bowiem w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne. Dlatego też, stanowi on niezbędny element zrównoważonego rozwoju. Z drugiej strony ważne jest prowadzenie spójnej polityki przestrzennej, która poprawiłaby funkcjonalność, dostępność i estetykę przestrzeni publicznych. W związku z tym, wśród kierunków działań przewidzianych w ramach przedmiotowego celu strategicznego znajdują się również przedsięwzięcia w zakresie poprawy estetyki i ładu przestrzennego. Przedsięwzięcia tego rodzaju stanowią istotny czynnik w zahamowaniu odpływu mieszkańców gminy, a także pozyskiwaniu nowych.

¹⁹ Strategia Elektromobilności - kompleksowy dokument zawierający ocenę możliwości, plan działań oraz analizę możliwych do realizacji działań (inwestycyjnych i społecznych), jakie należy podjąć, aby w pełni wykorzystać potencjał rozwoju elektromobilności w gminie. Strategia daje możliwość stworzenia mieszkańcom dogodnych połączeń komunikacyjnych, usprawnień z nimi związanych (ścieżki rowerowe, miejsca parkingowe, przystanki, stojaki) oraz zwiększenia udziału pojazdów elektrycznych we flotach gminnych i udział oze w zaopatrzeniu Gminy w energię.

Tabela 11 Plan działań operacyjnych w ramach 2. celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 2. ROZWÓJ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY OBSZARU	
CEL OPERACYJNY 2.1 ROZBUDOWA I MODERNIZACJA INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • rozbudowa i modernizacja świetlic wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia i zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie powiązane-go • zorganizowanie terenów rekreacyjnych (place zabaw, siłownie na-powietrzne, skate parki, ścianki wspinaczkowe itp.) na terenie Gmi-ny Sułów • dostosowanie budynków użyteczności publicznej do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami • budowa i modernizacja wybranych elementów infrastruktury wodociągowej w gminie (modernizacja istniejących odcinków sieci wodociągowej, modernizacja ujęcia wody) • budowa Stacji Uzdatniania Wody w Sąsiedce • budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach rozproszonego osadnictwa • rozwijanie i unowocześnianie systemu gospodarki odpadami • remonty urządzeń melioracji wodnej • współpraca gminy z PGE Dystrybucja S.A. w zakresie budowy oraz modernizacji elementów sieci elektroenergetycznej, umożliwiającej przyłączenie nowych sieci wytwórczych energii ze źródeł odnawial-nych • rozwój inteligentnych systemów i sieci energetycznych oraz syste-mów magazynowania na szczeblu lokalnym • wspieranie działań w zakresie dostosowania do zmiany klimatu, zapobiegania ryzyku i odporności na klęski żywiołowe • wspieranie zrównoważonej gospodarki wodnej • wspieranie przechodzenia na gospodarkę o obiegu zamkniętym • uzupełnienie braków w wyposażeniu infrastrukturalnym, w tym infra-struktury dostępu do szerokopasmowego Internetu m.in. w celu zwiększenia poziomu wykorzystania technologii infomacyjno-komunikacyjnych • modernizacja, remont i doposażenie remiz OSP • modernizacja wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia obiektów na potrzeby edukacji przedszkolnej oraz podstawowej, prowadząca do poprawy dostępności i jakości kształcenia w gminie • modernizacja oraz doposażenie obiektów pełniących funkcje kultu-ralne na obszarach wiejskich – świetlic wiejskich • budowa lub przebudowa niezbędnej infrastruktury poprawiającej dostępność usług kultury dla osób niepełnosprawnych • kontynuacja działań zmierzających do przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu mieszkańców • opracowanie Gminnego Programu Rewitalizacji w oparciu o ustawę z dnia 09.10.2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. 2020 poz. 802 z późn. zm.) obejmujących zadania w zakresie przebudowy i adaptacji obiektów kubaturowych, tworzenia bazy na realizację projektów dot. wykluczenia społecznego i reintegracji międzypokoleniowej oraz zawodowej mieszkańców oraz tworzenia miejsc społecznej i kulturalnej wspólnej aktywności, rewitalizacja lub adaptacja połą-czona z remontem obiektów zabytkowych użytkowanych na cele społeczno-gospodarcze oraz odnawianie lub konserwacja lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci • budowa infrastruktury sportowej uwzględniającej pumtracka, skate park, ściankę wspinaczkową, park linowy, parkur, urządzenia do street workout, której celem będzie stworzenie ogólnodostępnej struktury umożliwiającej spędzanie czasu wolnego i uprawianie sportu • opracowanie Systemu Identyfikacji Wizualnej dla Gminy Sułów –

	<p>zespołu reguł i zaprojektowanych wzorców, których zadaniem będzie utrwalenie spójnego wizerunku gminy na zewnątrz</p> <ul style="list-style-type: none"> • stosowanie na gadżetach zaprojektowanego wzoru utrwalającego spójny wizerunek gminy • tworzenie warunków do rozwoju infrastruktury służącej aktywizacji osób starszych oraz mobilnej, dziennej opieki • współtworzenie infrastruktury Sieci Szerokopasmowego Internetu – rozwój infrastruktury „ostatniej mili” oraz rozwój dostępu do szybkiego Internetu WiFi na terenie gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • dotacje celowe z budżetu państwa • Regionalny Program Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności • PEFRON • Program Dostępność Plus na lata 2018-2025 • Właściciel infrastruktury sieci elektroenergetycznych
CEL OPERACYJNY 2.2 POPRAWA DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • bieżące remonty dróg gminnych • modernizacja, budowa i przebudowa kluczowych dla gminy dróg w celu wzmocnienia powiązań wewnętrznych i zewnętrznych²⁰ • budowa chodników przy drogach gminnych • budowa miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej • remonty wiat przystankowych • współuczestnictwo i współfinansowanie modernizacji i remontów dróg powiatowych w ramach projektów realizowanych przez powiat • wdrażanie rozwiązań gospodarki niskoemisyjnej - częściowa rozbudowa i modernizacja istniejącego oświetlenia ulicznego z wykorzystaniem energooszczędnych rozwiązań np. źródła światła w technologii LED czy oświetlenia hybrydowego • lobbing na rzecz przystosowania układu dróg o znaczeniu ponadlokalnym (w tym dróg powiatowych) do potrzeb gospodarczych gminy • zwiększenie bezpieczeństwa ruchu drogowego m.in. poprzez poprawę infrastruktury przydrożnej (chodników, oświetlenia, poboczy, przejść dla pieszych, dostosowanie do potrzeb osób ze specjalnymi potrzebami)
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • dotacje celowe z budżetu państwa • Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg • Regionalny Program Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • Krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • środki innych JST
CEL OPERACYJNY 2.3 OCHRONA ŚRODOWISKA NATURALNEGO, W TYM ZRÓWNOWAŻONE WYKORZYSTYWANIE ZASOBÓW NATURALNYCH	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • budowa Punktu Selekttywnej Zbiórki Odpadów • termomodernizacja²¹ budynków użyteczności publicznej na obszarze gminy

²⁰ Ramy korzystania ze środowiska: Ze względu na ochronę siedlisk i gatunków hydrogenicznych oraz wyeliminowanie kolizji dróg twardych ze szlakami migracyjnymi lub miejscami rozrodu i regularnego przebywania fauny, wyklucza się trasowanie nowych odcinków dróg przez siedliska przyrodnicze. Dodatkowo przepusty wodne należy dostosowywać do wymogów przepustów ekologicznych dla małych i średnich zwierząt oraz stosować rozwiązania chroniące stosunki wodne oraz jakość wód powierzchniowych i podziemnych.

²¹ Ramy korzystania ze środowiska: W zakresie przedsięwzięć polegających na termomodernizacji budynków istnieje ryzyko strat przyrodniczych w populacjach gatunków bytujących w szczelinach i otworach wentylacyjnych. W związku z powyższym, ze względu na możliwość zasiedlania budynków planowanych do termomodernizacji przez ptaki, przed rozpoczęciem prac powinno się przeprowadzić audyt ornitologiczny, a w ich trakcie wdrożyć odpowiednie rozwiązania chroniące (prowadzenie prac poza sezonem lęgowym, wykonanie zastępczych miejsc lęgowych itp.).

	<ul style="list-style-type: none"> • termomodernizacja wielorodzinnych budynków mieszkalnych • wyposażenie budynków użyteczności publicznej w odnawialne źródła energii stosowane dla potrzeb ogrzewania oraz produkcji energii elektrycznej • usprawnienie systemu zarządzania energią w sektorze użyteczności publicznej • wdrożenie systemu Zielnych Zamówień Publicznych • kontynuacja programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy • kontynuacja działań mających na celu wspomaganie indywidualnych gospodarstw domowych w dostępie do odnawialnych źródeł energii (niskoemisyjne źródła ciepła, instalacje solarne, mikroinstalacje fotowoltaiczne itp.) • wymienienie indywidualnych źródeł ciepła na niskoemisyjne • uzupełnienie brakującej infrastruktury oświetlenia ulicznego w miejscach rozproszonej zabudowy w oparciu o wykorzystanie technologii hybrydowych • wdrażanie rozwiązań gospodarki niskoemisyjnej poprzez wymianę oświetlenia ulicznego oraz oświetlenia w budynkach użyteczności publicznej na niskoemisyjne wraz z inteligentnym systemem zarządzania energią • opracowanie Gminnego Planu Gospodarki Niskoemisyjnej • przeprowadzenie akcji promujących wśród mieszkańców wykorzystywanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych • wspieranie rozwoju instrumentów pomagających retencjonowaniu wody (system tzw. małej retencji z wykorzystaniem terenów zdegradowanych lub wyłączonych z rolnictwa) • racjonalizacja wielkości poboru wody • promowanie proekologicznych i proklimatycznych postaw konsumenckich • zwiększenie ekologicznej świadomości mieszkańców poprzez kampanie edukacyjne • kształtowanie zachowań prośrodowiskowych ogółu społeczeństwa, w tym dzieci i młodzieży m.in. poprzez organizację konkursów, olimpiad ekologicznych w szkołach • budowanie społeczeństwa obywatelskiego w obszarze ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju (aktywizacja społeczna) • stworzenie i wdrożenie planu elektromobilności • zwiększenie odporności środowiska na zmiany klimatu m.in. poprzez zwiększenie terenów biologicznie czynnych, wprowadzanie zadrzewień • realizacja partnerskiego przedsięwzięcia obejmującego budowę punktów pozwalających na ładowanie samochodów elektrycznych oraz wypożyczenie rowerów na terenie powiatu • stworzenie systemu roweru gminnego jako elementu wdrażania założeń gospodarki niskoemisyjnej - realizacja partnerskiego przedsięwzięcia obejmującego rozwój systemu ścieżek rowerowych oraz możliwości wypożyczenia roweru na terenie powiatu zamojskiego oraz gmin ościennych • upowszechnianie zasad ochrony gleb wynikających z potrzeb rozwoju rolnictwa ekologicznego
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • dotacje celowe z budżetu państwa • Regionalny Program Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności • środki NFOŚiGW oraz WFOŚiGW • Program LIFE 2021-2027 • Program STOP SMOG

	<ul style="list-style-type: none"> • Program CZYSTE POWIETRZE • Program MOJA WODA
CEL OPERACYJNY 2.4 POPRAWA FUNKCJONALNOŚCI I ESTETYKI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • likwidacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych w budynkach użyteczności publicznej • zagospodarowanie zdegradowanej przestrzeni publicznej w Sułowie w celu nadania jej nowych funkcji • kształtowanie przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich - realizacja własnych projektów lub we współpracy z instytucjami partnerskimi (np. NGO, OSP) • kształtowanie centrum wsi poprzez odnawianie lub budowę placów, parkingów, chodników, oświetlenia ulicznego itp • kontynuacja inicjatyw dopingujących mieszkańców do dbania o otoczenie, w którym żyją (np. konkurs na najlepiej zagospodarowane przestrzenie prywatne) • ukształtowanie przestrzeni publicznej na obszarze gminy (skwery, place) modernizacji istniejących boisk sportowych • wzrost estetyki otoczenia - montaż jednolitych tablic sołeckich • zachęcanie mieszkańców do budowania spójnego wizerunku gminy poprzez umieszczanie na posesjach jednolitych tabliczek numeracyjnych • podnoszenie świadomości i wiedzy mieszkańców w zakresie ładu przestrzennego i estetyki miejsca zamieszkania • integracja planowania społeczno-gospodarczego z planowaniem przestrzennym i stworzenie spójnego systemu planowania rozwoju w układach terytorialnych, w tym planowania lokalnego i ponadlokalnego • rozwój systemu partycypacji społecznej – konsultowanie i uwzględnienie w systemie planowania przestrzennego zmiennych w czasie powiązań funkcjonalno-przestrzennych w prowadzonej działalności gospodarczej i społecznej przekraczającej granice administracyjnych podziałów poprzez wprowadzenie instrumentów realizujących cele wynikające z ponad gminnego podejścia funkcjonalnego i potrzeb przedsiębiorców
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • PEFRON • Program Dostępność Plus na lata 2018-2025 • dotacje celowe z budżetu państwa • Regionalny Program Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027

Źródło: Opracowanie własne

Cel strategiczny 3. Rozwój lokalnej gospodarki

Cel strategiczny nr 3 obejmuje działania i mechanizmy, których realizacja ma doprowadzić do rozwoju lokalnej gospodarki. Przedmiotowy rozwój nastąpić ma przy wykorzystaniu endogenicznego potencjału obszaru. Przede wszystkim mowa tutaj o dogodnych warunków klimatycznych i glebowych, czystego, nieskażonego środowiska naturalnego, malowniczych krajobrazów. Największe atuty tej gminy to dziewicza przyroda i czyste powietrze. W oparciu o walory i atuty gminy sformułowano dwa wiodące kierunki rozwoju sfery gospodarczej w najbliższych latach, tj. rolnictwo oraz turystyka.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że powyżej wskazany potencjał został zobrazowany w postaci hasła promocyjnego Gminy Sułów:

Powyższe hasło w pełni oddaje istotę gminy. Podkreślenia wymaga fakt, iż elementem budującym konkurencyjność Gminy Sułów są warunki naturalne, co bezsprzecznie stanowi swoisty motor napędowy do ożywienia gospodarczego.

Hasło promujące gminę jest jednym z pierwszych kroków w procesie budowania marki obszaru. Stanowi element pozwalający na zakorzenienie w świadomości potencjalnych odwiedzających, pozytywnych skojarzeń związanych z tym miejscem, tj. czystym, nieskażonym środowiskiem, miejscem wypoczynku z dala od miejskiego zgiełku i zanieczyszczeń, miejscem życia w zwolnionym tempie „slow life”- z dala od codziennej bieganiny w korporacji i niezdrowego jedzenia dostępnego w dużych sklepach, życia w zgodzie z naturą i blisko niej. Wszystkie te aspekty przywodzą na myśl pozytywne skojarzenia. Niewątpliwie gmina zasługuje na podjęcie kolejnych kroków w tym celu.

Idea „slow life” cieszy się w Polsce coraz większą popularnością. Początki idei związane są z bojkotem sieci restauracji McDonald’s w 1986 r. przez włoskiego krytyka kulinarnego Carlo Petrini. O proteście zrobiło się głośno, a odpowiedzią restauratorów na fast food stanowiło jedzenie w stylu „slow food”, które oznaczało świeże, naturalne składniki, bez półproduktów i mrozonek, czasochłonne przygotowywanie posiłku zamiast kilkuminutowego odmrażania czy smażenia. Dzisiaj „slow life” to nie tylko „slow food”, ale i „slow fashion”, „slow travel”, „slow parenting”, a nawet „slow cosmetics” czy „slow business”.

Zgodnie z raportem „Slow life w Polsce 2018” w grupie osób znających ideę „slow” częściej znajdziemy kobiety (32%), osoby w wieku 18-24 lata (35%) oraz mieszkańców niewielkich miast, z liczbą 20-50 tys. mieszkańców (aż 42% wskazań). Z ideą „slow life” polskim konsumentom kojarzy się zdrowe odżywianie (34%), obcowanie z naturą (27%), rozwój duchowy i świadome zakupy (25%). Kobiety częściej wskazywały także na ekologię (30%) oraz pielęgnację ciała naturalnymi, ekologicznymi kosmetykami (23%). Skojarzenia najmłodszych konsumentów

skupiły się wokół chęci bycia bliżej natury (43%), rozwoju duchowego (43%), aktywności fizycznej (48%), ekologii (48%) i małej liczby posiadanych produktów (43%). Osoby z pokolenia „silver power”, czyli w wieku 55+ wskazały zdecydowanie najczęściej na zdrowie odżywianie (45%)²².

Z ideą „slow life” ściśle związana jest idea „slow food”, która polega na celebrowaniu smaku potraw i nieśpiesznym delectowaniu się nim. Idea ma na celu promowanie regionalnej żywności i nieprzetworzonych produktów, wytwarzanych w tradycyjny sposób. Slow Food to również organizacja non-profit, która zajmuje się szeroko rozumianą ochroną oraz wspieraniem niewielkich regionalnych producentów żywności – szczególnie żywności oryginalnej, produkowanej w sposób niespotykany w innych miejscach na świecie, żywności tradycyjnej, zdrowej i niestety zagrożonej zniknięciem w wyniku coraz bardziej natarczywej ekspansji tego, co na całym świecie znane jest jako „fast food”. **W ramach projektu „Arka Smaku”**, przy udziale przedstawicieli świata kultury, nauki, dziennikarstwa, polityki, a przede wszystkim przemysłu żywnościowego, mali i zagrożeni zapomnieniem producenci żywności dostają szansę odnalezienia się na potężnym światowym rynku, preferującym przecież produkty masowe i siłą rzeczy pozbawione wartości smakowych, estetycznych i kulturowych. Na obszernej liście znalazły się m.in. polskie oscypki i rasa górskich czerwonych krów z Małopolski. Wśród produktów szczególnie rekomendowanych przez Slow Food w Polsce, znajdują się sery, wędliny, alkohol, pieczywo, a także miody, soki, ciasta, ciasteczka oraz oleje²³.

Warto również zaznaczyć, iż jak wynika z badania dla Rejestru Dłużników BIG InfoMonitor zdecydowana większość ankietowanych (75% w 2021 r. i 77% w 2020 r.) deklaruje, że spędzi urlop w kraju, a tylko co czwarta osoba planuje wyjazd zagraniczny. Bardzo wysoka popularność urlopów w Polsce to po części efekt uboczny pandemii.

W komunikacie z badań Centrum Badań Opinii Społecznej (CBOS) pt. „Turystyka letnia w czasach pandemii” zawarto wyniki badań, z których wynika, iż preferencje dorosłych Polaków co do wyboru między wyjazdami krajowymi i zagranicznymi są dość stabilne. W styczniu 2020 r. Polacy nawet częściej niż w 2019 r. planowali wyjazdy wypoczynkowe w granicach kraju. W kraju zamierzało odpoczywać 83% Polaków, z czego 55% wyłącznie na terenie kraju. Z wyników badań wynika, że zmniejszyło się zainteresowanie wyjazdami zagranicznymi. Za granicę na początku 2020 r. chciało wyjechać 38% planujących wyjazdy, z czego 10% planowało wyłącznie wypoczynek zagraniczny. Na przełomie maja i czerwca 2020 r. aż 80% planujących letni wyjazd wypoczynkowy zadeklarowało, iż bierze pod uwagę wyłącznie wyjazdy krajowe. Dodatkowo 11% planujących letnie wyjazdy zakładało, że spędzi urlop zarówno w kraju, jak i za granicą.

²² Raport *Slow life w Polsce 2018*, <https://www.naturativ.pl/raportslow>. Informacja pozyskana w dn. 20.12.2021 r.

²³ *Co to jest Slow Food*, www.slowfood.pl. Informacja pozyskana w dn. 20.12.2021 r.

O kierunkach zagranicznych myślało łącznie 16% planujących letnie wyjazdy wypoczynkowe, z czego tylko 5% chciało wypoczywać wyłącznie za granicą.

Po zakończeniu wakacji w 2020 r. okazało się, iż w rzeczywistości Polacy, w jeszcze większym stopniu niż wynikało to z przedwakacyjnych planów postawili na wypoczynek krajowy. Aż 86% wyjeżdżających spędziło letni urlop wyłącznie w kraju (w stosunku do planów wzrost o 6 punktów procentowych). Tego lata wypoczynek krajowy preferowany był we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych. Za granicą wypoczywało tego lata 14% wyjeżdżających, z czego 6% skorzystało również z wyjazdu krajowego²⁴.

W związku z powyższym jak najbardziej zasadna jest promocja turystyczna gminy Sułów jako miejsca spokojnego, bezpiecznego, z dala od zgiełku miast, a blisko natury. Warto również rozpowszechnić informacje o regionalnych produktach. Ponieważ pandemia znacząco odwróciła trendy turystyczne, turyści swoje zainteresowanie kierują właśnie w takie miejsca jak gmina Sułów. Aby jednak przyciągnąć turystów miejsce wypoczynku powinno zapewnić atrakcje dostosowane do pory roku. Konieczne są również inwestycje w bazę noclegową, gdyż turyści oczekują komfortowych miejsc noclegowych. Ważnym aspektem jest również regionalna kuchnia. Turyści oczekują zdrowych i ekologicznych produktów z własnego gospodarstwa lub od okolicznych rolników. Chętnie próbują też regionalnych przysmaków, charakterystycznych dla danego miejsca.

Jedną z cech charakterystycznych Gminy Sułów jest niski poziom przedsiębiorczości, o czym świadczy m.in. niezbyt liczna grupa osób prowadzących działalność gospodarczą (według danych GUS na terenie gminy Sułów w 2020 roku zarejestrowanych było 225 podmiotów gospodarczych, w tym 168 jednoosobowych działalności gospodarczych). Specyfika gminy przesądza o kierunku prowadzonej przez mieszkańców działalności – głównie jest to działalność rolnicza – i wpływa na mniejszą liczbę osób poszukujących zatrudnienia poza przedmiotową gałęzią gospodarki. Rolnictwo stanowi najbardziej znaczące źródło dochodów lokalnej społeczności.

Szans na rozwój gospodarczy należy upatrywać m.in. w turystyce oraz agroturystyce, ze względu na wysokie walory przyrodnicze gminy. Mimo, że gmina posiada duży potencjał turystyczny, który jest szansą rozwoju dla gminy, ilość usług turystycznych znacznie odbiega od poziomu zanotowanego na terenie innych jednostek samorządowych na Roztoczu.

Cechą charakterystyczną gminy Sułów jest niska lesistość wynosząca blisko 6,6% całej powierzchni obszaru (średnia dla powiatu zamojskiego wynosi 23,4%). Udział procentowy użytków rolnych kształtuje się natomiast na poziomie 61,76%. Na terenie gminy funkcjonują 52 gospodarstwa duże (powyżej 15 ha). Przeważająca część gospodarstw rolnych na terenie gminy to jednak

²⁴ *Turystyka letnia w czasach pandemii*, Centrum Badań Opinii Społecznej, 2020 r.

gospodarstwa małe (429 gospodarstw o powierzchni 1-5 ha, co stanowi 48,42% ogółu), w których dominuje uprawa zbóż, rzepaku, ziemniaków oraz buraka cukrowego i tytoniu. W gospodarstwach tych prowadzona jest także hodowla drobiu (451 gospodarstw), trzody chlewnej (323 gospodarstwa), bydła (313 gospodarstw) oraz koni (20 gospodarstw).

Jeden z problemów sektora rolnego stanowi niska dochodowość małych gospodarstw, zbytnie ich rozdrobnienie, niewystarczający poziom mechanizacji produkcji rolnej. W ostatnich dziesięcioleciach zauważalna jest co prawda poprawa sytuacji bytowej społeczności. Jednakże jest ona głównie wynikiem dostępnych świadczeń zarówno z funduszy Unii Europejskiej, jak i krajowych. Nie jest efektem specjalizacji i profesjonalizacji produkcji rolnej. Od lat zauważalny jest spadek liczby gospodarstw rodzinnych. W obecnym czasie jedynie wyspecjalizowane gospodarstwa rolne mają rację bytu i szansę na zdobycie pozycji na rynku. Rozdrobniona i niesprofilowana działalność jest nieopłacalna. Preferencje finansowe i regulacje prawne są korzystne dla dużych gospodarstw przemysłowych i zakładów przetwórczych oraz wielkich sieci handlowych. Z jednej strony mamy bardzo rozbudowane przepisy dotyczące bezpieczeństwa żywności. Z drugiej zaś dopuszcza się w uprawach stosowanie ogromnej ilości środków ochrony roślin szkodliwych dla środowiska i zdrowia rolników, a żywność przemysłowo przetworzona zawiera wiele niezdrowych substancji, zwłaszcza cukru. Prowadzi to m.in. do większej zachorowalności i otyłości, również wśród dzieci. Coraz częściej i głośniejszy mówi się o potrzebie wprowadzenia kompleksowych zmian w kierunku bardziej ekologicznego rolnictwa i zdrowszego systemu żywienia. Rośnie również świadomość ekologiczna społeczności, co prowadzi do zmian zachowań konsumpcyjnych.

Mając na uwadze specyfikę gminy Sułów, konieczne wydaje się wsparcie rolnictwa i wykorzystanie wewnętrznego potencjału gminy, w szczególności w zakresie zachęcania do ekologicznych form uprawy, rozszerzania gospodarstw o wielofunkcyjne jednostki (np. świadczące usługi agroturystyczne), a także wsparcie dla technologii OZE (m.in. montaż kolektorów słonecznych, systemów fotowoltaicznych itp.). Dogodne uwarunkowania naturalne predestynują obszar do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Tego rodzaju rolnictwo jest szybko rozwijającym się sektorem unijnego rolnictwa, co jest bezpośrednim skutkiem większego zainteresowania konsumentów produktami ekologicznymi. Liczba gospodarstw ekologicznych w Polsce w stosunku do innych państw europejskich jest nadal bardzo niska. Dodatkowo, po kilku latach wzrostu liczby gospodarstw ekologicznych, od 2016 r. notuje się ciągły ich spadek. Powodów takiego stanu rzeczy jest wiele, m.in. brak edukacji, strach rolników przed stratami finansowymi czy planowanie krótkoterminowe na przykład przez zakładanie gospodarstw ekologicznych ze względu na dopłaty dla rolników, które następnie są zamykane. Jednocześnie coraz bardziej rośnie świadomość konsumentów. Coraz więcej osób interesuje się produktami naturalnymi, wybiera zdrową żywność,

nawet jeżeli jest ona nieco droższa. Notowany jest coraz większy popyt na produkty wyróżniające się szczególnymi cechami i unikatowymi recepturami. Coraz częściej dla potencjalnego klienta istotny jest dobór produktów o odpowiednich parametrach, takich jak: walory smakowe i zdrowotne, tradycyjne wytwarzanie, regionalne pochodzenie, ścisła kontrola procesu produkcji. W tym zakresie, rola sektora samorządowego ogranicza się jedynie do realizacji działań informacyjnych i promocyjnych dla rolników dotyczących dostępności środków unijnych na rozwój gospodarstw ekologicznych oraz kierunkowe przemiany (organizacja z inicjatywy władz gminy szkoleń dla rolników). Ważnym aspektem jest również jednoczesna promocja jednostki oraz działających na jej terenie producentów rolnych.

Ekologiczna produkcja rolna związana jest nierozdzielnie z wytwarzaniem produktów tradycyjnych. Na chwilę obecną na terenie gminy Sułów nie zarejestrowano żadnych lokalnych produktów tradycyjnych²⁵. Jednym z podstawowych kierunków działań będzie więc poszukiwanie produktów mogących stanowić wizytówkę obszaru i wpływających na wzrost zainteresowania tymi terenami. W kolejnym etapie konieczne jest również wykreowanie marki i popularyzacja produktów wytwarzanych od pokoleń tradycyjnymi metodami z wykorzystaniem naturalnych surowców. Istotnym punktem jest stworzenie lokalnej marki, która będzie mogła pełnić następujące funkcje: 1) identyfikacji wartości miejsca, 2) integracji społeczności lokalnej, 3) aktywizacji do przedsiębiorczości (tworzenie postaw przedsiębiorczych, lokalnych miejsc pracy), 4) promocji. Tworzenie nowych miejsc pracy w związku z wytwarzaniem produktów tradycyjnych może stanowić istotny bodziec dla zrównoważonego rozwoju gospodarki obszaru.

Mając na uwadze analizę kierunków wykorzystania surowców rolniczych, w tym miejscu należy wspomnieć o rosnącym zapotrzebowaniu na cele nieżywnościowe (np. paliwa, kosmetyki, farmaceutyka). Popyt na surowce rolne wykorzystywane na cele nieżywnościowe wzrasta i ta tendencja utrzyma się nadal. Wobec wyczerpywania się kopalnych surowców do produkcji paliw płynnych (ropy naftowej i gazu) przewiduje się znaczny rozwój produkcji paliw płynnych z produktów rolnych. Dodatkowo, od wielu lat zarówno medycyna, jak i kosmetologia poszukują nowych rozwiązań, które mają zadowolić coraz bardziej wymagających konsumentów. Rosnące zainteresowanie produktami „vege” wpływa na systematyczny wzrost wykorzystania produktów rolnych w przemyśle kosmetycznym. W ciągu ostatnich lat światowy rynek leków i suplementów diety, wytwarzanych z roślin leczniczych przyrasta dynamicznie, a wraz z rosnącym popytem stwarza szansę do rozwoju i specjalizacji upraw roślin leczniczych i przyprawowych oraz podniesienia innowacyjności sektora przetwórstwa i produkcji surowców zielarskich. Uprawa roślin leczniczych ma w Polsce bogatą tradycję, a obecnie stwarza szansę dywersyfikacji produkcji rolnej i poprawy rentowności gospodarstw różnej wielkości w oparciu o odpowiednią strategię, dostosowaną do

²⁵ Rejestr produktów tradycyjnych prowadzony jest przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

specyfikacji upraw oraz potrzeb przetwórcy i klienta finalnego. Wobec tak sformułowanych tez, kierunki działań niniejszego celu operacyjnego, obejmują także promowanie i zwiększanie wiedzy w zakresie produkcji surowców rolnych dla celów przetwórstwa nieżywnościowego (np. paliwa, kosmetyki, farmaceutyka).

W branży kosmetycznej popularny jest obecnie trend powrotu do korzeni, prostych komponentów i nieinwazyjnych procedur. Widoczne jest zainteresowanie surowcami pozyskiwanymi wprost z natury, z których wytwarzane są kosmetyki naturalne. Takie kosmetyki zawierają wyłącznie surowce naturalne, tj. surowce mineralne oraz składniki pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego. Dodatkowo powinny być one wytwarzane w wyniku takich procesów, jak: filtracja, tłoczenie, ekstrakcja, suszenie, destylacja, mielenie, liofilizacja i przesiewanie. Pozyskiwanie surowców naturalnych przy użyciu powyższych metod fizycznych, które w niewielkim stopniu przetwarzają materiał, pozwala zachować jego wartości odżywcze, witaminy i dobroczynne substancje w nim występujące.

Na uwagę zasługuje również kwestia podnoszenia kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych. Pomimo zauważalnej od lat pozytywnej tendencji rozwoju sektora rolnego (m.in. postępująca mechanizacja), niestety rolnictwo nadal charakteryzuje dużo słabych stron. Wśród licznych bolączek należy przede wszystkim wymienić nadal niewystarczającą infrastrukturę techniczną gospodarstw rolnych, ich zapóźnienie modernizacyjne oraz niewystarczający poziom kompetencji mieszkańców (głównie z zakresie automatyzacji procesu produkcji, nowych metod produkcji, pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój działalności) powodujący nieefektywny zbyt produktów rolnych. Wobec powyższego, zakres interwencji niniejszego celu obejmuje działania zmierzające do wzrostu konkurencyjności produktów oferowanych przez lokalnych rolników. Aby tego, dokonać niezbędna jest partycypacja producentów rolnych w działaniach prorozwojowych takich jak między innymi: aktywny marketing, szkolenia, edukacja, udział w targach czy wdrażanie procesów innowacyjnych.

Rola sektora samorządowego w powyższym zakresie polegać będzie głównie na podjęciu współpracy z instytucjami, takimi jak Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa czy Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, które to prowadzą szeroką działalność w zakresie rozwoju obszarów wiejskich oraz wzmacniania stanu sektora rolnego, m.in. poprzez podnoszenie kwalifikacji rolników i przyspieszanie przekształceń strukturalnych wspierających rolnictwo. Kierunki działań obejmą również wsparcie w zakresie pozyskiwania środków na rozwój działalności rolniczej.

Istotnym elementem będzie również popularyzowanie nowych trendów wielofunkcyjnego modelu gospodarstw rolnych, który zakłada, iż obok działalności rolniczej równolegle powinna rozwijać się także działalność pozarolnicza. Dlatego też wśród kierunków działań niniejszego celu zaplanowano promowanie nowoczesnych i innowacyjnych w skali kraju rodzajów działalności

prowadzących do dywersyfikacji źródeł dochodów mieszkańców terenów wiejskich. Mowa tutaj o takiej działalności jak usługi społeczne świadczone przez KGW czy tworzenie tzw. gospodarstw opiekuńczych.

W tym miejscu warto wspomnieć o projekcie realizowanym przez konsorcjum, w składzie: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie o/Kraków, Uniwersytet Jagielloński i Uniwersytet Rolniczy w Krakowie. Projekt pt. „Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych” (GROWID) jest realizowany od 1 stycznia 2019 r. w ramach strategicznego programu badań naukowych i prac rozwojowych „Społeczny i gospodarczy rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków” GOSPOSTRATEG, finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Głównym celem projektu jest opracowanie modelu, wzorca gospodarstwa opiekuńczego oraz przygotowanie systemu jego wdrażania w postaci strategii rozwoju gospodarstw opiekuńczych.

Gospodarstwa pełniące funkcje społeczne to innowacyjne rozwiązanie, które jest coraz powszechniej stosowane w wielu krajach europejskich. Jego sednem jest wykorzystanie wyjątkowych miejsc, jakimi są wieś i gospodarstwa rolne do tworzenia usług dla osób wymagających wsparcia.

Rolnicy, udostępniając swoje siedliska osobom z zewnątrz, oferują:

- możliwość przebywania blisko natury i doświadczania przyrody zmieniającej się wraz z rytmem pór roku,
- kontakt ze zwierzętami,
- możliwość wykonywania lekkich i przyjemnych prac,
- a przede wszystkim nawiązywanie relacji z innymi ludźmi.

Na bazie gospodarstw rolnych może powstać w Polsce sieć przyjaznych miejsc, w których wsparcie znajdą osoby starsze, doświadczające chorób, niepełnosprawności i samotne. Stworzenie sieci gospodarstw pełniących funkcje opiekuńcze umożliwi sprostanie wyzwaniom przed jakimi stoi polska wieś, tj. starzeniem się społeczeństwa, koniecznością podnoszenia jakości życia oraz poszukiwaniem dodatkowych źródeł dochodów²⁶.

Realizacja tego rodzaju usług wypełnia koncepcję rolnictwa społecznego, którego istotą jest jego wielofunkcyjność rozumiana jako możliwość zaspokajania w gospodarstwie rolnym potrzeby nie tylko produkcyjno-rynkowych, ale także pozarolniczych: środowiskowych, kulturowych, gospodarczych i społecznych. To innowacyjne podejście łączące dwie koncepcje: rolnictwo wielofunkcyjne i usługi społeczne – opiekę zdrowotną na poziomie lokalnym. W ramach produkcji rolnej przyczynia się do poprawy samopoczucia i integracji społecznej osób o szczególnych potrzebach.

²⁶ www.growid.pl

Rozwój przedsiębiorczości poza sferą rolnictwa to drugi z wiodących kierunków. Dotyczy on wszelkich form, kierunków i aktywności prowadzonych czy inicjowanych przez mieszkańców. Jednakże, przy uwzględnieniu specyfiki gminy i jej wewnętrznych potencjałów, rekomendowany kurs działań to rozwój szerokiego wachlarza usług turystycznych. Nie oznacza to równocześnie braku wsparcia dla innych form prowadzonej działalności, bowiem działalność przedsiębiorców na terenie gminy ma bezpośrednie przełożenie na kondycję finansową jednostki samorządu terytorialnego. W związku z tym, konieczne jest zwrócenie szczególnej uwagi na wszelkiego rodzaju inicjatywy i próby ich realizacji przez przedsiębiorców i inwestorów. Do podstawowych zadań gminy należy bowiem kreowanie możliwie najlepszych i konkurencyjnych warunków dla funkcjonowania i rozwoju firm. W związku z tym, uzasadnione jest opracowanie i wprowadzenie systemu zachęt i ulg podatkowych dla przedsiębiorstw, zwłaszcza tych nowo utworzonych. Działania samorządu wspierające przedsiębiorczość powinny objąć także promocję dostępnych źródeł dofinansowania w ramach środków krajowych i zagranicznych, w tym m.in. z UE. Kolejnym istotnym elementem wspierania rozwoju przedsiębiorczości na obszarze gminy będzie podjęcie działań z zakresu kształtowania postaw przedsiębiorczych. Kształtowanie ich rozpoczęte zostanie od najniższych szczebli edukacji. Całość działań podjętych dotychczas przez gminę powinno być kontynuowane i rozwijane (m.in. poprzez realizację warsztatów przedsiębiorczości dla uczniów, organizowanie różnych form preorientacji zawodowej, które pozwalają na świadome planowanie ścieżki kształcenia).

Walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz dziedzictwo historyczno-kulturowe (największa atrakcja archeologiczna: Grodzisko Sutiejsk pochodzi prawdopodobnie z XI-XII w.) predysponują obszar do rozwoju usług turystycznych. Piękne krajobrazy, czyste wody (rzeki: Wieprz, Pór, Gorajka i Łętownia, zalew Nielisz), cisza i spokój, sprawiają, że gmina Sułów to niewątpliwie jedno z ciekawszych i bardziej urokliwych miejsc na Roztoczu. Na jej terenie znajduje się wiele ciekawych miejsc, które warto odwiedzić. Dzięki nim można zapoznać się z bogatą historią obszaru. Wśród nich wymienić należy: Grodzisko Sutiejsk z XI-XII w., cmentarze wojenne w Sułowcu oraz Kitowie, dwie regionalne izby pamięci zlokalizowane w Sułowie i Sąsiadce, okolice wsi Kulików nad zalewem Nielisz, zespół pałacowo-parkowy Klemensów-Park, zabytkowy kościół w Parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Tworyczowie. W Kulikowie znajduje się punkt widokowy oraz altana. We wsi Sąsiadka w ramach projektu „Pięć zalewów – Może Atrakcji” została wybudowana Altana Sutiejsk. Kolejna altana znajduje się w Deszkowicach Drugich. Okolice Szczebrzeszyna natomiast słyną z wąwozów lessowych. Gmina Sułów posiada także trzy pomniki przyrody. Południowo-zachodnią część gminy obejmuje Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy. Na terenie gminy zostały wyznaczone także dwa obszary Natura 2000: Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Ostoja Nieliska (PLB060020) oraz Specjalny Obszar Ochrony

Siedlisk (SOO) Dolina Łętowni (PLH060040), bogate w liczne gatunki ptactwa (np. rybitwa białowąsa, dzięcioł białoszyi, czajka, batalion).

W ostatnich latach w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej poczyniono duży progres. Stało się to głównie za sprawą przekazanego do użytkowania 31 grudnia 2008 r. zbiornika wodnego w Nieliszu którego część leży w obrębie gminy Sułów. Zalew Nielisz o powierzchni 950 ha jest największym zbiornikiem wodnym w województwie lubelskim. Zbiornik został zbudowany głównie w celu ochrony przeciw powodzi oraz jako rezerwuuar wody pitnej. Jednak jest popularny również dzięki swoim walorom turystycznym. Od otwarcia zbiornik był chętnie odwiedzany przez wędkarzy.

Licząc, że typowo rolnicza gmina zyska na rozwoju turystyki, samorząd w 2014 r. zainwestował ponad 4 mln zł w utworzenie atrakcyjnego kąpieliska Moczydło²⁷ wraz z molo spacerowym. Przy ulicy znajdują się płatne parkingi, zejście na plażę prowadzi deptakiem z kostki, plaża jest szeroka, piaszczysta. W sezonie plaża jest strzeżona przez ratowników. Przy plaży znajdują się punkty gastronomiczne, prysznice, toalety i przebieralnie. Znaczna część domów w okolicznych wsiach oferuje noclegi w gospodarstwach agroturystycznych. We wsi działa także hotel. W wakacje odbywają się tu regaty. Przy plaży działa także szkoła windsurfingu. W pobliżu jest przystań żeglarska, tor wioślarski, hangar dla łódek, punkt informacji turystycznej oraz wypożyczalnia sprzętu wodnego.

Zalew Nielisz jest czysty, zasilany wodami rzeki Pór i Wieprz. Otoczony jest lasami iglastymi. Na zaporze powstała wodna elektrownia o mocy 362 kW. W zalewie występują takie ryby jak: karaś, lin, szczupak, sum, sandacz, a także karp.

Zasadnym jest utrzymanie kierunku interwencji i podjęcie kolejnych przedsięwzięć w zakresie rozwoju infrastruktury towarzyszącej nad zbiornikiem wodnym w Nieliszu. Władze gminy Sułów planują w Kulikowie budowę plaży o długości 300 m wraz z drogą dojazdową, parkingiem, molo oraz zapleczem sanitarnym. Koszt inwestycji został oszacowany na ok 2 mln złotych. Podjęto nawet próby pozyskania dofinansowania ze środków UE, jednak na przeszkodzie stały sprawy własnościowe – tereny przedziela pas należący do Państwowego Gospodarstwa Wody Polskie. Trwają rozmowy w tej sprawie.

Warto zaznaczyć, że w Kulikowie dotychczas wybudowano już drewnianą wieżę obserwacyjną oraz wiaty, pod którymi mogą skryć się np. rowerzyści (przez Kulików przebiega popularny szlak "Green Velo"). Powstały też zadaszone miejsca, gdzie można spotkać się przy ognisku lub grillu. Władze gminy mają świadomość, iż potencjał zbiornika wodnego nie jest w pełni wykorzystywany. Jednocześnie z doświadczeń ostatnich lat wynika, iż stanowi on magnes dla plażowiczów

²⁷ W istniejących tu kiedyś niewielkich zbiornikach wodnych rolnicy moczyli len, w tradycyjnym procesie uzyskiwania włókna na płótno – stąd nazwa kąpieliska Moczydło.

spragnionych kąpiele wodnych i słonecznych. Zalew jest obszerny, malowniczy i ma ogromny potencjał turystyczny.

Władze samorządowe mają również świadomość, że dla typowo rolniczej gminy, jaką jest gmina Sułów, szansą na pobudzenie gospodarki jest właśnie rozwój turystyki, w tym agroturystyki. Stanowiłoby to jednocześnie dodatkowe źródło dochodu dla mieszkańców gminy.

Trzeci cel operacyjny celu strategicznego nr 3 zakłada promowanie produktów i usług rynku lokalnego. Wśród kierunków działań przewidziano m.in. zwiększanie wiedzy na temat wdrażania systemów jakości żywności: krajowych oraz Unii Europejskiej szczególnie obejmujących ochronę nazw produktów regionalnych i tradycyjnych (Chroniona Nazwa Pochodzenia, Chronione Oznaczenie Geograficzne, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność). W Polsce funkcjonuje pięć krajowych systemów jakości żywności, z czego trzy pierwsze zostały uznane przez Komisję Europejską za kwalifikujące się do wsparcia w ramach PROW: Integrowana Produkcja, System Jakość Tradycyjna, System QMP (Quality Meat Program), System Jakości Wieprzowiny PQS (Pork Quality System), System Gwarantowanej Jakości Żywności QAFP (Quality Assurance Food Products). Kolejnym elementem realizowanym przez samorząd będzie stworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego, w którym to lokalni producenci będą mogli przetwarzać swoje produkty. Zasada funkcjonowania inkubatora polega na udostępnianiu mieszkańcom terenów wiejskich, zwłaszcza przetwórcom, odpowiedniej infrastruktury po kosztach niższych niż rynkowe, aby ułatwić im rozwój działalności gospodarczej. Przetwarzanie produktów w odpowiednich warunkach przyczyni się też do profesjonalnego „przetwórstwa i produkcji domowej”. Inkubatory umożliwiają przygotowanie żywności do sprzedaży w odpowiednich warunkach i ułatwiają wprowadzenie jej na rynek. Dodatkowo, zorganizowane zostanie miejsce promocji produktów lokalnych. W ramach prowadzonych działań znajduje się również wspólna promocja walorów historyczno-kulturowych i naturalnych gminy oraz lokalnych wytwórców produktów rolnych i rolno-spożywczych.

Tabela 12 Plan działań operacyjnych w ramach 3. Celu strategicznego

CEL STRATEGICZNY 3. OŻYWIENIE LOKALNEJ GOSPODARKI	
CEL OPERACYJNY 3.1 POBUDZENIE LOKALNEJ DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych • zawarcie porozumienia z sąsiednimi gminami powiatu oraz LGD mającego na celu stworzenia obszaru turystycznego • stworzenie nazwy obszaru i opracowanie logo, opracowanie strategii rozwoju obszaru turystycznego; budowa zintegrowanego produktu turystycznego • współpraca w zakresie inwentaryzacji potencjału gospodarczego gmin powiatu, w tym poziomu jakości oraz zakresu usług gospodarczych i okołogospodarczych, istniejącej bazy gospodarczej, symboli i produktów, w tym produktów ekologicznych posiadających unikalny charakter

- promocja obszaru turystycznego – organizacja profesjonalnych akcji promocyjnych i akcji specjalnych – eventów, imprez plenerowych promujących walory kulturowe i przyrodnicze
- rozwój usług turystycznych realizowanych w danym punkcie, które charakteryzują się występowaniem jednej wiodącej atrakcji (usługi) i dodatkowo kilku usług towarzyszących skupionych w jednym miejscu (obiekcie) mającym z punktu widzenia kartograficznego charakter punktowy (muzeum, zabytek, centrum konferencyjne, hotel, pomnik przyrody)
- współpraca przy utworzeniu portalu i aplikacji prezentujących walory rekreacyjno-turystyczno –kulturowe obszaru (wirtualne muzea, kalendarz imprez, szlaki turystyczno-edukacyjne)
- wspólna promocja gminy oraz gospodarstw agroturystycznych istniejących na jej obszarze
- wspieranie rozwoju usług turystycznych wspomagających innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych takich jak: przewodnictwo, usługi gastronomiczne, usługi hotelarskie, informacja turystyczna oraz promocja gminy poprzez: mapy turystyczne, pamiątki, sprzęt turystyczny, Internet
- wspieranie działań związanych z przekształceniami w rolnictwie w kierunku agroturystyki
- zagospodarowanie terenu z przeznaczeniem na targowisko w Deszkowicach Pierwszych
- rozwój podmiotów ekonomii społecznej na terenie Gminy
- tworzenie dogodnych warunków prawnoorganizacyjnych do powstania i funkcjonowania małej i średniej przedsiębiorczości
- wyznaczenie i przygotowanie terenów pod inwestycje
- przygotowanie kompleksowej oferty inwestycyjnej
- tworzenie gospodarstw opiekuńczych
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarki senioralnej (srebrnej gospodarki) na terenie gmin (działania informacyjno-promocyjne, pomoc prawna, udogodnienia – zwolnienia/ulgi dla mieszkańców prowadzących działalność gospodarczą na rzecz najstarszych członków lokalnej społeczności)
- promowanie zagadnień dotyczących usług społecznych świadczonych przez KGW
- współpraca działań gminy z instytucjami rynku pracy oraz otoczenia biznesu w zakresie powstawania nowych przedsiębiorstw w oparciu o platformy startowe
- stworzenie systemu za chęć podatkowych dla przedsiębiorców
- rozwój infrastruktury umożliwiającej rozwój przedsiębiorczości i powstawania nowych miejsc pracy
- współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami w zakresie promocji programów nastawionych na zwiększenie samozatrudnienia mieszkańców
- wsparcie osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej obejmujące szkolenia i doradztwo indywidualne oraz grupowe umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej
- pomoc w zakresie pozyskiwania dofinansowania na rozpoczęcie działalności gospodarczej
- zwiększanie świadomości pracodawców z zakresu możliwości finansowania rozwoju zasobów ludzkich i rozwoju kompetencji w organizacjach
- wspieranie realizacji szkoleń mających na celu podniesienie, uzupełnienie lub zmianę kwalifikacji pracodawców i pracowników przedsiębiorstw
- edukacja ekonomiczna mieszkańców np. poprzez realizację zajęć warsztatowych z zakresu przedsiębiorczości i kreatywności w szkołach
- kreowanie i podejmowanie lokalnych inicjatyw oraz programów po-

	<p>prawiącej atrakcyjność inwestycyjną oraz rozwój przedsiębiorczości we współpracy z instytucjami otoczenia biznesu oraz instytucjami finansowymi</p> <ul style="list-style-type: none"> • współpraca B+R+JST w zakresie rozwoju innowacji gospodarczych i technologii informacyjno-komunikacyjnych • tworzenie i moderowanie rozwoju punktowych produktów • pomoc w zakresie uzyskiwania dotacji związanych z przechodzeniem z rolnictwa na inne źródła uzyskiwania dochodów
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> • środki prywatne • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • programy Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności
<p>CEL OPERACYJNY 3.2 ZAPEWNIENIE WARUNKÓW DO PODNOSZENIA KWALIFIKACJI I KONKURENCYJNOŚCI PRODUCENTÓW ROLNYCH</p>	
<p>KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zapewnienie warunków do zrównoważonego rozwoju branż wykorzystujących surowce rolne na cele przetwórstwa nieżywnościowego (np. kosmetyki, farmaceutyka) • utworzenie i prowadzenie bazy surowców naturalnych pochodzenia roślinnego gminy dla inwestorów • wspieranie edukacji ekologicznej w gospodarstwach rolnych • pomoc w pozyskiwaniu środków na rozwój rolnictwa ekologicznego • współpraca z AriMR, LODR, KOWR w zakresie kampanii informacyjnej oraz możliwościach wsparcia w zakresie zmian struktury wielkościowej i organizacyjnych gospodarstw rolnych • współpraca z KOWR w ramach edukacji z zakresu rozwoju rolnictwa ekstensywnego - w tym ekologicznego • propagowanie innowacyjnych i zaawansowanych technologicznie rozwiązań w gospodarstwach rolnych, • rozwijanie lokalnych specjalizacji rolnych, tj. uprawa ziemniaków, pszenicy oraz hodowla drobiu, trzody chlewnej i bydła • upowszechnianie przyjaznych środowisku rozwiązań w procesie produkcji rolnej, w tym rozwój rolnictwa ekologicznego • wzrost efektywności energetycznej gospodarstw rolnych • wzrost produkcji oraz wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, np. produkcja słomy do kotłów zasilanych tego rodzaju paliwem, promowanie modelu „od pola – do stołu” ograniczającego pośrednictwo w handlu, • polepszanie warunków wodnych, w tym retencjonowanie, melioracje i nawodnienia, ochrona i lepsze wykorzystanie wód, w tym opadowych, na terenach wiejskich • organizacja szkoleń i konferencji dotyczących handlu produktami • zapewnienie warunków do współpracy organizacji zrzeszających rolników poprzez organizowane przez gminę spotkania, konkursy, wyjazdy studyjne, wystawy i inne wydarzenia • pomoc w uzyskiwaniu dotacji na modernizację gospodarstw rolnych • współpraca z LODR w ramach kierunkowego wsparcia nowatorskich rozwiązań organizacyjnych na potrzeby współpracy podmiotów branży rolno-spożywczej i przetwórstwa rolno-spożywczego • współpraca z korporacjami, instytucjami publicznymi, które prowadzą dystrybucję produktów żywnościowych i pomoc w tworzeniu krótkich łańcuchów dostaw • zapewnienie merytorycznego wsparcia w budowaniu wiedzy, umiejętności i kompetencji producentów i przetwórców rolno-spożywczych oraz rolników w zakresie: zarządzania, certyfikacji, marketingu, finansów, informatyki, negocjacji, sprzedaży, logistyki oraz eksportu • organizacyjne wsparcie wraz z LGD współpracy rolników i producentów rolnych z Klastrami Ekologicznej Żywności – w celu uruchomienia

	nia na szeroką skalę produkcji zdrowej, ekologicznej żywności
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji 2021-2027 • środki AriMR
CEL OPERACYJNY 3.3 PROMOWANIE PRODUKTÓW I USŁUG LOKALNEGO RYNKU	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> • utworzenie miejsca promocji produktów lokalnych • organizacja kampanii promującej producentów lokalnych • jednoczesne promowanie gminy i lokalnych producentów • podniesienie poziomu wiedzy w zakresie krajowych i unijnych systemów jakości żywności szczególnie obejmujących ochronę nazw produktów regionalnych i tradycyjnych (Chroniona Nazwa Pochodzenia, Chronione Oznaczenie Geograficzne, Gwarantowana Tradycyjna Specjalność) • wspieranie rozwoju podmiotów przetwórstwa rolno-spożywczego • działania wspierające przetwórstwo produktów żywnościowych – utworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego • pomoc w rozwoju branż wykorzystujących surowce rolne na cele nieżywnościowe • rozwijanie współpracy sektora badawczo-rozwojowego z sektorem produkcyjnym i przetwórczym, w tym w szczególności dotyczącym wykorzystania surowców rolnych na cele nieżywnościowe
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2021-2027 • krajowe programy operacyjne • Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2021-2027 • Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji 2021-2027 • środki AriMR

Źródło: Opracowanie własne

Powyżej w formie tabelarycznej wyszczególniono kierunki działań wpływające na realizację założonych celów Strategii. W trakcie opracowywania dokumentu strategicznego wykrystalizowały się również priorytetowe projekty/przedsięwzięcia, których realizacja do końca 2030 r. wpłynie w sposób znaczny na rozwój społeczno- gospodarczy gminy Sułów. W poniższej tabeli przedstawiono listę przedsięwzięć priorytetowych. Część z nich posiada już konkretne ramy i zakres, natomiast pozostałe są jeszcze w fazie opracowywania i stanowią ogólną koncepcję działania.

Tabela 13 Lista przedsięwzięć priorytetowych

Cel operacyjny	Nazwa projektu/ przedsięwzięcia	Krótki opis	Podmiot odpowiedzialny	Współpraca
1.1 Zapobieganie wykluczeniu społecznemu	Utworzenie Klubu Seniora w Sąsiadce	Zakres przedsięwzięcia obejmuje realizację zintegrowanych usług społecznych w miejscu zamieszkania oraz środowiskowych form pomocy, samopomocy i wsparcia środowiskowego.	gmina Sułów	Możliwość realizacji wspólnie z partnerami społecznymi
1.1 Zapobieganie wykluczeniu społecznemu	Zintegrowany system wsparcia rodzin	Grupa docelowa projektu to osoby wykluczone lub zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Są to osoby korzystające ze świadczeń pomocy społecznej zgodnie z ustawą o pomocy społecznej lub kwalifikujące się do objęcia wsparciem pomocy społecznej, tj. spełniające co najmniej jedną z przesłanek określonych w ustawie o pomocy społecznej. Z poradnictwa będą korzystać takie osoby z otoczenia rodzin wykluczonych społecznie, których udział w projekcie jest niezbędny dla skutecznego wsparcia uczestników skutecznego wsparcia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz rodziny, w tym rodziny dysfunkcyjne. Zakres projektu obejmie realizację następujących form wsparcia: a) specjalistyczne poradnictwo rodzinne (mediacje rodzinne, poradnictwo psychologiczne, poradnictwo prawne, poradnictwo psychologiczne dziecięce, pomoc psychiatry środowiskowego, terapia rodzinna, poradnictwo w zakresie problemów uzależnienia i współuzależnienia od alkoholu i narkotyków, poradnictwo w zakresie problemów uzależnienia od hazardu, poradnictwo w	gmina Sułów	Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego lub wspólnie z Miejskim Obszarem Funkcjonalnym Zamościa (MOF)

		zakresie przemocy domowej, poradnictwo obywatelskie) b) działania profilaktyczne wspierające rodzinę w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, c) praca socjalna.		
1.2 Zapewnienie wysokiej jakości edukacji	Transformacja cyfrowa Gminnej Biblioteki Publicznej	Transformacja cyfrowa Gminnej Biblioteki Publicznej – w związku z panującą sytuacją epidemiologiczną (pandemia COVID-19) istnieje konieczność przeformułowania dotychczas świadczonych usług kulturalnych i znalezienia nowych form dotarcia do odbiorców	gmina Sułów	Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego
1.2 Zapewnienie wysokiej jakości edukacji	Rozwój instytucji opieki nad dziećmi do lat 6	Rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat (np. żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie) oraz tworzenie nowych miejsc w placówkach przedszkolnych. Współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz osobami prywatnymi zainteresowanymi tworzeniem tego rodzaju usług.	gmina Sułów	Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego, możliwość realizacji wspólnie z organizacjami pozarządowymi i osobami prywatnymi
1.3 Wsparcie systemu opieki zdrowotnej i społecznej oraz bezpieczeństwa publicznego	Wypożyczalnia sprzętu medycznego	Utworzenie wypożyczalni sprzętu medycznego za bezpieczą dostępność mieszkańców gminy do sprzętu pomagającego w walce z chorobami, m.in. COVID-19 (zakup koncentratorów tlenu, pulsoksymetrów, itd.) oraz różnego rodzaju niepełnosprawnościami	gmina Sułów	Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego
1.3 Wsparcie systemu opieki zdrowotnej i społecznej oraz bezpieczeństwa publicznego	Doposażenie Ochotniczych Pożarnych Straży	Doposażenie Ochotniczych Straży Pożarnych działających na terenie gminy w specjalistyczny sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zaгроzeń naturalnych i katastrof	gmina Sułów	Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego

<p>1.5 Wzmacnianie potencjału i skuteczności administracji publicznej</p>	<p>E-administracja w gminie Sułów</p>	<p>Celem przedsięwzięcia jest podniesienie jakości usług publicznych poprzez modernizację i rozbudowę systemów informatycznych w gminie Sułów. Realizacja planowanego przedsięwzięcia opierać się będzie na następujących zadaniach: 1) usługi informatyczne – modernizacja i rozbudowa systemów informatycznych. Wśród elementów zadania przewiduje się uruchomienie systemu elektronicznego zarządzania dokumentacją, budowa systemu teleinformatycznego zapewniającego przetwarzanie, a także wysyłanie i odbieranie danych przez sieci komputerowe, zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych, m.in. poprzez aktywację formularzy elektronicznych skomunikowanych z Platformą Usług Publicznych E-Puap. 2) zakup wyposażenia komputerowego niezbędnego do modernizacji i rozbudowy systemów informatycznych – w ramach zadania przewiduje się zakup wyposażenia niezbędnego do funkcjonowania systemów dziedzinowych i usług publicznych, w tym: zestawy komputerowe, serwery, laptopy, skaner, zasilacze awaryjne UPS.</p>	<p>gmina Sułów</p>	<p>Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego</p>
<p>2.1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej</p>	<p>Rozwój infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na terenie gminy</p>	<p>Przedsięwzięcie obejmuje realizację kompleksowych przedsięwzięć w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na terenie gminy Sułów m.in. modernizacja istniejących odcinków sieci wodociągowej, modernizacja ujęcia wody, budowa Stacji Uzdatniania Wody w Sąsiedce, budowa przydomowych oczyszczalni ścieków</p>	<p>gmina Sułów</p>	<p>-</p>

<p>2.3 Ochrona środowiska naturalnego, w tym zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych</p>	<p>Budowa Selektywnej Odpadów Punktu Zbiórki</p>	<p>Przedsięwzięcie polegać będzie na zaprojektowaniu i budowie punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych, na terenie którego zbierane i magazynowane będą odpady komunalne, dostarczone przez mieszkańców Gminy. Zasadniczym przedmiotem projektu jest budowa nowego, kompleksowego Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych, z którego będą korzystać mieszkańcy Gminy.</p>	<p>gmina Sułów</p>	<p>Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego</p>
<p>2.3 Ochrona środowiska naturalnego, w tym zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych</p>	<p>Rozwój OZE na terenie gminy Sułów</p>	<p>Głównym celem przedsięwzięcia jest poprawa jakości środowiska naturalnego na terenie gminy Sułów wpływająca na wzrost jakości życia społeczności lokalnej oraz zwiększenie konkurencyjności obszaru. Zakres przedsięwzięcia obejmuje montaż OZE w budynkach użyteczności publicznej oraz prywatnych gospodarstwach domowych (instalacje fotowoltaiczne i niskoemisyjne źródła energii cieplnej, kolektory słoneczne). W ramach projektu zastosowane zostaną technologie TIK, w celu monitoringu produkcji energii.</p>	<p>gmina Sułów</p>	<p>Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego</p>
<p>2.3 Ochrona środowiska naturalnego, w tym zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych</p>	<p>Wymiana indywidualnych źródeł ciepła w gminie Sułów</p>	<p>Przedsięwzięcie zakłada zastąpienie konwencjonalnych źródeł ciepła opartych na przestarzałych technologiach nowoczesnym systemem kotłów na biomasę oraz zasilanych paliwem gazowym w gospodarstwach domowych, jednorodzinnych w gminie Sułów</p>	<p>gmina Sułów</p>	<p>Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami należącymi do powiatu zamojskiego</p>
<p>2.3 Ochrona środowiska naturalnego, w tym zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych</p>	<p>Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie gminy Sułów</p>	<p>Projekt obejmuje modernizację systemu oświetlenia na terenie gminy Sułów polegającą na wymianie starych i wyeksploatowanych opaw oświetleniowych na energooszczędne typu LED oraz budowie nowego</p>	<p>Gmina Sułów</p>	<p>Możliwość realizacji zadania wspólnie w ramach projektu partnerskiego z gminami sąsiednimi lub gminami</p>

		oświetlenia ulicznego w miejscach gdzie jest jego brak.		nałączymi do powiatu zamojskiego
2.3 Ochrona środowiska naturalnego, w tym zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych na terenie gminy	Zakres przedsięwzięcia obejmuje przeprowadzenie kompleksowych inwestycji termomodernizacyjnych w budynkach użyteczności publicznej oraz budynkach mieszkalnych stanowiących własność gminy.	gmina Sułów	-
3.1 Pobudzenie lokalnej działalności gospodarczej	Kompleksowy rozwój infrastruktury turystycznej na terenie gminy Sułów	Zakres przedsięwzięcia obejmuje kompleksowy rozwój infrastruktury turystycznej, w tym agroturystycznej, na obszarze gminy Sułów w celu ożywienia sfery gospodarczej.	gmina Sułów	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UG w Sułowie

4.5 Oczekiwane rezultaty planowanych działań, w tym w wymiarze przestrzennym oraz wskaźniki ich osiągnięcia

W przedmiotowej części Strategii wskazano oczekiwane rezultaty związane z wdrożeniem działań zaplanowanych w ramach poszczególnych celów strategicznych. Ocena stopnia wdrażania zaplanowanych rezultatów będzie następowała przy wykorzystaniu dwóch rodzajów wskaźników:

- **wskaźniki cząstkowe** – odpowiadające bezpośrednim i bezzwłocznym efektom wynikającym z realizacji Strategii,
- **wskaźniki oddziaływania** – obrazujące konsekwencje Strategii Rozwoju Gminy, wykraczające poza natychmiastowe efekty dla bezpośrednich odbiorców.

Wskaźniki będą mierzone cyklicznie, a częstotliwość pomiaru uzależniona jest od kategorii wskaźników. Okresem bazowym, w stosunku do którego porównywane są zmiany wskaźników jest rok, w którym szczegółowej diagnozie poddano sytuacje w gminie, tj. rok 2020. W poniższej tabeli zaprezentowano częstotliwość pomiaru wskaźników w zależności od ich kategorii oraz przedmiotu sprawozdawczości.

Tabela 14 Efekty wdrożenia celów Strategii

CEL STRATEGICZNY 1. WZMOCNIENIE KAPITAŁU SPOŁECZNEGO	
OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	Do najważniejszych efektów realizacji zaplanowanych w ramach 1. celu strategicznego działań należy zaliczyć: <ul style="list-style-type: none"> ➔ przełamanie bierności i marazmu mieszkańców przejawiające się wzrostem ich udziału w życiu obszaru społeczno-obywatelskim (zwiększenie liczby organizowanych oddolnych inicjatyw, wzrost uczestnictwa mieszkańców we współdecydowaniu o losach wspólnoty) ➔ spójność społeczna w efekcie przeprowadzonych działań mających na celu prze-

- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, ubóstwu bezrobociu, patologiom
- utworzenie miejsc i podmiotów, w ramach których przez wiele lat możliwa będzie reintegracja społeczna i zawodowa mieszkańców (za gwarantowanie zaplecza pozwalającego na aktywne przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu mieszkańców oraz ich aktywizację i rehabilitację, w szczególności osób z niepełnosprawnościami - CIS, spółdzielnia socjalna, Wielofunkcyjny Ośrodek Wsparcia)
- poprawa sytuacji rodzin
- utrzymanie samodzielności życiowej i aktywnego udziału seniorów w życiu społecznym w efekcie realizacji szeregu zróżnicowanych działań (promocja aktywnego stylu życia i samoorganizacji seniorów, wspieranie różnorodnych form spędzania czasu i rozwoju za interesowań osób starszych itd.)
- zmniejszenie skali wykluczenia społecznego poprzez zmniejszenie poziomu uzależnienia od korzystania z pomocy społecznej (realizacja działań reintegracji społeczno-zawodowej, tworzenie warunków do podjęcia działalności zarobkowej)
- promocja lokalnego dziedzictwa historyczno-kulturowego obszaru oraz działania na rzecz jego zachowania dla przyszłych pokoleń
- wzrost kapitału społecznego poprzez zbudowanie wspólnoty społeczeństwa i rzeczywiste zaangażowanie się mieszkańców w procesy współdecydowania o jej losach (społeczeństwo świadome, z poczuciem odpowiedzialności, współpracujące na rzecz środowiska lokalnego i współdecydujące o kierunkach rozwoju swojego otoczenia; społeczność lokalna jest nie tylko adresatem, ale także współkreatorem rozwiązań i działań podejmowanych na rzecz wspólnoty)
- rozwój społeczeństwa obywatelskiego
- wzrost poziomu bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym poprzez m.in. zagwarantowanie dostępu do sprzętu medycznego i rehabilitacyjnego, elektroniczną usług zdrowotnych, itd.
- wzrost dostępu mieszkańców do wysokiej jakości edukacji od najniższego szczebla; wpływające na ułatwienie startu w kolejnych etapach edukacyjnych i poprawę sytuacji opiekunów dzieci na rynku pracy
- zagwarantowanie wysokiej jakości edukacji poprzez poprawę infrastruktury edukacyjnej (modernizacja placówek edukacyjnych wraz z ich kompleksowym wyposażeniem)
- jakościowa zmiana systemu edukacji - cyfryzacja procesu kształcenia - prowadząca do zwiększenia szans dzieci i młodzieży w kolejnych etapach nauki
- wzrost kompetencji/kwalifikacji kadry jednostek publicznych wpływające na znaczny wzrost jakości świadczonych usług publicznych
- wzrost jakości świadczonych usług publicznych w efekcie zagwarantowania dostępu do szerokiego wachlarza e-usług (e-administracja, e-szkolnictwo, itd)
- zagwarantowanie dostępu do wysokiej jakości usług świadczonych przez administrację (w efekcie ustawicznego podnoszenia kompetencji i kwalifikacji kadry)

WSKAŹNIKI CZĄSTKOWE	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Liczba placówek edukacyjnych o wysokim standardzie - zmodernizowanych i doposażonych (źródło danych: UG w Sułowie)	sztuki			
	Liczba funkcjonujących na terenie gminy podmiotów/institucji reintegracji społecznej i zawodowej (źródło danych: GOPS w Sułowie)	sztuki			
	Liczba obiektów	sztuki			

	sportowych o wysokim standardzie (źródło danych: UG w Sułowie)				
	Zwiększenie liczby akcji społecznych i wydarzeń kulturalnych zrealizowanych w formie oddolnych inicjatyw aktywizujących społeczność lokalną (źródło danych: UG w Sułowie)	sztuki/rok			
	Zwiększenie liczby wydarzeń mających na celu promocję lokalnego dziedzictwa historyczno-kulturowego (źródło danych: UG w Sułowie)	sztuki/rok			
	Liczba funkcjonujących Klubów Seniora świadczących usługi opiekuńcze w społeczności lokalnej (źródło danych: GOPS w Sułowie)	sztuki			
	Liczba zrealizowanych programów profilaktycznych (źródło danych: UG w Sułowie)	sztuki			
	Wysokość środków przeznaczonych na doposażenie funkcjonujących na terenie gminy OSP (źródło danych: UG w Sułowie)	PLN			
	Liczba przeprowadzonych przedsięwzięć na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych bądź zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (źródło danych: GOPS w Sułowie)	sztuki			
	Liczba powstałych wypożyczalni	sztuki	0	1	

WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Odsetek dzieci w wieku 1-3 lat objętych różnymi formami opieki instytucjonalnej (%) (źródło danych: UG w Sułowie)	%			
	Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (%) (źródło danych: UG w Sułowie)	%			
	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (źródło danych: BDL GUS)	%	6,9	6,0	
	Liczba wdrożonych systemów informacji i promocji turystycznej i kulturalnej (źródło danych: UG w Sułowie)	sztuki	0	1	

CEL STRATEGICZNY 2. ROZWÓJ PRZESTRZENNO-FUNKCJONALNY OBSZARU

OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	Do najważniejszych efektów realizacji zaplanowanych w ramach 2. celu strategicznego działań należy zaliczyć:
	<ul style="list-style-type: none"> ➔ wzrost jakości i komfortu zamieszkiwania w gminie w efekcie przeprowadzenia licznych przedsięwzięć w infrastrukturę techniczną (przedsięwzięcia w infrastrukturę sieci kanalizacyjnej wraz z oczyszczalnią, rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej, wzrost udziału gospodarstw domowych wykorzystujących odnawialne źródła energii, budowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów) ➔ zwiększenie uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami w życiu społeczno-obywatelskim gminy w efekcie przeprowadzonych przedsięwzięć zwiększających dostępność budynków/obiektów/przestrzeni ➔ wzrost atrakcyjności osadniczej i inwestycyjnej gminy ➔ zbudowanie wizerunku proekologicznego i atrakcyjnego turystycznie obszaru poprzez realizację szeregu inwestycji w zakresie gospodarki niskoemisyjnej (termomodernizacja budynków użyteczności publicznej i budynków prywatnych, wzrost wykorzystania energii pochodzącej z OZE w ogólnym bilansie zużycia energii) oraz infrastruktury turystycznej (ścieżki edukacyjne, itd.) ➔ poprawa jakości środowiska naturalnego w efekcie wdrożenia działań z zakresu gospodarki niskoemisyjnej lub/i zeroemisyjnej (m.in. w efekcie realizacji zamierzeń elektromobilności, wymiany źródeł ciepła w domach jednorodzinnych)

	<ul style="list-style-type: none"> ➔ poprawa ładu i estetyki otoczenia w efekcie przeprowadzenia prac modernizacyjnych przestrzeni publicznych ➔ poprawa warunków infrastruktury do rekreacji i uprawiania sportów, co spowoduje napływ odwiedzających, ale także zwiększy zadowolenie mieszkańców i stanie się podstawą do budowania harmonijnej przestrzeni do życia, a także tworzenia postaw związanych z codzienną aktywnością fizyczną i zmianą na wykół ➔ utworzenie warunków do aktywnego spędzania wolnego czasu będzie stanowić zachętę do pozostawania oraz zamieszkiwania na terenie, co może wpłynąć pozytywnie na zmianę struktury demograficznej obszaru ➔ pobudzenie obszaru poprzez nadanie nowych funkcji użytkowych obszarom zdegradowanym i nieużytkowanym (rewitalizacja obszarów zdegradowanych w celu stworzenia miejsc pobudzających lokalną społeczność) 				
WSKAŹNIKI CZĄSTOWE	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
	Długość dróg o twardej na wierzchni ulepszonej (źródło danych: UG Sułów)	km			
	Długość sieci wodociągowej (źródło danych: UG Sułów)	km	119,1		
	Długość sieci gazowej (źródło danych: UG Sułów)	km	0		
	Udział wydatków majątkowych przeznaczonych na infrastrukturę techniczną w ogólnym budżecie gminy (źródło danych: UG Sułów)	%			
	Udział energooszczędnego oświetlenia ulicznego (źródło danych: UG Sułów)	%			
	Liczba przeprowadzanych działań edukacyjnych związanych z gospodarką cyrkularną (źródło danych: UG Sułów)	sztuki			
Liczba powstałych Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów (źródło danych: UG w Sułowie)	sztuki	0	1		
Liczba powstałych stacji ładowania pojazdów (źródło danych: UG Sułów)	sztuki	0	1		
WSKAŹNIKI ODDZIAŁYWANIA	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa	Szacowana wartość	Trend rozwojowy

			(2020 rok)	docelowa (2030 rok)	wynikający z realizacji Strategii
	Odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej w ludności ogółem (źródło danych: GUS BDL)	%	0		
	Odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacji sanitarnej (źródło danych: GUS BDL)	%	9,27		
	Liczba zrewitalizowanych przestrzeni publicznych (źródło danych: UG Sułów)	szt.			
	Udział gospodarstw domowych korzystających z OZE (źródło danych: UG Sułów)	%			
	Liczba zmodernizowanych obszarów przestrzeni publicznej (źródło danych: UG Sułów)	szt.			
	Udział zmodernizowanych energetycznie budynków użyteczności publicznej w zasobie gminy (źródło danych: UG Sułów)	%			
	Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca (źródło danych: BDL GUS)	PLN/osobę	4 816,07	5 000,00	
	Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości	sztuki	0	1	

	3- dwustronna interakcja (źródło danych: UG Sułów)				
--	--	--	--	--	--

CEL STRATEGICZNY 3. OŻYWIENIE LOKALNEJ GOSPODARKI

OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	<p>Do najważniejszych efektów realizacji zaplanowanych w ramach 3. celu strategicznego działań należy zaliczyć:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➔ pobudzenie ruchu turystycznego na obszarze gminy w efekcie licznych przeprowadzonych przedsięwzięć ➔ zbudowanie turystycznej rozpoznawalnej marki obszaru ➔ stworzenie zaplecza turystycznego o wysokich standardach zapewniającego ożywienie gospodarcze obszaru ➔ wzrost dochodów gospodarstw domowych i dywersyfikacja źródeł ich pochodzenia ➔ wzrost liczby osób podejmujących pozarolniczą działalność gospodarczą ➔ wzrost liczby gospodarstw rolnych o modelu wielofunkcyjnym, tj. prowadzących poza działalność rolniczą również inne usługi ➔ rozwój międzyinstytucjonalnej współpracy podmiotów rynku pracy (zarówno publicznych jak i niepublicznych) w ramach lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia wpływający na spadek bezrobocia i wykluczenia społecznego na terenie gminy ➔ wzrost potencjału lokalnych producentów rolnych wpływające na ich konkurencyjność na rynku ➔ rozwój produkcji rolnej dla celów niespożywczych ➔ wzrost liczby podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie gminy ➔ rozwój nowych usług świadczonych w rolnictwie (gospodarstwa opiekuńcze, usługi społeczne świadczone przez KGW, inkubator przetwórstwa rolniczego) wpływające na wzrost dywersyfikacji źródeł dochodów mieszkańców ➔ znalezienie i zarejestrowanie lokalnych produktów wyrabianych według tradycyjnych receptur ➔ zbudowanie rozpoznawanej i spójnej marki lokalnych produktów będącej podstawą zbudowania przewagi konkurencyjnej producentów wyrobów
---	---

	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa (2030 rok)	Trend rozwojowy wynikający z realizacji Strategii
WSKĄZNIKI CZĄSTOWE	Liczba przedsięwzięć promujących lokalne produkty (źródło danych: UG w Sułowie)	szt./rok	0	2	
	Liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych związanych z tematyką rolnictwa, przetwórstwa rolno-spożywczego (źródło danych: UG w Sułowie)	szt./rok	0	1	
WSKĄZNIKI ODDZIAŁYWANIA	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Wartość bazowa (2020 rok)	Szacowana wartość docelowa	Trend rozwojowy wynikający

				(2030 rok)	z realizacji Strategii
	Liczba Produktów Tradycyjnych pochodzących z terenu gminy (źródło danych: MRiRW)	szt.	0	1	
	Liczba opracowanych systemów promocji produktów lokalnych (źródło danych: UG w Sułowie)	szt.	0	1	

Źródło: Opracowanie własne

4.6 Model struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy

Ustawa o samorządzie gminnym określa, iż strategie rozwoju gminy muszą być opracowywane z wykorzystaniem zintegrowanego podejścia. Tego rodzaju podejście wymusza konieczność holistycznego planowania i jednoczesnego łączenia ze sobą zagadnień z różnych sfer: społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Kompleksowy dokument ma zapewnić koordynację przestrzenną wszelkich planowanych działań w zgodzie ze zrównoważonym rozwojem i ładem przestrzennym. W związku z tym proces decyzyjny musi następować w oparciu o możliwości wykorzystania przestrzeni pod kątem przewidywanych ingerencji w jej struktury, jak również będzie stanowił odpowiedź na problemy przestrzeni (takie m. in. jak chaotyczne rozpraszanie zabudowy, nieefektywne wykorzystanie przestrzeni skutkujące marnotrawieniem terenów zielonych i rolnych, działania w przestrzeni naruszające krajobraz i dziedzictwo kulturowe, konflikty pomiędzy użytkownikami przestrzeni).

Istotną zmianą w zakresie struktury nowo tworzonych dokumentów strategicznych, w stosunku do dotychczas opracowywanych strategii, jest włączenie polityki przestrzennej do polityki rozwoju. W efekcie wymiar przestrzenny zintegrowanych strategii rozwoju ma być realizowany poprzez:

- ukierunkowanie działań do konkretnych obszarów i dopasowanie ich do potrzeb i możliwości tych obszarów,
- określenie zasad i celów polityki przestrzennej oraz struktury funkcjonalno-przestrzennej jednostki, dla której opracowywana jest strategia (model struktury funkcjonalno-przestrzennej),
- ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej.

Intencją modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej jest przede wszystkim zobrazowanie przyjętej wizji rozwoju, do powstania której przyczynią się efekty realizacji celów rozwojowych strategii, również tych z zakresu zagospodarowania przestrzennego. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej to układ przestrzenny kształtujący funkcjonalność danej jednostki. W jego skład wchodzi rozmieszczenie głównych elementów przyrodniczych i społeczno-gospodarczych oraz obszarów wyróżniających się charakterem i dynamiką procesów rozwojowych wraz z ich zależnościami i powiązaniem. Elementami tej struktury mogą być zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły ekologiczne, tereny produkcji rolnej), jak i sieci infrastrukturalne, które umożliwiają kontakty pomiędzy poszczególnymi częściami. Struktura funkcjonalno-przestrzenna jest zatem systemem powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania, które w konsekwencji tworzą uzupełniający się wzajemnie organizm.

W ustawie nie narzucono konkretnych ram w zakresie tworzenia tego rodzaju modeli, pozostawiając w tym zakresie pełną dowolność. Tak więc treść i sposób przedstawienia modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Sułów zostały wykreowane przy uwzględnieniu charakterystyki terenu gminy, przyjętych kierunków rozwoju i oraz koncepcji ukształtowanej podczas prowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami. Z jednej strony, ze względu na ukształtowanie terenu, historycznie ugruntowane użytkowanie przestrzeni (w tym sieć osadniczą), powiązania komunikacyjne, występujące zasoby naturalne i obszary cenne przyrodniczo, a także wiele innych warunków zastanych, a z drugiej strony w wyniku zdiagnozowanych w strategii problemów, potrzeb i potencjałów rozwojowych, wyodrębniono dwie zasadnicze strefy przestrzenne gminy:

- Tereny, na których przewidywany jest rozwój zabudowy są wyodrębnione w oparciu o dominujące funkcje:
 - a) funkcje usługowe,
 - b) funkcje mieszkaniowe,
 - c) strefy aktywności gospodarczej.
- Tereny o innych dominujących funkcjach:
 - a) tereny zieleni, w tym wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej
 - b) tereny użytkowane rolniczo,
 - c) wody.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Gminy Sułów uwzględnia zasadę ciągłości realizacji polityk społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz stan zagospodarowania, nie jest on planem zagospodarowania, a jedynie schematem obrazującym sposób funkcjonowania obszaru i przestrzenne odniesienie dla polityk rozwojowych. Głównymi celami kształtowanego modelu struktury są:

- zapewnienie warunków do efektywnego działania podmiotów gospodarczych, głównie przez rozbudowę systemów infrastruktury technicznej i społecznej,
- utrzymanie prawidłowej struktury użytkowania terenów, tj. zachowanie właściwych proporcji między różnymi rodzajami tego użytkowania, zarówno w skali lokalnej, jak i ponadlokalnej,
- alokacja funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji z uwzględnieniem z jednej strony interesów podmiotów gospodarczych, a z drugiej – nadrzędnych interesów społecznych,
- kontrola wykorzystania przestrzeni pod kątem jej efektywności, przy przestrzeganiu warunków racjonalnej eksploatacji zasobów naturalnych i antropogenicznych oraz zachowania walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej -charakterystyka obszarów i kierunki interwencji:

- Pierwszeństwo w zakresie wdrażania przedsięwzięć będą miały interwencje mające na celu poprawę komfortu zamieszkiwania na obszarze gminy jednocześnie zwiększające atrakcyjność osadniczą i wpływające na ochronę środowiska naturalnego. Kluczową kwestią w zakresie zrównoważonej gospodarki wodnej jest podjęcie działań w sektorze gospodarki ściekowej ukierunkowanych na poprawę jakości wód. W tym celu planowana jest budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach osadnictwa rozproszonego, gdzie budowa sieci kanalizacji sanitarnej jest niemożliwa ze względów technicznych lub nieuzasadniona ekonomicznie (obejmuje teren całej gminy). W celu intensyfikacji działań zaplanowano również budowę indywidualnych oczyszczalni ścieków przy obiektach gminnych. Podjęte działania pozytywnie wpłyną na stan ilościowy i jakościowy wód podziemnych, stanowiących główne źródło zaopatrzenia ludności i gospodarki w wodę w Gminie Sułów, przyczynią się do poprawy stanu środowiska naturalnego, a także jakości życia mieszkańców, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.
- Kolejny niezwykle istotny kierunek rozwoju to rozwój infrastruktury sieci gazowniczej. Priorytetem dla Władz Gminy będzie prowadzenie działań loobingowych w celu rozwoju tego rodzaju infrastruktury na obszarze gminy. Wyznaczono obszary rozwoju tego rodzaju infrastruktury na terenie całej gminy.
- Wśród kluczowych elementów polityki lokalnej znajduje się realizacja działań związanych z dostosowaniem do zmian klimatu i podejmowaniem działań zapobiegawczych, mających na celu łagodzenie skutków występowania zagrożeń naturalnych, w tym ekstremalnych zjawisk pogodowych. Dla minimalizowania przyczyn i skutków najczęściej obserwowanych zjawisk,

takich jak podtopienia czy susze istnieje potrzeba wsparcia służącej temu infrastruktury. Dlatego też niezbędne są działania ukierunkowane na magazynowanie wody (zarówno w zbiornikach retencyjnych jak i w profilu glebowym) oraz na zwiększenie poziomu zagospodarowania/ retencjonowania wód opadowych i roztopowych w miejscu ich powstawania. W tym celu przewidziano m.in. budowę 3 stopnia zbiornika wodnego Nielisz oraz małych zbiorników retencyjnych w miejscowościach: Tworyczów, Sułów, Sułowiec, Kitów, Żrebce, Rozłopy, Sąsiadka, Deszkowice I, Deszkowice II.

- W zakresie działań pro klimatycznych i pro środowiskowych istotną rolą będzie również kontynuacja działań w zakresie racjonalnego gospodarowania odpadami. Gmina Sułów podejmie ustawowy obowiązek utworzenia co najmniej jednego stacjonarnego punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych. W tym celu zagospodarowane zostaną tereny w miejscowości Sułów z przeznaczeniem na utworzenie Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych.
- W celu minimalizacji negatywnych skutków zdrowotnych dla mieszkańców gminy kontynuowane będzie wsparcie usuwania i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest.
- Wychodząc naprzeciw aktualnym trendom w zakresie zdrowego stylu życia niezbędne jest stworzenie elementów infrastruktury pozwalającej na uprawianie aktywności fizycznej w każdym wieku. W celu urzeczywistnienia tychże zamierzeń na terenie całej gminy powstaną place zabaw, siłownie zewnętrzne, ścieżki rowerowe.
- Mając na względzie kwestię poprawy jakości środowiska naturalnego oraz zwiększenia zadowolenia mieszkańców z miejsca zamieszkiwania podjęte zostaną działania w zakresie wprowadzenia zasad gospodarki niskoemisyjnej i wpływające na zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego, adaptację do zmian klimatu oraz ograniczenie skutków zagrożeń środowiska. Celem działań będzie podniesienie poziomu ochrony przed skutkami zmian klimatu i zagrożeń naturalnych (m.in. zgodnie z kierunkami działań zapisanymi w „Strategicznym Planie Adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030”). W odniesieniu do długoterminowej, strategicznej wizji Unii Europejskiej związanej z przejściem na gospodarkę neutralną dla klimatu do roku 2050 kluczową kwestią staje się dalsza transformacja sektora energetycznego, w kierunku dekarbonizacji poprzez dywersyfikację źródeł wytwórczych energetyki zrównoważonej oraz poprawy efektywności energetycznej. Dlatego też niezwykle istotną kwestią jest podjęcie działań zwiększających efektywność energetyczną w budynkach użyteczności publicznej oraz sektorze mieszkalnym. Dla zmniejszenia zapotrzebowania na energię, potrzebny jest kompleksowy zakres działań modernizacyjnych, zarówno w odniesieniu do budynków, urządzeń technicznych lub instalacji i procesów technologicznych (np. w zakresie ogrzewania, wentylacji, chłodzenia, przygotowania

cieplej wody i oświetlenia energooszczędnego), w połączeniu z wymianą systemów ogrzewania na systemy niskoemisyjne. Kolejnym elementem będzie zwiększenie wykorzystania OZE we wszystkich sektorach (publicznym, mieszkalnym i przedsiębiorstwach). Zmniejszenie zapotrzebowania na energię produkowaną w tradycyjny sposób oraz zwiększenie wykorzystania oze pozwoli zredukować emisję gazów cieplarnianych i poprawi jakości powietrza. Wobec tego w ramach Strategii zaplanowano przedsięwzięcia polegające na: kompleksowej modernizacji energetycznej obiektów użyteczności publicznej w tym: instalacja urządzeń OZE, systemów zarządzania energią oraz promowaniem energooszczędności, kompleksowej modernizacji energetycznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych, budowy/rozbudowy/przebudowy energooszczędnego oświetlenia ulicznego, wymiana wysokoemisyjnych źródeł ciepła (zakres przedsięwzięć obejmuje teren całej gminy).

- Kolejny kierunek interwencji dotyczy dywersyfikacji źródeł wytwarzania energii i redukcji ich emisyjności, co jest zgodne z polityką zrównoważonego rozwoju i przyczyni się do osiągnięcia zadeklarowanego przez Polskę co najmniej 23% udziału OZE w końcowym zużyciu energii brutto w 2030 r. (zużycie łącznie w elektroenergetyce, ciepłownictwie i chłodnictwie oraz na cele transportowe). Rosnące potrzeby energetyczne gospodarki warunkują wzrost znaczenia producentów energii rozproszonej z OZE oraz wspólnot energetycznych takich jak np. klastry energii czy spółdzielnie energetyczne. Zaplanowano dalszy rozwój wykorzystania OZE w sektorze publicznym oraz mieszkalnictwa na obszarze Gminy Sułów. Podjęte działania przyczynią się do zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii w miksie energetycznym kraju oraz pozwolą w efektywny sposób wykorzystać atuty położenia gminy (duży stopień nasłonecznienia). Podejmowane interwencje przyczynią się do osiągnięcia celów wyznaczonych na 2030 r. jak i pomogą w uzyskaniu neutralności klimatycznej do 2050 r. Inwestycje w OZE przyczynią się do aktywizacji gospodarczej gminy, posiadającej zidentyfikowany potencjał odnawialnych źródeł energii, który jest wciąż w znacznym stopniu niewykorzystany. Teren rozwoju rozproszonych OZE służących obsłudze mieszkańców obejmuje obszar całej Gminy Sułów. Zaplanowano budowę i rozbudowę odnawialnych źródeł energii w zakresie wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej (również z magazynami energii działającymi na potrzeby danego źródła OZE oraz przyłączeniem do sieci). Natomiast tereny pod budowę farm fotowoltaicznych zaplanowano w Deszkowicach I.
- Dostępność komunikacyjna stanowi kluczowy czynnik dla atrakcyjności osadniczej, rynku pracy, turystycznej czy gospodarczej. W związku z tym zaplanowano szereg inwestycji mających na celu znaczną poprawę infrastruktury drogowej (nowe drogi, chodniki, parkingi). Zaplanowano, iż obszary podejmowania interwencji w zakresie rozwoju infrastruktury drogowej obejmą teren całej gminy.

- Mając na względzie fakt, iż niezwykle istotnym elementem niniejszej Strategii jest konieczność realizacji przedsięwzięć wpływających na rozwój sfery gospodarczej wyznaczono sfery rozwoju działalności gospodarczej: Deszkowice I, Michalów, Tworyczów, Sułowiec, Rozłopy, Deszkowice II.
- Zagadnienie rozwoju turystyki związane jest nierozdzielnie z promocją dziedzictwa historyczno-kulturalnego obszaru. Dziedzictwo to stanowi ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. W Gminie Sułów bardzo ważną rolę odgrywa dziedzictwo historyczne związane z Grodem Sutiejsk jest magnesem przyciągający turystów oraz pasjonatów historii. W celu popularyzacji dziedzictwa obszaru zaplanowano utworzenie m.in. trasy dydaktycznej w Sąsiadce. Kolejnym z niezwykle istotnych punktów jest rozbudowa infrastruktury turystycznej we wszystkich miejscowościach na terenie gminy.
- Wśród wiodących kierunków działań w zakresie ożywienia sfery gospodarczej znajduje się zapewnienie szerokiego wachlarza usług turystycznych świadczonych na terenie gminy. Duża różnorodność przyrodnicza, krajobrazowa oraz bogata historia zachęcają do wypoczynku, zwiedzania i uprawiania różnorodnej turystyki. Podstawowy element budowy lokalnej tożsamości stanowią kultura i dziedzictwo kulturowe. Przedmiotowe dziedzictwo stanowi z jednej strony przedmiot ochrony, z drugiej zaś potencjał, który winien zostać wykorzystany dla potrzeb rozwoju. Bogactwo zasobów turystycznych gminy stwarza możliwość rozwoju funkcji turystycznej jako istotnego czynnika aktywizacji obszaru i źródła dochodu mieszkańców. Zasoby kultury są ważnym czynnikiem tworzenia postaw kreatywnych w społeczeństwie, istotnie wpływają m.in. na zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej gminy, determinują rozwój turystyki, tworzą rynek pracy, wpływają na rozwój przemysłów kultury i kreatywnych, stanowiąc ważny czynnik wzrostu gospodarczego oraz są płaszczyzną do włączenia społecznego. Jednym z czynników ograniczających wykorzystanie ww. atutów gminy jest niewystarczający stan infrastruktury związanej z turystyką. Mając na względzie konieczność niwelowania stwierdzonych barier, w pierwszej kolejności, niezbędne będzie zagwarantowanie wysokiej jakości infrastruktury pozwalającej na korzystanie z atrakcyjnej oferty przez cały rok. Zaplanowano inwestycje i przedsięwzięcia w zakresie ochrony dziedzictwa historyczno-kulturowego na obszarach: Sąsiadka, Tworyczów, Kitów, Sułowiec, Michalów, Sułowiec, Rozłopy, Deszkowice II.
- Wśród wiodących kierunków działań Władz Gminy na najbliższe lata znajduje się wdrożenie w sektorze publicznym rozwiązań cyfrowych, zapewniających wysoki poziom jakości i dostępności e-usług skierowanych do obywateli i przedsiębiorstw. Realizacja przedmiotowych działań przyczyni się do zwiększenia zakresu danych dostępnych w postaci cyfrowej oraz usprawnienia procesów w administracji publicznej. Rezultatem interwencji będzie usprawnie-

nie realizacji procedur administracyjnych, zwiększenie podaży, jakości i dostępności e-usług publicznych o wysokim poziomie dojrzałości, szczególnie w obszarach kluczowych dla mieszkańców i przedsiębiorców, a także łatwiejszy i szerszy dostęp do zasobów, w tym danych i informacji gromadzonych w sektorze publicznym. Rozwój e-usług obejmie samorządowe jednostki organizacyjne.

- Zdiagnozowane problemy dotyczą również niewystarczającego dostępu do wysokiej jakości usług kulturalnych. W tym celu zaplanowano przedsięwzięcia pozwalające na rozwój infrastruktury usług kulturalnych oraz zwiększenie dostępności obiektów kultury poprzez ich przystosowanie do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (budowa Domu Kultury). Podkreślenia wymaga również fakt, iż panująca pandemia COVID – 19 ujawniła potrzebę wsparcia instytucji kultury w zakresie stworzenia nowych sposobów upowszechniania dóbr kultury i uczestnictwa w kulturze w sytuacjach kryzysowych, ograniczających sposób świadczenia usług przez instytucje kultury.

Graficzne przedstawienie modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy Sułów znajduje się w załączniku nr 1.

4.7 Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie

Kolejnym z elementów świadczących o zastosowaniu zintegrowanego podejścia w planowaniu rozwoju gminy Sułów, jest określenie w ramach niniejszego dokumentu strategicznego ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie.

Wskazane w ramach niniejszego dokumentu ustalenia i rekomendacje wskazują przewidywane oraz pożądane działania w dziedzinie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej. Sygnalizują one działania planistyczne niezbędne do realizacji strategii.

Tabela 15 Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej w gminie Sułów

Nazwa obszaru	Tereny o funkcjach usługowych, w tym użyteczności publicznej
Charakterystyka	Obszary administracyjno-usługowe, istotne ze względu na obsługę mieszkańców gminy oraz sąsiednich gmin wiejskich, a także skupiające miejsca pracy. Przede wszystkim dotyczy to miejscowości Sułów, gdzie zlokalizowane są m.in. instytucje i obiekty użyteczności publicznej, punkty handlowo-usługowe.
Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> ➔ budowanie roli miejscowości Sułów jako lokalnego lidera usług i handlu ➔ porządkowanie i uzupełnianie struktury przestrzennej ➔ zwiększanie potencjału gospodarczego, w tym wzmacnianie istniejących funkcji usługowych komercyjnych podnoszenie jakości życia mieszkańców poprzez zapewnienie dostępu do usług
Ustalenia i rekomendacje	➔ kształtowanie struktury przestrzennej uwypuklające i wzmacniające znaczenie istniejących obiektów o ważnych funkcjach lokalnych i ponadlokalnych

<p>w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej</p>	<ul style="list-style-type: none"> → rewitalizacja obszarów zdegradowanych w celu zwiększenia terenów inwestycyjnych przeznaczonych pod działalność gospodarczą → mieszanie i dodawanie funkcji → zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej (układ drogowy, infrastruktura pieszka) → w planowaniu terenów usługowych należy zapewnić ochronę ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych → w celu podkreślenia bogactwa kultury lokalnej oraz wzbogacenia funkcjonalnego rekomenduje się jej eksponowanie w przestrzeni potencjałów kulturowych oraz wykorzystanie dla potrzeb turystyki (m.in. poprzez: zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych/tras historycznych szlaków handlowych, kulturowych; wykorzystywanie istniejących obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury; zabezpieczenie zaplecza infrastrukturalnego dla wsparcia twórczości ludowej, a także ośrodków rzemiosła ludowego oraz tworzenia izb regionalnych; objęcie ochroną wszelkich przejawów działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwałych tradycji, obrzędów, stroju ludowego oraz wspieranie współczesnych form kontynuacji tradycji lokalnych, ochronę i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych) → strategiczne planowanie miejsc parkingowych przy kluczowych obiektach → za fundamentalne w zakresie poprawy funkcjonowania układu podstawowych powiązań elektroenergetycznych uznaje się modernizację istniejącej infrastruktury energetycznej oraz budowę nowych elementów, a także poprawę stabilności zaopatrzenia w energię z wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych → w celu zapewnienia dostępności do ośrodków obsługi skupiających funkcje usługowe (ośrodek gminy oraz ośrodki gm inne innych JST, jak również ośrodek powiatowy i o znaczeniu subregionalnym – miasto Zamość) oraz zwiększenia mobilności mieszkańców lokalne polityki przestrzenne powinny uwzględniać przywrócenie i usprawnienie powiązań komunikacyjnych miejscowości wiejskich z ośrodkami lokalnymi i ponadlokalnym → wyklucza się lokalizację nowych elementów zagospodarowania za granicą w sposób bezpośredni lub pośredni wodom podziemnym → zobowiązuje się do planowania przestrzeni publicznych oraz infrastruktury usług publicznych spełniających wymogi dostępności dla osób z niepełnoprawnościami → utrzymanie i rozwój istniejącego zagospodarowania oraz istniejących funkcji w ramach wyznaczonych terenów przestrzeni publicznych, ustala się konieczność wprowadzenia jednolitych zasad kształtujących ten teren, mając na celu dbałość o ład przestrzenny oraz stworzenie przestrzeni przyjaznej dla jej użytkowników → harmonijne wkomponowanie w krajobraz obiektów nowych, a niezbędnych (zwłaszcza związanych ze strefą gospodarczą, użyteczności publicznej itp.) znacznie odbiegających od modelu zabudowy tradycyjnej → eliminacja dysharmonijnych elementów przestrzeni
<p>Nazwa obszaru</p>	<p>Tereny o funkcjach mieszkaniowych</p>
<p>Charakterystyka</p>	<p>Obszary mieszkaniowe z przewagą zabudowy jednorodzinnej oraz zagrodowej, zlokalizowane przede wszystkim wzdłuż istniejących najważniejszych dróg na terenie gminy. Obszary te charakteryzują się tradycyjnymi dla fizjonomii wsi cechami rozplanowania i sposobem sytuowania zabudowy.</p>
<p>Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju</p>	<ul style="list-style-type: none"> → podnoszenie jakości życia i komfortu zamieszkania poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie infrastruktury technicznej, z zakresu ochrony środowiska, komunikacyjnej → zwiększenie atrakcyjności osadniczej gminy → zwieszenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy w kontekście rozwoju budownictwa mieszkaniowego jednorodzinne → kształtowanie, porządkowanie i uzupełnianie struktury przestrzennej → ochrona krajobrazu kulturowego
<p>Ustalenia i rekomendacje</p>	<ul style="list-style-type: none"> → kontynuacja istniejącej struktury przestrzennej i form zabudowy z możliwością jej uzupełnienia

<p>w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej</p>	<ul style="list-style-type: none"> → kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną, a zabudową mieszkaniową → tworzenie spójnego i jednolitego wizerunku obszarów o funkcjach mieszkalnych → przeciwdziałanie tendencji do nadmiernego rozproszenia zabudowy → kształtowanie zieleni m.in. poprzez powiązanie z usługami sportu i rekreacji → zachowanie szczególnie cennych krajobrazowo jako wolnych od zabudowy → zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej m.in. poprzez układ dróg publicznych → poprawa dostępności infrastruktury usług społecznych (przedszkola, szkoły, place zabaw, obiekty sportowe, skwery) → w planowaniu terenów mieszkaniowych, należy zapewnić ochronę ogólnodostępnych miejsc i możliwości tworzenia nowych przestrzeni publicznych (zieleńców, parków, placów zabaw, terenów sportowo-rekreacyjnych itp.) przy zachowaniu historycznych założeń, układów urbanistycznych i przestrzeni publicznych → porządkowanie struktur przestrzennych możliwie z zachowaniem skali i form zabudowy charakterystycznej dla terenów wiejskich → koncentracja zespołów zabudowy wzdłuż istniejących ciągów komunikacyjnych → wyposażenie terenów przeznaczonych pod zabudowę w podstawowe funkcje usługowe zwłaszcza w miejscach koncentracji zabudowy
<p>Nazwa obszaru</p>	<p>Tereny mające funkcje stref działalności gospodarczej</p>
<p>Charakterystyka</p>	<p>Obszary pełniące kluczową rolę dla rozwoju gospodarczego gminy, zlokalizowane w większości w miejscowości Michałów i Deszkowice Pierwsze.</p>
<p>Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju</p>	<ul style="list-style-type: none"> → zwiększanie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy → uzupełnianie i kreowanie nowej struktury przestrzennej → koncentracja obszarów wzdłuż obecnych i planowanych ciągów komunikacyjnych
<p>Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej</p>	<ul style="list-style-type: none"> → uzbrajanie terenów zabudowy działalności gospodarczej w infrastrukturę techniczną – kanalizację sanitarną i nakaz odprowadzania ścieków do kanalizacji sanitarnej, → zwiększanie połączenia z ponadlokalnym układem komunikacyjnym → realizacja układu kompozycyjno-komunikacyjnego zapewniającego dostępność oraz dobrą dystrybucję terenów i ich obsługę → wprowadzanie elementów ograniczających negatywny wpływ terenów aktywności gospodarczej na sąsiadującą zabudowę mieszkaniową, środowisko i krajobraz (np. strefowanie zabudowy, tworzenie pasów zieleni izolacyjnej i granic przestrzennych) → zwiększenie powierzchni terenów zieleni → uciążliwe lub wysokospecjalistyczne aktywności/przedsięwzięcia gospodarcze należy lokalizować w wyodrębnionych strefach umożliwiających eliminację środowiskowych kolizji funkcjonalnych oraz kształtowanie powiązań pomiędzy sferą produkcyjną, a bazą badawczo-rozwojową
<p>Nazwa obszaru</p>	<p>Tereny zieleni, w tym o wiodącej funkcji przyrodniczej i ochronnej</p>
<p>Charakterystyka</p>	<p>Lasy i grunty leśne zajmują 6,6% powierzchni gminy. Tereny zieleni obejmują również zieleń urządzoną, strefy rekreacyjno-wypoczynkowe i obszary o funkcjach turystycznych. Są to obszary mające charakter obszaru dopełniającego systemu przyrodnicze. Pełnią głównie rolę rekreacyjno-społeczną i turystyczną.</p> <p>Kompleksy leśne na terenie gminy objęte są różnymi formami ochrony (m.in. Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy, Natura 2000: Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO) Ostoja Nieliska (PLB060020) i Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO) Dolina Łętowni (PLH060040)).</p>
<p>Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju</p>	<ul style="list-style-type: none"> → wykorzystanie obszarów leśnych oraz ich najbliższego sąsiedztwa do realizacji nieinwazyjnych działań z zakresu rekreacji i wypoczynku (także sportu i turystyki czynnej) oraz ochrony zdrowia i edukacji (ścieżki edukacyjne) → ochrona bioróżnorodności biologicznej i zrównoważone wykorzystanie systemu przyrodniczego → zapobieganie degradacji środowiska leśnego dla zapewnienia harmonijnego rozwoju życia mieszkańców gminy → zwiększenie dostępności terenów zieleni → wykorzystanie potencjału przyrodniczego do stworzenia atrakcyjnej oferty

	<p>aktywnego spędzania czasu wolnego</p> <p>→ poprawa jakości zamieszkania oraz atrakcyjności osadniczej</p>
<p>Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej</p>	<p>→ zachowanie otwartych krajobrazów z charakterystycznymi układami rozłogu pól</p> <p>→ zapewnienie dużego udziału zieleni w strukturze przestrzennej gminy</p> <p>→ zachowanie istniejących i tworzenie dodatkowych kompleksów leśnych oraz towarzyszących im łąk w dotychczasowym użytkowaniu, uzupełnianie i poszerzanie kompleksów leśnych</p> <p>→ przeznaczenie lasów na nieinwazyjne cele rekreacyjne uzależnione od utrzymania funkcji ekologicznej (biologicznej, klimatycznej itp.) oraz drożności przestrzeni leśnej</p> <p>→ organizacja ścieżek edukacyjnych i stref wejścia do lasu wyposażonych w miejsca parkingowe, tablice informacyjne i małą architekturę, umożliwiającą edukację, rekreację i wypoczynek</p> <p>→ wykorzystanie istniejącego potencjału endogenicznego dla rozwoju obszarów rekreacyjno-wypoczynkowych, sportowych i turystycznych</p> <p>→ porządkowanie istniejących i tworzenie nowych zespołów zieleni</p> <p>→ umożliwienie lokalizacji obiektów budowlanych związanych z funkcją obszarów i usługami wspierającymi te funkcje, w tym niezbędnej infrastruktury – przy założeniu minimalizowania negatywnego oddziaływania obiektów na krajobraz</p> <p>→ w granicach korytarzy ekologicznych: utrzymanie przestrzeni wolnych od zabudowy, zapewnienie odpowiednich rozwiązań przestrzennych umożliwiających migrację zwierząt (np. mosty ekologiczne, przepusty, estakady itp.) w przypadku konieczności sytuowania nasypów ziemnych poprzecznie do osi korytarza, w tym kształtowanie naturalnych alternatywnych sposobów łączności ekologicznej (obejść ekologicznych), kształtowanie pasmowe struktury przyrodniczej (łąk, zadrzewień i zakrzewień śródpolnych), uwzględnianie zwiększania ciągłości leśnych korytarzy ekologicznych poprzez zalesienie, odbudowa stosunków hydrologicznych</p> <p>→ lokalne dokumenty planistyczne winny zawierać zapisy dotyczące ograniczenia działań wpływających negatywnie na obszary chronione</p> <p>→ wyklucza się lokalizację wszelkich inwestycji mogących zdegradować walory krajobrazowe i zakłócić równowagę ekologiczną</p> <p>→ wyklucza się zmianę przeznaczenia terenów leśnych na nieleśne</p> <p>→ wprowadzenie doleśień i zalesień jako czynnika stabilizującego grunty rolno-leśne o znaczeniu glebo- i wodochronnym</p> <p>→ w zakresie ochrony przyrody najważniejszym zadaniem jest utrzymanie i wzbogacenie różnorodności biologicznej oraz optymalne funkcjonowanie systemu obszarów chronionych</p> <p>→ podjęcie próby scalenia i podziału nieruchomości z uwagi na znaczny podział na działki stanowiące własność prywatną</p> <p>→ zakaz zabudowy w obszarach istniejących lasów oraz dolin rzecznych</p>
<p>Nazwa obszaru</p>	<p>Tereny użytkowane rolniczo</p>
<p>Charakterystyka</p>	<p>W strukturze użytkowania gruntów, grunty rolne stanowią ok. 62% powierzchni gminy.</p>
<p>Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju</p>	<p>→ zachowanie specyfiki i tożsamości gminy wiejskiej</p> <p>→ zachowanie, ochrona przed wykorzystaniem zasobów w postaci gleb wysokiej jakości i przydatności rolniczej</p> <p>→ zachowanie i ochrona systemu przyrodniczego</p> <p>→ rozwój rolnictwa ekologicznego</p>
<p>Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej</p>	<p>→ utrzymanie zwartych kompleksów użytków rolnych i zielonych z zadrzewieniami śródpolnymi oraz otuliną biologiczną cieków wodnych</p> <p>→ kontynuacja rolniczego sposobu użytkowania terenów, szczególnie w obrębie zwartych kompleksów gleb o wysokiej jakości i przydatności rolniczej</p> <p>→ przeciwdziałanie rozdrobnieniu areału rolnego i realizacja procesu scalania gruntów</p> <p>→ realizacja przedsięwzięć zalesień gruntów najsłabszych, nieużytków i gruntów rolniczo nieprzydatnych</p> <p>→ umożliwienie przekształcenia gruntów rolnych w tereny o innym użytkowaniu, jak: lasy, agroturystyka, turystyka, rekreacja, sport, wypoczynek, produkcja energii ze źródeł odnawialnych, parki i inne tereny zieleni urządzonej</p> <p>→ priorytetowe podejście do indywidualnych/sąsiedzkich systemów zaopatrzenia w wodę oraz odprowadzanie i oczyszczanie ścieków</p> <p>→ w celu ochrony walorów przestrzeni rolniczej rekomenduje się: minimalizowanie</p>

	<p>negatywnego oddziaływania na krajobraz obiektów kubaturowych poprzez ograniczenie zajmowanej przez nie powierzchni oraz wysokości obiektów, ochrona otwarcie widokowych i szerokich panoram przed zwartymi ciągami zabudowy, zachowanie w dotychczasowym użytkowaniu gruntów nieleśnych posiadających walory przyrodnicze (np. łąki wewnątrz i na obrzeżach kompleksów leśnych), utrzymanie istniejących warunków gruntowo-wodnych</p> <ul style="list-style-type: none"> → wyznaczenie obszarów prowadzenia rolnictwa ekologicznego, w ramach którego następuje wyeliminowanie nawozów sztucznych, środków chemicznych i organizmów genetycznie modyfikowanych → w celu ochrony terenów rolnych przed degradacją oraz minimalizowania negatywnych skutków ekonomicznych związanych z rozpraszaniem zabudowy, rekomenduje się: ograniczenia w zakresie wyznaczania nowych terenów zabudowy poza terenami istniejącego zainwestowania (dopuszcza się możliwość włączenia w granice tych terenów, nieruchomości lub ich części położonych pomiędzy zainwestowanymi nieruchomościami, stanowiącymi dopełnienie istniejących struktur zabudowy); zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania terenów rolnych (upraw polowych, łąk i pastwisk); niwelowanie potencjalnych konfliktów przestrzennych poprzez kształtowanie prawidłowych relacji pomiędzy zabudową związaną z produkcją rolną, a zabudową mieszkaniową
Nazwa obszaru	Wody
Charakterystyka	Obszar obejmuje zbiorniki i ciekі wodne w przestrzeni gminy oraz ich bezpośrednią otulinę biologiczną (głównie rzeki: Wieprz, Pór, Gorajka i Łętownia, zalew w Nieliszu).
Najważniejsze założenia zintegrowanej polityki rozwoju	<ul style="list-style-type: none"> → ochrona istniejącego systemu zbiorników i cieków wodnych → poprawa klas czystości wód na obszarze całej gminy wykorzystanie zbiorników i cieków wodnych dla rozwoju funkcji związanych ze sportem, rekreacją, wypoczynkiem czy turystyką, przy pełnej ochronie systemu przyrodniczego
Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej	<ul style="list-style-type: none"> → ochrona bezpośredniej otuliny biologicznej cieków wodnych zasadniczo z zakazem zabudowy kubaturowej (wyjątki: funkcje związane ze sportem, rekreacją, wypoczynkiem czy turystyką) → wprowadzenie zakazu podejmowania przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w bliskiej odległości od otuliny biologicznej cieków wodnych → wyklucza się zabudowę dolin rzecznych, tworzenie nasypów ziemnych poprzecznie do przebiegu dolin → wyklucza się prowadzenie prac melioracyjnych mogących destabilizować stosunki wodne → wyklucza się regulowanie cieków wodnych

Źródło: Opracowanie własne

4.8 Spójność kierunków rozwoju gminy z kierunkami wynikającymi ze strategii rozwoju województwa. Obszary strategicznej interwencji wraz z zakresem planowanych działań

Cele strategiczne oraz cele operacyjne ujęte w niniejszej Strategii odnoszą się do zidentyfikowanych problemów mieszkańców Gminy Sułów, są również spójne z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu o randze krajowej i wojewódzkiej. Wobec tego komplementarność celów wyznaczonych w Strategii z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność realizacji dokumentu.

Jednym z podstawowych gwarantów efektywnej polityki rozwoju jest pogłębiona diagnoza terytoriów, tj. rozpoznanie zasobów endogenicznych potencjałów, które można wykorzystać do rozwoju, jak również określenia barier rozwojowych i obszarów, które powinny być wsparte, co ma prowadzić do większego różnicowania i lepszego dopasowania interwencji w zależności od specyfiki tych terytoriów. W ten sposób identyfikowane są obszary wsparcia, w tym o szczególnym charakterze, czyli obszary strategicznej interwencji.

Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju wskazuje na konieczność realizacji koncepcji wzmocnienia obszarów o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych i przestrzennych, do których konieczne jest skierowanie wiązki zintegrowanych interwencji publicznych – tzw. obszarów strategicznej interwencji (OSI)²⁸. Obowiązek wskazywania interwencji w OSI na poziomie krajowym, regionalnym lub lokalnym (opcjonalnie) oraz powiązanie obszarów strategicznej interwencji ze wsparciem inwestycyjnym (finansowanym z różnych źródeł) lub regulacyjnym ma jeden cel. Jest nim ukierunkowanie dostępnych instrumentów na rozwiązywanie problemów zwłaszcza na tych obszarach, gdzie kumulacja negatywnych zjawisk jest na tyle duża, że uniemożliwia rozwój.

Zgodnie z *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030* (KSRR 2030) na poziomie krajowym wyodrębniono cztery Obszary Strategicznej Interwencji:

- obszary zagrożone trwałą marginalizacją
- miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze
- wschodnia Polska
- województwo śląskie.

Obszarami zagrożonymi trwałą marginalizacją są obszary wiejskie oraz miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze usytuowane często z dala od dobrze rozwijających się stolic województw. Są one wewnątrznie bardzo zróżnicowane pod względem sytuacji społeczno-gospodarczej i dotyczących ich problemów. Główne bariery i problemy tych obszarów są jednak najczęściej związane z nieefektywną gospodarką i słabo funkcjonującym rynkiem pracy oraz problemami demograficznymi. Często występują ponadto: ubóstwo, braki w wyposażeniu podstawowej infrastruktury, a także niska dostępność transportowa i usługowa tych obszarów. Wyróżniają je m.in. problemy strukturalne w rolnictwie, wolny proces dezagrarnizacji lokalnych gospodarek²⁹, niski poziom przedsiębiorczości i niski zasób pozarolniczych miejsc pracy. Na tych obszarach identyfikuje się relatywnie niski poziom wykształcenia

²⁸ Obszar Strategicznej Interwencji (OSI) - to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania, potencjałów rozwojowych, do którego jest kierowana interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne.

²⁹ Przez dezagrarnizację rozumie się postępujący wzrost roli funkcji pozarolniczych w dostarczaniu mieszkańcom źródeł utrzymania, a więc odchodzenie od dominacji funkcji rolniczej w strukturze gospodarczej obszarów wiejskich w Polsce (Stanny M., Rosner A., *Rzecz o dezagrarnizacji gospodarczej wsi, Polska regionów – Polska miast*, Biblioteka Małopolskiego Obserwatorium Polityki Rozwoju, IX tom, Kraków 2017 r.).

i kwalifikacji zawodowych mieszkańców, niską mobilność zawodową, a tym samym niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej. Problemem jest również deprywacja infrastruktury publicznej co negatywnie wpływa na jakość życia mieszkańców. Obszary te borykają się z niekorzystną sytuacją demograficzną (starzenie się społeczeństwa, odpływ młodych i lepiej wykształconych osób, wyludnienie), a także ze słabym dostępem do podstawowych usług publicznych i dużym zapotrzebowaniem na świadczenia pomocy społecznej. Istotną kwestią jest wreszcie niewystarczająca zdolność instytucjonalna JST do efektywnego i skutecznego zarządzania procesami rozwojowymi. Istotnym zagrożeniem jest dalsze pogarszanie się i tak słabej pozycji konkurencyjnej tych obszarów oraz zmniejszanie się ich udziału w procesach rozwojowych, co może prowadzić do ich trwałej społecznej i ekonomicznej marginalizacji. Kierowanie interwencji do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją ma służyć wyeliminowaniu lokalnych barier wzrostu i optymalnego wykorzystania istniejących na miejscu, jak i w otoczeniu, potencjałów gospodarczych, w tym lokalnie dostępnych zasobów energetycznych. W przeciwnym razie stagnacja prowadzi do pogłębiania ich problemów rozwojowych i trwałej marginalizacji. Działania w ramach polityki regionalnej, co do zasady, będą miały formę zintegrowanych pakietów i będą indywidualnie dostosowane do potrzeb, problemów i możliwych do wykorzystania potencjałów rozwojowych danego terytorium. Ich celem będzie zniwelowanie deficytów i przyspieszenie przekształceń strukturalnych, zwiększenie tempa lub zainicjowanie rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru w oparciu o wykorzystanie regionalnych i lokalnych potencjałów. Polityka regionalna zostanie ukierunkowana na promocję i wsparcie inwestycji prywatnych wykorzystujących lokalne zasoby, na integracji świadczenia usług w skali obszaru powiązanych funkcjonalnie. Wspierana też będzie aktywizacja podmiotów publicznych, prywatnych, ekonomii społecznej i mieszkańców na rzecz rozwoju i współpracy, w tym poprzez szersze wykorzystanie partnerstw publiczno-publicznych i międzysektorowych. Polityka regionalna dodatkowo zostanie ukierunkowana na pobudzenie procesów rozwojowych, m.in. poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej i terenów inwestycyjnych. Prowadzone będą również działania w zakresie rewitalizacji i odnowy wsi w obszarach zdegradowanych. W przypadku działań dotyczących obszarów położonych wzdłuż granicy zewnętrznej UE skoncentrują się one z jednej strony na zmniejszeniu ich peryferyjności – poprzez poprawę dostępności do lokalnych i regionalnych ośrodków rozwoju, a z drugiej – na wykorzystaniu możliwości, jakie oferuje współpraca transgraniczna³⁰.

Zgodnie z załącznikiem 1. *Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 do KSRR 2030* Gmina Sułów znalazła się na 219 pozycji www. listy. W związku z tym jest ona usytuowana w obszarze OSI: obszary zagrożone trwałą marginalizacją.

W największym stopniu to wschodnia część kraju skupia obszary zagrożone marginalizacją, a jej województwa – lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie – znajdują

³⁰ Na podstawie: Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030.

się w grupie regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu do średniej w Unii Europejskiej. Gmina Sułów należy również do OSI Wschodnia Polska.

Zgodnie z aktualnie obowiązującą *Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku*³¹ Gmina Sułów zlokalizowana jest na terenie OSI ROZTOCZE.

Podstawy delimitacji OSI ROZTOCZE:

- ➔ zasięg Roztoczańsko-Puszczańskiego Obszaru Funkcjonalnego (waloryzacja w PZPWL 2015),
- ➔ obszar Transgranicznego Rezerwatu Biosfery Roztocze,
- ➔ obszar współpracy w ramach Stowarzyszenia Samorządów Euroregion Roztocze,
- ➔ obszar projektowanego Geoparku Kamienny Las na Roztoczu.

Cechy wiodące – przesłanki delimitacji:

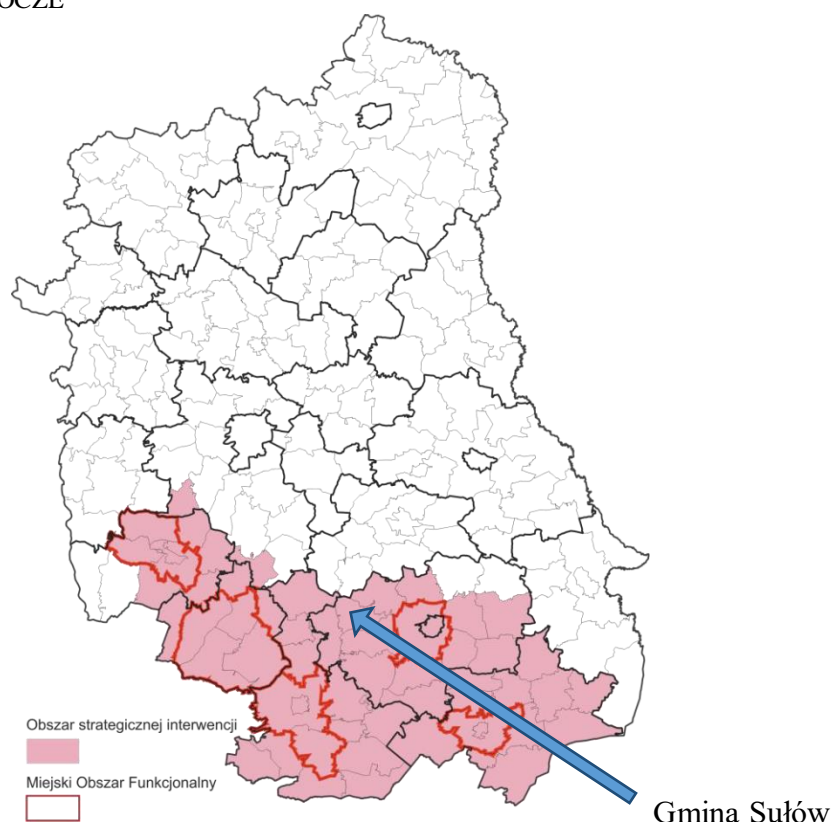
- ➔ wysoka lesistość, która w wielu gminach przekracza 50% powierzchni,
- ➔ duży udział powierzchni obszarów objętych różnymi formami ochrony przyrody,
- ➔ uznany wysoki potencjał turystyczny, w tym wynikający z unikalnego w skali kraju krajobrazu naturalno-kulturowego,
- ➔ wysokie walory krajoznawcze, które predestynują ten obszar do rozwoju aktywnych form wypoczynku, tj.: turystyki krajoznawczej, przyrodniczej, wędrówek pieszych i rowerowych, a także edukacji ekologicznej,
- ➔ sprzyjające warunki klimatyczne dla rozwoju turystyki zimowej i leczniczej oraz odpowiednie warunki hipsometryczne dla uprawiania sportów zimowych,
- ➔ złożona, wielofunkcyjna struktura przyrodnicza, stanowiąca o szczególnym znaczeniu obszaru w kształtowaniu powiązań ekologicznych,
- ➔ istniejące naturalne powiązania funkcjonalne w układzie transgranicznym,
- ➔ zidentyfikowane zasoby uzdrowiskowe (klimat leczniczy i wody mineralne),
- ➔ wysoki poziom nasłonecznienia.

Zasięg OSI ROZTOCZE:

- ➔ MOF: Biłgoraja, Janowa Lubelskiego, Kraśnika, Tomaszowa Lubelskiego i Zamościa,
- ➔ 41 gmin należących do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, tj.: Adamów, Aleksandrów, Batorz, Bełzec, Biszczka, Chrzanów, Frampol, Goraj, Jarczów, Józefów, Komarów-Osada, Kraśnobród, Krynice, Lubycza Królewska, Łabunie, Łaszczów, Łukowa, Miączyn, Nielisz, Obsza, Potok Górny, Potok Wielki, Rachanie, Radecznica, Sitno, **Sułów**, Susiec, Stary Zamość, Szastarka, Szczepieszyn, Tarnawatka, Telatyn, Terespol, Trzydnik Duży, Turobin, Tyszowce, Ulhówek, Wilkołaz, Zakrzew, Zakrzówek, Zwierzyniec,
- ➔ 2 gminy nienależące do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, tj.: Borzechów i Tarnogród.

³¹ Dnia 29 marca 2021 r. Sejmik Województwa Lubelskiego przyjął uchwałą Nr XXIV/406/2021 *Strategię Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku*.

Mapa 10 OSI ROZTOCZE

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego 2030*

Kierunki interwencji / tematyczne obszary wsparcia OSI ROZTOCZE w kontekście realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego:

1.1 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych

- Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej jako istotnego elementu regionalnej oferty turystycznej oraz ważnego czynnika poprawy ekonomicznej gospodarstw rolnych.

2.1 Zrównoważony rozwój systemów infrastruktury technicznej

- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych powiązań komunikacyjnych z uwzględnieniem szkieletowego układu dróg ekspresowych (S19, S17 i S12) oraz planowanej autostrady A2, w tym budowa obwodnic miast.

Przedsięwzięcia flagowe:

- Realizacja drogi ekspresowej Via Carpatia / S19,
- Realizacja drogi ekspresowej S17, w tym budowa obwodnic: Zamościa i Tomaszowa Lubelskiego,
- Przebudowa DK74, w tym budowa obwodnic: Dzwoli, Gorajca, Janowa Lubelskiego, Szczepieszyna, Zamościa,
- Przebudowa i rozbudowa dróg wojewódzkich nr: DW833, DW835, DW837, DW842, **DW848**, DW849, DW850, DW852, DW853, DW858, DW863, w tym budowa obwodnicy Kraśnika (DW833), Urzędowa (DW833), Biłgoraja (DW835), Frampola (DW835) i Tarnogrodu (DW835),

- Poprawa regionalnych i międzyregionalnych połączeń kolejowych z uwzględnieniem Programu Kolejowego CPK Centralny Port Komunikacyjny.

Przedsięwzięcia flagowe:

- Realizacja szlaku kolejowego relacji Warszawa – Lwów,
- Budowa nowego połączenia kolejowego (Lublin – Zamość / komponent CPK: Trawniki – Zamość),
- Budowa linii kolejowej (Szastarka – Janów Lubelski – Biłgoraj) wraz z poprawą dostępności do transportu kolejowego w m. Kraśnik,
- Przebudowa linii kolejowej nr 68 relacji Lublin – Stalowa Wola / budowa nowego odcinka Kraśnik – Rzeczyca,
- Przebudowa linii kolejowych 69 i 72 na odc. Rejowiec – Zawada – Zamość Szopinek wraz z budową łącznicy omijającej stację Zawada,
- Budowa linii kolejowej nr 56 (Wólka Orłowska – Bełżec),
- Budowa dworca kolejowego w Kraśniku,
- Rozbudowa Lokalnego Centrum Sterowania Linii Hutniczej Szerokotorowej oraz przebudowa stacji Zamość Bortatycze i Szczebrzeszyn.

2.4 Ochrona walorów środowiska

- Ochrona wartości przyrodniczych, w tym krajobrazu, siedlisk i bioróżnorodności.

Przedsięwzięcia flagowe:

- Opracowanie planów ochrony oraz planów zadań ochronnych dla obszarów objętych prawną formą ochrony przyrody,
- Aktualizacja lokalnych dokumentów planistycznych w zakresie uwzględnienia działań i warunków zagospodarowania wynikających z planów ochrony i planów zadań ochronnych.

3.3 Promocja i rozwój usług prozdrowotnych, uzdrowiskowych oraz gospodarki senioralnej

- Rozwój funkcji i bazy lecznictwa uzdrowiskowego na obszarach występowania naturalnych warunków i czynników leczniczych.

Przedsięwzięcia flagowe:

- Rozbudowa bazy i infrastruktury uzdrowiska Krasnobród,
- Realizacja procesu dochodzenia do uzyskania statusu uzdrowiska na terenach występowania naturalnych czynników leczniczych (wody mineralne, właściwości klimatu) w gminach: Biszczka, Janów Lubelski, Łukowa i Susiec.

3.4 Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu

- Kreowanie i rozwijanie oferty ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce.

Przedsięwzięcia flagowe:

- ➔ Utworzenie Geoparku „Kamienny las na Roztoczu”,
- ➔ Rozwijanie produktów i oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (np. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe),
- ➔ Organizacja punktów usług i obsługi turystycznej dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa,
- ➔ Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.).

Przedsięwzięcia flagowe:

- ➔ Rozbudowa Centralnego Szlaku Rowerowego Roztocza,
- ➔ Rozbudowa Green Velo,
- ➔ Organizacja szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego,
- ➔ Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych,
- ➔ Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.

4.4 Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej

- ➔ Wspieranie działań i współpraca z właściwymi podmiotami na rzecz realizacji inwestycji sprzyjających pogłębianiu kontaktów międzyregionalnych, w tym w zakresie infrastruktury granicznej (budowa i rozbudowa przejść granicznych oraz dostosowanie ich do obsługi ruchu turystycznego) oraz poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, lotnisko, infrastruktura turystyczna).

Przedsięwzięcia flagowe:

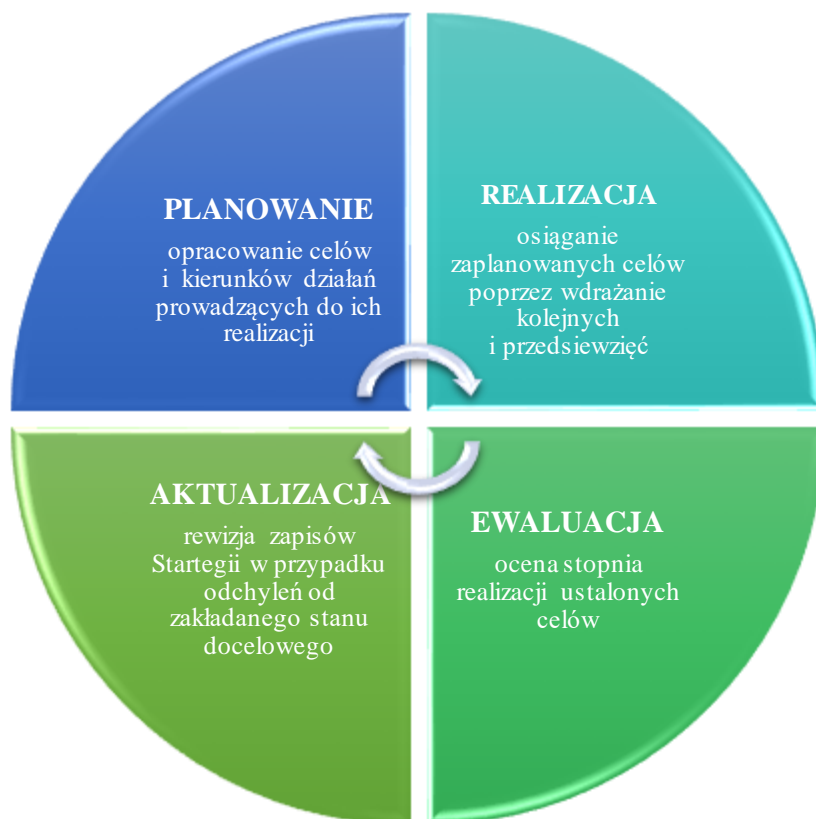
- ➔ Wspieranie rozbudowy istniejącej oraz budowy nowej infrastruktury poprawiającej dostępność do przejść granicznych (drogi, linie kolejowe, parkingi buforowe, infrastruktura turystyczna),
- ➔ Wspieranie działań na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych na obszarach przygranicznych oraz rozwój zintegrowanej turystyki transgranicznej.

5. CZĘŚĆ WDROŻENIOWA

Implementacja założeń *Strategii Rozwoju Gminy Sulów na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r.* jest procesem ciągłym i długotrwałym, wymagającym stałego śledzenia zmian prawnych, gospodarczych, politycznych oraz elastyczności w dostosowaniu się do wytycznych w zakresie

pozyskiwania zewnętrznych środków finansowych. W efekcie realizowanych przedsięwzięć stopniowo będą osiągnane cele i w związku z tym będą zmieniały się priorytety.

Rysunek 5 Schemat wdrażania Strategii

Źródło: Opracowanie własne

Wdrożenie *Strategii Rozwoju Gminy Sulów na lata 2021-2027 z perspektywą do 2030 r.* zależy w głównej mierze nie od odpowiedzialnego za jej opracowanie Wójta Gminy, ale od poziomu zaangażowania w realizację działań partnerów społeczno-gospodarczych. System realizacji Strategii uwzględnia różnorodność instytucjonalną i organizacyjną. Proces wdrożenia Strategii oparty będzie o zasady wielopodmiotowego i wielopoziomowego zarządzania. Sygnalizuje to, że prowadzona będzie w tym zakresie efektywna współpraca z wieloma podmiotami publicznymi, lokalnymi i regionalnymi, reprezentantami sektora prywatnego i społecznego.

Przedmiotowy dokument usytuowany jest u podłoża struktury zarządzania strategicznego oraz operacyjnego gminy Sulów. W związku z tym, jako definicję przyjęto wykorzystanie wiedzy, doświadczeń oraz dobrych praktyk z zakresu zarządzania programami, rozumianymi jako zespoły projektów powiązanych ze sobą i realizowanych dla osiągnięcia celu strategicznego określonego w ramach programu. Strategia ma charakter operacyjny i jako taka identyfikuje organizacyjne struktury wdrażające planowane cele, działania, zadania oraz ustalenia. Na strukturę organizacyjną składają się dwa typy podmiotów:

- **podmioty wykonawcze**, czyli jednostki sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego realizujące wyznaczone kierunki działań służące urzeczywistnieniu założonych celów,
- **podmioty zarządzające**, czyli koordynujące wdrożenie Strategii, jako całości, a przy tym prowadzące jego aktualizację, monitoring i ocenę.

Do wyłącznych kompetencji Rady Gminy Sułów należy:

- podjęcie uchwały o przystąpieniu do opracowania projektu Strategii Rozwoju Gminy, określającej szczegółowy tryb i harmonogram opracowania projektu strategii rozwoju gminy, w tym tryb konsultacji w szczególności z sąsiednimi gminami i ich związkami, lokalnymi partnerami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami gminy oraz z właściwym dyrektorem regionalnego zarządu gospodarki wodnej Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie,
- uchwalenie Strategii Rozwoju Gminy,
- nadzór nad realizacją Strategii Rozwoju Gminy,
- opiniowanie i uchwalanie zmian i aktualizacji Strategii Rozwoju Gminy.

Do wyłącznych kompetencji Wójta Gminy Sułów należy:

- sporządzenie projektu Strategii Rozwoju Gminy,
- realizację zapisów Strategii w części dotyczącej sektora publicznego,
- zagwarantowanie i uwzględnienie w planach budżetowych finansowania kierunków działań ujętych w Strategii, zgodnie z założonym udziałem gminy Sułów,
- podejmowanie decyzji o konieczności weryfikacji zapisów Strategii Rozwoju Gminy na podstawie inicjatywy m.in. gminnych jednostek czy partnerów społeczno-gospodarczych,
- stymulowanie i koordynacja działań podejmowanych przez różnorodne podmioty i środowiska, jak również mobilizacja oraz integrowanie zasobów pozostających w ich dyspozycji – na rzecz realizacji celów oraz kierunków interwencji.

Zaangażowane w proces wdrażania Strategii instytucje i podmioty, można podzielić na trzy główne grupy:

- **sektor publiczny** – władze samorządowe gminy, urząd gminy i jednostki gminne, jednostki samorządu terytorialnego różnych szczebli, w tym np. gminy sąsiednie,
- **sektor biznesowy** – przedsiębiorcy, kluczowi pracodawcy, organizacje otoczenia biznesu, zrzeszenia gospodarcze itp.,
- **sektor społeczny** – mieszkańcy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, liderzy społeczni i osoby publiczne, reprezentanci młodzieży itp.

Wdrażanie Strategii opierać się będzie na następujących zasadach:

- **ZASADA ZRÓWNOWAŻENEGO ROZWOJU** - przewiduje podejmowanie działań i tworzenie warunków dla generowania rozwoju całej jednostki, ale z uwzględnieniem potrzeb i potencjałów charakterystycznych dla różnych jej części; działania te zapewnią respektowanie ustaleń dokumentów w zakresie społeczno-gospodarczym i przestrzennym.
- **ZASADA CELOWOŚCI I EFEKTYWNOŚCI INTERWENCJI** – polega na zapewnieniu spójności działań różnych partnerów z celami Strategii, optymalizacji stosowanych metod i środków dla osiągnięcia założonych celów.
- **ZASADA NADRZĘDNOŚCI** - Strategia Rozwoju Gminy będzie stanowić dokument nadrzędny w stosunku do innych dokumentów na poziomie lokalnym. Determinuje to konieczność zapewnienia spójności wszystkich typów dokumentów opracowanych na szczeblu lokalnym z celami wyznaczonymi w ww. dokumencie.
- **ZASADA PARTNERSTWA I WSPÓŁPRACY** - przewiduje ona nawiązanie ścisłej współpracy instytucji publicznych i innych podmiotów realizujących w sposób bezpośredni lub pośredni działania związane z implementacją Strategii, jak również mieszkańców i ich organizacji oraz przedstawicieli świata biznesu i nauki, tak aby w pełni angażować endogeniczne zasoby dla dynamicznego rozwoju gminy.
- **ZASADA WIELOSZCZEBLOWEGO ZARZĄDZANIA I ZINTEGROWANYCH PROJEKTÓW** – sensem przedmiotowej zasady jest podejmowanie skoordynowanych działań i inwestycji prorozwojowych realizowanych przez różne podmioty i finansowanych z różnych źródeł w celu zapewnienia ich komplementarności i znacznej wartości dodanej. Realizacja zintegrowanych projektów zapewni znacznie większe korzyści niż prowadzenie punktowych, odseparowanych od siebie działań i inwestycji.

5.1 Struktura zarządzania i wdrażania strategii rozwoju gminy

W ramach struktury zarządzania systemem wdrożenia Strategii należy wymienić: Radę Gminy Sułów (odpowiedzialna za uchwalanie dokumentu i jego głównych kierunków, a także opiniowanie jego zmian i aktualizację) oraz Wójta Gminy Sułów (odpowiedzialny za bieżący nadzór nad realizacją Strategii, dbałość o zagwarantowanie środków finansowych na jego skuteczną realizację oraz pozyskanie zewnętrznych źródeł finansowania, podejmowanie decyzji o potrzebie dokonania zmian dokumentu).

Samorząd Gminy Sułów będzie zaangażowany w realizację Strategii poprzez następujące obszary aktywności:

- ➔ **OBSZAR BEZPOŚREDNICH KOMPETENCJI** – Samorząd jest odpowiedzialny za programowanie i późniejszą koordynację wdrażania dokumentu strategicznego. Główna jego rola sprowadza się do sprawowania funkcji strategiczno-kontrolnej nad wdrażaniem Strategii. Równolegle Samorząd jest wykonawcą działań przypisanych kompetencyjnie tej jednostce samorządu terytorialnego i wykonuje je w ramach własnych struktur (Urząd Gminy w Sułowie i gminne jednostki organizacyjne) bądź we współpracy z jednostkami autonomicznymi wobec samorządu lokalnego.
- **OBSZAR POŚREDNIEGO ODDZIAŁYWANIA** – obejmuje animacje projektów i działań, które finalnie realizowane będą przez partnerów społeczno-gospodarczych. W przypadku przedsięwzięć podejmowanych wspólnie przez Samorząd Gminy Sułów z innymi partnerami społeczno-gospodarczymi Samorząd może zapewnić udział i realizację roli lidera w partnerstwie oraz partycypację finansową.

Zgodnie z właściwością gminy, zarządzanie i koordynacja wdrażania Strategii prowadzona będzie w strukturach organizacyjnych Urzędu Gminy w Sułowie w ramach Zespołu ds. wdrażania Strategii. W skład przedmiotowego zespołu wchodzić będą osoby zajmujące stanowiska: Sekretarz Gminy, Skarbnik Gminy oraz przedstawiciele następujących Referatów: Referatu Finansów i Budżetu, Referatu Rozwoju Gospodarczego, Referatu Organizacyjnego i Spraw Obywatelskich, Referatu Oświaty.

Zadania realizowane przez każdą z osób wchodzących w skład zespołu wykonywane będą w ramach swoich kompetencji.

Do zadań Zespołu ds. wdrażania Strategii będzie należało:

- ➔ przygotowanie, koordynowanie oraz wdrażanie przedsięwzięć ujętych w ramach wykazu kierunków działań służących realizacji celów Strategii,
- ➔ uaktualnianie i kontynuacja procesu planowania, także w odniesieniu do poszerzenia Strategii o działania uwzględniające inne kategorie,
- ➔ dalsze programowanie procesów rozwojowych, wykraczających poza okres realizacji niniejszego dokumentu strategicznego (tj. rok 2030),
- ➔ koordynowanie, animowanie i inspirowanie działań społeczności lokalnej służących wdrożeniu zamierzeń Strategii,
- ➔ monitorowanie realizacji i ewaluacja procesu wdrażania Strategii,
- ➔ przygotowywanie sprawozdań i dokonywanie wewnętrznej oceny efektów wdrażania Strategii,
- ➔ harmonizowanie i poszerzanie partnerstwa,
- ➔ poszukiwanie nowych źródeł finansowania działań.

Mając na uwadze konieczność włączenia w proces wdrażania Strategii niemal całości struktury organizacyjnej Urzędu Gminy w Sułowie czy gminnych jednostek organizacyjnych, ww.

Zespół będzie miał możliwość wydawania wiążących dyspozycji i rekomendacji kadrze kierowniczej poszczególnych komórek i jednostek w omawianym zakresie. Zespół będzie pełnił nadzór merytoryczny nad innymi podmiotami (w zakresie odpowiadającym powierzonym im do realizacji przedsięwzięciom) w celu zapewnienia uzyskania właściwego poziomu poszczególnych wskaźników oraz zachowania wysokiego stopnia partycypacji społecznej.

Do podmiotów zaangażowanych w strukturę zarządzania i wdrażania Strategii zaliczany jest również Zespół ds. opracowania Strategii, który czuwał na bieżąco i uczestniczył aktywnie w pracach nad opracowywaniem dokumentu.

W proces opracowania, wdrażania i monitorowania Strategii Rozwoju Gminy Sułów zaangażowane zostały różne grupy podmiotów i instytucji, w tym m.in.:

- Administracja rządowa – Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie,
- Administracja samorządowa – w tym m.in. sąsiednie gminy i Zarząd Województwa,
- Instytucje i podmioty sektora społecznego – w tym m.in. organizacje pozarządowe, organizacje społeczne, fundacje,
- Instytucje i podmioty sektora gospodarczego - w tym m.in. przedsiębiorstwa, ośrodki innowacji, klastry, grupy producentów, instytucje otoczenia biznesu, organizacje i zrzeszenia gospodarcze, izby gospodarcze, organizacje pracodawców.

Priorytetową rolę we wdrażaniu Strategii będą odgrywali również partnerzy społeczno-gospodarczy, w tym m.in. jednostki sektora publicznego (administracja rządowa, samorządowa) i organizacje sektora społecznego, instytucje i organizacje sektora gospodarczego (adekwatnie do zakresu ich kompetencji) i inne. Przedmiotowa rola sprowadzać się będzie w głównej mierze do realizacji projektów własnych poszczególnych podmiotów, jak również inicjowanie działań na rzecz zmian organizacyjnych czy legislacyjnych tak, by rozwiązania systemowe wspierały realizację ustaleń Strategii. Na szczególną uwagę zasługuje tu również idea partnerstwa, której głównym zamierzeniem jest uzyskanie efektu synergii prowadzonych działań. Dlatego też partnerstwa zawierane w celu realizacji różnego rodzaju zamierzeń będą stanowiły niezwykle istotny mechanizm włączania partnerów społeczno-gospodarczych w proces rozwoju lokalnego.

Tabela 16 System wdrażania kierunków działań Strategii Rozwoju Gminy

Kierunki działań określone w ramach poszczególnych celów strategicznych/celów operacyjnych	Podmiot odpowiedzialny za realizację	Podmioty uczestniczące w realizacji	Podmiot monitorujący
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.1 Zapobieganie wykluczeniu społecznemu	Zespół ds. wdrażania Strategii GOPS w Sułowie	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, w tym: biblioteka, placówki edukacyjne, NGO,	Zespół ds. wdrażania Strategii

		liderzy społeczni	
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.2 Zapewnienie wysokiej jakości edukacji	Zespół ds. wdrażania Strategii SP w Sułowie SP w Tworyczowie SP w Michałowie	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, biblioteka, placówki edukacyjne	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.3 Wsparcie systemu opieki zdrowotnej i społecznej oraz bezpieczeństwa publicznego		Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, w tym: biblioteka, placówki edukacyjne, NGO, liderzy społeczni	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.4 Wzrost aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców	Zespół ds. wdrażania Strategii GOPS	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, GOPS, liderzy społeczni	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 1. Wzmocnienie kapitału społecznego CEL OPERACYJNY 1.5 Wzmacnianie potencjału i skuteczności administracji publicznej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 2. Rozwój przestrzenno-funkcyjny obszaru CEL OPERACYJNY 2.1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, NFOŚiGW, WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy, lokali przedsiębiorcy	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 2. Rozwój przestrzenno-funkcyjny obszaru CEL OPERACYJNY 2.2 Poprawa dostępności komunikacyjnej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, samorząd powiatu, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy, lokali przedsiębiorcy	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 2. Rozwój przestrzenno-funkcyjny obszaru CEL OPERACYJNY 2.3 Ochrona środowiska naturalnego, w tym zrównoważone wykorzystywanie zasobów naturalnych	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, NFOŚiGW, WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy, podmioty ekonomii społecznej, lokali przedsiębiorcy, przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie OZE	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 2. Rozwój przestrzenno-funkcyjny obszaru CEL OPERACYJNY 2.4	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, NFOŚiGW,	Zespół ds. wdrażania Strategii

Poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznej		WFOŚiGW, Urząd Marszałkowski, Mieszkańcy	
CEL STRATEGICZNY 3. Ożywienie lokalnej gospodarki CEL OPERACYJNY 3.1 Pobudzenie lokalnej działalności gospodarczej	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, ARiMR, KOWR, LORD, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 3. Ożywienie lokalnej gospodarki CEL OPERACYJNY 3.2 Zapewnienie warunków do podnoszenia kwalifikacji i konkurencyjności producentów rolnych	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, ARiMR, KOWR, LORD, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy	Zespół ds. wdrażania Strategii
CEL STRATEGICZNY 3. Ożywienie lokalnej gospodarki CEL OPERACYJNY 3.3 Promowanie produktów i usług rynku lokalnego	Zespół ds. wdrażania Strategii	Pozostałe komórki urzędu gminy, jednostki gminne, ARiMR, KOWR, LORD, Urząd Marszałkowski, mieszkańcy	Zespół ds. wdrażania Strategii

Źródło: Opracowanie własne

5.2 System obiegu informacji w ramach zarządzania strategią rozwoju gminy

System obiegu informacji, jak i środków finansowych związanych z wdrożeniem zaplanowanych kierunków działań będzie realizowany przez Zespół ds. wdrażania Strategii zgodnie z dotychczasowymi zarządzeniami i instrukcjami kancelaryjnymi obowiązującymi w Urzędzie Gminy w Sułowie oraz w oparciu o *Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 roku w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych (Dz.U. 2011 nr 14, poz. 67 z późn. zm.)*.

5.3 Monitorowanie realizacji strategii rozwoju gminy

Celem monitoringu, prowadzonego przez podmioty zaangażowane w ten etap, jest ocena stopnia realizacji celów i kierunków działania określonych w dokumencie strategicznym. Monitorowanie dostarczać będzie informacji na temat postępów i efektów wdrażania Strategii oraz spełnia wiele funkcji, w tym m.in diagnostyczne, korekcyjne, promocyjne i mobilizacyjne. Wyżej

wymieniona ocena obejmować będzie weryfikację stopnia wdrożenia poszczególnych wskaźników określających oczekiwane rezultaty wprowadzanych działań.

Monitoring oznacza systematyczne obserwowanie jakiegoś procesu i odnotowywanie jego zmieniającego się stanu w celu uzyskania wiedzy o jego przebiegu. Tak rozumiany monitoring spełnia również rolę systemu wczesnego ostrzegania o ewentualnych nieprawidłowościach. System monitorowania wdrażania Strategii został tak skonstruowany, aby umożliwiać dokonywanie obiektywnych pomiarów poszczególnych wskaźników w przyjętych odstępach czasu, dzięki czemu możliwa będzie ocena efektywności realizowanych przedsięwzięć. Głównym celem monitorowania będzie dostarczenie informacji, na podstawie których nastąpi ocena postępu prowadzonych działań oraz weryfikacja tempa i kierunku zmian, do których proces ten zmierza. Dzięki monitoringowi prowadzona będzie identyfikacja trudności lub nieprawidłowości we wdrażaniu Strategii. Zagwarantuje on również zgodność realizacji przedsięwzięć z przyjętymi założeniami wcześniej zatwierdzonymi celami, a także spełnia funkcję wewnętrznej kontroli, obejmującej ocenę skuteczności i terminowości realizacji poszczególnych działań względem przyjętego harmonogramu, a także kontrolę końcową – sprawdzenie czy ustalone cele zostały osiągnięte.

Do grona instytucji i podmiotów biorących udział w procesie monitoringu stopnia realizacji Strategii Rozwoju Gminy zaliczać się będą:

- Zespół ds. wdrożenia Strategii,
- odpowiednie stanowiska w strukturze Urzędu Gminy w Sułowie oraz gminnych jednostek organizacyjnych sprawujące nadzór i kontrolę nad poszczególnymi sferami istotnymi dla procesu wdrożenia celów Strategii,
- Wójt Gminy Sułów – jako organ wykonawczy jest odpowiedzialny za monitorowanie i analizowanie procesów rozwojowych,
- Rada Gminy Sułów – jako organ stanowiący, uchwała Strategię, rozpatruje raporty i sprawozdania dotyczące przebiegu wdrażania założeń dokumentu oraz zapoznaje się z wynikami monitorowania Strategii,
- Komitet Społeczny – powoływany opcjonalnie element systemu wdrażania Strategii.

Zasadniczym podmiotem monitorującym oraz dokonującym ewaluacji osiągnięcia założonych wskaźników będzie Zespół ds. wdrażania Strategii. Jego rola obejmować będzie jednocześnie monitoring oraz sprawozdawczość. Sprawozdania z postępów wdrażania założeń Strategii przedkładane będą przez ww. Zespół Radzie Gminy Sułów w formie sprawozdania co 2 lata, a także na koniec okresu obowiązywania dokumentu strategicznego (na koniec roku 2030). Sprawozdania podawane będą do publicznej wiadomości. Urzeczywistnianie celów Strategii następować będzie zarówno poprzez realizację konkretnych projektów/przedsięwzięć, jak również szersze długofalowe działania (np. planowanie przestrzenne, promocja gospodarcza czy turystyczna, itp.).

Monitoring Strategii prowadzony będzie w oparciu o następujące zasady:

1. Monitoring realizowany będzie w cyklu rocznym, okresowym (za lata 2021-2025 oraz 2026-2029) oraz na zakończenie okresu obowiązywania dokumentu.
2. Głównym dokumentem w procesie monitoringu będzie Raport Monitoringu.
3. Monitoring prowadzony będzie w oparciu o wytyczone wskaźniki rozwoju określone dla każdego z celów Strategii (określone w Rozdziale: 4.5 OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ, W TYM W WYMIARZE PRZESTRZENNYM ORAZ WSKAŹNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA).
4. Źródłem weryfikacji stopnia osiągnięcia wyznaczonych wskaźników będą dane statystyczne, dane źródłowe znajdujące się w dyspozycji Urzędu Gminy w Sułowie, gminnych jednostek organizacyjnych bądź też partnerów realizujących swoje przedsięwzięcia, które jednocześnie będą przyczyniały się do urzeczywistniania celów Strategii.
5. W obiektywnie uzasadnionych przypadkach wskaźniki mogą ulegać modyfikacji.
6. Punktem odniesienia, w procesie weryfikacji wskaźników będą dane pochodzące z końca 2020 r., bądź też inne – w uzasadnionych przypadkach.
7. W procesie monitoringu, w sytuacji braku postępów, które świadczyłyby o odpowiednim poziomie wdrażania Strategii, identyfikowane będą bariery implementacji.
8. Za przeprowadzanie monitoringu odpowiedzialny będzie Zespół ds. wdrażania Strategii.

Monitoring musi być działaniem prowadzonym stale, a nie jedynie działaniem naprawczym i chwilowym. Proces ten powinien angażować wielu interesariuszy oraz być częścią szerokich procesów partycypacyjnych. Monitoring powinien obejmować przede wszystkim stan realizacji poszczególnych zadań/kierunków działań oraz wskaźników przypisanych do celów operacyjnych.

Prowadzona w ramach monitoringu sprawozdawczość obejmuje zbieranie informacji związanych z wdrażaniem poszczególnych przedsięwzięć z uwzględnieniem celów i działań, w postaci danych liczbowych, finansowych, wskaźników i innego rodzaju informacji oraz przekazanie ich odpowiednim jednostkom w określonej formie i terminach. Sprawozdawczość zakłada bieżący i periodyczny przepływ informacji, co pozwala na uchwycenie nieprawidłowości w procesie wdrażania i monitorowania Strategii Rozwoju Gminy.

Komitet Społeczny jest opcjonalnym elementem systemu wdrażania Strategii. W celu zapewnienia możliwie szerokiego zaangażowania innych podmiotów (nie tylko publicznych) w realizację Strategii możliwe jest powołanie w strukturze zarządczej Komitetu Społecznego – reprezentatywnej grupy przedstawicieli strony społecznej i biznesowej. Komitet stanowi ważny kanał komunikacji między stroną publiczną a interesariuszami w kontekście najważniejszych rozstrzygnięć zawartych w dokumencie.

Utworzenie Komitetu powinno nastąpić poprzez wyłonienie w demokratycznej procedurze reprezentatywnych przedstawicieli różnych grup interesariuszy, z dążeniem do zachowania „parytetu”. Komitet pełni rolę konsultacyjno-doradczą. Wśród zadań Komitetu Społecznego znajdują się w szczególności: opiniowanie kierunków rozwoju proponowanych w strategii, projektu strategii oraz zmian, inicjowanie i proponowanie nowych projektów/ kierunków działań/ przedsięwzięć, rozwiązań organizacyjnych. Członków Komitetu Społecznego powoływać będzie Zespół ds. wdrażania Strategii spośród przedstawicieli różnych grup interesariuszy. Komitet stanowić będzie podstawowy kanał komunikacji pomiędzy przedstawicielami gminy, a pozostałymi interesariuszami.

5.4 System wprowadzania zmian w reakcji na zmienność otoczenia

Proces wdrożenia założeń Strategii, jako wielowymiarowy i rozciągnięty w czasie, podlegał będzie wpływowi czynników zewnętrznych, co będzie implikowało niezbędną okresową aktualizację dokumentu strategicznego oraz jego aktualizacji ponadprogramowej w razie zaistnienia takiej potrzeby.

Podstawą do podjęcia działań naprawczych i ewentualnej aktualizacji Strategii będzie stanowił system monitorowania i ewaluacji. Aktualizacja Strategii następować będzie w przypadku, gdy: stwierdzony zostanie brak osiągnięcia założonych celów, zaistnieje potrzeba wprowadzenia do programu nowego zadania, zmiany harmonogramu realizacji, planu finansowego lub konieczność aktualizacji wskaźników. Dodatkowo, w przypadku wystąpienia nagłych zmian w otoczeniu wpływających na Strategię, może nastąpić aktualizacja ponadprogramowa.

Aktualizacja, czy wprowadzenie ewentualnych poprawek w Strategii będzie wymagało przyjęcia odpowiedniej uchwały przez Radę Gminy, tak aby program mógł w dalszym ciągu spełniać swoje zadania operacyjne. W celu zachowania przejrzystości Strategii wszelkie zmiany będą sygnalizowane w odpowiednim załączniku do uchwały Rady Gminy w postaci rejestru zmian. Jednocześnie wszelkie zmiany w dokumencie strategicznym będą jednak musiały posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne. W trakcie wdrażania Strategii będą mogli być również uwzględnieni dodatkowi partnerzy (zupełnie nowi, jak i zastępujący dotychczas funkcjonujących w programie). Akceptowane będą te inicjatywy, które mogą się przyczynić do sukcesu wdrożenia dokumentu.

Podstawą do reakcji na zmienność otoczenia i ewentualnych korekt na poziomie wyznaczonych kierunków działań będzie prowadzona ewaluacja. Ewentualne korekty będą w miarę potrzeby wprowadzane raz do roku, a w przypadkach uzasadnionych – także doraźnie.

Pierwszą ewaluację okresową zaplanowano na początek 2026 roku. W jej ramach zostanie przeprowadzony przegląd uzasadnień dla korekt celów operacyjnych w reakcji na zmienność

otoczenia. W sytuacji stwierdzenia konieczności korekty co najmniej dwóch celów operacyjnych w ramach tego samego celu strategicznego – zostanie przeanalizowana także ewentualność korekty takiego celu strategicznego.

Nie przewiduje się zmiany celów strategicznych w całym horyzoncie Strategii. Procedura aktualizacji Strategii obejmuje następujące elementy:

- ➔ Zgłoszenie przez interesariuszy (mieszkańcy, podmioty działające na obszarze gminy) przedsięwzięć/kierunków działań przyczyniających się do realizacji celów Strategii lub innej proponowanej zmiany. Propozycje będzie można zgłaszać w formie pisemnej do Urzędu Gminy w Sułowie przy wykorzystaniu karty projektu oraz formularza zgłaszania uwag umieszczonych na stronie internetowej gminy oraz dostępnych w ww. urzędzie,
- ➔ Weryfikacja zgłoszonych przedsięwzięć - kierunków działań lub propozycji innych zmian przez Zespół ds. wdrażania Strategii,
- ➔ Podjęcie decyzji o włączeniu lub odmowie włączenia zgłoszonych działań/ kierunków działań bądź innej proponowanej zmiany do Strategii,
- ➔ Podjęcie decyzji wspólnie przez Zespół ds. Strategii oraz Wójta Gminy Sułów o konieczności aktualizacji Strategii.